

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SELEFİLİK VE SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA SELEFİ
ÖRGÜTLER ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR**

**BERKER YALDIZ
16716016**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. MEHMET AKİF OKUR**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SELEFİLİK VE SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA SELEFİ
ÖRGÜTLER ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR**

BERKER YALDIZ

16716016

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Başarılı Bulunmuştur

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı

: Prof. Dr. Mehmet Akif Okur

Jüri Üyeleri

: Dr. Öğr. Gör. Alihan İmreçioğlu
: Dr. Öğr. Üyesi Fulya Kemeroğlu

**İSTANBUL
HAZİRAN 2019**

ÖZ

SELEFİLİK VE SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA SELEFİ ÖRGÜTLER ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR

Berker Yıldız

June, 2019

Suriye Krizi, ilk etapta barışçıl gösterilerle başlamasına rağmen, rejimin bu gösterilere sert askerî müdahalelerle karşılık vermesiyle birlikte hızla silahlı bir iç çatışmaya dönüşmüştür. 2011 yılının yaz aylarından itibaren ana eksenlerini Özgür Suriye Ordusu'nun oluşturduğu birçok silahlı muhalif grup kurulmuştur. Temel amacı Esad rejimini devirerek anayasal-demokratik bir Suriye inşa etmek olan bu grupların şeriat temelli bir İslam Devleti kurmak gibi bir amaçları yoktu. Bu gruplar, iyi örgütlenmiş askerî ve siyasî bir bütünlükten yoksun oldukları için başarısız oldular ve parçalandılar. Özellikle 2013 yılından itibaren, bu grupların yarattığı boşluğu Selefi gruplar hızla doldurarak iç savaşta etkin birer aktör haline geldiler. Başlıcalarını, El Kaide, El Nusra/ŞFC/HTŞ, Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ve Ahrarü's-Şam'ın oluşturduğu bu gruplar dinî-ideolojik tartışmalar, stratejik farklılıklar, dış aktörlerle ilişkiler, yönetim ve egemenlik problemleri gibi sebeplerden ötürü birbirleriyle çatışmışlardır. Bu çalışmada, Selefi gruplar arasındaki bu çatışmaların sebepleri derinlemesine analiz edilecektir. Bu çatışmaların, dinî-ideolojik meseleler ve çıkar çatışmaları olmak üzere temelde iki farklı boyutunun bulunduğu savunulmaktadır. Çatışmaların çıkarlarla ilgili boyutu ele aldığımız örgütlerin kendi varlıklarını güçlü bir şekilde sürdürme çabalarından kaynaklanıyorken; dinî-ideolojik boyutu ise bu örgütlerin birbirlerinin dinî ve siyasî meşruiyetini yok etme amaçlarıyla ilgilidir. Bu çalışmada her iki boyut da, söz konusu örgütlere ait internet üzerinden erişilebilir kaynaklardan, basılı yayınlardan ve bu gruplar arasındaki gelişmeleri yakından takip eden diğer bağımsız kaynaklardan geniş bir şekilde yararlanılmak suretiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İŞİD, El Nusra, El Kaide, Ahrarü's-Şam, Suriye İç Savaşı, Selefi Gruplar Arasındaki Çatışmalar.

ABSTRACT

SALAFIYYA AND THE CONFLICTS BETWEEN SALAFI ORGANIZATIONS IN THE SYRIAN CIVIL WAR

Berker Yaldız

June, 2019

Although the Syrian Crisis started with peaceful demonstrations in the first place, it quickly turned into an armed internal conflict after the Syrian regime's response with repressive military force to civilian protesters. Since the summer of 2011, a number of armed opposition groups have been formed, the main axis of which is the Free Syrian Army. These groups, whose main aim was to overthrow the Assad regime and build a constitutional-democratic Syria, had no intention of establishing a Sharia-based Islamic State. These groups failed and had broken down because they lacked a well-organized military and political unity. Especially since 2013, Salafist groups quickly filled the gap created by these groups and became active actors in the civil war. These groups, mainly composed of Al Qaeda, Al-Nusra/SFC/HTS, ISIS and Ahrar al-Sham, have clashed with each other due to religious-ideological reasons, strategic differences, relations with external actors, management and sovereignty problems. In this study, the reasons of these conflicts among Salafi groups will be analyzed in depth. In the essence of these conflicts, it is argued that there are two different groups of dimensions related to material interests and religious-ideological issues. The dimensions of the conflicts related to material interests are focused on the strengthening of the organizations' own existence. On the other side, those groups have used religious-ideological arguments to destroy the religious and political legitimacy of their rivals. In this study, a wide range of materials of these organizations from their own internet sources, written publications and other independent sources that closely follow the developments between these groups have been analysed to reach a comprehensive understanding about the topic.

Key Words: ISIS, Al Nusra/SFC/HTS, Al-Qaeda, Ahrar al Sham, Syrian Civil War, Conflict Between Salafi Organizations.

ÖN SÖZ

Öncelikle yaklaşık bir buçuk senedir çalışarak bitirmeye uğraştığım bu tez boyunca stresli ve sıkıntılı hallerimden hiç yakınmayan ve ilerleyen yaşına rağmen benden emeklerini esirgemeyen sevgili anneme şükran borçlu olduğumu belirtmek istiyorum. Daha sonra tüm aile fertlerime bu süreç boyunca beni destekledikleri için teşekkür ediyorum.

Lisanstan bu yana Ortadoğu'daki din-siyaset ilişkisi, mezhepler, toplumsal yapı ve devlet dışı silahlı aktörler gibi konuları daha derinden anlamaya çalışıyorum. Bu süreçte beni tez konuma yönlendiren ve değerli katkılarını esirgemeyen sayın tez hocam Prof. Dr. Mehmet Akif Okur'a teşekkür ederim.

Tez süreci boyunca birçok defa kendisini arayarak değerli görüşlerinden istifade ettiğim değerli arkadaşım Yunus Çolak'a değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Son olarak akademisyenlik hayatımın başlangıcı olarak niteleyebileceğim bu çalışmamı, kendisini çok özlediğim, 2016 yılının sonunda Hakkın rahmetine kavuşan pek değerli babam İsa Yıldız'a ithaf ediyorum. Ruhü şâd olsun.

Berker Yıldız

Ordu, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
2. SELEFİLİK VE SURİYE’DE SELEFİLİK	4
2.1. Selefilik	4
2.2. Suriye’de Selefilik.....	13
3. SURİYE İÇ SAVAŞI’NDA SELEFİ SİLAHLI AKTÖRLER.....	25
3.1. Devlet Dışı Silahlı Aktörler.....	25
3.2. Suriye İç Savaşı’nda Selefi Silahlı Aktörler.....	32
3.2.1. El Kaide.....	32
3.2.2. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)	36
3.2.3. El Nusra Cephesi (ŞFC, HTŞ)	39
3.2.4. Hurras ed Din	42
3.2.5. Ahrarü’ş-Şam	43
3.2.6. Cundül Aksa.....	45
3.2.7. Liva el Aksa	46
3.2.8. Nureddin Zengi Hareketi.....	47
3.2.9. Ceyş el İslam	48
4. SURİYE İÇ SAVAŞI’NDA SELEFİ ÖRGÜTLER ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR	49
4.1. El Kaide-El Nusra/ŞFC/HTŞ ile İŞİD Arasındaki Çatışmalar.....	49
4.2. El Kaide ile El Nusra (ŞFC-HTŞ) Arasındaki Çatışmalar	59
4.3. Ahrarü’ş-Şam/NZH ile HTŞ Arasındaki Çatışmalar.....	71

4.4. HTŞ ile Ceyş’el İslam Arasındaki Çatışmalar	80
4.5. Selefi Gruplar Arasındaki Diğer Çatışmalar	82
5. SURIYE İÇ SAVAŞI’NDA SELEFİ ÖRGÜTLERİN BİRBİRLERİ ALEYHİNE KULLANDIKLARI DİNÎ ARGÜMANLAR	86
5.1. IŞİD’in Diğer Selefi Grupları Tekfiri.....	86
5.2. IŞİD’in Dinî ve Siyasî Bakımdan Gayrı Meşrulaştırılması: Haricilik	95
5.3. Selefi Gruplar Arasında Dinî ve Siyasî Meşruiyet Problemi: Biat.....	101
6. SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA	115
ÖZ GEÇMİŞ.....	141

KISALTMALAR LİSTESİ

ŞFC	Şam'ın Fethi Cephesi
HTŞ	Hey'et Tahrirü'sh-Şam
IŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti
NZH	Nureddin Zengi Hareketi
İİD	Irak İslam Devleti
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
SKC	Suriye Kurtuluş Cephesi
UKC	Ulusal Kurtuluş Cephesi
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BM	Birleşmiş Milletler
AB	Avrupa Birliği

1. GİRİŞ

Mart 2011’de Suriye’de Esad rejimine karşı gerçekleştirilen barışçıl protestolar, rejimin bu protestolara sert askerî önlemlerle karşılık vermesiyle hızla bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu sürecin ardından ana eksenlerini Özgür Suriye Ordusu’nun oluşturduğu silahlı muhalif gruplar kurulmuştur. Bu grupların temel amaçları Esad rejiminin yerine demokratik-anayasal zeminde bir Suriye inşa etmektir; şeriat temelli bir İslam Devleti kurmak gibi bir amaçları yoktur. Bu gruplar askerî ve siyasî bakımdan iyi örgütlenmiş bir bütünlüğe sahip değillerdir; bundan dolayı Esad rejimine karşı ciddi bir başarı elde edemediler ve parçalandılar. Bu grupların yarattığı boşluğu, özellikle 2013 yılından itibaren, Selefi gruplar hızla doldurdular ve Suriye’de iç savaşın gidişatını doğrudan etkileyen birer aktör haline geldiler. Bu örgütlerin en bilindik ve sahada etkili olanları, El Kaide, El Nusra/Şam’ın Fethi Cephesi (ŞFC), Hey’et Tahrirü’ş-Şam (HTŞ), Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ve Ahrarü’ş-Şam’dır. Ele alacağımız öteki Selefi örgütler olan Hurras ed Din, Cundül Aksa, Liva el Aksa, Nureddin Zengi Hareketi (NZH) ve Ceyş’el İslam bu örgütlerle ilişkileri bağlamında ele alınacaktır. Bu örgütler zamanla en temelde dinî-ideolojik ve çıkarlarla ilgili iki farklı bağlamda birbiriyle çatışmıştır. Bu çatışmanın çıkarlarla ilgili boyutunu, stratejik farklılıkların yarattığı anlaşmazlıklar, dış aktörlerle ilişkilere yaklaşımdaki farklılık, egemenlik ve yönetim problemleri ve ele geçirilen bölgelerdeki ekonomik ve askerî kaynakların kontrolü gibi sebepler oluşturmaktadır. Dinî-ideolojik boyutunu ise, bu grupların tekfir, Haricilik ve biat kavramları bağlamında rakip örgütün dinî ve siyasî meşruiyetini yok etmek için birbirlerini itham etmeleri oluşturmaktadır. Bu çalışmada, iki temel boyutunu tarif ettiğimiz bu çatışmalar, yukarıda değindiğimiz örgütler arası bir bağlamda derinlemesine analiz edilecektir. Bu çalışmada örgütlerin kendi internet kaynaklarından, yazılı yayımlarından, Suriye İç Savaşı’nı ve bu örgütler arasındaki çatışmaları yakından takip eden diğer bağımsız kaynaklardan ve uzman görüşlerinden geniş şekilde istifade edilmiştir. Bu çalışmanın temel maksadı, Suriye İç Savaşı’ndaki bu Selefi gruplar arasındaki maddî ve dinî-ideolojik temelli çatışmaların anlaşılmasına mütevazı bir katkıda bulunmaktır.

Bu tez, giriş ve sonuç bölümleri hariç, dört ana bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde ele alacağımız grupların dinî ideolojisi olarak tanımlanan Selefilik açıklanacaktır. Bu bölümde ayrıca, Suriye’de Selefilğin tarihsel gelişimi üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde, ele aldığımız Selefi gruplar en geniş anlamda devlet dışı silahlı aktörler olarak ele alınacaktır. İlk alt başlıkta devlet dışı silahlı aktör kavramı tanımlanacaktır; sonraki alt başlıkta ise ele alınan Selefi gruplar tanıtılacak ve bunların uluslararası kurumlar ve devletler tarafından nasıl tanımlandıkları, hangilerinin terör listelerinde yer aldıkları izah edilecektir.

Tezin üçüncü bölümünde ele aldığımız Selefi gruplar arasındaki çatışmaların maddî çıkarlarla ilgili boyutuna odaklanılacaktır. Öncelikle El Kaide-El Nusra-ŞFC-HTŞ ve IŞİD arasındaki çatışmalar geniş şekilde ele alınacaktır. Sonraki alt başlıkta zamanla bozulan El Kaide’yle El Nusra/ŞFC/HTŞ arasındaki ilişkilerin bu iki örgüt arasında ortaya çıkardığı problemlere ayrıntılı şekilde değinilecektir. Üçüncü alt başlıkta El Nusra/ŞFC/HTŞ ile Ahrarü’ş-Şam-NZH arasındaki hem fiilî çatışmalar ele alınacak hem de bu örgütler arasındaki diğer çatışma alanlarına değinilecektir. Daha sonra, kapsamı son derece sınırlı olan HTŞ ile Ceyş’el İslam arasındaki çatışmalar ele alınacaktır. “Selefi Gruplar Arasındaki Diğer Çatışmalar” adlı son alt başlıkta ise Ahrarü’ş-Şam ile Cundül Aksa, HTŞ ile Cundül Aksa ve HTŞ ile Liva el Aksa arasındaki çatışmaların sebepleri irdelenecektir. Bu bölümde, bu örgütler arasındaki hem fiilî çatışmalar ele alınacak hem de diğer çatışma ve problem alanları detaylı şekilde izah edilecektir.

Tezin son bölümünde, tekfir, Haricilik ve biat kavramları temelinde, birbirleriyle fiilî ve dinî-ideolojik olarak çatışan bu Selefi gruplar arasında dinî argümanların meşruiyet sağlama ve rakip örgütün dinî ve siyasî meşruiyetini yok etmek amacıyla karşılıklı olarak aleyhte kullanımı üzerinde durulacaktır. Tekfir, IŞİD’in öteki Selefi grupların dinî ve siyasî meşruiyetini ortadan kaldırmak ve biat edilecek tek gerçek meşru otoritenin kendisi olduğunu göstermek için başvurduğu argümandır. IŞİD, rakibi olarak tanımladığı bu Selefi grupları tekfir etmek suretiyle “dinî meşruiyet alanını hedef almakta” ve bu örgütlere karşı tüm eylemlerini dinî bakımdan sözde bir meşruiyet alanının içine yerleştirmek istemektedir. Buna karşın diğer Selefi gruplar, IŞİD’in meşru hilafet iddiasını çürütmek ve itikadî bakımdan aşırı bir örgüt olduğunu göstermek için onu İslam Tarihi boyunca muhaliflerine karşı tekfiri aşırı bir şekilde kullanan ilk dinî-siyasî farklılaşma hareketi olan

Haricilerle özdeşleştirerek örgütün dinî-siyasî meşruiyetini yok etmeyi hedeflemişlerdir. Son alt başlıkta ise, temelde El Kaide, El Nusra/ŞFC/HTŞ ve IŞİD arasında ortaya çıkan dinî ve siyasî bir meşruiyet problemi olan biat argümanı üzerinde durulacaktır. IŞİD, sözde halifeliğinin ilanı ile birlikte dinî ve siyasî bakımdan itaat edilebilecek tek meşru otoritenin kendi sözde devleti olduğunu iddia etmiştir. Buna karşın El Kaide, IŞİD'in kendisine karşı olan biat yükümlüğünü ihlâl ettiğini öne sürerek örgütü kendi saflarından uzaklaştırmıştır. Bu süreçte ilk etapta El Kaide'ye biat eden El Nusra, daha sonra ŞFC ve HTŞ'ye evrilerek El Kaide'ye olan biatına son vermiştir. Böylece biat, sadece El Kaide'yle IŞİD arasındaki bir problem olmaktan öte aynı zamanda El Kaide ve El Nusra/ŞFC/HTŞ arasında da çok ciddi bir sözde dinî meşruiyet probleminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

2. SELEFİLİK VE SURİYE’DE SELEFİLİK

Çalışmamızın ilk bölümünde, ele alacağımız Selefî grupların dinî ideolojisi olarak tanımladığımız Selefilik detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Ardından Suriye’de Selefiliğin bugüne kadarki tarihi üzerinde durulacaktır.

2.1. Selefilik

Sözlükte önce gelmek, geçmek, geçmişte kalmak anlamına gelen selef kelimesinden türeyen selefiyye soy, fazilet ve ilim bağlamında daha önce gelip geçenler anlamına gelmektedir. Selef terim olarak ashab ve tabiin için kullanılan bir kavramdır. Selefin üstün konumu, en hayırlı neslin Hz. Peygamber döneminde ve ondan sonraki iki dönemde yaşayacağını ifade edildiği bir hadise dayandırılmaktadır. Selefiyye ayrıca Ehli Sünnet-i Hassa olarak da bilinmektedir. Selefiyye mensupları kendileri için ehlü’s-Sünne, ehlü’l-Hadis ve ehlü’l-Hak gibi isimleri uygun bulurken karşıtları ise onları Eseriyye, Haşviyye ve Müşebbiye diye isimlendirmiştir.¹ Ancak Selefiyyeyi savunanlar kendileri için yakıştırdıkları bu isimleri reddederek bunları bir suçlama ve itham saymışlardır.²

Selefiliğin tarihsel serüveninin daha iyi anlaşılabilmesi için müstakıl bir Selefilik mezhebinden bahsetmenin mümkün olamayacağı bilinmelidir. Her ne kadar Selefiliğin farklı görünüşleri arasında ortak noktalar bulunsa bile, Selefilik tarihte geçirdiği her bir merhalede muhtelif veçheler ile tebarüz eden bir düşünce sistemidir. Başlangıçta Selefilik ve onun ihtiva ettiği anlam için, Mutezile ve Ehli Hadis arasındaki tartışma etrafında İslam’ın ilk üç neslinin inanç esasları üzerine olmayı ifade eden bir tanımlama biçimi kullanılmıştır. Fakat daha sonra, kavramın bu erken dönemdeki anlamının üzerine hızlıca yeni anlamlar eklenmiştir. 19. ve 20. yüzyıllar boyunca modern düşüncenin ve batı kültürünün etkileri ve siyasal İslamcı

¹ M. Sait Özvarlı, “Selefiyye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 36, (İstanbul: TDV, 2009), s.399.

² Âdem Apak, “İslam Tarihi Boyunca Selef ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik**, **Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı**, (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2013): 39-50.

grupların ortaya çıkışı selefi düşünce çeşitliliğinin artmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Buna göre ıslahatçı – yenilikçi Selefilik, muhafazakâr Selefilik, ehlü’l-Hadise yakın lafızcı Selefilik, mezheplere karşı olan veya olmayan Selefilik, ilmi Selefilik, ilmi davetçi Selefilik, politik Selefilik, apolitik Selefilik, muhalif Selefilik ve devlet kurumlarına itaati savunan Selefilik gibi selefilik düşüncesi içinde bu süreçte çeşitlilik yaşanmıştır.³ Batılı ilim adamlarına göre ise Selefilik üçe ayrılmaktadır. Bunlar; politik eylemden kaçınan ancak eğitim faaliyetlerine devam eden İlmî Selefilik, politik tartışma ve eylemlere katılan Siyasî Selefilik ve Müslüman ülkelere gerçek İslam kuralları olarak gördükleri şeyi şiddet kullanarak getirebileceklerine inanan Selefi cihatçılardır.⁴

Selefiyye gelenekçiliği, “İnsanların en hayırlısı benim zamanımda yaşayanlar (sahâbe), sonra onlardan sonrakiler (tâbiîn), sonra da onlardan sonrakilerdir (tebeü’t tâbiîn)” hadisine göre en üst mertebeleri belirlemiştir. Bu üst tarihi katman *selef-i salihin* (sâlih geçmişler) olup, dinin doğru şekilde anlaşılması ve yaşanması için bu nesillerin öğretilerinin izlenmesi gerekmektedir. Bu gelenekçilik biçimi, Kuran’ın ve hadislerin lafzî anlamını ve literal değerini önceler ve önem verir. Gelenekçi yapılar, dinî ve dünyevi meselelerde naklî bilgi ve teklifleri aklî çözümlere tercih etme eğilimindedirler. Ehlü’l-Hadis (hadis taraftarları) diye de anılan Selefiyye gelenekçiliğinin mensuplarının “Sünnet beyan bakımından Kuran’a hakimdir” sözleri, Kuran’ı Kerim’in hadislere başvurmadan anlaşılamayacağını belirtir. Ahmed bin Hanbel’in Kuran ve sünnetten sonra sahabe görüşlerini, sonra da hadis bilginlerinin zayıf saydığı mürsel hadisleri geçerli bilgi kabul etmesi, aklî istidlallere, rey, kıyas ve içtihadla ancak zaruret halinde başvurması örnek alınmaktadır. Aynı nedenlerle, akli esas alan kelam ve felsefe zararlı alanlar olarak değerlendirilmekte ve bunlarla meşgul olanlar kınanmaktadır. Fıkıh ve tasavvuf kaynakları da selef-i sâlihîn sonrası oluşan metinler oldukları, ilki içtihadla, diğeri de keşfe dayandığı için Selefilerce itibar görmemektedir.⁵

Selefilğin dinî bir ekol olarak İslam Tarihi’nin ilk döneminde fethedilen yerlerdeki insan ve kültürlerin Arap-İslam toplumuna uyum problemine çözüm

³ Beşir M. Nafi, “Selefilğin Kavram Sorunsalı, Tarihi ve Muhtelif Görünümleri”, **Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler**, ed. Beşir M. Nafi, İ. Abdu’l-Mevla, Takıyye, çev. Nurullah Çakmaktaş (İstanbul: Yarın Yayınları, 2015): 31.

⁴ Joas Wagemakers, “Seceders and Postponers? An Analysis of the Khawarij and Murjia Labels in Polemical Debates Between Quietist and Jihadi Salafis”, **Contextualising Jihadi Thought**, ed. Jehean Devol, Zaheer Kazmi (New York: Columbia University Press, 2011): 145-146.

⁵ Mehmet Ali Büyükkara, **Çağdaş İslâmî Akımlar**, 6. bs (İstanbul: Klasik Yayınları, 2016): 53-54.

bulmak için ortaya çıktığı söylenebilir. Bu yüzden Selef düşüncesinin dinî muhtevası Hicrî birinci ile ikinci yüzyıl esnasında teşekkül etmiştir. Bu dönem ve sonrasında bu dinî ekolü isimlendirmek için ehlü'l-Eser, ehlü'l-Hadis ve ashabu'l-Hadis kavramları kullanılmıştır.⁶ Sahabe dönemini esas alma anlamında ilk Selefî anlayışın, fethedilen yerlerdeki insanların kültürel çerçevelerinin Arap-İslam anlayışına entegrasyon problemiyle birlikte ortaya çıktığı söylenebilir. Selefî söylem birbiriyle hiçbir ilişkisi olmayan yaşayış tarzlarının etkileşiminden kaynaklanan çözücü ve yıkıcı etkilere karşı gelebilmek bakımından çok kuvvetli bir sosyal disipline ihtiyaç duyulduğu için ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç Arapların tarih içerisinde oluşan sosyo-psikolojik tavırlarını devreye sokmuştur: İlk ataların sünnetini takip etme.⁷

Ferhat Koca'ya göre Selefiliğin tarihsel serüveni dört başlık altında incelenebilir. Bunlar; metodolojik bir ilke olarak Selefilik, sistematik bir nazariye olarak Selefilik, dinî ve siyasî bir akım olarak Selefilik ve radikal ve savaşçı bir yapı olarak Selefiliktir.”⁸

Hız. Peygamberin bir hadisinde en hayırlı nesiller olarak ifade ettiği Selefin İslam'ı anladığı ve uyguladığı tarzda davranmak, Selefiliğin ismini belirleyen temel unsurdur. Seleften sonra gelenlerin, Kuran ve sünnetten uzaklaşması, naslar yerine aklî metotlara başvurmaları, hadislerden ziyade tarikat öğretilerini benimsemeleri Selefilere göre bidat ve dalalettir. Bu yüzden Selefiler, kendilerini Ehli Sünnetin tek temsilcisi olarak görür ve ifade ederler. Selefiler, El-fırkatü'n-Naciye (kurtuluşa eren topluluk), ehlü'l-İstikame (doğru yol mensupları) veya et-taifetü'l-Mansura (ilahi yardımı hak etmiş grup) gibi nitelemelerle kendilerini adlandırırlar. Dini, hadisleri temel alarak yaşadıkları için ehlü'l-Hadis, ehlü'l Eser ve ehlü'l-İttiba gibi isimleri de kendileri için uygun bulurlar. Şiiler, Eşariler, Hanefiler, Sûfiler ve öbür Müslüman grup ve akımlara mensup olanlar ehli bidattır.”⁹

Âdem Apak, Selefiyyenin, Kuran ve hadislerin yanı sıra selefin dinî uygulama ve anlayışını da ayet gibi kabul ettiğini ifade etmektedir. Selef için

⁶ M. Zeki İşcan, “Tarih Boyunca Selefî Söylem”, **İlahiyat Akademi Dergisi**, c. 1, s. 1-2 (2015): 3.

⁷ M. Zeki İşcan, “Selefiliğin Temel Esasları ve Sosyo Politik Arka Plan”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik, Milletler Arası Tartışmalı İlmî Toplantı**, (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2013): 91-110.

⁸ Ferhat Koca, “İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği”, **İlahiyat Akademi Dergisi**, c. 1, s. 1-2 (2015): 17-23.

⁹ Mehmet Ali Büyükkara, “11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefiyye ve Cihadî Selefiyye”, **Dinî Araştırmalar**, c. 7, s. 7 (2004): 206.

kullanılan ehlü'l Hadis kavramıysa ehlü'l Bida ve ehlü'l- Reyin zıttı olarak konumlandırılmıştır.¹⁰

Hanbelilik, bu mezhebin kurucusu olarak kabul edilen Ahmed bin Hanbel'in görüşleri etrafında şekillenen ve onun adına nispetle bilinen bir mezheptir. Hanbeliliğin kurumsallaşması Ahmed bin Hanbel'in ölümünden sonra tamamlanmıştır ancak bu mezhebin kökenleri ehlü'l-Hadis ekolüne dayanmaktadır. Ayrıca Hanbelilik modern Selefi hareketlerin temel anlayışının oluşmasında çok önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda mezhebin anlaşılması hem İslam düşüncesinin anlaşılması hem ehlü'l-Hadis çizgisinin tarihî gelişim sürecinin ortaya çıkması hem de çağdaş Selefi akımların anlaşılması bakımından önemlidir.¹¹

Âdem Apak, Selef ve Selefiyyeyi esas alan bir sistemin teşekkülünde Ahmet bin Hanbel'in inkâr edilemez bir rolünü olduğunu vurgulamaktadır. Farklı dönemlerde farklı mezheplere bağlılık duyan bazı ilim adamları, itikadî konularda ehlü'l-Hadis yöntemini kendi eğilimlerine uygun olarak temsil etmelerine rağmen bu metotla özdeşleşenler daha fazla Ahmet bin Hanbel'in takipçileri olan Hanbeli âlimleri olmuştur. Bu yüzden Selefilik denildiğinde sıkı hadis taraftarlığına dayalı Hanbeliliğin anlaşılması yanlış olmaz.¹²

Selefiler, Ahmet bin Hanbel'den sonra İbn Teymiye'yi (ö.728/1328) ikinci imam olarak görürler. Ahmet bin Hanbel'in dinî anlayışını benimseyen İbn Teymiye, tevhid akidesini itikadî mezheplerin yorumladığından farklı bir şekilde ele alarak onu dinî-içtimaî bir ilkeye dönüştürmüştür. Ona göre tevhid, dinde yalnızca kitap ve sünneti esas almayı icap eder. İnsanların fikirlerine göre davranmak şirktir. Aklî görüşe göre hareket etmek naslara beşerî yöntemlerle müdahale ederek Allah'a şirk koşmaktır; bu ise uluhiyet tevhidinde aykırıdır."¹³ Selefilik kendisi de bir Hanbeli olan İbn Teymiyye ile metodolojik bir ilke olmanın ötesine geçerek sistematik ve tutarlı bir bütünlüğü haiz bir nazariyeye dönüşmüştür. İbn Teymiyye yaptığı tahlil, tenkit ve eserleriyle Selefi metodu, kelam, tasavvuf ve felsefe gibi alanlara karşı alternatif bir seviyeye erişirmiştir."¹⁴ İbn Teymiyye dönemindeki önemli diğer bir husus ise, kendisi ve talebelerinin selefin görüşlerine vurgu yapıp bağlılıklarını ifade ettiklerinden artık ehlü'l-Hadis yerine daha ziyade Selefî adıyla anılmaları olmuştur.

¹⁰ Apak, **age**, 40.

¹¹ Muhyeddin İğde, "Selefilik Tarihî Arka Planı", **e- Makâlât Mezhep Araştırmaları**, c. 8, s. 2 (2015): 151-152.

¹² Apak, **age**, 42.

¹³ İşcan, **Tarih Boyunca Selefi**, 5.

¹⁴ Koca, **age**, 19.

Dolayısıyla İbn Teymiye'yle Selef akımının temsilcilerini ifade eden isim ve sıfatlar arasında Selefiyye tabiri öne çıkmıştır.¹⁵ İbn Teymiye'nin ele aldığı konular ehlü'l-Hadis'in ele aldığı konulardan sadece daha geniş ve fazla olması yönünden değil aynı zamanda onun nasla doğrudan ve basit bir ilişki kuran ehlü'l-Hadis yöntemini İslam düşünce mirasından yararlanarak aşmış olması bakımından da ayrılır. Onun Selefi düşüncenin özelliklerinin belirlenmesinde yaptığı katkılar, Allah'ın sıfatları konusunda tevilden sakınmak, Allah'ın insana bahsettiği irade sebebiyle insanın kendi fiillerinden sorumlu olduğunu vurgulamak, din ve şeriatın kaynağı olarak kurucu naslar olan Kuran ve sünneti incelemek ve içtihadı çağırarak sıralanabilir.¹⁶

Vehhabilik, 18. yüzyılda ortaya çıkmasına rağmen etkileri o dönemle sınırlı kalmayan ve İslam Dünyası'nda bugüne kadar çok ciddi etkileri olmuş dinî-siyasî bir harekettir. Muhammed bin Abdülvehhâb'ın adını verdiği akımın bu ismi, muhalifleri tarafından geniş bir şekilde kullanılmıştır. Bu mezhebin mensuplarıysa Muvahhidûn, ehlü'l-Hadis veya Selefiyye diye isimlendirilmeyi uygun bulmuşlardır. Muhammed bin Abdülvehhâb'ın eserlerinde geleneksel ehlü'l-Hadis çizgisine bağlı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Abdülvehhab'ın kendi eserlerinde İbn Teymiyye ve İbn Kayyim el-Cevziyye'nin kitaplarına sıkça atıf yapması bu hususu kanıtlar niteliktedir.¹⁷

Ortadoğu'da modernitenin kutsal bir geçmiş uğruna reddedilmesinin çeşitli kolları vardır ve bu fikir bir dizi hareketin yükselişine zemin hazırlamıştır; bu hareketlerden biri de Vehhabiliktir. Abdülvehhab'ın iddiası saf ve gerçek İslam'a dönüş ve dine sonradan eklenen çarpıtma ve bozuklukları ortadan kaldırmaktır. Vehhabilerin kızgınlığı, doğrudan yabancılara değil, İslam'ın içinden ona ihanet ettiğini ve küçük düşürdüğünü ileri sürdükleri kesimlere yöneliktir. Vehhabiler, bir taraftan İslam'ı herhangi bir şekilde modernleştirme talebine, diğer yandan ise peygamber ve sahabesinin sahih İslâmî mirasını yozlaştırdığını ve bozduğunu ileri sürdükleri kesimlere karşıydılar. Onlar aynı zamanda, Sünni ya da Şii, İslam'ın kendileri dışındaki herhangi bir yorumuna da şiddetle karşıydılar. Vehhabilerin özellikle karşı olduğu anlayışlardan biri de tasavvufu ve onların sadece hoşgörü ve mistisizmi kınanmakla kalmıyor aynı zamanda pagan inançlarıyla ilişkili olarak

¹⁵ Apak, **age**, 44.

¹⁶ Nâfi, **age**, 19.

¹⁷ M. Ali Büyükkara, "Vehhabilik", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 42, bs. (İstanbul: TDV, 2012): 611-612.

görülmüyorlardı.¹⁸ Aynı zamanda Vehhabilik gibi hareketler, askerî ve siyasî mağlubiyet, ekonomik sıkıntılar ve sosyal gerginliklerin arttığı kriz dönemlerinde güçlenme eğilimi gösterirler. Vehhabiler, kendi görüşlerini benimsemeyenleri Müslüman olarak görmezler; onlar mürtezzirler.¹⁹

Hanbeli mezhebinin zemini üzerinde gelişen bu hareket çağdaş Selefi akımların önemli bir kısmını fikrî olarak beslemiştir. Öze dönüş düşüncesi burada kullanılan bir argümandır. Bu mezhebin taraftarlarının iddiasına göre bu hareketin amacı, İslam'ın erken dönemindeki saflığına döndürülerek dindeki bidatlerle savaşmaktır. Modern dönemde öze dönüş hareketleri İslam dünyasının krize girdiği son iki asırda Batı karşısındaki mağlubiyete çözüm üretme düşüncesiyle gelişen bir iklimde ortaya çıkmıştır. Müslümanların içinde bulundukları krize karşı ürettikleri cevaplardan biri Kuran'a ve sahih sünnete dönüştü. Zira bu yaklaşıma göre Müslümanların tarihî süreçteki birikimlerinin önemli bir kısmı İslam dışı inanç ve ideolojilerden beslenmiştir ve bundan arınmakla ilk dönemde elde edilen başarının tekrarlanacağı umulmaktaydı.²⁰

Selefiyye'nin son dönemlerde üç farklı eğilime sahip olduğu görülmektedir. İlki, tarihî süreçte Suudi kraliyetiyle bütünleşerek bir devlet mezhebine dönüşen Suudî Selefiliktir. İkincisi, Vehhabilikle çağdaş dönem İslamcılığının etkileşiminden doğan, Suudi Selefiyye'den bağımsızlığını kazanmış ve siyasî yönü kuvvetli Selefi cihatçılıktır.²¹ Siyasî Selefilik ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İslam Dünyası'ndaki ekonomik ve sosyal koşulların git gide ağırlaşmasından dolayı Batı'ya bağımlılığın sürekli artması ve din ve inanç özgürlüğüne yönelik baskılardan dolayı Selefiyye hareketinin fikrî boyutu aşmasıyla ortaya çıkmıştır. Mısır'da İhvanı Müslimin Hareketinin, Pakistan'da ise Cemaat-î İslâmî'nin ortaya çıkmasıyla başlayan bu eğilim Selefililiği siyasî hedeflere sahip dinî-ideolojik bir yapıya dönüştürmüştür.”²²

¹⁸ Bernard Lewis, “**The Crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror**”, (New York, Random House Trade Paperback Edition), 120-122.

¹⁹ Bernard Lewis, B. Ellis Churchill, “**Islam: The Religion and The People**, 2. bs (New Jersey, Warton School Publishing, 2008), 156-157.

²⁰ Adnan Demircan, “**Çağdaş İslâmî Hareketler ve Şiddet Sorunu**”, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 65-66.

²¹ Mehmet Ali Büyükkara, “Günümüzde Selefilik ve İslâmî Hareketlere Olan Etkisi”, **Tarih ve Günümüzde Selefilik, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı**, (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2013), 521-522.

²² Apak, **age**, 48.

Suudi resmî ûlemayla muhalif cihatçılar arasındaki farklılıklara değinilecek olursa, cihatçılar tüm devlet ve resmî kurumları umumî bir şekilde tekfir etmektedir. Selefi cihatçılara göre, devletin dinden uzaklaşmasına karşı aktif olarak mücadele edilmelidir. Suudi Selefiyye ise tekfirden daha ölçülü davranır ve yöneticilerin Müslüman olması durumunda devlete karşı muhalefet edilmemesi gerektiğini düşünür. Öncelik inançla ilgili konulardadır ve fiilî cihat için gerekli şartların henüz var olmadığını savunurlar. Aynı zamanda demokratik yönetim ve usûllere karşı çıkılır.²³

20. yüzyılın sonuyla birlikte, Selefilik terimi, Müslüman veya gayrı-Müslim, mevcut rejimlere ve sosyal düzene karşı şiddete dayalı cihadı savunan aşırılıkçı hareketler için de kullanılmıştır.²⁴ Ancak Shiraz Maher, Selefi cihatçılığın tam olarak neye tekabül ettiği hususunda bilim insanları arasında görüş birliği olmadığını ifade etmiştir. Örneğin Muhammed Hafız, modern Selefilik beş temel unsuru olduğunu ifade eder: Bunlar tevhid, hakimiyet, bidatlerin reddedilmesi, tekfir ve cihattır. Jarret Brachman'a göre ise aynı şekilde tevhid, cihat ve tekfir bu hareketlerin zorunlu karakteristik unsurlarıdır ancak bunlara Hafız'dan farklı olarak akide ve el-Vela- ve'l Bera (Allah için dostluk ve düşmanlık) unsurlarını da ekler. Selefi cihatçı görüşe göre, ilim ancak onunla amel edildiğinde; uygulamak ve hayatımıza tatbik etmek için öğrenildiğinde bir anlam ifade eder. Bu anlamda Ebu Musab ez Zerkavi'nin takipçileri, dindarlığı, dinî otorite için yeterli ve meşrû bir temel olarak görürler. Âlimlik ve bilginlik ikincil öneme sahiptir. Zerkavi'nin takipçileri nezdinde, bir Müslümanın manevî seviyesi ve pozisyonu, bilgi seviyesiyle değil, katı dinî pratiklere uyumu tarafından belirlenir.²⁵ Ebu Muhammed el-Makdisi'ye göre ise Selefi Cihatçılık, tüm boyutlarıyla tevhid ve cihat faaliyetini birbirine bütünleştirmektedir; veya tevhidi ve tağutlara karşı cihadı birleştirir; bu yönüyle Selefi Cihatçılık diğer tebliğci ve cihatçı akımlardan farklılaşır.²⁶ Ayrıca Makdisi Selefi cihatçılığın kendileri için seçtikleri bir isim olmasından ziyade bir etiketleme olduğunu ifade etmektedir. Ancak Selefi cihatçılığın Selefilik alt kollarından

²³ Büyükkara, **11 Eylül'le Derinleşen**, 232-233.

²⁴ John O. Voll, "Salafiyya", **Encyclopedia of Islam and the Muslim World**, c. 2 (New York: Macmillan Reference USA, 2003), 609.

²⁵ Shiraz Maher, **"Salafi Jihadism: The History of an Idea"**, (New York: Oxford University Press, 2016), 13.

²⁶ Büyükkara, **Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere**, 505.

sadece biri olduğu ve İlmî Selefilik’in de bu ismi hak ettiği iddiasını ise reddetmektedir.²⁷

Eli Alshech’e göre Selefi cihatçılar şiddeti, Batı’dan ve İslam ülkelerinin yönetici elitlerinden İslam’a saldırı olarak görülen şeylere uygun ve gerekli bir tepki olarak görürler. Onların amacı, Müslüman toplulukları ahlaksızlıktan ve İslâmî olmayan uygulamalardan arındırmak ve İslam’ın saf hali olarak gördükleri şeyi geri getirmektir.²⁸

Modern militan Selefilik’in evriminde önemli figürlerden biri de Seyyid Kutub’dur. Onun, cahiliye nosyonu (cehaletin İslam öncesi dönemle karşılaştırılabilir bir formu), hakimiyet fikri (Allah’ın bölünemez egemenliği) ve Müslüman toplumların zorla reformu konusundaki ısrarı, 18. yüzyıldaki Vehhabi teori ve pratiğiyle uyumuştur ve 1970 ve 80’lerde Mısır, Suriye ve diğer Müslüman ülkelerdeki devrimci gruplara ilham vermiştir. Alshech, modern dönemde Selefi cihatçılığın büyümesine katkıda bulunan bir diğer faktörün 1980’lerde Afganistan’da Sovyetlere karşı gerçekleştirilen cihat olduğunu ifade eder. Seyyid Kutub’un düşünceleri Mısırlı cihatçılar tarafından Afganistan’a sokulmuştur. Bu fikirler, Suudi cihatçılar ve Ebu Muhammed el-Makdisi gibi Suudi eğitilmiş ideologlar tarafından Vehhabi ideoloji ile birleştirilerek Afganistan’a taşınmıştır. Daha sonra El Kaide’nin takipçileri, bu yeni oluşturulan ideolojiyi 1990’ların başlarında sağlamlaştırmışlardır.²⁹

Yeni Selefilik ekolü İslâm Modernizmi olarak da ifade edilmektedir. Bu ekol diğer Selefilik biçimlerinden ciddi şekilde farklılaşmaktadır. İslâm Modernizmiyle İslâm’ın temel kaynaklarına dönmek ve bu kaynakların yorumlanarak günümüze intibak edilmesi kastedilmektedir. Bu akım, Batı ve çağdaş medeniyet teknolojisi karşısında temel kaynaklara dayanarak İslâm’ı yeniden ele almak amacını taşır. İslam Dünyası’nda bu akımın dikkat çekmesini sağlayan en önemli isimler, Cemâleddin Afgânî (1839-1897) ve Muhammed Abduh idi (1849-1905). Sonraları Reşid Rıza da bunların arasına katılmıştır. Batılıların “tarihî tenkit metodunu” örnek alan birçok

²⁷ Danial Lav, “**Radical Islam and the Revival of Medieval Theology**”, (New York: Cambridge University Press, 2012), 120.

²⁸ Eli Alshech, “The Doctrinal Crisis Within the Salafi Jihadi Ranks and the Emergence of Neo-Takfirism: A Historical and Doctrinal Analysis”, **Islamic Law and Society**, c. 21, (2014): 420.

²⁹ **age**, 422.

isim bu metodu hem sünnete hem diğer İslâmî kaynaklara ve hatta Kur'an'a dahi uygulamak istemişlerdir.”³⁰

“Selefi – Vehhabi mezhebinin temel itikadî görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

- İman; kalple tasdik, dille ikrar ve âzâlarla ameldir. Artabilir veya eksilebilir.
- Allah'ın zatına ve sıfatlarına Kuran ve hadislerin bildirdiği şekilde inanılmalıdır.
- Müteşâbih ayetleri yorumlamak dinî bakımdan uygun değildir.
- Büyük günah işleyen kafir olur, küfre girer.
- Kitap, sünnet ve Ashabın söz ve uygulamalarına ilişkin nakiller aklî delillerden önce gelir.
- Mümin oldukları sürece yöneticilere itaat vaciptir.”
- Türbelere aşırı tazimde bulunan, imamları masum kabul eden, sahabelerin bir kısmını ve Hz. Ali'den önceki üç halifeyi kötüleyen Şiiler müşriktir ve kafirdir.³¹

Selefilik, dinin anlaşılmasında yorumu değil lafzı esas alır. Dinin farklı yorum biçimlerine müsamaha edilmez. Bunlar din dışı kabul edilir. Felsefeye, eleştirel düşünceye, tasavvufa dinî bakımdan karşı çıkılır.³² “El-vela, yani müminleri dost edinmek; vel-bera, yani imansızlardan uzaklaşmak akidevî esasların en önemlilerindendir. Siyasî, kelâmî mezhepler, tarikatlar gibi bidat odaklarından uzak durmak gerekmektedir.”³³ Selefiler, deliller arasındaki aklî/naklî ayrımını reddederler ve dinî çerçevede aklî bir istidlal alanı oluşturmayı reddederler. Akılla nakil arasındaki çatışma ihtimalini reddeden Selefiler açık aklî delillerle sahih nakil arasında uyumsuzluğun söz konusu olmayacağını savunur.³⁴ “Vehhabilikte, Allah'ın zat, sıfat ve fiilleri bakımından birlenmesi yeterli değildir; ayrıca kullar bu tevhidi kendi fiilleriyle de doğrulamalıdır. Bunu yapmayanlar kafir olur. Tevessül küfürdür

³⁰ Ersin Aksoy, “Selefilik ve Suriye’de Selefi Hareketler”, (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 46-47.

³¹ Demircan, **age**, 67-68.

³² Ahmet Yöner, “Şii-Sünni İlişkileri Bağlamında Günümüz Selefililiği”, **e-Makâlât Mezhep Araştırmaları**, c. 6, s. 2, (2013): 215.

³³ Büyükkara, **11 Eylül’le Derinleşen**, 208.

³⁴ Özvarlı, **age**, 401.

ve ancak Allah şefa'at edebilir. Şefa'at hususunda peygamberler bile yetkisizdir. Kur'an ve sünnette olmayan her türlü yeni şey bidattır; bidat ise sapıklıktır.”³⁵

Selefiğin bugünkü durumu, Selefin devamı olmaktan ziyade Hariciliğin özelliklerini andırmaktadır. Bu noktadan bakılırsa Selefilere Selefe bakışıyla, Selef arasında çok ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir. Bugünkü radikal Selefi örgütler, Selefin dinî anlayış ve uygulamalarını ölçüt olarak kabul ettiklerini söylemelerine rağmen Selefin temsil ettiği görüş ve uygulamalarla uyuşması mümkün olmayan fikirleri savunmaktadır. Radikal Selefilere reddedici, herkesi dışlayan, katı ve tekelsel dinî anlayışı ne Ehli Sünneti Hassa dediğimiz selefte, ne de Ehli Sünneti Amme dediğimiz halefte görülür.”³⁶ Selefilik, tarih boyunca ortaya çıkmış tüm tezahürleriyle bir dinî ihya hareketidir. Ehlü'l-Hadis, İbn Teymiyye ekolü, Vehhabilik ve birçok açıdan 20. yüzyıl İslamcılığı, temel ilkeler açısından, dini aslına rücu etmeyi ve bidatleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Sonuç olarak, Selef ve Selefiyye kavramları, İslam tarihi boyunca ashabın yolunu ve itikadını takip eden Müslüman öncülerini tanımlamaktan başlayıp, geçen asırda ortaya çıkan ve varlığını hâlâ devam ettiren en tehlikeli terör örgütlerine kadar pek çok siyasî ve itikadî grup için kullanılmıştır. Selefilik, aslında zamanla içinde çeşitli dinî ve siyasî tutumları barındıran bir yelpazeyi temsil eden özellikler taşımakta olup, Selefi tabiri de bütün bu çeşitliliklerin tamamını kapsamaktadır.³⁷

2.2. Suriye’de Selefilik

Suriye’de Selefilik derin köklere sahiptir. Modern Selefilerin çoğu, Şam’da ders veren, hapsedilen ve Müslüman toprakların Moğollar tarafından işgaline karşı cihatla karşı konulması hususunda fetvalar veren İbni Teymiyye’nin yazılarına bakar.³⁸ Selefiyye hareketi kapsam olarak bölgesel olmakla birlikte, ulaştığı her Arap ülkesinde farklı formlar almıştır. Suriye’de ise belirli bir sosyo-ekonomik manzara ve ülkenin mezhepçi yapısı, başlangıcından beri siyasî çoğulculuğu ve dinî hoşgörüyü destekleyen özellikle ılımlı bir politik ve dinî eğilimin yükselişine katkıda bulunmuştur. Bu eğilimin ortaya çıktığı ideolojik ve tarihî bağlamı anlamak, 1946’da

³⁵ Koca, **age**, 20-21.

³⁶ Vecihi Sönmez, “Selef Düşüncesinin Tarihî Arka Planı ve Selefilik”, **Araştıran Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi**, s. 9-10. (2010): 172.

³⁷ Apak, **age**, 49.

³⁸ Waleed Al Rawi, Sterling Jensen “Syria’s Salafi Networks: More Local You Think”, **PRISM**, c. 4, (2014): 44.

Suriye'nin bağımsızlığının hemen öncesinde, parlamenter demokrasi ve mezhep toleransını benimseyen ilk dönem Suriye İhvanının ılımlılığını anlamamıza yardımcı olması bakımından çok önemlidir.³⁹

Temelleri daha eski tarihlere uzanmakla beraber VI. (XII.) yüzyılda belirgin hale gelen Şam ehlü'l-Hadis çevresi daha sert bir eğilimi temsil eder. Bağdat ve Mekke'de Hanbeli ulemasının yanında öğrenim gören İbn Kudame daha sonra Şam'a yerleşmiş, münazaracı kişiliğiyle ehlü'l-Hadis hareketinin bölgede kök salmasına ve güçlü âlimlerin yetişmesine zemin hazırlamıştır. Bunların başında VII. (XIII.) yüzyılın ikinci yarısında çok sayıda eser telif eden İbn Teymiyye ve onun en önemli talebesi İbn Kayyim el-Cevziyye vardır. Bu iki ismin çalışmalarıyla ehlü'l-Hadis ekolü sistematik Selefiliğe dönüşmüştür. Bu âlimlerin en önemli özelliği, yaptıkları tahlil ve farklı ilmî görüşleriyle düşüncelerini etkin bir konuma getirerek kelam, tasavvuf ve felsefe gibi geleneklere alternatif bir seviyeye çıkma çabaları olmuştur.⁴⁰

Suriye, Selefî hareketin öğretilerine kulak kesilmek için belki de Ortadoğu'daki en iyi yerlerden biridir. 13. yüzyıl boyunca Şam, Selefiliğin entelektüel atası olarak görülen İslam tarihindeki en üretken âlimlerden biri olan İbni Teymiyye'ye ev sahipliği yapmıştır. Bu dönemde Suriye'deki âlimlerin açıkça aradığı şey, İslam'ı saf temellerine ve İslam dininin orijinal kaynakları olan Kuran ve Sünnete döndürmektir. İlk olarak 19. yüzyılın sonunda Vehhabiler tarafından ve daha sonra Mısır ve Irak'taki İslamî reformcular tarafından yeniden keşfedilen bu Suriyeli âlimlerin eserleri Şam'da yayılmıştır. İbni Teymiyye'nin öğretisi ve eserleri Abdulkadir Cezayiri (1807-83) tarafından Şam'da canlandırılmıştır.⁴¹

Suriye'de Selefilik, düşünce yapısı itibariyle, Mısır'daki ıslahatçı ekolden pek farklı değildir. Suriye'deki bu ıslahatçı selefî düşünce, hızla siyasî hayatın içine dahil olmaya başlamış ve parlamento seçimlerinde milletvekili dahi çıkarma gücüne sahip bir toplumsal tabana sahip olmuştur. Baas rejiminin ülkede idareyi ele geçirmesi, siyasî çoğulculuğu ve partileri yok etmesi, ayrıca ideolojik bakımdan seküler Arap milliyetçi zemine yaslanması hasebiyle, Suriye Selefiliği siyasî alandan

³⁹ Raphael Lefevre, **Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria**, (New York: Oxford University Press, 2013), 4.

⁴⁰ Özvarlı, **age**, 400.

⁴¹ Lefevre, **age**, 8.

ve arenadan çekilmek zorunda kalmış ve salt hayır ve kültür kurumlarına dönüşmüştür. Dolayısıyla ilmî Selefilige doğru bir geçiş gerçekleşmiştir.⁴²

Suriye’de İslâmî köktencilğin özel karakteri, Mısır’dakilerden çok farklı olan iktidar, servet ve nüfus gerçeklikleriyle şekillenmiştir. Mısır İslamcı protestosunun odağı Sünni hakimiyetindeki bir rejim iken, Suriye İslâmî köktencilği kendisine, Nusayri hükümete karşı Sünni bir protesto biçimi vermiştir. Bu anlamda, Suriye Sünni aktivizmi, Saddam Hüseyin dönemindeki Sünni Baas rejimine muhalif Irak Şii çoğunluğunun aktivizmine benzemektedir. Her iki İslamcı hareket de Baas laikliği adına azınlık rejimlerinin yönettiği iki mezhebî çoğunluk olma iddiasını taşımaktadır.⁴³ Suriye’de İslâmî muhalefetin baskın şikâyeti, rejim içinde Nusayri rolünün giderek artması ve bunun sonucunda Sünni güç ve statüsünün erozyona uğramasıydı. Sünniler siyasi teşkilatta (kabine, yargı, parti) seçkin mevkiler elde ederken, etkin askerî güç çoğunlukla Esad ve onun Nusayri akrabalarının elindeydi. İhvan, Esad rejimini “mezhepçi” olmakla ve Baas’ın laikliğiyle Nusayri mezhebinin İslam içindeki “sorgulanabilir statüsüne” atıfla “sapkın Müslümanlardan” oluşmakla suçluyordu.⁴⁴

Suriye’de Selefilik, 19. yüzyılın sonlarında Abdulkadir el-Cezayiri’nin önderliğindeki bir grup reformist fikirli ulema arasında yeniden ortaya çıkmıştır. Bu reformist âlimler, son zamanlarda Batı tarzı reformların getirilmesinin yanı sıra popüler bir Sûfilik biçiminin yaygın bir şekilde büyümesine ve dinin bazı Sufi şeyhler tarafından II. Abdülhamit iktidarının hizmetinde kullanılmasına tepkiliydiler. Bu âlimler, İslâmî kaynakları (Kuran ve Sünnet) içtihat yoluyla (hukukî yargılama ve yorumlamanın bağımsız bir şekilde kullanılması) yeniden inceleyerek elde ettikleri akide olarak saf bir İslam’ın Batı’nın rasyonalist meydan okumasıyla başa çıkabileceğine inanıyorlardı.⁴⁵

19. yüzyılda Şam’da ikamet eden âlimler ve ailelerinin sosyal statüleri ve Selefi düşünceden anladıkları ve bu düşünceyle ilişkileri, Suriye’de Selefi düşüncenin gelişimini etkilemiştir. Yeni bir İslâmî ıslahatçılık düşüncesi olarak

⁴² Abdurrahman el- Hâc, “Suriye’de Selefilik ve Selefiler”, **Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler**, ed. Beşir M. Nâfi, İ. Abdu’l-Mevla, Takıyye, çev. Nurullah Çakmaktaş (İstanbul, Yarin Yayınları, 2015): 120.

⁴³ R. Hrair Dökmeciyan, **Arap Dünyasında Köktencilik: Devrimci İslam**, çev. Muhammed Karahanoğlu (İstanbul: İlke Yayınları, 1992), 128.

⁴⁴ **age**, 132.

⁴⁵ Rachel Foran, “Salafism in Syria”, <https://rlp.hds.harvard.edu/faq/salafism-syria>, [27.03.2019].

görülebilecek bu akım, Hani ailesi etrafında şekillenen ıslahatçılık; felsefesi “sünnet, sünnete uygun hareket ve sünnete uygun harekete davet” olan Ahmet Cezayiri; Şam’da Selefilîği canlandıran kişi olarak bilinen Abdulrezzak Bitar ve Bitar ailesi; Cezayir’deki Fransız işgalinden kaçarak Şam’a gelen ve seçkin âlimler sınıfının içinde yer edinen Tahir Cezayiri; Şamlı ıslahatçıların önde gelenlerinden biri olarak bilinen Cemalettin Kasımî ve Kasımî ailesi ile diğer bazı ıslahatçılar tarafından şekillendirilmiştir.⁴⁶ Bahsedilen bu âlimler ve aileleri genellikle resmî kurumlarda görev almamışlardır. Bu âlimler, 19. yüzyılda Osmanlı reform süreçlerinde ulema sınıfının sosyal statüsünü korumaya çalışmışlardır ve resmî görevlerde bulunun âlimlere göre “daha Selefi bir duruş” ortaya koymuşlardır. Abdulkadir Cezayiri ile Muhammed Abduh, “rasyonel” ve “modern” gibi kelimeleri, dine karşı bir silah gibi kullanmaya çalışan laiklik taraftarlarıyla mücadele edebilmek için İslam tarihinde genellikle azınlıkta kalmış entelektüel bir tavrı canlandırmaya, yeniden ihyaya çalışıyorlardı.⁴⁷ Neticede bu iki isim etkisindeki Şamlı âlimler; aklı esas alan, âlimlerin gerçek tutumunun ne olması gerektiğine işaret eden ve İbn Teymiyye mirasını ayakta tutan bir İslam anlayışı geliştirmiştir.⁴⁸ Bu dönemde Suriye’de Selefilik, dindar entelektüellerin değişim içindeki sosyal ve kültürel şartlara uyum gösterme çabasının bir ifadesidir. Selefiler, âlimlerin niteliklerini ve işlevlerini yeniden tanımlama çabaları nedeniyle gelenekçi din âlimlerinin muhalefetine maruz kalmıştır. Bu arada Selefilerin, ilk Müslümanların inanç ve yaşam tarzına bağlı kalmaları ile sosyal değişime uyum sağlama çabalarının Selefilîğin kendi içinde bir çelişki oluşturmadığını belirtmek gerekir.⁴⁹

19. yüzyılda Suriye’de Selefiler, İbni Teymiyye’nin Sufilere yönelttiği ağır eleştirileri yöneltmediler. Sufileri tekfir etmediler, onları İslam’ın dışında cihat edilmesi gereken kafirler olarak görmediler. İbni Teymiyye’nin öğretisinin seçici bir şekilde canlandırılması, Suriye’de özellikle ılımlı bir erken dönem siyasî İslam’ın ortaya çıkışına büyük katkıda bulundu. Bu dönemde Suriye’de Selefiler, İslam’ın ilk üç neslinin uygulamalarına dönmeyi savunurken, aynı zamanda açıklığı ve modern dünyadaki değişimlerin anlaşılmasını da vaaz ettiler. Bu minvalde David Dean Commins, Suriye’de Selefilîğin toplumsal değişimin reddedilmesini değil ona

⁴⁶David Dean Commins, “**Son Dönem Osmanlı Suriyesi’nde Islahat Hareketleri: Sosyal ve Siyasî Değişim**”, çev. Yusuf Kılıç (İstanbul: Mahya Yayınları, 2014), 75-99.

⁴⁷age, 69.

⁴⁸age, 72.

⁴⁹age, 286-287.

adaptasyonu temsil ettiğine işaret etmiştir. Esas olarak Şam'da etkili olan bu İslâmî reform biçimi, Halep okulunun aksine, Sûfî öğretiyeye Selefi öğretiden daha yakın olan din âlimlerinin oluşturduğu Şam okulu olarak tanınmaya başlanmıştır.⁵⁰

1945, Müslüman Kardeşlerin resmî ve örgütsel doğumuna işaret ederken, onun entelektüel ve politik kökleri on yıllar öncesine uzanmaktadır. Suriye İhvanının kuruluşu, 1920 ve 1930'larda siyasî olarak aktif cemaat ve kulüplerde ortaya çıkışıyla ilgilidir. Böyle toplulukların çoğalması, siyasî İslamın daha etkili olduğu bir ortamın geliştirilmesine kesin şekilde yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, Suriye İhvanının entelektüel temelleri, 1860 ve 1914 yılları arasında, Selefîyye hareketinin Şam'a ulaştığı ve daha sonra 1946 ve 1949 yılları arasında İhvanın reformcu ve ılımlı gündemini şekillendireceği yerel İslâmî çevrelerde çok etkili olduğu Osmanlı'nın son dönemlerinde bulunmaktadır.⁵¹ Suriye'de 20. yüzyılda Selefi düşüncenin güçlenmesinde, Mısır merkezli Müslüman Kardeşler Hareketi'nin diğer birçok Ortadoğu ülkesindekilere benzer bir biçimde, Suriye'deki örgütlenmesinin de önemli bir katkısı vardır. 1937 yılında örgütün Suriye'deki ilk teşkilatını kuran ve bu ülkede güçlenmesinde ve yayılmasında aktif bir rol üstlenen kişi Mustafa Sıbai'dir. Hasan el Benna'yla Kahire'de tanışan Sıbai, daha sonra Suriye'ye dönerek 1945-1946 yıllarında daha önce var olan bazı toplulukları İhvan'ın örgütlenmesi altında topladı ve bu örgütün lideri seçildi. Baas Partisi 1963 yılında iktidara geldikten sonra İhvanla Esad rejimi arasında 2000'li yıllara kadar süren bir gerginlik baş gösterdi ve bunun sonucunda İhvan bu ülkede kapatıldı. 1967 İsrail yenilgisinin ardından İhvan teşkilatının iç bünyesinde Esad rejimiyle ilişkilerin nasıl olması gerektiği konusunda görüş farklılıkları oluştu. İsam el-Attar'ın arkasındaki Şam Grubu Esad rejimine karşı ılımlı olmayı savunurken Mervan Hadid'i destekleyenler Esad rejimine karşı silahlı bir cihat hareketinin başlatılmasını savundular. Bu görüş farklılıkları sonucunda 1970 yılında İhvan Hareketi bölündü. Suriye'nin Lübnan'daki iç savaşta Müslüman gruplara karşı Marunileri desteklemesi teşkilatın rejime karşı cihat ilan ederek asker ve polisler saldırmaya yol açtı. 1982 Şubat ayında rejimin İhvan teşkilatının kalesi olan Hama'ya havadan ve karadan saldırarak binlerce kişiyi öldürmesi üzerine hareketin önde gelenleri Suriye dışına çıkmıştır.⁵²

⁵⁰ Lefevre, **age**, 10.

⁵¹ **age**, 3.

⁵² Halil Görgün, "Mısır Dışındaki İhvanı Müslimin Hareketi", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 21 (İstanbul: TDV, 2000), 583-584.

Suriye’de cihatçı akımın ortaya çıkışını gösteren ilk işaretler Baas rejiminin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra görülebilir. Nisan 1964’te, “Allahsız Baas rejimini” şiddetle devirme çağrısı yapan küçük bir radikal İslamcı grupla yetkililer arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Onlara, cihat edebiyatına bir mitoloji ve rol model sağlayan cesur bir karizmatik figür olan Mervan Hadid liderlik etti. Hadid, karizmatik liderliğinin ötesinde, Suriye’de İslâmî harekete eylem ve dava için bir vizyon ve doktrin getirmiştir.⁵³ 1970’lerin sonunda ve 1980’lerinde başında, İslâmî hareketin açık bir şekilde mezhepçi tonu ve en radikal militanlardan bazılarının şiddet eylemleri, ülkeyi mezhepsel bir iç savaşın eşiğine getirmiştir. Rejim hedeflerine karşı şiddet kullanmaya kararlı cihatçı unsurlar, radikalleşmiş bir İslâmî manzaraya hakîm olmaya başlamıştır. Bu minvalde Müslüman Kardeşler liderliği, üyelerinden ülkenin Sünni Müslüman nüfusunu korumak için Esad rejimini devirmek anlamına gelebilecek her şeyi yapma vaadi istemiştir.⁵⁴ Mervan Hadid’le birlikte, Suriye’de İhvanın daha ılımlı olan Şam kolu devam etmesine rağmen daha radikal bir yönelişte karar kılındığı görülmektedir. Ülkedeki tüm İslâmî hareketleri kafir olarak görülen Baas rejimine karşı silahlı mücadeleye teşvik etmek amacıyla Mervan Hadid’in grubuna bağlı küçük/şiddetçi hücreler ülke çapında yayılmıştır. Başlangıçta, bu cihatçı platform, İhvanın liderliğinden bağımsız ve rızası olmaksızın hareket etmiştir ancak daha sonra İhvan üyeleri de bu gruba katılmaya başladığı için bu durum iki örgütü birbirine daha yakın olmaya itmiştir.⁵⁵

Suriye’de Selefi hareket, Esad rejiminin 1982’de Hama’daki isyanı sert bir şekilde bastırmasıyla birlikte 2011’de iç savaş başlayana kadar etkisini yitirmiştir. Hafız Esad rejimi, kendisi için varoluşsal bir tehdit olarak gördüğü Sünni İslamcılığı acımasızca bastırmıştır. 1979 yılında, Müslüman Kardeşler Hareketi, rejime birkaç yıl süren bir mezhep çatışmasına yol açan bir savaş ilan etmiştir. Bu İslamcı meydan okuma, Hama şehrindeki başarısız bir kalkışmanın ardından ezilmiştir ve Suriye’deki Müslüman Kardeşlerin kökü kazınmıştır. Suriye İhvanı o zamandan bu yana ülkede asla yeniden organize olamamıştır. Hafız Esad, daha sonra 1990’lı yıllarda İslamcı gruplara yönelik kısıtlamaları kademeli olarak gevşetmiştir. Bu gevşeme sürecinde, sürgündeki Müslüman Kardeşlerin yerini, yerel tasavvuf toplulukları ve Selefilğin Körfez ülkeleri tarafından desteklenen bazı türleri doldurmuştur. Beşşar Esad’ın

⁵³ Lefevre, *age*, 98-99.

⁵⁴ *age*, 81.

⁵⁵ *age*, 203.

iktidara gelmesinden sonra rejimin medya üzerindeki kontrolü rahatlatması ve modern iletişim teknolojisinin yayılmasını kabul etmesiyle birlikte Körfez destekli televizyon ve internet, İslamcı propagandanın temel destekçisi olmuştur. Sünni Suriyeli işçilerin Körfeze göçü, Selefi dinî anlayışın bu bölgeyle ilişkilerini pekiştirmiştir. Aynı dönemde, birçok Suriyeli İslamcı dernek önem kazanmasına rağmen, Körfezden ve göçmen Suriyelilerden gelen cömert bağışlarla dış destekli Selefi hareketler ayrıca boşluğu kapattı. Esad rejimi, ara sıra, çok bağımsız, politik veya mezhepçi olarak görülenlere müdahale etti ancak bununla birlikte aşırı Selefi vaizler bile, camilerle ve hayır işleriyle sınırlı kalmak ve rejimin kırmızı çizgilerine uymak kaydıyla, kendi vaazlarını yayabildiler. Beşşar Esad'ın iktidardaki ilk on yılında rejim, Selefi cihatçı ağları önleme ve kullanma stratejisiyle kontrol altında tutmaya çalıştı. Rejim, Nusayri ve Baas karşıtı ideolojilerinin farkında olduğu bu grupları yakından takip etti ve kendisine karşı örgütlenme girişimlerini sert şekilde engelledi. 2000'li yılların ortalarında rejimle cihatçılar arasında az miktarda saldırı ve çatışma görülmesine rağmen, Selefi cihatçı gruplar genellikle Esad rejimi için küçük bir rahatsızlıktan daha fazlası olarak görülmemiştir.⁵⁶

Suriye'de çok köklü bir geçmişe sahip olan Selefilik, uzun bir süredir baskı altında olduğu için ancak Suriye iç savaşının başlangıcıyla birlikte gün yüzüne çıkabilmiştir. Bunda Esad rejiminin sivil halka yönelik yoğun şiddete başvurusu ve seküler muhalefetin buna karşılık vermekte başarısız olması büyük rol oynamıştır.⁵⁷ Suriye'nin Sünni Arap çoğunluğunun büyük bir kısmı 2011'de isyan etmiştir ve on binlerce yabancı savaşçı Sünniliği savunmak, 'Nusayri rejimi' devirmek ve onun Şii müttefikleriyle savaşmak için Suriye'ye sızmıştır ve böylece isyanın mezhepçi karakterini toplumsal ve dinî anlamda güçlendirmiştir.⁵⁸ Suriye'de devrim, otokratik bir rejime karşı seküler bir devrim olarak başlamıştır ancak çatışmalar uzadıkça muhalefet içinde Selefi cihatçı bir dinamik ortaya çıkmıştır. Elizabeth O'Bagy, Suriye'deki Selefi cihatçıların El Kaide ve diğer uluslararası cihatçı ağıyla ilişkili olan yabancı savaşçılar tarafından desteklendiğine işaret etmektedir. O'Bagy'ye göre, Libya, Mısır ve Tunus'ta, cihatçı unsurlar ve aşırılık yanlıları, kendi

⁵⁶ Aron Lund, "Syria's Salafis Insurgents: The Rise of the Syrian Islamic Front", (Swedish Institute of International Affairs UI Brief 17, 2013), 7-8.

⁵⁷ Ö. Faruk Topal, "Beşşar Esad Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş", **Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye: İç ve Dış Politika**, ed. Mehmet Akif Okur, Nuri Salık (Ankara: Nobel Yayınları, 2016): 80.

⁵⁸ Fabrice Balanche, **Sectarianism in Syria's Civil War**, (Washington: The Washington Institute For Near East Policy, 2018), 68.

otoritelerini kullanabilecekleri ve bu devrimlerde kendi etkilerini kurabilecekleri temel ağlara sahip değildi. Ancak, Suriye'dekiler bu ağa sahipti. Suriye'de devrimden sonra ortaya çıkan cihatçı unsurlar sıfırdan başlamamıştır. Esad rejiminin son 30 yılda bu örgütlerle özellikle ABD'nin Irak'ı işgali esnasında kurduğu ilişkiler, devrim esnasında ülkedeki bu Selefi cihatçılar için bir tutunma noktası teşkil etmiştir. Suriye istihbaratı 2011'de devrimi bastırmak için harekete geçtiğinde, bu cihatçı unsurlar rejimle eski ilişkilerini sonlandırarak ona karşı harekete geçmiştir ve yerel cihatçı unsurlarla iş birliği yapmıştır.⁵⁹

Suriye'de Selefi hareket öteden beri şehir merkezlerinin uzağında bir kenar mahalle hareketi olarak kendi tarihi sığınağı içinde var olmasına rağmen devrimden sonra çevreden merkeze doğru sınırlı bir yayılma içinde olmuştur. Selefililiğin bu kriz anındaki yayılma süreci, onun bir “savaş/politika aracı olarak” sahneye çıktığını göstermektedir. Çünkü bu yayılma derin bir itikadî dönüşüme sebebiyet verecek ölçüde bir zaman dilimine yayılmamıştır. Bu yayılma siviller arasında değil pragmatik ya da dinî gerekçelerle askerî tugaylar arasında gerçekleşmiştir.⁶⁰

Ecaterina Cepoi'ye göre, Suriye'de İslamî hareketlerin genellikle Selefi cihatçılık terimiyle kapsanabilecek bir boyutları vardır: Bazıları tam olarak yerel olan onlarca tugay ve grup, diğerleri ise bölgesel ve ulusal boyutları olan ve çeşitli derecelerde ulus ötesi ağlar ve hareketlerle ilişkili olan gruplar vardır. Çatışmanın askerîleşmesi ve artan mezhepçi boyutu (Sünni – Nusayri) ve aynı zamanda Suriye çatışmasında savaşçı edinmek, mobilize olmak, finans sağlamak ve projelerini uygulamak için verimli bir zemin bulan yabancı radikal İslamcı çevrelerin etkisi, cihatçıların motive olmasını sağlayarak Selefi kimliği gittikçe daha belirgin hale getirmiştir.⁶¹

Baczko, Dorronsoro ve Qesnay, Suriye'de iç savaş sürecinin üç ayrı dönemde incelenebileceğini ifade etmişlerdir. Bunlar; barışçıl karşı çıkış evresi (2011), herkesi kucaklayan ayaklanmanın mutabakat evresi (2012-2013) ve parçalanma ve

⁵⁹ Elizabeth O'Bagy, “Jihad in Syria”, (Middle East Security Report 6, Institute for the Study of War, 2012), 9.

⁶⁰ el-Hâc, **age**, 138.

⁶¹ Ecaterina Cepoi, “The Rise of Islamism in Contemporary Syria: From Muslim Brotherhood to Salafi- Jihadi Rebels” **Romanian Political Science Review**, c. 13, s.3 (2013): 555-556.

radikalleşme evresidir (2013 sonrası).⁶² Guido Steinberg ise bu süreci dört aşamada ele almıştır. Bunlar;

- Şubat 2011’de başlayıp aynı yılın ortalarına kadar süren barışçıl protesto gösterilerine Esad rejimi çok sert bir şekilde bu protestoları bastırarak karşılık vermiştir.
- 2011’in sonu itibarıyla, barışçıl gösterilerin silahlı bir direnişe dönüşmeye başladığı görülmektedir. Bu dönemde Hama ve Humus gibi şehirlere yayılan isyan hareketleri, merkezî bir otoriteden yoksundur.
- Üçüncü aşamada, 2012 yılının başı itibarıyla hızla güçlenmeye başlayan Selefi grupların yükselişe geçtiği görülmektedir.
- 2013 yılının Nisan ayı itibarıyla başlayan evrede Esad rejimi güçlerinin toparlanma belirtileri göstermeye başladığı ve ayrıca muhalif gruplar arasındaki çatışmaların yoğunlaştığı görülmüştür.⁶³

Suriye iç savaşının Selefi grupların gitgide güçlendiği bir mezhep savaşına dönüşümünü Suriyeli bir muhalif gazeteci şu şekilde açıklamıştır: “*Selefilik neredeyse tamamen İbni Teymiyye’dir. O da şöyle demiştir: Nusayriler, Hristiyan ve Yahudilerden daha tehlikelidir. Asla onlara güvenmemelisiniz.*”⁶⁴ 2012 yılı boyunca bu güçlenme süreci hızla devam etmiştir. Dönemin Humus Devrimciler Konseyi lideri uluslararası toplumun Suriye’deki gelişmeler karşısındaki duyarsızlığının sahadaki İslâmî hareketleri güçlendirdiğini şu sözlerle ifade etmiştir: “*Suriye’nin durumu her geçen gün ılımlıdan radikale doğru değişiyor. ABD’liler düşünüyorlar ve plan yapıyorlar radikal İslamcılar insanların desteğini kazanmak için her gün çalışıyor ve savaşıyorlar. ABD karar vermeye hazır olduğu zaman bütün Suriye İslâmî olacak.*”⁶⁵

El Kaide lideri Eymen Zevahiri, Şubat 2012’de, Müslüman savaşçıları meşrû cihat olarak nitelediği Suriye İç Savaşına katılarak Esad rejimine karşı savaşımaya davet etmiştir. Abdullah Azzam’ın 1980’lerde Afganistan için yaptığı çağrısı hatırlatan bu konuşmasında Zevahiri, Türkiye, Irak, Lübnan ve Ürdün’deki her özgür ve onurlu Müslümanı Suriye’deki kardeşlerine yardım etmeye çağırmıştır. Ayrıca bu

⁶² Adam Baczkó, Gilles Dorronsoro, Arthur Qesnay, “**Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi**” çev. Ayşe Meral (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018), 24.

⁶³ Guido Stenberg, “The New Lions of Syria”, (SWP Comment 2014/C 19, April 2014), 1-2.

⁶⁴ Abdulkadir Şen, **Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi**, (İstanbul: Yapı-Bozum Yayınları, 2016), 81-82.

⁶⁵ **age**, 83-84.

cihadın, Allah adına Müslüman ülkeleri koruyacak bir devlet kurulana, Golan tepeleri özgürleştirilene ve Kudüs'ün gasp edilmiş tepelerine zafer bayrağı çekilene dek sürdürülmesini istemiştir.⁶⁶ Zevahiri'nin nispeten iç savaşın ilk dönemlerine denk gelen bu çağrısının iç savaşın Selefi örgütler lehine yükselişe geçmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Suriye'de ayaklanmanın parçalanmasına, ayaklanmanın ulus-aşırı cihatçı kesimlerinde siyasal-askerî grupların oluşması sebep olmuştur. Bu militanların bağlantısı Suriye devriminden öncesine dayanmaktadır. 2011 ilkbaharında, barışçıl ve ılımlı militanlar şiddetli bir baskıya maruz kalırken, özellikle Sednaya hapisanesinden, yüzlerce radikal militan serbest bırakılmıştır. Bu militanlar 2011'in sonu ve 2012'nin başlarında kurulan ilk İslamcı grupların çekirdeğini oluşturdu. Böylece İdlib'de Liva Sukur-el Şam'ı yöneten Ahmet Ebu İsa el-Şeyh, Şam çevresinde Ceyşul İslam'ı yöneten Zehran Alluş, Liva el Haktan Abdurrahman Süveyş, Ahrarü's-Şam'ı kuran Hasan Abbud ve El Nusra lideri Ebu Muhammed Cevlani serbest bırakılmıştır.⁶⁷

Aron Lund, 2012 Eylül'de yazdığı makalesinde, Selefi grupların iç savaştaki rolünün o dönem itibarıyla hâlâ sınırlı olduğunu ancak bu grupların etkisinin hızla büyüdüğünü ifade etmiştir. Başlangıcında barışçıl protestolar şeklinde başlayan Suriye devrimi, 2011 sonbaharından sonra, Esad rejimi ve çeşitli hükümet karşıtı militanlar arasındaki askerî çatışmalar nedeniyle gölgede bırakılmıştır. 2012 yılından itibaren mezhepçi hassasiyet ülke genelinde yükselirken silahlı gruplar Sünni Müslüman dinî bir retoriğe doğru keskin bir dönüş yapmıştır ve bu dönemde küçük ama saldırgan cihatçı gruplar ortaya çıkmıştır. Bu cihatçı gruplar zamanla daha büyük örgütler altında birleşirken, ideolojik olmayan muhalif gruplar bile artan bir şekilde İslâmî retoriği benimsemiştir. Bu dönemde Suriye'deki çatışmanın "İslamlaşması" temelde iki faktör tarafından yönlendirilmiştir. Bunlardan ilki, mezhep çatışmasının Sünni Müslümanları seküler Nusayrilerin egemen olduğu Esad rejiminin destekçilerine karşı çıkmaya zorlamasıdır. İkincisi ise, bölgesel hükümetlerden ve devlet dışı silahlı aktörlerden ölçüsüz bir şekilde İslâmî gruplara akan dış destektir.⁶⁸

⁶⁶ Seth G. Jones, "Syria's Growing Jihad", *Survival*, c. 55, s. 4 (2013): 63.

⁶⁷ Baczkó, *age*, 218.

⁶⁸ Aron Lund, "Syrian Jihadism", (Swedish Institute of International Affairs UI Brief 13, 2012), 5.

Aoron Y. Zelin'e göre, 2013 Eylül ayı itibariyle Suriye'deki iki büyük Selefi grup küresel cihatçı bir örgüt olan El-Nusra Cephesi ile daha yerel odaklı muhalif grup Ahrarü's Şam'dır. Zelin, Suriye İç Savaşı'nda Selefilerin yükselişine, 2011'in sonunda ve 2012'in ilk yarısında, Batı liderliğinin ve eylemliliğinin yokluğunun yarattığı boşluğun ve ayrıca ABD'nin Irak'ı işgali boyunca savaşıma deneyimi kazanan çoğu Selefi savaşçının Suriye iç savaşındaki varlığının sebep olduğunu savunmuştur. Selefi grupların potansiyel yükselişini sağlayan bu faktörler, bu grupların sivil halkın güvenini nasıl kazandığını ve rağbet gördüğünü açıklayamamaktadır. Bu grupların birincil üstünlüğü, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) tugaylarının askerî gücünün aksine, sosyal servisler ve yönetim alanlarında, Ahrarü's-Şam ve El Nusra gibi gruplar tarafından kullanılan "yumuşak güçtür."⁶⁹ 2013 yılı boyunca ılımlı muhalefetin silahlı gruplarını etkili ve temsilî bir yapı altında pratik bir şekilde birleştirmekteki başarısızlığı, El Nusra da dahil olmak üzere, Selefi cihatçı grupların etki ve büyüklük bakımından kayda değer bir ölçüde büyümesine sebep olmuştur.⁷⁰

Rawi ve Jensen'e göre, bugün Suriye'de faaliyette olan üç ana Selefi grup vardır. Bunlar ılımlı Selefiler, gelenekçi – ilmî Selefiler ve radikal Selefilerdir. ılımlı ve geleneksel Selefiler kendi ülkelerinde devrimci ve şiddete dayalı cihadı savunmamıştır. Bu ılımlı Selefiler, radikal Selefilerin aksine, kendi hükümetlerine karşı şiddet kullanımını savunmazlar ancak ülkelerindeki siyasî süreçlere katılmak için politik olarak örgütlenmeyi kabul ederler. Geleneksel ya da İlmî Selefilik ise, Afganistan Savaşı'na katılmıştır ancak kendi ülkelerinde radikal cihatçı faaliyetlere devam etmemiş ve Müslüman Kardeşlerin politik modelini benimsememiştir. Geleneksel Selefiler, cihatçı çabaları desteklerler ancak kendileri hükümetle karşı karşıya gelmek istemediklerinden bu sürece aktif bir şekilde katılmazlar. Çoğu, hataları olsa bile, Müslüman yöneticiye itaat edilmesi gerektiğine inanır ve bunlar Suriye'deki Selefilerin en büyük grubunu teşkil eder. Son olarak, radikal Selefi cihatçılar ise, Mısırlı âlim Seyit Kutup ve Eymen Zevahiri'nin devrimci ruhunu benimsemekte ve nihaî olarak İslamî halifelğin bir parçasına dönüştürülmek istenen İslam ülkelerine şariat getirmek için güçlü bir şekilde şiddet kullanımını savunmaktadır. Radikal Selefi cihatçılar, muhtemelen en küçük ancak en etkili ve

⁶⁹ J White, A.J. Tabler, A. Y. Zelin, "Syria's Military Opposition: How Effective, United or Extremist", Washington Institute for Near East Policy for Near East Policy 2012), 25.

⁷⁰ Charles Lister, "Assessing Syria's Jihad", **Survival**, c. 56 s. 6 (Aralık 2014-Ocak 2015): 98.

dikkate değer Selefi grubu temsil etmektedir. Bunlar, Suriye’ye İslam devleti dışında herhangi bir siyaset sistem getirme çabasını kınamaktadır.⁷¹

İç savaş sırasında çeşitli eğilim ve dinamiklerin Selefi propagandaya faydası olmuştur. Bunlar;

- Muhalefet içindeki birlik ve bunun sonucu olarak güvenilirlik eksikliği
- Uluslararası toplumun muhalefeti kararlı bir şekilde desteklemek hususundaki başarısızlığı
- Esad rejiminin Nusayrilere ve yabancı Şii savaşçılara dayanmasının Sünnilerin bu savaşı mezhepçi bir zeminde algılamasına sebep olması⁷²

Dahası Selefiler, iç savaş esnasındaki aktüel durumdan da faydalandılar çünkü onların muhalifler ve halk arasında popülerliğini arttıran bir anlayışları vardı:

- Şiddet ve ızdırap zamanlarının sağladığı amaç duygusu
- Savaş, silah ve sermaye bakımından bol kaynaklar
- Selefilerin eski çatışmalarda kazandığı askerî bilgi birikimi
- Açık bir kimlik ve aidiyet duygusu
- İslam ümmetinin bir bütün olarak desteğini hissetme isteği.⁷³

⁷¹ Rawi, Jensen, **age**, 46-48.

⁷² Claude Monet, “The Involvement of Salafism/Wahhabism in the Support and Supply of Arms to Rebel Groups around the World” (European Parliament’s Committee on Foreign Affairs, 2013), s.11.

⁷³ **age**, 12.

3. SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA SELEFİ SİLAHLI AKTÖRLER

İlk bölümde Selefilik ne olduğu ve Suriye’de iç savaş süreci de dahil olmak üzere Selefilik nasıl bir tarihsel gelişimi olduğu üzerinde durduk. Bu bölümde ise, Suriye İç Savaşı’nda aralarındaki çatışmaları ele aldığımız Selefi gruplar birer devlet dışı silahlı aktör olarak tanımlanmıştır. İlk alt başlıkta devlet dışı silahlı aktörlerle ilgili genel bir açıklama yapılacaktır. Sonraki alt başlıkta ise bu gruplar detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.1. Devlet Dışı Silahlı Aktörler

1648 Vestfalya Barış Anlaşmaları’ndan sonra ortaya çıkan ulus devlet uluslararası hukukun aslî kişisidir. Günümüzde ise uluslararası sistem yalnızca devletler tarafından oluşturulmamaktadır. Artık uluslararası örgütler, uluslararası hükümet-dışı örgütler, çok-uluslu şirketler, ulusal kurtuluş hareketleri ve özel askerî şirketler gibi devlet dışı aktörler de bu sistemin bir parçası sayılmaktadır. Son dönemde başarısız devletlerin varlığı, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerden dolayı devlet dışı silahlı aktörler hızla güçlenmektedir. Bu gruplar bugün hâlâ devletin merkezinde yer aldığı hukuk sistemini zorlamaktadır ve incelenmeye değer bir “anormallik” teşkil etmektedir.”⁷⁴

Schneckenner, bir devletin yapısının üç temel fonksiyonu sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Bunlar, güvenlik, refah ve meşruiyet-hukukun yönetimidir.⁷⁵ Bunlar devlet tarafından yerine getirilemediğinde üç farklı tip devlet yapısı ortaya çıkar. Bunlar ise bu fonksiyonları yerine getirebilmesine rağmen tam olarak sağlamada eksik kalan zayıf devlet (weak statehood), kendi halkının güvenliğini tam olarak sağlayamayan ve şiddet tekeli ciddi şekilde sınırlandırılan ya

⁷⁴ Fatma Taşdemir, “Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, s.56 (Mart 2017): 61-62.

⁷⁵ Ulrich Schneckenner, “Fragile Statehood, Armed Non-State Actors and Security Governance”, *Private Actors and Security Governance*, ed. Alan Bryden, Marina Caparini (LIT & DCAF, 2006), 31.

da yok edilen eksik devlet (failing statehood) ve bu üç fonksiyonun hiçbirini yerine getiremeyen başarısız/çökmüş devlettir (failed statehood).⁷⁶ Bu devlet yapılarının var olduğu bir durum, devlet dışı silahlı aktörlerin serpilip gelişmesi için gerekli siyasî, hukukî ve ekonomik şartların oluştuğunu gösterir. Bu bağlamda Schneckener, devlet dışı silahlı aktörlerin sahip olması gereken unsurları şu şekilde ifade etmektedir; a) Genel olarak konuşulursa devlet dışı silahlı aktörler, hedeflerine ulaşmak için şiddet kullanabilir ve buna isteklidir ve b) Düzenli ordular, başkanlık korumaları, polis veya özel güçler gibi resmî devlet kurumlarına entegre değildir.⁷⁷

Devlet dışı silahlı aktörler, sistematik şiddet eylemi üretme kapasitesi ve araçlarına sahip devlet dışı kuruluşları ifade eder. Devlet dışı silahlı aktörler, doğal kaynakları ele geçirmek ve gölge ekonomiler geliştirmek için aşırı şiddet kullanarak ve terör yaratarak yerlilerin esaret altına alınmasını, yerlerinden edilmesini ve toprağın kontrolünü teşvik eder; devleti ve toplumu kontrol etmek için çabalar. Devlet dışı silahlı aktörlerin önemi, küresel manzarayı neredeyse tüm düzeylerde etkilemesinden gelir. İlk olarak, devlet dışı silahlı aktörler ulus devletin kapasitesine, güvenliğine ve meşruiyetine meydan okuyarak, çökmüş, zayıf veya otoriter devlet yapılarına yol açar ve devlet içi bir seviyeye nüfûz ederler. İkincisi, bölgesel güç dağılımında değişime yol açarak, bölgesel güvenlik düzenini çözmeye çalışırlar. Üçüncüsü, yumuşak hedeflere saldırmak suretiyle uluslararası devletler topluluğuna meydan okurlar.⁷⁸

Geleneksel realizme göre, uluslararası sistemde temel aktör devlettir ve devlet dışı aktörler devletlerarası ilişkilerde kayda değer bir etkiye sahip değildir; çünkü realistler, bu aktörlerin uluslararası çatışmaları etkileyecek düzeyde bir güce sahip olmadığına inanmaktadır. Realizm dışı paradigmlar ise, özellikle de liberal teoriye göre, devlet dışı silahlı aktörlerin daha ekonomik ve sosyal çıkarlarına odaklanarak bunların hakkıyla analiz edilmeyen kısmını göz önünde bulundurur. Onlar, devletin homojen bir varlık olmadığına ve kendi içinde çatışan ve rekabet eden bölümleri olduğuna inanır. 11 Eylül saldırısı ve ardından “Teröre Karşı Savaş” devlet dışı silahlı aktörlerin uluslararası ilişkiler bağlamı içinde rollerinin nasıl anlaşılacağı üzerinde dramatik bir etki yapmıştır. El Kaide, ABD’nin hem malî hem de askerî

⁷⁶ **age**, 33-34.

⁷⁷ **age**, 25.

⁷⁸ Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş, “Introduction: The Phenomenon of Non-state Armed Actors and Patterns of Violent Geopolitics in the Middle East”, **Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy**ed. Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş (İsviçre: Springer, 2017): 4.

komplekslerinin kalbini vurduğunda, realist ve liberal teorilerin daha önce devlet dışı silahlı aktörler hakkında yazdıkları, bu olayı anlamada yetersiz kalmıştır. Diğer yandan, inşacı yaklaşım, özellikle yükselen küresel terörizm tehdidiyle ilgili alternatif açıklamalar sunmuştur ve Lynch gibi bazı bilim adamlarına göre “*Konstruktivizm (inşacılık), terörizmi değerlendirmede en iyisi gibi görünmektedir.*”⁷⁹ Anthony Vinci, devlet dışı silahlı aktörleri, neo-realist teoriye göre uluslararası sistemik düzeyde ele alır. Silahlı gruplar, devletin otonomisi dışında bir otonomiye haiz birbirinden fonksiyonel olarak farklılaşmamış birimlerdir. Bu gruplar, hukukî olarak egemen ve tanınmış olmamalarına rağmen fiilî bir egemenliğe sahiptir. Bu bağlamda Vinci, silahlı grupları uluslararası sistemin yeni aktörü olarak ele alır ve neo-realizmin güç dengesi konseptine bağlı kalarak açıklar.⁸⁰

Devlet dışı silahlı aktörler, uluslararası ilişkilerde yeni tür bir aktör olarak geleneksel Vestfalyan devletler sisteminden iki yolla ayrılmayı temsil eder; a) devlet yönetimine alternatif sağlayarak ve b) devletin şiddet tekeline meydan okuyarak. Devlet dışı silahlı aktörler kötü devlet yönetiminden gelişir; aynı zamanda devletin yönetimini kötüleştirmeye de sebep olur. Zayıf devletler, kendi nüfusunun sadakatini ve bağlılığını sürdürmeyi başaramazlarsa, bireyler ve gruplar tipik olarak alternatif bağlanma düzenlerine geri dönerler veya geliştirirler. Bu, politik eylemin temel referans noktasının genellikle devlete karşı olarak aile, kabile, klan vb. haline gelmesine sebep olur.⁸¹

Devlet dışı silahlı aktörler takip ettikleri gündem açısından da incelenebilir. Bu bağlamda literatür, bu aktörlerin ideolojik/pratik çerçevelerini anlamaya yönelik bir bakışla motivasyonlarına ve harekete geçirici faktörlerine göre iki kategoriye ayrılabilir: a) aşkın devlet dışı silahlı aktörler b) işlevsel devlet dışı silahlı aktörler. İşlevsel olanlar ağırlıklı olarak ekonomik kâr maksimizasyonuna odaklanırken, aşkın olanlar politik, dinî veya ahlakî bir yol takip ederler. Aşkın devlet dışı silahlı aktörleri, bağlı oldukları değer setlerine göre daha fazla incelemek mümkündür. Örneğin, Ezrow bu değerleri dört kategoride sınıflandırır; a) özgürlük b) ayrılıkçı/ayrılık yanlısı c) reformcu/devrimci ve d) dinsel/geleneksel. Benzer bir şekilde devlet dışı silahlı aktörler, siyasî amaçlara dayanarak, çoğunlukla sosyal

⁷⁹ Ufuk Ulutaş, “**The State of Savagery: ISIS in Syria**”, (İstanbul: SETA Yayınları, 2016), 35-39.

⁸⁰ Anthony Vinci, “**Armed Groups and the Balance of Power**”, (UK: Routledge, 2009), 6-12.

⁸¹ Rajeev Chaudhry “Violent Non State Actors: Contours, Challenges and Consequences” **Claws Journal**, (Winter 2013): 168.

devrimci/politik veya etno-milliyetçi bir gündemi benimseyebilir ve kendisini “kurtarılmış bir halkın gelecekteki ordusu” olarak görebilir. Aynı şekilde A. Guelke, bu grupları sağ veya sol, sosyal devrimci, milliyetçi veya dinî ideolojilerine göre tanımlar. Aşkın devlet dışı silahlı aktörlerin daha basitleştirilmiş bir sınıflandırılması iç içe geçmiş amaçları, kapsamı ve ideolojileri hesaba katılarak daha iyi anlaşılabilir ve bunlar küresel devrimci ve etno-milliyetçi olarak ikiye ayrılabilir. Küresel ölçekte devrim iddiasında bulunanlar, evrenselci ve dinî ideolojiler tarafından milliyetçilere göre daha fazla motive edilirler. Bunlar arasında, IŞİD ve El Kaide gibi Selefi cihatçı hareketler önde gelmektedir çünkü onlar hem Batı’da hem de Müslüman bölgelerdeki terör eylemleri ve daha geniş ölçekteki askerî nitelikli saldırılar yoluyla tüm Müslümanların nezdinde dinî ideolojilerini, vizyonlarını ve doktrinlerini güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu tür grupların en çağdaş ve etkili örneklerinden biri olan IŞİD ile küresel devrimci devlet dışı silahlı aktörler, yerleşik normlara radikal aşırılık yoluyla meydan okuyan, devlet kurma iddiasındaki devrimci örgütler olarak görülmektedir.⁸²

Fatma Taşdemir devlet dışı silahlı aktörlerin dört farklı karakteristik olduğunu dile getirmiştir:

“İlki değişimle ilgilidir. Teröristler, isyancılar, ayaklanmacılar, gerilla savaşçıları gibi devlet dışı silahlı aktörler statükoda radikal değişim isterken; kabile reisleri, savaş ağaları ve mafya gibi diğer yapılar ise statükoyu sürdürmeyi amaçlamaktadır. İkincisi toprak denetimiyle ilgilidir. Gerilla hareketleri, ayaklanmacı yapılar; kabile reisleri ve savaş ağaları ilke olarak devamlı toprak denetimini amaçlarken; mafya ve terör örgütleri ilke olarak toprak denetimi yapmazlar. Üçüncüsü şiddetle ilgilidir. İsyancılar ve gerilla hareketleri amaçlarını fiziksel şiddet kullanarak gerçekleştirirken; terör örgütleri psikolojik etki için şiddete başvurur. Dördüncüsü amaçlarla ilgilidir. Gerilla hareketleri, milis gruplar, kabile reisleri ve terör örgütleri “sosyo-politik” amaçlar için ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyarken; savaş ağaları, paralı askerler, çapulcular ve mafya ise şahsî çıkarları için ekonomik kâr peşinde koşar.”⁸³

Phil Williams’a göre, devlet dışı silahlı aktörlerin birbirlerinden farklılaştıkları yönleri anlamak için bu aktörlerin birkaç önemli boyutunu tanımlamak gerekmektedir:

- Motivasyon ve Amaç
- Güç ve Kapsam
- Finansman ve Kaynaklara Erişim Sağlama Yolları
- Örgütsel Yapı

⁸² Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal, Ali Murat Kurşun, “Reframing and Reassessing the VNSAs in Syrian conflict: An introduction”, **Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases**, ed. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal, Ali Murat Kurşun, (Springer, 2018): 4.

⁸³ Taşdemir, *age*, 62.

- Şiddetin Rolü
- Devlet Yetkilileri ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler Arasındaki İlişkiler
- Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Üyeleri İçin Yerine Getirdiği İşlevler.⁸⁴

Aynı adlı makalesinde Williams devlet dışı silahlı aktörleri altı farklı başlık altında ele almaktadır. Bunlar;

- Savaş Ağaları
- Milisler
- Yarı Askerî Güçler
- İsyancılar / Asiler
- Terörist Örgütler
- Suç Örgütleri ve Çetelerdir.⁸⁵

Keith Krause ve Jennifer Milken ise devlet dışı silahlı aktörleri beş farklı kategoride incelemiştir:

- İsyancı Gruplar; esas olarak bir ülkenin topraklarının bir kısmının üzerinde etkili kontrole ve devlet unsurlarına karşı sürekli saldırılar yapmak için örgütsel araçlara sahip olmaya odaklanır. Bu geleneksel silahlı grup kavramı ayrıca “proto-devlet” veya “oluşum halindeki devlet” gibi kavramlarla da ilişkilidir. Bu gruplar savaştıkları rejimi mağlup etmeyi ya da ulusal kurtuluş hareketi yoluyla ayrılmayı istemektedir. Bunlar ayrıca, devletten ayrılmayı veya devralmayı amaçlamayan ancak iç savaşları ya da belirli bir süreklilikte devlet güçleriyle şiddetli bir kitlesel çatışmayı da kapsar.
- Militan Gruplar; algıladıkları politik ve ekonomik adaletsizlikleri şiddet yoluyla düzeltmeyi isteyen gruplardır. Bu gruplar, örgütsel olarak devlete ve çoğu zaman diğer gruplara karşı yarı düzenli saldırılarla var olurlar. Ancak bir bölge üzerinde etkili bir şekilde devamlı kontrole sahip olamayabilirler.
- Savaş Ağaları, Çeteler ve Suç Şebekeleri; asıl amaçları doğal kaynaklar, insan ticareti, uyuşturucu kaçakçılığı üzerindeki kontroller yoluyla yasadışı kâr elde etmek olan bu gruplar geleneksel olarak kriminoloji uzmanlarının alanındadır. Ancak bunlar, şiddet düzeyinin savaş ve silahlı çatışmalardaki

⁸⁴ Phil Williams, “Violent Non-State Actors and National and International Security”, **International Relations and Security Network**, (2008): 8.

⁸⁵ **age**, 9-17.

ölüm eşiğine yaklaşabileceği veya üstüne çıkabileceği bağlamlarda ve iç savaş durumlarında giderek daha önemli hale gelmiştir.

- Özel Milisler, Polis Güçleri ve Güvenlik Şirketleri; hem güçlü hem de zayıf devletler bazen pratik olarak polis güçlerinin ve devlet ordularının yerini tutması için artan bir şekilde özel güvenlik şirketlerine yönelmektedir.
- Uluslararası Gruplar; bu kategori El Kaide ve dinî ve diğer ideolojik amaçları benimseyen ve operasyonlarında farklı devletler ve bölgeler arasında ağ kuran benzer silahlı grupları içermektedir. Bu gruplar tarafından uygulanan şiddet, mevcut ölüm sayılarında geleneksel isyancılardan çok daha az yıkıcı olsalar bile, daha dikkat çekicidirler ve teröre neden olurlar.⁸⁶

Ersel Aydınli, farklı türlerdeki devlet dışı silahlı aktörlerin küresel bir politik aktör olabilme potansiyelini ele aldığı makalesinde bu durumu üç farklı unsur üzerinden incelemektedir:

- a) Otonomi (Autonomy): Devlet dışı silahlı aktörün otonom bir aktör olarak değerlendirilebilmesi için şu unsurları haiz olması gerekmektedir:
 - Devletten uzak olma (Distance from the state)
 - Uluslararası devlet sisteminden uzak olma (Distance from the international state system)
 - Devletin kapsamından bağımsızlık (free from state involvement)
 - Devletin gücüne karşı var olabilme (able to survive state persecution)
 - Egemen/Serbest Olmak (being sovereignty-free)⁸⁷
- b) Temsil (Representation): Devlet dışı silahlı aktörlerin temsil kabiliyetini haiz bir aktör olarak değerlendirilebilmesi için şu unsurlar gerekmektedir:
 - Yenilenme (Regeneration): Devlet dışı silahlı aktörler, tanınma (recognition) ve meşruiyet (legitimacy) sınırlarını inşa ederek, grubun üyeleri nezdinde meşruiyetlerini sağlarlar ve yeni üyeler edinmek isterler. Bunların yanı sıra, devlet dışı silahlı aktörler üyelerinin kalıcılığını sağlayabilmek için yeterli ölçüde sadakat oluşturabilmelidirler.

⁸⁶ Keith Krause, Jennifer Milliken, "Introduction: The Challenge of Non State Armed Groups", **Contemporary Security Policy**, Vol.30, No.2 (August 2009): 204-205.

⁸⁷ Ersel Aydınli "Assessing violent nonstate actorness in global politics: a framework for analysis", **Cambridge Review of International Affairs** vol. 28, No. 3 (2015): 428-430.

- Genişlemenin Yönetilmesi (Managing overstretch): Devlet dışı silahlı aktörler, örgütsel ve ideolojik bakımdan aşırı genişledikleri takdirde, grubun bütünlüğünün sağlanması ve ortak kimliğin (shared identity) korunması zorlaşabilmektedir.⁸⁸
- c) Etki-Nüfûz-Tesir (Influence): Bir devlet dışı silahlı aktörün etki kapasitesini haiz bir aktör olarak değerlendirilebilmesi için şu unsurlar gerekmektedir:
 - Sürdürülebilirlik (Sustainability): Bir devlet dışı silahlı aktörün başarılı bir sürdürülebilirliğe sahip olması iki temel özelliğiyle ilişkilidir; a) Caydırıcı bir motivasyona dayanma, b) Yeterli esneklik ve uyum yeteneğine sahip olma.
 - Etki (Impact): İki farklı unsuru vardır; a) devlet dışı silahlı aktörün etkisinin ne derecede zorlayıcı olduğu, b) devlet dışı silahlı aktörün etkisinin ne derecede dönüştürücü olduğu.⁸⁹

Ortadoğu’da devlet dışı silahlı aktörlerin yaygınlaşma süreci, özellikle Arap Baharı sürecinde 2013 yazında gerçekleşen Mısır’daki askerî darbeden ve Suriye iç savaşının aşırı yerelleşmesinden kaynaklanan güvenlik krizleriyle yakından ilişkilidir. Ortadoğu’da bu aktörlerin yaygınlaşmaları geleneksel sınırları zayıflatan eylemlerdir ve bölgesel dinamiklere artan bir baskı uygulayarak “Vestfalyan devletin normlarına” bir meydan okumayı içermektedir. Ortadoğu’nun son dönemde geçirdiği dönüşümler sadece küresel ve bölgesel devletler düzenine meydan okumamıştır; ayrıca bilim insanlarını Ortadoğu’daki son gelişmeleri açıklayabilecek yeni yaklaşımlar geliştirmeye zorlamıştır. Ortadoğu’da Arap Baharı sürecinde derinleşen Şii – Sünni ayrılığı, Irak’tan Suriye ve Yemen’e kadar uzanan çatışmalar ve gençlerin artan işsizlik karşısında ekonomik kaynakların doğru dürüst paylaşılmasını talep etmesi gibi bazı çarpıcı değişiklikler olmuştur. Bunların tümü, aşırılık yanlısı dinî grupların yükselişine ve o anki durumundan memnun olmayan muhalif bir sosyal dalganın harekete geçmesine yardımcı olmuştur. Bu nedenle devlet dışı silahlı aktörlerin, devlet inşası süreçlerinin tarihsel olarak tamamlanmamış olduğu Suriye, Irak, Yemen ve Libya gibi başarısız devletlerde ortaya çıkması bir tesadüf değildir.⁹⁰ Bu bağlamda Murat Yeşiltaş ve Tuncay Kardaş Ortadoğu’daki devlet dışı silahlı

⁸⁸ **age**, 430- 435.

⁸⁹ **age**, 435-437.

⁹⁰ Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş, “Conclusion: The State of the Non-state Armed Actors in the Middle East”, **Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy** ed. Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş (İsviçre: Springer, 2017): 262.

aktörlerin yayılmasını kolaylaştıran ana faktörleri dörde ayırarak incelemektedir. Bunlar;

- Devlet Yapılarının Çöküşü
- Toprak Talebi / İddiası
- Bölgesel Şartlar
- Dış Askerî Müdahaledir.⁹¹

3.2. Suriye İç Savaşı'nda Selefi Silahlı Aktörler

Önceki alt başlıkta devlet dışı silahlı aktörlerin neyi ifade ettiğini detaylı şekilde açıkladık. Bu alt başlıkta, Suriye İç Savaşı'nda ele alınan Selefi gruplar hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca bu grupların uluslararası aktörler ve kurumlar tarafından nasıl tanımlandıklarına değinilecektir.

3.2.1. El Kaide

Dünyanın farklı bölgelerinden gelerek Afgan Savaşı'nda çarpışan gruplar tarafından kullanılan 'El-Kaide', Arapça 'kaf-ayn-dal kökünden gelen bir kelime olup "kamp ya da ev gibi merkez alınan bir mekân bir üs anlamına gelebileceği gibi, evin altındaki temel" anlamında da kullanılır. Bazılarının 'üs' bazılarının 'ilke, yöntem veya ağ anlamına geldiğine inandıkları El-Kaide, "İslamcı militanlarca açıkça arzulananan taklit edilen, kopyalanan veya izlenen bir model veya ilke anlamında kullanılmasına rağmen Arapça, 'El-Kaide' terimi bunlardan herhangi birisi olarak tercüme edilir." ⁹²

El Kaide terör örgütünün kökenleri hakkındaki açıklamaların çoğu 1979'un sonlarında Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgaliyle başlar. Bu savaş sadece yerli Afganları değil, dünyanın her yerinden, özellikle de Ortadoğu'dan bu savaşı cihat olarak gören genç Müslümanları cezbetmiştir. Mücahitler olarak isimlendirilen bu gönüllüler arasında Usame Bin Ladin, Mısır İslâmî Cihat örgütünün lideri ve El Kaide'nin beyni olarak görülen Eymen Zevahiri ve Usame Bin Ladin'in akıl hocalığını yapan ve Sovyetlere karşı cihat düşüncesini formüle eden Abdullah Azzam da vardı. El Kaide'nin tam olarak ne zaman, nasıl ve kim tarafından kurulduğuyla ilgili farklı düşünceler olmasına rağmen, El Kaide fikrinin bu dönemde

⁹¹ Yeşiltaş, **Introduction: The Phenomenon of Non-state Armed Actors**, 4.

⁹² Beyhan Gürbüz, "Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak El Kaide", (Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 124.

şekillenmeye başladığına dair genel bir kanaat vardır. Başlangıçta, Abdullah Azzam ve Usame Bin Ladin Afganistan’da devam eden mücadele için gönüllü savaşçıları silah altına almak görevine aktif şekilde dahil olmuştur. İkisi birlikte, büyük ölçüde El Kaide’nin öncüsü olarak kabul edilen Mekteb el-Hidematı (Maktab al-Khidamat) kurmuştur.⁹³

Bin Ladin’in önderliğinde El Kaide, Ağustos 1988’de Peşaver’deki bir toplantıda resmen kurulmuştur. Bin Ladin, İslam dünyasındaki mürted saydığı rejimlere karşı ayaklanmalar dahil, dünyadaki Müslümanların mücadelesini destekleyeceğini ileri sürdüğü, cihatçı öncü bir hareket yaratmayı istemiştir. El Kaide’nin birbiriyle ilişkili üç fonksiyonu yerine getirmesi planlanmıştır: 1) İlk olarak, bir terörist örgüt olarak işlev görmesi, 2) Mekteb el- Hidemat’ın Müslüman cihatçılara lojistik, örgütlenme, eğitim ve diğer yardımları sağlama rolünü devam ettirmesi; sadece Afganistan’daki değil dünya genelindeki çatışmaları desteklemesi, 3) daha geniş bir cihat hareketini birleştirmesi, öncülük etmesi, yönlendirmesi ve bu harekete daha büyük bir amaç ve istikamet vermesi istenmiştir.⁹⁴

Christina Hellmech, El Kaide’nin 11 Eylül saldırısına kadarki gelişim sürecini üç farklı aşamada ele almaktadır. Bunlar;

- 1986-91: El Kaide’nin Doğuşu (The Birth of Al-Qaeda)
- 1992-1996: Sudan ve Afganistan’da El Kaide (al-Qaeda in Sudan and Afghanistan)
- 1996-2001: Güç Kazanma (Gaining Strength) dönemleridir.⁹⁵

1995 yılının sonu itibariyle Bin Ladin geri dönüşü olmayan bir karar almıştı. Küresel cihat, Amerikan saldırılarının gücünü kırmak, onu Arap ve İslam topraklarından geri çekilmeye zorlamak ve birden fazla cephede savaşmak için etkili bir araç olacaktı. Bu, Bin Ladin’in duruşunda radikal bir dönüşüme işaret etmekteydi. Bin Ladin, Mayıs 1996’da Afganistan’dan başlayarak El Kaide’yi işlevsel kılmak ve onu geniş bir cihatçı gruplar yelpazesini kapsayabilecek uyumlu bir çatı örgüte dönüştürmek için sistematik bir mücadele başlatmıştır.⁹⁶

⁹³ Christina Hellmech, “**Al Qaeda: From Global Network to Local Franchise**”, (Kanada: Fernwood Publishing, 2011), 22-26.

⁹⁴ Daniel Byman, “**Al Qaeda, The Islamic State and Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know**”, (New York: Oxford University Press, 2015), 9.

⁹⁵ Hellmech, **age**, 22-56.

⁹⁶ Fawaz A. Gerges, “**The Rise and Fall of Al-Qaeda**”, (New York: Oxford University Press, 2011), 55-57.

1996-2001 döneminde Afganistan'da El Kaide'nin gelişimi için uygun bir siyasî ortam vardı; bu dönem grubun örgütsel evrimi açısından önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönemde Taliban-El Kaide ilişkilerinin iyi olması, El Kaide'nin örgütsel gelişiminin tamamlanmasını kolaylaştırmıştır. El Kaide bu dönemde odak noktasını yakın düşman-mürted rejimlerden, uzak düşman-ABD'ye doğru değiştirmiştir. Bu stratejik kararı Usame Bin Ladin'in kendisi almıştır.⁹⁷ El Kaide, 11 Eylül sonrasında Arap Baharına kadar olan süreçte, ABD'nin terörle küresel savaş stratejisi (global war on terror) çerçevesinde Afganistan'ı işgaliyle kendisini koruyan Taliban rejiminin hızla çökmesi, örgütün üst düzey liderliğinin büyük çoğunluğunun öldürülmesi ve eğitim kamplarının dağıtılması gibi sebeplerden ötürü bir organizasyon olarak fonksiyonlarını büyük ölçüde yitirmiştir.⁹⁸ 2010 sonu itibarıyla başlayan Arap Baharı ve 2011'de Usame Bin Ladin'in öldürülmesi ilk bakışta El Kaide için negatif görülmesine rağmen, örgüt bu dönemin ortaya çıkardığı şartları kendi lehine kullanabilmeyi başarmıştır. El Kaide, Arap Baharı sonrasında Libya, Yemen, Suriye gibi ülkelerdeki istikrarsızlık ve iç savaşların ortaya çıkardığı şartlardan kendisine bağlı gruplar yoluyla yararlanmayı bilmiştir.⁹⁹

El Kaide'nin ideolojisi, yerel çatışmaları mürted saydığı rejimlere karşı daha geniş bir küresel mücadelenin parçası olarak bağlamsal kılan küresel bir ideolojidir. Onun ideolojisi özünde Gilles Kepel'in aşırılıkçı bir İslâmî paradigma olarak tanımladığı Selefi cihatçılığın bir versiyonudur.¹⁰⁰ Olivier Roy'a göre, El Kaide'nin kendisi Selefi cihatçılığın öncüsü olduğunu iddia eden ve İslam'ı bütünüyle temsil etmeye çalışan bir ideolojidir. El Kaide'nin ideolojisi dört tanımlayıcı kavram tarafından kurulmuştur. Bunlar; Selefilik, cihat, hicret ve cahiliyedir.¹⁰¹

El Kaide'nin nihaî hedefi, statükonun reddedilmesi ve dinî meşruiyete dayalı yeni bir düzen için siyasî değişimdir. El Kaide liderliği, kendisini ve takipçilerini, İslam Dünyasındaki Batı müdahalesini sonlandırmayı, Ortadoğu rejimlerinin ortadan kaldırılmasını, şeriat temelli yeni bir düzenin uygulanmasını ve nihayetinde tüm

⁹⁷ Burak Günhan Aydın, "Al-Qaeda: Its Ideology and Organizational Evolution" (Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 79.

⁹⁸ *age*, 92-93.

⁹⁹ *age*, 116-120.

¹⁰⁰ Angel Rabasa ve diğ. "**Beyond Al-Qaeda: The Global Jihadist Movement**", (Santa Monica: Rand Corporation, 2006), 9.

¹⁰¹ John A. Turner, "**Religious Ideology and the Roots of the Global Jihad: Salafi Jihadism and International Order**", (UK: Springer, 2014), 103-105.

ümmeti birleştirmeye adanmış uluslararası İslâmî bir hareketin öncüsü olarak görmektedir.¹⁰²

El Kaide'nin, özellikle 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan Ortadoğu ve Afrika menşeli kolları bulunmaktadır:

- *Mağrip El Kaidesi (Al-Qaeda in the Islamic Maghreb)*, bir İslam devletinin kurulmasını ve Cezayir hükümetinin devrilmesini destekleyen Sünni İslamcı militan bir gruptur. 1998'de Silahlı İslami Gruptan ayrılan bir grup militan tarafından kurulmuştur. Eylül 2006'da Eymen Zevahiri, El Kaide ile bu grubun birleştiğini duyurmuştur ve Ocak 2007'de grup bugünkü ismini almıştır.
- *Yemen El Kaidesi (Al-Qaeda in Yemen)* El Kaide'nin Yemen koludur. Yemen'deki hâkim cihatçı örgütlerdendir. Örgüt Yemen'de Batılı güçleri ve Yemen hükümetini hedef almaktadır. 2009'da Arap Yarımadası El Kaidesi (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula) adıyla El Kaide'nin Suudi örgütlenmesiyle birleşmiştir.
- *Arap Yarımadası El Kaidesi (Al-Qaeda in the Arabian Peninsula)* Suudi ve Yemenlilerin oluşturduğu bir örgüttür. Suudi Arabistan'da bir saldırıdan sonra, El Kaide mensupları 2009'da Yemen El Kaidesi ile birleşmek için ülkeden kaçtığına, neredeyse ortadan kalkmışlardı. Arap Yarımadası El Kaidesi, El Kaide'nin en aktif kollarından biri olmuştur ve Yemen kabile toplumuna derin bir şekilde gömülmüştür. Tüm El Kaide kolları arasında, El Kaide merkez liderliğiyle en yakın bağlantılı olan Arap Yarımadası El Kaidesidir.
- *Eş Şebab (Al Shabaab)* ilk hedefi Somali'de şariat temelli bir devlet kurmak olan militan İslamcı bir gruptur. Eş Şebab, 2007'den bu yana El Kaide'ye olan bağlılığını açık bir şekilde belirtmektedir. 2012 yılında Bin Ladin'in ölümünden sonra, Eş Şebab lideri Muhtar Ebu el-Zübeyr'in Zevahiri'ye biat ettiği ve onun da bu biatı kabul ettiği ortak bir video yayımlanmıştır.¹⁰³
- *Hint Alt Kıtası El Kaidesi (Al-Qaeda in the Indian Subcontinent)* Eylül 2014'te Eymen Zevahiri, önceden El Kaide'yle bağlantılı grupları bir araya getirerek Hint Alt Kıtası El Kaidesini ilân etmiştir. Bu grubun lideri Asım

¹⁰² age, 120.

¹⁰³ Al Qaeda", Mapping Militant Organizations, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/21>, [27.01.2019].

Ömer'dir ve grubun temel amacı Afganistan'ın Taliban tarafından yeniden ele geçirilmesine yardımcı olmaktır. Bu grubun mensupları Afganistan'da Taliban öncülüğündeki isyana derin bir şekilde yerleşmişlerdir. Hint Alt Kıtası El Kaidesi aynı zamanda Bangladeş, Hindistan, Keşmir ve Pakistan'dan gruplarla birlikte çalışarak El Kaide'nin Güney Asya'daki örgütlenmesini güçlendirmeye çalışmaktadır.¹⁰⁴

El Kaide, ABD tarafından 8 Ekim 1999 tarihinden bu yana yabancı terörist grup olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁵ Ayrıca BM, bu kararın hemen ardından 15 Ekim 1999'da El Kaide'yi terörist örgütler listesine dahil etmiştir. Türkiye ise El Kaide ve ilişkili Kişi, Kuruluş ve Organizasyonları, BMGK'nin 1267 (1999), 1988 (2011) ve 1989 (2011) sayılı kararlarına uygun olarak terörist örgüt olarak kabul etmektedir.¹⁰⁶

3.2.2. Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)

ABD'nin 2003 yılındaki Irak'ı işgalinden 2014'e değin, Tevhid ve Cihat Cemaati, İki Nehir Topraklarındaki el-Kaide, Irak İslam Devleti (İİD), İŞİD ve en sonunda İslam Devleti (İD) adını alan terör örgütünün kuruluşu 1999 yılına kadar geri götürülebilir. Bu örgütün sadece günümüzdeki eylemleriyle anlaşılması mümkün değildir.¹⁰⁷

Ebu Musab ez Zerkavi, Ürdün'de 5 yıl hapiste kaldıktan sonra 1999 yılında salıverilmesi üzerine Kandahar'a giderek Usame bin Ladin ve diğer El Kaide liderleriyle görüşmüştür. El Kaide liderliğinden izin ve maddî destek aldıktan sonra Cundül Şam grubunu kurmuş ve kısa süre sonra örgütün adını Tevhid ve Cihad Cemaati olarak değiştirmiştir.¹⁰⁸ İŞİD, Iraklı bir örgüt olarak ortaya çıkmıştır. Cihatçı gruplar, ABD Irak'ı işgal ettikten sonra bu ülkede hızla artmıştır ve birçoğu Ebu Musab ez-Zerkavi'nin etrafında toplanmıştır. Usama Bin Ladin, örgütünü kurması için Zerkavi'ye para vermiştir ancak Zerkavi ilk etapta Bin Ladin'in hedeflerinden sadece bir kısmını paylaştığı ve bağımsız kalmayı istediği için ona biat etmeyi reddetmiştir. Sonraki süreçte aylarca süren müzakerelerden sonra Zerkavi Bin

¹⁰⁴ Thomas Joscelyn, "Al Qaeda is very much alive, and widely misunderstood", <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/09/al-qaeda-is-very-much-alive-and-widely-misunderstood.php> [27.01.2019].

¹⁰⁵ Foreign Terrorist Organizations, <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>, [27.01.2019].

¹⁰⁶ "Resmî Gazete", <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180831-4.pdf>, [27.01.2019].

¹⁰⁷ Ömer Behram Özdemir, Recep Tayyip Gürlar, "Tevhid ve Cihad Örgütü'nden İslam Devletine", **Seta Perspektif**, s. 60 (Ağustos 2014): 1.

¹⁰⁸ Charles Lister, "Profiling Islamic State" (Brookings Doha Center Analysis Papers, 2014), 6.

Ladin'e biat etmiştir ve 2004'te İki Nehir Topraklarındaki El Kaide (Irak El Kaidesi) ismini almıştır.¹⁰⁹

Ebu Musab ez-Zerkavi öldürüldükten sonra onun yerini Ebu Hamza el-Muhacir almıştır. Ebu Hamza el-Muhacir, Mücahidler Şûra Konseyi'ne (Meclis Şûra el-Mucahidin fi'l-Irak), Sahabelerin Askerleri (Cund El-Sahaba), Fatihler Ordusu (Ceyş El-Fatihin) ve Muzaffer Mezhep Ordusu (Ceyş El-Taife El-Mansura) gibi birkaç grubu daha dahil ederek 2006'nın sonuna doğru İİD'yi ilân etmiştir. Bu yeni yapının başıyorsa Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir. El-Muhacir ise savaştan sorumlu en üst düzey örgüt yöneticisi olmuştur.¹¹⁰

Ebubekir el Bağdadi, 2010'da grup Suriye'ye girmeden hemen önce IŞİD'in lideri olmuştur. Lider olarak Bağdadi, El Kaide terörizmini Irak güvenlik güçlerine, çeşitli Şii gruplara, Irak hükûmetine ve onunla çalışan Sünni liderlere karşı yönetmiştir. Bağdadi, Irak El Kaidesinin 2006'da ABD öncülüğünde başlayan Sahva Hareketine karşı yaşadığı yıkımın ardından yeniden inşa edilmesini sağlamıştır. Örgütünü daha ileri bir aşamaya taşımak ve yeni savaşçılar ve destek edinmek için Suriye iç savaşından istifade etmiştir.¹¹¹

Charles Lister ise IŞİD'in tarihsel gelişimini altı safhaya ayırarak ele alır. Bunlar;

- Ürdün'den Afganistan'a: 1999 – 2003
- 2003-2004: Irak Ayaklanması
- 2004-2006: Irak'ta Konsolidasyon ve El Kaide'yle Gerginlikler
- 2007-2009: Yönetim Başarısızlığı / Sahva Hareketi
- 2009-2011: Yeniden Yapılanma ve Toparlanma
- 2011-2014: Suriye, Irak, El Kaide ve Halifelik dönemleridir.¹¹²

IŞİD'in kendisinden öncekilere benzer bir terör örgütü olarak nitelenip nitelenemeyeceği konusunda da ciddi tartışmalar söz konusudur. Audrey Cronin, Foreign Affairs'te bu konuyu ele aldığı yazısında IŞİD'in Barack Obama'nın tarif ettiği gibi "katıksız ve basit bir terör örgütü" olmadığını ifade etmiştir. IŞİD'in terörizmi bir taktik olarak kullanmasına rağmen onun aslında çok daha fazlası

¹⁰⁹ Byman, **age**, 166.

¹¹⁰ Can Acun, "Neo El Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD)", **Seta Perspektif**, s. 53 (Haziran 2014): 2.

¹¹¹ Byman, **age**, 165.

¹¹² Lister, *Profiling The Islamic*, 6-14.

olduğunu dile getirmiştir. El Kaide gibi terör örgütleri bir toprak parçasını kontrol etmemekte ve doğrudan askerî güçlerin karşısına çıkmamaktadır; aksine IŞİD Irak ve Suriye’de toprakları kontrol etmiş, ciddi askerî kabiliyetlere sahip olmuş, iletişim hatlarını kontrol etmiş, alt yapı kurmuş, kendisine kaynak sağlamış ve çok yönlü askerî operasyonlar yürütmüştür. Bu sebeplerle Cronin IŞİD’i geleneksel bir ordunun yönlendirdiği sözde bir devlet olarak tarif etmektedir.¹¹³

Önemli bir gereklilik olan uluslararası tanınma hariç, IŞİD’in birtakım nitelikleri onu devlet dışı bir aktörden daha fazlası yapmaktadır ve bazı yazarlar bu yüzden IŞİD’i devletle devlet dışı aktörler arasında orta bir kategoriye yerleştirmektedir. Grubun Irak’tan Suriye’nin kuzeyine ve Türkiye-Suriye sınırına kadar uzanan geniş bir bölgeyi kontrol edişi, finanstan eğitime kadar çeşitli sektörlerle uğraşan bir tür sivil hükümet tesis edişi ve yaygın şiddet kullanımı, sınıflandırılmasını oldukça zorlaştırmaktadır.¹¹⁴ Öncelikle IŞİD, terör grupları ve isyancılar gibi birçok devlet dışı silahlı aktörün aksine, bir devlet kurmak için ulus ötesi toprak fetihlerini amaçlamaktadır. IŞİD, bir isyan hareketiyle terörist bir örgüt arasındaki sınırda gezinmektedir; ancak o bir terör örgütünün neredeyse bütün karakteristik özelliklerini sergilemektedir.¹¹⁵ IŞİD kendisini devlet dışı silahlı bir aktör olarak nitelendirmemektedir; aksine o kendisini devlet olarak sunmaktadır. Ayrıca IŞİD, Ortadoğu devletlerinin Sykes Picot Antlaşması’yla çizilen sınırlarını tanınamamaktadır ve kendisini kısaca “İslam Devleti” olarak isimlendirmektedir.

IŞİD, kendi sözde devlet felsefesini sağlık ve eğitim gibi alanlarda uygulamaya çabalayarak devlet inşa etme süreçlerini sürdürürken, sivil ve askerî hedefler arasında ayırım yapmaksızın rakiplerine karşı terörü kullanmaktadır. Aynı şekilde, karmaşık bir vergi sistemi yoluyla Irak ve Suriye’deki otorite boşluğunu doldurmaya çalışmaktadır. Bu sebeple IŞİD’i tipik bir terör örgütü olarak tanımlamak zordur. Bu bakımdan IŞİD, terörü iç muhaliflerini bastırmak ve dış düşmanlarını istikrarsızlaştırmak için kullanan melez bir yapı olarak tanımlanabilir.¹¹⁶ Ayrıca IŞİD, isyancı (insurgency) bir hareketten daha fazlasını,

¹¹³ A. Kurth Cronin, “ISIS Is Not a Terrorist Organization: Why counterterrorism won't stop the latest jihadist threat”, **Foreign Affairs**, c. 94, s. 2 (Mart-Nisan 2015): 87-88.

¹¹⁴ Ulutaş, **age**, 27.

¹¹⁵ **age**, 40-41.

¹¹⁶ Ömer Behram Özdemir, Recep Tayyip Gürler, “Path to Become a State: From Jama’at Al-Tawhid Wal-Jihad to the Islamic State”, **Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy** ed. Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş (İsviçre: Springer, 2017): 122.

ancak bölgesellik ve bölgesel kontrol bakımından fiilî bir devletten daha az şeyi ifade eden bir yapı olarak görülmüştür.¹¹⁷

ABD, 17 Aralık 2004'te Irak El Kaide'sini yabancı terörist örgütler listesine dahil etmiştir ve daha sonra bu liste IŞİD dahil edilerek güncellenmiştir.¹¹⁸ Türkiye, BMGK'nin 1267 (1999), 1988 (2011) ve 1989 (2011) sayılı kararlarıyla belirlenen kişi, kuruluş ve organizasyonlar listesine uygun olarak 10 Ekim 2013 tarihinde yayımlanan bir Bakanlar Kurulu kararıyla IŞİD'i terör örgütü listesine dahil etmiştir.¹¹⁹ BM ise, Irak El Kaide'sini 18 Ekim 2004'te "El Kaide ile ilişkili Örgütler" listesine eklemiştir ve daha sonra bu liste IŞİD'in de dahil edilmesiyle güncellenmiştir.¹²⁰

3.2.3. El Nusra Cephesi (ŞFC, HTŞ)

El Nusra, Suriye'ye 2011'in sonlarında o zamanki adıyla İİD'nin sevk ettiği gizli bir hücreyle giriş yapmıştır. Terör örgütü, 23 Ocak 2012'de sosyal medyada yayımlanan bir videoyla varlığını resmen açıklamıştır. Başlangıcında kendisini öncelikle milliyetçi bir grup olarak sunmayı, ivme kazanmayı ve Irak'taki ana örgütten bağımsız bir şekilde büyümeyi başarmıştır.

El Nusra'nın, bugünkü adıyla HTŞ'nin askerî lideri ve kurucusu Ebu Muhammed Cevlani'dir. Cevlani Suriyelidir, Ebu Musab Zerkavi'yle yakın ilişkisi olmuştur ve daha sonra Ebubekir el Bağdadi'yle yakın çalışmıştır. Daha sonra El Nusra'nın kurulması için Irak'tan Suriye'ye sevk edilmiştir. Ebu Mariya el- Kahtani ise El Nusra'nın kurulmasına destek vermiştir ve grubun en üst düzey sözde dinî sorumlusu olmuştur. Daha sonra bu görevi Sami el-Uraydi yürütmüştür. Haşim el-Şeyh, HTŞ genel liderliği yapmıştır.¹²¹ Ancak bir süre sonra gruptan ayrılmıştır. Ebu Abdullah eş- Şami ise şu an grubun üst düzey sözde şerî emirlerinden biri olarak görev yapmaktadır.

¹¹⁷ Hakan Mehmetçik, A. Murat Kurşun, "Making Sense of the Territorial Aspirations of ISIS: Autonomy, Representation, and Influence", **Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases**, ed. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal, Ali Murat Kurşun, (Springer, 2018): 53-54.

¹¹⁸ "Foreign Terrorist Organizations", <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>, [24.01.2019].

¹¹⁹ "Resmî Gazete", <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010.pdf>, [24.01.2019].

¹²⁰ "The List established and maintained pursuant to Security Council res. 1267/1989/2253", <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>, [24.01.2019].

¹²¹ "Hay'at Tahrir al-Sham (Formerly Jabhat al-Nusra)", <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493>, [22.01.2019].

El Nusra, Ebu Muhammed Cevlani'nin liderliğinde, askerî, dinî ve politik olarak üç ayrı örgütsel yapıya sahiptir. Örgütün, stratejik politika geliştirmek ve dinî rehberlik hizmeti vermek gibi görevleri olan sözde bir Şûra Meclisi vardır. Askerî operasyonlar, finans sağlama, silah tedariki, dinî işlemler, iletişim ve halkla ilişkileri yürüten üst seviye yöneticiler ise örgütün iç bünyesinde yer almaktadır. Genel Hizmetler Bölümü'nün görevi ise örgütün kontrolündeki yerlerde halka su, elektrik ve yiyecek sağlamak gibi görevleri yerine getirmektir.¹²²

El Nusra lideri Cevlani, 2013 sonunda El Cezire'ye verdiği röportajda El Nusra Cephesi'nin Suriye'deki amacını kısaca şu şekilde özetlemiştir:

“Şeriatın hüküm sürdüğü, adaletin hâkim olduğu, adaletsizliğin ortadan kaldırıldığı ve peygamberin yolunu takip eden makul bir İslâmî hükümet kurulacak. Bu hükümet, Müslüman toprakları özgürleştirmeyi isteyecek, Allah'ın şeriatını uygulayacak, insanlara eşit davranacak ve adaletsizliği ortadan kaldıracak. Başarmayı istediğimiz şey budur.”¹²³

Charles Lister, El Nusra Cephesi'nin tarihî gelişimini ele aldığı çalışmasında, örgütün kuruluş ve gelişim sürecini birkaç safhaya ayırarak inceler. Bunlar şu şekildedir;

- Mart – Aralık 2011; Örtülü gelişme dönemi
- Ocak –Temmuz 2012; Ortaya çıkış dönemi
- Ağustos 2012 – Mart 2013; Suriye Devrimi'ne Entegrasyon Dönemi
- Nisan 2013 – Aralık 2013; IŞİD – El Kaide – El Nusra Kopuş Dönemi
- Ocak- Ağustos 2014; IŞİD'le Savaş Dönemi
- Eylül 2014 – Eylül 2015; Yükseliş Dönemi
- Ekim 2015 – Temmuz 2016; Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi ve Gerilme Dönemi¹²⁴

El Nusra'nın feshedilmesiyle birlikte 28 Temmuz 2016'da ŞFC kurulmuştur. ŞFC'nin kurulmasıyla birlikte El Nusra, El Kaide'yle ilişkilerini kestiğini vurgulayarak, örgütün herhangi bir yabancı örgütle ilişkisinin bulunmadığını duyurmuştur:

“Biz ayrılıklardan ve kavgalardan vazgeçerek birlik ve düzen çağrısında bulunuyoruz. Bizim genel olarak önem verdiğimiz şey, doğru ve gerçekçi şeriat ilkelerine uygun olarak oluşturulan

¹²² Aytekin Terkan, Vedat Zayıf, İsmail Yaşar, “El Nusra Cephesi”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, c. 14, s. 1, (Mayıs 2015), 45.

¹²³ Jennifer Carafella, “Jabhat al Nusra in Syria: An Islamic Emirate for Al-Qaeda”, (Middle East Security Report, Institute for the Study of War, 2014), 12-13.

¹²⁴ Charles Lister, “Profiling Jabhat al- Nusra”, (Analysis Paper, The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, 2016), 9-20.

ve tek bir saf ve bayrak altında olması zorunlu olan ümmetin ve özellikle de mücahitlerin birliğidir.”¹²⁵

Sonraki süreçte ŞFC feshedilerek HTŞ kurulmuştur. HTŞ, 28 Ocak 2017’de ilân edilmiştir ve birçok muhalif grubu bir araya getiren çatı bir örgüt olarak kurulmuştur. HTŞ’yi oluşturan gruplar, ŞFC, Liva el-Hak, Ceyşül Sünne, NZH ve Ensaruddin Cephesi’dir.¹²⁶

Gelirlerinin neredeyse tamamını kontrol ettiği bölgelerden elde eden IŞİD ve Irak El Kaide’sinin aksine, El Nusra faaliyetlerini sürdürmek için büyük ölçüde dış finansal yardımlara bağlı olmuştur. El Nusra, Irak El Kaidesi ile yaşadığı kopuşun öncesinde, operasyon maliyetlerinin yarısı kadarını doğrudan Irak’tan gelen kayda değer finansal desteklerle karşılamıştır. Ayrıca El Nusra’nın tedarik ettiği cephane ve silahlar ise sahadaki savaşlardan gelmektedir.¹²⁷

El Nusra Cephesi, 14 Mayıs 2014’te BM tarafından 2083 (2012) sayılı kararın 2. ve 3. fıkraları uyarınca “El Kaide ile İlişkili Örgütler” listesine dahil edilmiştir. Ayrıca aynı kararda El Nusra’nın daha önce IŞİD ile ilişkili olduğu da ifade edilmiştir.¹²⁸

El Nusra Cephesi Türkiye’de, 3 Haziran 2014 tarihinde, Bakanlar Kurulu’nun aldığı bir kararla, “El Kaide ile Bağlantılı Tüzel Kişi, Kuruluş veya Organizasyonlar” listesine eklenerek terör örgütü ilân edilmiştir.¹²⁹ Daha sonra Türkiye, HTŞ’yi 29.8.2018 tarihli ve 50 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle terör örgütü olarak kabul etmiştir. Bu karar, “DEAŞ ve El Kaide Bağlantılı Tüzel Kişi, Kuruluş veya Organizasyonlar” başlıklı bölümde El Nusra Cephesi’ne ilişkin alınan önceki kararın güncellenmesi şeklinde tesis edilmiştir.¹³⁰

ABD Dışişleri Bakanlığı Terörle ve Aşırılıkçı Şiddetle Mücadele Dairesi, 11 Aralık 2012 tarihinde, Irak El Kaide’sinin Suriye’deki yeni müttefiki olarak tanımladığı El Nusra’yı yabancı terör örgütü olarak kabul etmiştir. Bu kararda El

¹²⁵ Ömer Özkızılcık, “Şam’ın Fethi Cephesi ve Suriyeli Muhaliflerin Birlik Çabası”, <http://www.suriyegundemi.com/2016/08/05/samin-fethi-cephesi-ve-suriyeli-muhaliflerin-birlik-cabasi/>, [22.01.2019].

¹²⁶ “Suriye’de Heyet Tahrir el-Şam Adı Altında Büyük Birleşme”, <https://www.mepanews.com/suriyede-heyet-tahrir-el-sam-adi-altinda-buyuk-birlesme-3869h.htm>, [22.01.2019].

¹²⁷ Lister, **Profiling Jabhat**, 31-32.

¹²⁸ “The List established and maintained pursuant to Security Council res. 1267/1989/2253”, <https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>, [22.01.2019].

¹²⁹ Fevzi Kızılkoyun, “Türkiye El Kaide’yi terör listesine aldı”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-el-nusra-yi-teror-listesine-aldi-26544322>, [22.01.2019].

¹³⁰ “Resmî Gazete”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180831-4.pdf>, [22.01.2019].

Nusra'nın Suriye'de meşru muhalefete eklemlenmeye çalıştığı, El Kaide Irak liderliği tarafından görevlendirildiği ve desteklendiği ifade edilmektedir.¹³¹ Bu karar, 31 Mayıs 2018 tarihinde, HTŞ'nin de aynı şekilde terör örgütleri listesine dahil edilmesiyle güncellenmiştir.¹³² Güncellenen kararda ABD, HTŞ daha önce El Kaide'yle ilişkilerini sonlandırıdığını ilân etmiş olmasına rağmen, bu örgütü El Kaide'nin Suriye kolu olarak tanımlamaya devam ettiğini ifade etmiştir. Ancak Charles Lister'a göre, El Nusra Suriye muhalefetine askerî kapasitesi ve diğer muhalif gruplarla ittifaklar oluşturarak entegre olduğu ölçüde “*terörist bir örgütten isyancı-muhalif bir aktöre*” dönüşmüştür. Ona göre bu entegrasyonun başarısı, El Nusra'yı diğer muhalif aktörler nezdinde meşrû ve ihtiyaç duyulan bir konuma yükseltmiştir. Bundan dolayı ABD, El Nusra'yı terör örgütleri listesine dahil ettiğinde Suriye'de bu karara geniş muhalif kesimler protestolarla karşılık vermiştir. Bu protestoların ana sloganı ise “*Hepimiz El-Nusra'yız.*” olmuştur.¹³³

El Nusra'yı terör örgütü olarak kabul eden bir diğer ülke de Rusya'dır. Rusya Yargıtayı istihbarat teşkilatı FSB'nin tavsiyesine uyarak IŞİD ve El Nusra'yı terör örgütü ilân etmiştir ve bu örgütlerin faaliyetlerinin tüm ülkede yasaklandığını duyurmuştur.¹³⁴

3.2.4. Hurras ed Din

Hurras ed Din, El Kaide'yle HTŞ arasında yaşanan kopuş sürecinde, El Kaide'ye bağlı kalanların kurduğu bir terör örgütüdür. Kasım 2017'de, HTŞ'nin grup içinde El Kaide'ye sadık olan bazı isimleri tutuklaması üzerine bu isimler yeni bir örgüt kurulması için harekete geçmiştir. Bu süreç Eymen Zevahiri'yi, HTŞ içinde kendisine sadık olanların kendi kontrolünde bir grup oluşturmalarını emretmesi sonucunu doğurmuştur. Hurras ed Din, HTŞ'nin Ahrarü's-Şam ve NZH ile savaş içinde olmasından faydalanarak 27 Şubat 2018 tarihinde kuruluşunu ilân eden bir deklarasyon yayımlamıştır. Bu deklarasyonda HTŞ, NZH ve Ahrarü's-Şam'a aralarındaki savaşı durdurma ve Esad rejimine karşı mücadelelerde birlik olma

¹³¹ “Terrorist Designations of the al-Nusrah Front as an Alias for al-Qa'ida in Iraq”, <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/266590.htm>, [22.01.2019].

¹³² “Amendments to the Terrorist Designations of al-Nusrah Front”, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/05/282880.htm>, [22.01.2019].

¹³³ Lister, **Profiling Jabhat**, 11-12.

¹³⁴ Can Acun, Bünyamin Keskin, Bilal Salaleyh, “El Kaide'den HTŞ'ye Nusra Cephesi”, (Rapor, Seta Yayınları, 2017), 35.

çağrısında bulunmuştur. Ancak Hurras ed Din, HTŞ'den ayrılan yerli ve yabancı savaşçıları kendi saflarına katmak için çalışmaktadır. Bu örgütün en önemli amacı, El Kaide'ye olan geleneksel bağlılığı korumaktır.¹³⁵

Hurras ed Din, birçok küçük grubun birleşmesiyle oluşmuş bir örgüttür. Bunlar, “Ceyş’ul Melâhim, Ceyş’ul Sahil, Ceyş’ul Bâdiye, Sahil Seriyesi, Kabul Seriyesi, Guraba Seriyesi, Cund’ul Şeria, Bettar Ketibesi, Ebu Ubeyde ibn Cerrah Ketibesi, Guta ve Duma Seriyesi, Ebu Bekir Sıddık Ketibesi” vb. gruplardır. Hurras ed Din, bu küçük grupların hep birlikte teşkil ettiği bir çatı örgüt olarak nitelendirilebilir. Gruba yakın olan ve resmî olmayan Telegram kanallarından elde edilen bilgilere göre, örgütün sözde genel emiri eski el-Nusra askerî komutanlarından Ebu Hammam Şami'dir. Grubun sözde danışma meclisinde, Sami el-Ureydi, Ebu Cüleybib el-Ürdüni, Ebu Kassam ve Abdurrahman el-Mekki gibi isimler bulunmaktadır.”¹³⁶ Grubun liderlerinden Ebu Cüleybib öldürülmüştür¹³⁷ ve daha sonra bu durum Hurras ed Din tarafından yayımlanan bir taziyeyle doğrulanmıştır.¹³⁸ Hurras ed Din, muhtemelen birkaç yüz ile üç bin arasında değişen sayıda militanı bünyesinde barındırmaktadır.¹³⁹

3.2.5. Ahrarü's-Şam

Suriye Krizi başladıktan kısa bir süre sonra 2011 yılının sonlarında kurulan Ahrarü's-Şam Selefi cihatçı bir ideolojiye sahiptir. Günümüze değin büyük-küçük birçok örgütü kendi bünyesine dahil eden bu grubun on bin ila on beş bin arasında savaşçısı olduğu düşünülmektedir.¹⁴⁰ Ahrarü's-Şam, Esad rejimine karşı ayaklanma başladıktan sonra kuzey batı Suriye'deki İslamcı grupların birleşmesiyle kurulan silahlı bir muhalif gruptur. Örgüt, varlığını en güçlü şekilde kurulduğu bölge olan

¹³⁵ Sultan Al Kanj, “Jihadist In-fighting and the Birth of Horas ad-Deen”, <https://syria.chathamhouse.org/research/jihadist-in-fighting-and-the-birth-of-horas-ad-deen>, [16.01.2019].

¹³⁶ Hakan Turan, “Tanzim Hurras Ed-Din ve Suriye'deki El-Kaide Varlığı”, <http://www.suriyegundemi.com/2018/03/29/tanzim-hurras-ed-din-dinin-muhafizlari-ve-suriyede-el-kaide-varligi/>, [16.01.2019].

¹³⁷ Thomas Joscelyn, “Jihadis claim US designated terrorist killed in Syria”, <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/12/jihadis-claim-us-designated-terrorist-killed-in-syria.php>, [16.01.2019].

¹³⁸ Aymenn Jawad al-Tamimi, “Hurraş al-Din's Statement of Condolences for Abu Julaybib and Companions: Translation and Analysis”, <http://www.aymennjawad.org/2019/01/hurras-al-din-statement-of-condolences-for-abu>, [16.01.2019].

¹³⁹ Seth G. Jones, “Developing a Containment Strategy in Syria”, <https://www.csis.org/analysis/developing-containment-strategy-syria>, [16.01.2019].

¹⁴⁰ Ufuk Ulutaş, K. Buğra Kanat, Can Acun, “Sınırları Aşan Kriz: Suriye”, **Seta Analiz**, s. 28 (Mart 2015): 28.

kuzey batı Suriye’de sürdürmektedir. Ahrarü’ş-Şam, olağanüstü bir şekilde bölünmüş bir iç savaşta diğer muhalif gruplarla etkili bir şekilde iş birliği yapma konusunda nispeten daha ustaca davranmıştır. Grup iç savaş boyunca, Suriye İslam Cephesi, İslam Cephesi ve Fetih Ordusu gibi çatı askerî organizasyonlar kurmuştur. Bu örgütler dağıldıkça, bu koalisyonlardan kopan daha küçük gruplardan bazılarını kendi bünyesine katmıştır.¹⁴¹

Grubun kurucu lideri olan Hasan Abbud, aynı zamanda İslam Cephesi’nin Siyasî Bürosunun liderliğini yapmıştır. 2014 yılında öldürülmüştür. Grubun bir diğer kurucusu olan Ebu Halid es Suri, Eymen Zevahiri’nin Suriye’deki muhalif gruplar arasındaki ilişkileri geliştirmek için görevlendirdiği bir temsilciydi. 2014 Şubat ayında IŞİD tarafından öldürülmüştür. Labib el Nahhas ise grubun Dış İlişkiler Direktörü olarak görev yapmıştır. Hasan Abbud’dan sonra grubun lideri Haşim el-Şeyh olmuştur ancak kısa bir süre görev yaptıktan sonra gruptan ayrılmıştır. Ebu Yahya el Hamavi de grubun bir süre liderliğini yapmıştır. Ondan sonra ise Ali el-Ömer grubun liderliğini üstlenmiştir.¹⁴²

Şura Heyeti, Ahrarü’ş-Şam içindeki en yüksek mercidir ve heyetin aldığı her karar bağlayıcıdır. Grubun lideri bu heyet tarafından bir yıllığına seçilir ve yürütmeden sorumludur. Grubun toplamda on üç bürosu vardır. Bunlar, “İnsan Kaynakları Bürosu, Teknik Büro, Denetleme Bürosu, Finans Bürosu, Erzak ve Yardım Bürosu, Sosyal İlişkiler Bürosu, Eğitim Bürosu, Askerî Büro, Sağlık Bürosu, Ekonomi Bürosu, Siyasal Büro, İslâmî İdare Bürosu, Güvenlik ve İstihbarat Bürosudur.” Ahrarü’ş-Şam’ın aktif olduğu bölgeler ise, Hama, İdlib, Halep, Doğu-Batı Guta ve Deraa’dır.¹⁴³ Ancak bu bölgelerden Guta, Deraa ve Halep daha sonra yapılan operasyonlarla Esad rejimi tarafından ele geçirilmiştir.

Aron Lund’a göre, Ahrarü’ş-Şam, kendisini İslâmî teokrasi ve şeriat hukukunu tavizsiz bir şekilde destekleyen Selefi bir grup olarak sunmaktadır. Örgüt görünürde diğer Selefi cihatçı gruplara benzemesine ve saflarına yabancı savaşçıları kabul etmesine rağmen, onun Selefilığının El Nusra ve diğer Selefi cihatçı örgütler gibi doktriner ve saldırgan bir yapısı yoktur. Genellikle kendi köy ve kasabalarındaki

¹⁴¹ Michael Jonsson, “Biding its Time: The Strategic Resilience of Ahrar al Sham”, (Asian and Middle Eastern Security Program, Swedish Defence Research Agency, 2016), 1-3.

¹⁴² “Ahrar al Sham”, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/523>, [21.01.2019].

¹⁴³ “Muhalif Grup Ahrar el-Şam’ın Yapısı”, <http://www.suriyegundemi.com/2017/01/03/muhalif-grup-ahrar-el-samin-yapisi-infografik/>, [21.01.2019].

taban direnişinden ortaya çıkan ve tamamen Suriye'ye odaklanan grup, El Kaide ve ona bağlı gruplar gibi küresel bir perspektife sahip değildir.¹⁴⁴

Ahrarü'ş-Şam Hareketi'nin meşru bir silahlı muhalif grup mu veya terörist bir örgüt olarak mı kabul edilmesi gerektiği hususu uluslararası bakımdan tartışmalı bir durumdadır. ABD, Selefi ideolojisi ve özellikle El Kaide'nin Suriye'deki müttefiki olarak kabul ettiği ŞFC ile iş birliğinden dolayı Ahrarü'ş-Şam'ı destekleme konusunda isteksiz davranmıştır. Bu minvalde Ahrarü'ş-Şam son dönemde, kendisini IŞİD ve El Kaide'nin temsil ettiği küresel cihat etiketlemesinden uzaklaştırmaya çalışmaktadır.¹⁴⁵ Örgüt, şu ana kadar, ABD, BM ve AB tarafından terörist örgüt olarak kabul edilmemiştir. Rusya, Lübnan, Irak ve Mısır bu grubun terörist örgüt olarak kabul edilmesini desteklemiştir ancak bu hususta konsensus sağlanamamıştır.¹⁴⁶

3.2.6. Cundül Aksa

Cundül Aksa, 2012 yılında Ebu Abdulaziz el- Katari tarafından El Nusra Cephesi'nin bir alt birimi olarak kurulmuştur. Daha sonra Eylül 2013'te, IŞİD ile El Nusra arasında yaşanan gerginliğe tepki olarak, yabancı savaşçılar için alternatif bir cephe sağlamak amacıyla El Nusra'dan ayrılmıştır. Cundül Aksa, ağırlıklı olarak Suriye'nin İdlib ve Hama illerinde etkindir. Örgüt, Ahrarü'ş-Şam, El Nusra ve dört küçük tugayla birlikte bir şemsiye örgüt olarak kurulan Fetih Ordusunun kurucu unsurlarından biridir. Cundül Aksa, bu ordunun bir parçası olarak İdlib'in Haziran 2015'te ele geçirilmesine katkıda bulunmuştur ve Esad rejimi İdlib'den çıkarılmıştır. Cundül Aksa, Esad rejimini devirmeyi ve Suriye'de İslam Hukuku'na dayalı bir devlet kurmayı amaçlamaktadır. Grubun askerî lideri olan Said Arif, 20 Mayıs 2015'te ABD'nin bir hava saldırısında öldürülmüştür. Cundül Aksa'nın sözde kurucu emiri olarak bilinen Abdulaziz el-Katari ise 2014'ün sonunda öldürülene kadar bu görevini sürdürmüştür.¹⁴⁷ Suriye'deki muhalif örgütler arasında en fazla yabancı

¹⁴⁴ Lund, *Syria's Salafis*, 30.

¹⁴⁵ Jonsson, *age*, 1-2.

¹⁴⁶ "Ahrar al Sham", <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/523>, [21.01.2019].

¹⁴⁷ "Jund al- Aqsa", <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/669>, [17.01.2019].

savaşçıya sahip olan ve niceliksel büyüklüğüne nispeten en aktif örgütlerden birinin Cundül Aksa olduğu bilinmektedir.¹⁴⁸

Cundül Aksa, İngiltere İç İşleri Bakanlığı tarafından Ocak 2015'te "yasaklanmış terörist örgütler" listesine dahil edilmiştir.¹⁴⁹ BMGK aynı örgütü, 20 Temmuz 2017'de 2368 (2017) sayılı BM kararının III. ek protokolüne uygun olarak "El Kaide ve IŞİD ile İlişkili Örgütler" arasına dahil etmiştir.¹⁵⁰ ABD Dışişleri Bakanlığı Terörle ve Aşırılıkçı Şiddetle Mücadele Dairesi ise, Cundül Aksa'yı 20 Eylül 2016 tarihinde uluslararası terörist gruplar listesine eklemiştir.¹⁵¹

3.2.7. Liva el Aksa

Cundül Aksa'dan kopan küçük bir grup tarafından kurulan Liva el Aksa'nın askerî ve örgütsel yapısıyla ilgili detaylı bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Liva el Aksa'nın, Cundül Aksa ŞFC'ye katıldıktan sonra örgüt içinde bu birleşmeyi kabul etmeyenlerin kurduğu bir grup olduğu bilinmektedir. HTŞ, Liva el Aksa'nın, Cundül Aksa'nın bir alt kolu olduğunu ifade etmektedir.¹⁵² Ayrıca, Suriye İç Savaşı'nda Selefi gruplar arasında etkili olduğu bilinen isimlerden Abdullah Muheysini, Liva el Aksa'nın, Cundül Aksa'nın kalıntılarından oluşan bir grup olduğunu doğrulayan bir açıklama yapmıştır.¹⁵³ HTŞ'nin sözde şerî emirlerinden Ebu Abdullah Şami de Liva el Aksa'nın Cundül Aksa'nın kalıntılarından oluşan bir grup olduğunu ve bu grubun yöntem ve akide bakımından IŞİD'e benzediğini ifade etmiştir. Benzer şekilde bu grubun tekfirci olduğunu ve Ebubekir el Bağdadi'ye itaat ettiğini dile getirmiştir.¹⁵⁴

¹⁴⁸ Abdulkadir Şen, "Suriye Askerî Muhalefeti", (202. Rapor, ORSAM, Ekim 2015), 65.

¹⁴⁹ "Proscribed Terrorist Organizations", https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/795457/Proscription_website.pdf, [17.01.2019].

¹⁵⁰ "United Nations Security Council Resolution 2368 (2017)", [https://undocs.org/S/RES/2368\(2017\)](https://undocs.org/S/RES/2368(2017)), [17.01.2019].

¹⁵¹ "State Department Terrorist Designation of Jund al-Aqsa", <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/266479.htm>, [17.01.2019].

¹⁵² "Tahrir Eş Şam'dan Liva El Aksa Açıklaması", <https://asyaninsesi.com/tahrir-es-samdan-liva-el-aksa-aciklamasi/>, [17.01.2019].

¹⁵³ "Liva El Aksa'dan Ayrılan Grup, Tahrir eş Şam'a Katıldı", <https://asyaninsesi.com/liva-el-aksadan-ayrilan-grup-tahrir-es-sama-katildi/>, [17.01.2019].

¹⁵⁴ "Tahrir Eş Şam Liderinden Gündemi Değerlendiren Açıklama", <https://asyaninsesi.com/tahrir-es-sam-liderinden-gundemi-degerlendiren-aciklama/>, [17.01.2019].

3.2.8. Nureddin Zengi Hareketi

NZH 2011 yılında kurulan ilk muhalif gruplarından ve lideri Tevfik Şehabeddin'dir. Halep'in ele geçirilmesinde önemli bir rol üstlenen NZH, bir dönem Livau't-Tevhid, Asala ve Tenmiye ve Mücahidler Ordusuyla birlikte hareket etmesine rağmen, daha sonra bağımsız hareket etmeye başlamıştır. NZH, 2012–2013 yılları esnasında daha İslâmî vurgulu bir retoriği tercih etmesine rağmen 2014 yılında ABD'den destek almaya başladıktan sonra Esad rejiminin de içinde olduğu barış müzakerelerini desteklemeye başlamıştır. NZH hem Suudi Arabistan'dan hem de ABD'den silah ve malî destek almıştır.”¹⁵⁵

NZH'nin ideolojik bakımdan farklı gruplarla ittifak yapması tartışma yaratmıştır. Bir zamanlar ÖSO'nun en güçlü unsurlarından biri olan hareketin, Selefi bir örgüt olan HTŞ'ye katılması dikkat çekmiştir. NZH, uzun süredir sürdürdüğü yaklaşımında değişiklik yaparak HTŞ'ye katılmıştır. Hareketin askerî liderlerinden Hasan Asbro ve adı bilinmeyen bir diğer askerî lider, hareketin ılımlı muhalif gruplarla iş birliği yapmaya ve onlara katılmaya çalıştığını ancak bu grupların kendileriyle birleşme konusundaki isteksizlikleri ve dış devletlerin bu grupları askerî teçhizat bakımından desteklemeyi bırakması endişesiyle girişimlerin başarısızlıkla sonuçlandığını ifade etmiştir. Bunun üzerine NZH, HTŞ'nin kurucu unsurlarından biri olmuştur.¹⁵⁶ NZH, sonraki süreçte, HTŞ'nin Ahrarü's-Şam'la çatışması üzerine bu gruptan ayrılmıştır. Ayrılma sebeplerinin HTŞ'nin şerî meclis ve şura meclisini dinlemeden kararlar vermesi, ateşkes girişimlerini yanıtsız bırakması ve örgüt kurulurken alınan başka gruplara saldırılmaması hususundaki kararı ihlal etmesi olduğu bilinmektedir.¹⁵⁷

“NZH, HTŞ'den ayrıldıktan sonra Ahrarü's-Şam'la Suriye Kurtuluş Cephesi'ni (SKC) kurmuştur. İki askerî muhalif grup, sosyal medyadan yaptıkları duyuruyla birleştiklerini açıklamıştır. Açıklamada, *“Suriye'de siyasî karar mekanizmasının tek bir gruba bırakılmaması, gruplara yönelik saldırıların durdurulması ve dış mihrakların isteklerine alet olunmaması için bu birleşmenin*

¹⁵⁵ Şen, **Suriye Askerî**, 32.

¹⁵⁶ Hosam al-Jablawi, “Nour al-Din al-Zenki Movement: How a Once Moderate Group Joined Fateh al-Sham”, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/nour-al-din-al-zenki-movement-how-a-once-moderate-group-joined-fateh-al-sham>, [18.01.2019].

¹⁵⁷ “Nureddin Zengi Hareketi Tahriru's Şam'dan ayrıldığını ilan etti”, <https://www.mepanews.com/nureddin-zengi-hareketi-tahrirus-samdan-ayrildigini-ilan-etti-7574h.htm>, [18.01.2019].

gerçekleştirildiği” bildirilmiştir. Grubun liderliğine Ahrarü’ş-Şam lideri Hasan Suffan seçilirken, yardımcısı ise Tefvîk Şehabeddin olmuştur.”¹⁵⁸ NZH, bu oluşumun daha küçük kısmını oluşturmaktadır. SKC’nin yaklaşık on beş ila yirmi beş bin arasında militanı olduğu ifade edilmektedir. NZH zaman içinde ittifaklarını ve ideolojisini pragmatik bir şekilde değiştirmiştir ve iç savaş boyunca daha radikal bir örgüt olmuştur.

3.2.9. Ceyş el İslam

İslam Ordusu, Zehran Alluş tarafından İslam Tugayı’nın birçok küçük grubu kendi bünyesinde birleştirmesiyle kurulmuştur. Bu grup, Suriye Krizi esnasında kurulan ilk silahlı gruplardandır. İslam Ordusu, Şam’da düzenlenen ve Esad rejiminden birçok üst düzey yetkilinin öldürüldüğü saldırıyla duyurmuştur. 2012 yılında Şam’da gerçekleştirilen bu saldırıda aralarında Esad rejiminin çok önemli bakan ve yetkililerinin de bulunduğu birçok isim öldürülmüştür.”¹⁵⁹

Ceyş’el İslam kurulduktan kısa bir süre sonra, Kasım 2013’te, Esad rejimini İslâmî bir hükümetle değiştirmek isteyen ve kırk ila yetmiş bin arasında savaşçıdan oluşan İslam Cephesi’nin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Bu cephenin askerî lideri, Ceyş’el İslam’ın lideri Zehran Alluş olmuştur. Ancak, 2014’ün ortalarında, İslam Cephesi’nin diğer kurucu üyesi olan Ahrarü’ş-Şam’la Ceyş’el İslam arasındaki ihtilaflar nedeniyle bu cephe dağılmıştır. Ceyş’el İslam’ın siyasî lideri Muhammed Alluş’tur. Alluş’un kardeşi olan Zehran Alluş ise grubun askerî lideriydi. Zehran Alluş, 25 Aralık 2015’te bir Rus hava saldırısında öldürülmüştür ve yerini Ebu Hammam Buveydani’ye bırakmıştır. Ceyş’el İslam, Esad rejimini devirerek yerine şeriat hukukuna dayalı bir İslam Devleti kurmayı amaçlamaktadır. Ceyş’el İslam, Rusya’nın girişimleriyle 2015’te BMGK’nde terör örgütü listelerine dahil edilmek istenmiştir ancak herhangi bir uluslararası kurum ya da hükümet tarafından şu ana kadar terör örgütü olarak kabul edilmemiştir. Başlangıcından bu yana Suudi Arabistan tarafından finanse edildiği bilinmektedir ve Şam, Doğu Guta, Hama, Deraa ve Kuneytra’da aktif olmuştur.”¹⁶⁰

¹⁵⁸ Burak Kocaoğlu, Eşref Musa, “Suriye’de iki muhalif grup birleşti”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-iki-muhelif-grup-birlesti/1067067>, [18.01.2019].

¹⁵⁹ Şen, **Suriye Askerî**, 55-57.

¹⁶⁰ “Jays al-Islam”, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/533>, [17.01.2019].

4. SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA SELEFİ ÖRGÜTLER ARASINDAKİ ÇATIŞMALAR

Önceki iki bölümde Selefilîği ve Suriye’de Selefilîğin tarihsel gelişimini ve tezde ele aldığımız Selefi grupları detaylı bir şekilde inceledik. Bu bölümde ise bu Selefi örgütler arasındaki maddî çıkarlarla ilgili çatışmalar geniş şekilde ele alınacaktır. Önce, El Kaide-El Nusra/ŞFC/HTŞ ile IŞİD arasındaki çatışmalar ve problemler ele alınacaktır. Sonraki alt başlıkta, El Kaide’yle El Nusra/ŞFC/HTŞ arasındaki problemlere odaklanılacaktır. Üçüncü alt başlıkta ise, El Nusra/ŞFC/HTŞ ile Ahrarü’s-Şam ve NZH arasındaki çatışmalar detaylı şekilde analiz edilecektir. Sonraki alt başlıkta kapsamı son derece sınırlı olan HTŞ ile Ceyş’el İslam arasındaki çatışmalar açıklanacaktır. Son alt başlıkta ise, birbirleriyle ilişkili bir şekilde gelişen Ahrarü’s-Şam ile Cundül Aksa, HTŞ ile Cundül Aksa ve HTŞ ile Liva el Aksa arasındaki çatışmalar analiz edilecektir.

4.1. El Kaide-El Nusra/ŞFC/HTŞ ile IŞİD Arasındaki Çatışmalar

Bir dönem El Kaide’nin Irak’taki uzantısı olan IŞİD’le El Kaide arasındaki anlaşmazlıklar, Zerkavi liderliğinde kurulan Irak El Kaidesi dönemine kadar uzanmaktadır. Mevcut anlaşmazlıklar, pratikte Suriye sahasında ortaya çıkmasına rağmen aslında yeni değildir. İhtilafın geçmişi, Ebu Musab ez Zerkavi’nin 2004 yılında El Kaide’ye katılarak Usame Bin Ladin’e itaat ettiği döneme kadar uzanmaktadır. Zerkavi’nin yönteminin dinî aşırılık ve katı siyasî tavırlar temelinde şekillenmesi El Kaide’yle farklılık arz ettiği hususlardandı. ¹⁶¹

El Kaide liderliği ile Irak El Kaidesi arasındaki yöntem ve strateji farklılıkları Temmuz 2005’de Eymen Zevahiri’nin Ebu Musab ez-Zerkavi’ye gönderdiği mektupta açık şekilde görülmekteydi. Zevahiri, bu mektubunda Irak El Kaidesi için dört aşamalı bir strateji belirlemişti: 1) ABD’yi Irak’tan çıkarmak 2) Bir İslam Devleti kurmak 3) Cihadı Irak’ın komşularına yaymak/genişletmek 4) Son olarak

¹⁶¹ Muhammed Ebu Rumman, “El Kaide ile IŞİD Arasındaki Anlaşmazlığın Boyutları”, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/el-kaide-ile-isid-arasindaki-anlasmazligin-boyutlari>, [30.01.2019].

İsrail'e karşı koymak. Zevahiri, ilk iki hedefi yakın vadeli olarak nitelendirmiş ve nihayetinde İslam halifeliğine ulaşılacağını ümit ettiğini ifade etmiştir. Zerkavi birçok açıklamasıyla, bu stratejiye tamamen bağlı kalacağını ifade etmişti. Zevahiri aynı mektupta İİD'nin sıradan Şiileri kitlesel olarak hedef almasını ve örgütün katliamlarını eleştirmektedir; savaşların artık medya ortamında cereyan ettiğini, Müslüman ümmetinin zihinlerinin ve kalplerinin kazanılması gerektiğini savunmuştur.¹⁶² Zerkavi, toplumun yozlaşmış ve çürümüş olduğunu ve dehşetli bir şiddet yoluyla temizlenmeye ihtiyaç duyduğunu düşünürken, El Kaide mürted saydığı rejimlerle savaşılması ve mümkün olduğunca cihat projesinin imajına zarar vermekten kaçınılması gerektiğini düşünüyordu. Bunlar, Zerkavi ile Afganistan ve Pakistan'daki El Kaide liderliği arasındaki temel görüş farklılıklarını temsil etmekteydi.¹⁶³

Fawaz A. Gerges, Zerkavi'nin ölümünden sonra ilân edilen İİD'nin kuruluşundan El Kaide merkez liderliğinin habersiz olduğunu ifade etmiştir. Usame Bin Ladin ve Eymen Zevahiri'yle İİD ilân edilmeden önce herhangi bir istişare yapılmamıştır. Devletin ilânı sonrasında ise, Ebu Hamza el-Muhacir'in Bin Ladin'e gönderdiği mektupta dönemin İİD lideri Ebu Ömer el-Bağdadi'nin El Kaide'ye biat ettiği bildirilmiştir. Ancak, el-Muhacir'in bu sözüne rağmen İİD, El Kaide merkezinden bağımsız bir şekilde hareket ediyordu. İki örgüt arasındaki ilişki, İİD liderliğinin El Kaide'yle örgütsel/kurumsal ilişkiyi kabul etme istekliliğine dayanan gönüllü bir ilişkiydi; zorunlu değildi. Zerkavi'nin Haziran 2006'daki ölümünden iki halefinin Nisan 2010'daki ölümüne kadar geçen süre zarfında, iki grup birbiriyle alenen dayanışma sergilemesine ve farklılıklarını gizli tutmasına rağmen, aralarındaki bölünme büyümüştü.¹⁶⁴ Bin Ladin, iki örgüt arasındaki bu problemlere rağmen Aralık 2007'deki bir video yayınında İİD'nin kuruluşunu destekledi ve ülkedeki tüm diğer Sünni militanları Ebu Ömer el-Bağdadi'ye biat etmeye çağırdı. Aynı şekilde Zevahiri, İİD'yle birlikte Irak'ta artık El Kaide adlı bir örgütün kalmadığını ve diğer cihatçı gruplarla birleşilerek meşrû bir emirliğin kurulduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁵

¹⁶² "Zawahiri's Letter to Zarqawi", <https://ctc.usma.edu/app/uploads/2013/10/Zawahiris-Letter-to-Zarqawi-Translation.pdf>, [30.01.2019].

¹⁶³ Lister, **Profiling Islamic**, 8.

¹⁶⁴ Fawaz A. Gerges, **ISIS: A History**, (New Jersey: Princeton University Press, 2017), 93-94.

¹⁶⁵ Cole Bunzel, "From Paper State to Caliphate", (Analysis Paper The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, 2016), 20-21.

İİD'nin IŞİD adını alarak Suriye'ye girişiyle ilgili gelişmelerden bahsetmeden önce IŞİD ile El Kaide arasındaki çatışmaların sadece Suriye'yle sınırlı olmadığını ifade etmek yerinde olacaktır. Zira Suriye, bu iki örgüt arasındaki çatışma alanlarından sadece birisidir. Bu iki örgüt arasındaki mücadele, Libya, Mısır, Yemen ve diğer yerlerde de mevcuttur.¹⁶⁶ IŞİD ile El Kaide-El Nusra/ŞFC/HTŞ arasında Suriye özelindeki çatışmalar ise IŞİD'in Suriye sahasına girmesiyle başlamıştır. Dönemin El Nusra sözde şerî emirlerinden Ebu Abdullah Şami, Suriye'de iç savaşın başlangıcından itibaren IŞİD ile aralarındaki anlaşmazlıkları ele aldığı Cihat Ağacının Gölgesinde (*Under the Shades of the Tree of Jihad*) adlı kitabında, iki örgüt arasında en başından beri idare, iletişim ve hakimiyetle ilgili konularda problemler olduğunu ifade etmektedir. Ebu Muhammed Cevlani, El Nusra kurulmadan önce Ebubekir el Bağdadi'ye yazdığı bir mektupta Irak'taki deneyimden ve yapılan hatalardan faydalanılması gerektiğini ve Irak'la Suriye'nin birbirinden önemli farklılıklar arz ettiğini ifade ederek atılacak tüm adımların El Kaide şemsiyesi altında olması gerektiğini, El Nusra'nın El Kaide'nin Suriye'deki uzantısı olacağını ve bunun alenen duyurulmaması gerektiğini belirtmiştir. Cevlani'nin bu mektupta belirttiği hususları kabul eden Bağdadi, Cevlani'yle birlikte birkaç ismi El Nusra'yı kurması için Suriye'ye göndermiştir. Ancak dönemin sözde IŞİD sözcüsü Ebu Muhammed el- Adnani, El Nusra kurulduktan sonra Suriye'ye geçerek İİD adına El Nusra'nın komutanlarından biat istemeye başlamıştır. Daha sonra Bağdadi'nin Suriye'ye gelmesiyle yapılan birçok görüşmede anlaşmazlığın çözülmemesi üzerine El Nusra'nın bağımsız bir yapı haline gelmesini engellemek için IŞİD ilân edilerek El Nusra feshedilmiştir.¹⁶⁷ IŞİD lideri Bağdadi, Ebu Muhammed Cevlani'ye gönderdiği gizli bir mesajda El Nusra'nın kendileriyle olan tarihî, örgütsel ve ideolojik ilişkisinin alenen açıklanmasını istemiştir ancak El Nusra'nın sözde şura meclisi, kazanmak için çok uğraştıkları halkın ve diğer muhaliflerin desteğini kaybetmekten korktuğu için bu görüşe karşı çıkmıştır. Ayrıca bu talep örgütün lideri Cevlani tarafından da reddedilmiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁶ R. Green, "Sinai – A New Arena For The Ongoing ISIS-Al-Qaeda Rivalry", <https://www.memri.org/reports/sinai-%E2%80%93-new-arena-ongoing-isis-al-qaeda-rivalry>, [31.01.2019].

¹⁶⁷ Kyle Orton, "Al-Qaeda Explains its Split with the Islamic State", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/06/al-qaeda-explains-its-split-with-the-islamic-state/>, [01.02.2019].

¹⁶⁸ Charles Lister, "The Syrian Jihad: Al- Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency" (New York: Oxford University Press, 2015), 124-125.

Dönemin İİD sözde lideri olan Ebubekir el Bağdadi 8 Nisan 2013'te yayımlanan bir sesli mesajında El Nusra'nın İİD'nin Suriye'deki uzantısı olduğunu, Ebu Muhammed el Cevlani'nin kendi askeri olduğunu ve gizli bir misyon için Suriye'ye gönderildiğini ifade etmiştir. Bağdadi aynı açıklamada, İİD ve El Nusra Cephesi'nin bu vesileyle geçersiz kılındığını ve yeni örgütün isminin IŞİD olduğunu açıklamıştır.¹⁶⁹

Bağdadi'nin bu açıklamasının hemen ardından, Ebu Muhammed Cevlani'nin *"Suriye Sahasıyla İlgili"* adlı bir mesajı yayımlanmıştır. Bu mesajında Cevlani, IŞİD'in ilân edilmesiyle ilgili bir bilgisi olmadığını, El Nusra'nın isminde herhangi bir değişiklik olmaksızın Suriye'de var olmaya devam edeceğini ve El Nusra'nın ve onun komutanlarının El Kaide'ye ve Eymen Zevahiri'ye olan biatını yinelediğini ifade etmiştir.¹⁷⁰ Böylelikle Bağdadi'nin İİD ve El Nusra'yı tek bir çatı altında birleştiren kararını reddederek kendi örgütünün artık *"El Kaide'nin Suriye'deki resmî kolu"* olduğunu ilân etmiştir. El Nusra ile IŞİD'in birbirlerine karşı yaptıkları bu açıklamalar, ilk önce hangi grubun bu anlaşmazlıkları başlattığına bakılmaksızın, iki örgüt arasındaki ihtilafların artık uzlaştırılmaz bir noktaya eriştiğini göstermektedir. İki örgütün daha önceki açıklamalarında sürdürmeye çalıştığı *"kardeşlik ve birlik dili"* sonraki açıklamalarda yerini *"yalancılar, hainler ve düşmanlar"* terimlerine bırakmıştır.¹⁷¹

Suriye sahasında IŞİD ile El Nusra arasındaki bu çatışmayı çözmek için devreye daha sonra El Kaide lideri Eymen Zevahiri girmiştir. Zevahiri, 9 Haziran 2013'te yayımlanan iki örgüt arasındaki bu sorunları ele aldığı mektubunda iki grubun liderini muhatap alarak şu açıklamaları yapmıştır:

- Ebubekir el Bağdadi'nin, bize sormadan, tavsiye almadan ve hatta haber bile vermeden IŞİD'i ilân etmesi yanlıştı.
- Ebu Muhammed el Cevlani, IŞİD'i reddettiğini duyurarak ve bizden izin veya tavsiye almadan ve hatta haber bile vermeden El Kaide'yle ilişkisini açıklayarak hata yaptı.

¹⁶⁹ Tore R. Hamming, "The Al Qaeda – Islamic State Rivalry: Competition Yes, but No Competitive Escalation", **Terrorism and Political Violence**, (2017): 5.

¹⁷⁰ Kyle Orton, "Jabhat al-Nusra Rejects the Islamic State's of Iraq's Takeover", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/02/jabhat-al-nusra-rejects-the-islamic-state-of-iraqs-takeover/>, [31.01.2019].

¹⁷¹ Nelly Lahoud, Muhammed Al Ubaydi, "The War of Jihadists Against Jihadists in Syria", **CTC Sentinel, Combating Terrorism Center at West Point**, c. 7, s. 3 (Mart 2014): 4.

- IŞİD feshedilmelidir ve faaliyetlerini İİD olarak sürdürmelidir.
- El Nusra Cephesi, El Kaide'nin genel komutası altında bağımsız bir örgüt olarak kalmaya devam edecektir.
- İİD'nin faaliyet yeri Irak'tır.
- El Nusra Cephesi'nin faaliyet yeri Suriye'dir.¹⁷²

Eymen Zevahiri'nin bu açıklamasının ardından, Ebubekir el-Bağdadi'nin 14 Haziran 2013'te yayımlanan bir video konuşmasında, IŞİD'in varlığını sürdüreceği ifade edilmiştir ve El Kaide'nin örgütün Irak sahasında kalmasıyla ilgili talimatı reddedilmiştir. İİD'nin hiçbir zaman El Kaide'ye biat etmediği, yalnızca *“birtakım metodolojik ve şerî hususlar hakkında tavsiye alındığı”* ifade edilmiştir.¹⁷³

Ebu Muhammed el-Adnani ise, 19 Haziran 2013'te yayımlanan bir konuşmasında, Bağdadi'nin aksine, Zevahiri'ye karşı çok daha sert bir dil kullanarak, örgütün Irak sahasında kalması gerektiğiyle ilgili talimatını reddetmiştir. Sykes Picot Antlaşması'yla çizilen bölge ülkelerinin siyasî sınırlarını asla kabul etmediklerini dile getiren Adnani ayrıca İslam âlimlerinin ve mücahitlerinin herkesi Suriye'deki savaşa katılmaya davet ettiği bir noktada IŞİD'in Zevahiri tarafından Irak sahasıyla sınırlandırılmasına açıkça karşı çıkarak hiçbir gücün kendilerini Suriye'de kalmaktan, cihada devam etmekten ve Nusayri rejime karşı savaşmaktan alıkoyamayacağını ifade etmiştir.¹⁷⁴

Bu sürecin sonunda Eymen Zevahiri, 3 Şubat 2014'te yayımlanan bir açıklamasında, El Kaide'nin IŞİD'le herhangi bir örgütsel ilişkisinin kalmadığını ve eylemlerinden sorumlu olmadığını açıklamıştır.¹⁷⁵ Bu açıklamayla birlikte El Kaide tarihinde ilk kez kendisine bağlı bir grupla ilişkisini koparmıştır. El Kaide ile IŞİD arasındaki problemlerin 2005'te başlaması ve 2006'da kötüleşmesine rağmen, El

¹⁷² Kyle Orton, “Al-Qaeda Rules on the Dispute Between ISIS and Jabhat al-Nusra”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/03/al-qaeda-rules-on-the-dispute-between-isis-and-jabhat-al-nusra/>, [31.01.2019].

¹⁷³ Kyle Orton, “ISIS Rejects Al-Qaeda's Command To Return To Iraq”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/03/isis-rejects-al-qaedas-command-to-return-to-iraq/>, [31.01.2019].

¹⁷⁴ Kyle Orton, “ISIS's Spokesman Attacks Al-Qaeda's Ruling That ISIS Should Leave Syria”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/04/isis-spokesman-attacks-al-qaedas-ruling-that-isis-should-leave-syria/>, [31.01.2019].

¹⁷⁵ Kyle Orton, “Ayman al-Zawahiri Expels ISIS From Al-Qaeda”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/03/21/ayman-al-zawahiri-expels-isis-from-al-qaeda/>, [01.02.2019].

Kaide'nin 2014'e kadar IŞİD ile bağlarını koparmamasının sebebi, El Kaide gibi cihatçı örgütlerin stratejik davranabilmesi; buna karşın IŞİD gibi diğer grupların ise mezhepçi farklılıklar ve anlaşmazlıklar tarafından yönlendirilmesidir.¹⁷⁶

Tarihsel olarak El Kaide ile IŞİD arasındaki anlaşmazlıkları özetledikten ve Suriye'de El Kaide-El Nusra/ŞFC/HTŞ ve IŞİD arasındaki çatışmalardan bahsettikten sonra, bu gruplar arasındaki mücadelenin maddî ve stratejik sebeplerine değinilmesi gerekmektedir. Öncelikle El Kaide'nin Suriye'de hayata geçirmeye çalıştığı siyasî strateji, onun 11 Eylül saldırılarından sonra değişmeye başlayan ve farklı bölgelerden kendisine biat eden gruplarla daha “yerel ve esnek” bir hâl alan genel stratejik yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu bağlamda El Kaide'nin stratejisinin şu temel unsurları, Suriye'de özellikle IŞİD'le stratejik farklılaşmasını anlamamızı kolaylaştırır:

- El Kaide'nin örgütsel yapısının merkezilikten giderek uzaklaşması
- Farklılaşan ideolojik görüşler/amaçlar
- Yakın düşmanı hedeflemekten ziyade uzak düşmana yoğunlaşma
- Şiileri hedef almanın tercih edilmemesi¹⁷⁷

Aynı bağlamda Daniel Byman, El Kaide'nin özellikle 11 Eylül sonrasında şekillenen stratejik hedeflerini birkaç ana unsura ayırır:

- ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını sonlandırmak
- İsrail'i yok etmek
- Küresel cihat hareketini yöneltmek ve yönlendirmek
- İslam Dünyası'ndaki mürtet saydığı rejimleri devirmek.¹⁷⁸

El Kaide bu bağlamda, gayrı merkezileşen ve yerel direniş gruplarını destekleyen stratejisini Cezayir, Irak ve Pakistan gibi ülkelerde uyguladığı gibi Suriye'de de uygulamıştır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Lahoud, al- Ubaydi, **age**, 2-3.

¹⁷⁷ Seth G. Jones, “**A Persistent Threat: The Evolution of Al- Qaeda and Other Salafi Jihadist**, (USA: Rand Corporation, 2014), 9-20.

¹⁷⁸ Byman, **age**, 47-48.

¹⁷⁹ **age**, 52-53.

El Kaide'nin bu stratejik yaklaşımının genel hatlarını Eymen Zevahiri'nin Cihat için Genel Kılavuz (General Guidelines for Jihad) adlı çalışmasında bulmak mümkündür. Zevahiri, El Kaide'ye bağlı olanların izlemesi gereken genel ilke ve stratejileri açıkladığı bu kılavuzda, mümkün olduğunca yerel rejimlerle çatışmaya girilmekten kaçınılmasını, toplumun tümüyle mobilize edilebilmesi için farkındalığın arttırılmasını, askerî bakımdan Haçlı-Siyonist ittifakının çıkarlarını temsil eden Amerika'nın hedef alınmasını, çocuk ve kadınları öldürmekten ve dinî azınlıkları hedef almaktan ve Müslümanlara zarar vermekten kaçınılmasını, cami, market ve toplanma yerlerinde saldırılar yapılmamasını ve diğer İslamcı gruplarla düşmana karşı mümkün olduğunca üst düzeyde işbirliği yapılmasını tavsiye etmiştir.¹⁸⁰

El Kaide Suriye'deki tarihi boyunca birçok ciddi problemle baş etmek zorunda kalmıştır. Eymen Zevahiri bu süreçte liderliğine ciddi meydan okumalarla karşılaşmış ve bunları çözmek için mücadele etmiştir. Ancak Zevahiri'nin güvenlik durumu, Suriye'deki kompleks ve hızla değişen bir çevrede kararlar almaya çalışan gruplarla sağlıklı bir iletişim kurmasını neredeyse imkânsız kılmıştır. Bu bağlamda, Zevahiri'nin izolasyonu, zayıf iletişim kanalları ve Suriye sahasından zamanı geçmiş haberleri uygun bir bağlamdan yoksun şekilde alması, El Nusra ve IŞİD ile ilgili sorunlara cevap vermekte yavaş kalmasına sebep olmuştur.¹⁸¹

2013'ün sonuna doğru Suriye'de El Nusra Cephesi'ne karşı doğrudan askerî bir tehdit oluşturan IŞİD, halifelğin ilânıyla birlikte El Kaide'nin stratejik rakibine dönüşmüştür. Ayrıca, IŞİD'in Suriye ve Irak'ın büyük bir bölümünü kontrol etmeye başlaması, El Kaide'nin küresel cihat hareketi içindeki üstünlüğüne varoluşsal bir tehdit oluşturmıştır. Aynı dönemde Ortadoğu ve diğer bölgelerdeki sözde IŞİD hilafetine bağlılığını ilan eden cihatçı grupların varlığı, El Kaide'nin küresel cihadın temsilcisi olduğu iddiasını baltalamıştır.¹⁸² Bu süreçte El Kaide, ittifaklar kurmaya ve yeni düşmanlar edinmekten kaçınmaya çalışırken, IŞİD tek taraflı bir şekilde sadece kendi çıkarları için hareket etmiştir. Elde ettiği bölgeleri rakipleriyle paylaşmamıştır; onları ya agresif bir şekilde yönetmiş veya şiddetle bastırmıştır. Bu bağlamda IŞİD, El Kaide'yle rekabet halinde alternatif bir sözde cihat modeli kurmuştur. El

¹⁸⁰ "General Guidelines for Jihad", <https://azelin.files.wordpress.com/2013/09/dr-ayman-al-e1ba93awc481hirc4ab-22general-guidelines-for-the-work-of-a-jihc481dc4ab22-en.pdf>, [01.02.2019].

¹⁸¹ Seth G. Jones, Charles Vallee, M. B. Markusen, "Al Qaeda's Struggling Campaign in Syria", (A Report of the CSIS Transnational Threat Project, Center for Strategic & International Studies, Nisan 2018), 12.

¹⁸² Charles Lister, "Al Qaeda versus ISIS: The Competing Jihadist Brands in the Middle East", (MEI Policy Paper, Middle East Institute, 2017), 8.

Kaide'nin aksine IŞİD, kendisini taviz vermeyen ve sonucu her ne olursa olsun hedefine olabildiğince hızlı ulaşmaya çalışan sözde cihatçı bir hareket olarak sunmuştur.¹⁸³

El Kaide, Şubat 2014'te IŞİD ile ilişkilerini tamamen kopardıktan ve sonrasında IŞİD halifelik ilân ettikten sonra iki grup arasındaki çatışma kritik bir eşiğe ulaşmıştır. Bu noktadan itibaren iki örgüt arasındaki çatışma, “*hareket içinde bir çatışmadan (intra-movement) iki hareket arasındaki bir çatışmaya (inter-movement)*” dönüşmüştür. Artık iki örgüt arasındaki çatışma El Kaide'nin himayesi altında gerçekleşmeyecektir.¹⁸⁴ İki ayrı harekete bölünülmesiyle ve çatışmaya başlanmasıyla birlikte aralarındaki rekabet karakter değiştirmiştir. İki örgüt arasındaki çatışma, “kimin haklı” olduğu meselesinden çıkıp hızlı şekilde küresel cihat hareketi içinde bir otorite meselesine haline gelmiştir. Bu çatışmada diğer Selefi gruplar ve bağımsız ideologlar taraf seçmeye zorlandıkça küresel cihat hareketi bundan daha geniş bir şekilde etkilenmeye başlamıştır. Tore Hamming, iki örgüt arasındaki çatışmanın, ideolojik farklılıklardan ziyade stratejik farklılıklardan kaynaklandığını düşünmektedir ancak iki hareket arasındaki nihaî kopuşun stratejik ve küçük ideolojik farklılıklarla açıklanamayacağını ifade etmiştir. Ona göre, bu iki örgüt arasındaki nihaî kopuşu, Usame Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra yaşanan siyasî liderlik krizi, Suriye ve Irak iç savaşlarının etkisi gibi makro düzeyli sebepler açıklayabilir.¹⁸⁵ Ancak buna karşın Eymen Zevahiri, iki örgüt arasındaki anlaşmazlığın örgütsel ihtilaflardan değil ideolojik ihtilaflardan kaynaklandığını düşünüyordu.¹⁸⁶

El Kaide ile IŞİD arasında yaşanan çatışmalar küresel cihat hareketinin üstünlüğünü ele geçirmekten daha fazlasını ifade etmektedir. Bu iki örgüt, ana düşmanları, stratejileri, taktikleri ve diğer temel şeyler bakımından birbirinden farklılaşır. El Kaide'nin nihaî hedefi, Ortadoğu'daki mürtet saydığı rejimleri yıkmak ve onları “*hakiki İslâmî hükümetle*” değiştirmek olmasına rağmen, onun ana düşmanı Ortadoğu'daki sorunların temel sebebi olarak gördüğü ABD'dir. IŞİD ise, bölgesel düzeyde de olsa, El Kaide'nin “*uzak düşman*” stratejisinin yerine “*yakın düşman*” stratejisini izlemektedir. Dolayısıyla IŞİD'in temel hedefi Ortadoğu'daki mürtet

¹⁸³ age, 11.

¹⁸⁴ Hamming, age, 1.

¹⁸⁵ age, 5-6.

¹⁸⁶ age, 11.

saydığı rejimlerdir. IŞİD ile yakın düşman tanımı genişletilerek Bağdadi'ye biat etmeyen hemen hemen herkes bu tanıma dahil edilmiştir. Bu tanım, Suriye'de El Nusra, diğer Selefi ve İslamcı grupları kapsamaktadır. IİD'nin, Suriye'de El Nusra'yla ilgili kaygılarının artması ise örgütün yerli olmasından, çok bağımsız olmaya başlamasından, Suriye'ye odaklanmasından ve Irak'taki liderliği ihmal etmesinden kaynaklanıyordu.¹⁸⁷ Ancak El Nusra ile IŞİD arasındaki farklılıklar amaçlarla ilgili değildi; ondan ziyade metodolojiyle ilgiliydi. El Nusra, devlet inşası çabalarında IŞİD'den daha kademeli bir yaklaşım izlemekteydi. El Nusra, El Kaide'nin Suriye koluyken, Eymen Zevahiri'nin metodolojisine bağlıydı; toprak fethetme ve acilen devlet ilân etmek yerine sosyal yardım ve dinî tebliğ yoluyla topluma nüfûz etme yöntemini takip ediyordu.¹⁸⁸

El Kaide, IŞİD'in vahşiliğini reddederek ve daha düşük profilli ve sürdürülebilir bir büyüme yaklaşımı benimseyerek, IŞİD'in ortaya çıkışını stratejik bir fırsata dönüştürmüştür. Örgüt, bir dönem topraklarının bir kısmını kontrol ettiği ve kendisini yerel topluluklarla bütünleştirebildiği Suriye ve Yemen de dahil olmak üzere, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki çatışma bölgelerinde nispeten hızlı bir şekilde zemin kazanmayı başarmıştır. El Kaide'nin, IİD'nin aşırı uygulamalarından ve nihaî başarısızlığından aldığı dersler; örgütün IŞİD'in Suriye'de yükselişine verdiği stratejik karşılık da dahil olmak üzere, stratejik düşüncesinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu süreçte El Kaide'nin IŞİD ile mücadelesindeki yerel/bölgesel yaklaşımı IŞİD'e karşı stratejisinin en etkili yanıydı.¹⁸⁹ El Kaide, kendisini daha az aşırı ve böylece daha hoş görülebilir bir örgüt olarak konumlandırarak, eylemleriyle kendisinin takip edilmesini çok zorlaştıran IŞİD'in ortaya çıkışından faydalanmıştır. El Kaide için, kendine bağlı olan bu eski grubun vahşi eylemleriyle anılmamak önemliydi. Böylece daha aşırı bir örgüt olarak IŞİD'in varlığı, El Kaide'nin kendisini “*daha makûl*” bir grup olarak konumlandırmasına ve var olduğu bölgelerdeki Müslüman toplumun sempatisini kazanmasına olanak sağlamıştır.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Daniel L. Byman, “Comparing Al Qaeda and ISIS: Different Goals, Different Targets”, <https://www.brookings.edu/testimonies/comparing-al-qaeda-and-isis-different-goals-different-targets/>, [01.02.2019].

¹⁸⁸ Carafella, **age**, 8.

¹⁸⁹ Daveed Gartenstein-Ross, Nathaniel Barr, “How al-Qaeda Survived the Islamic State Challenge”, **Current Trends in Islamist Ideology**, c. 21, (2017): 60.

¹⁹⁰ Tore R. Hamming, “With Islamic State In Decline, What's Al-Qaeda's Next Move”, <https://warontherocks.com/2018/04/with-islamic-state-in-decline-whats-al-qaedas-next-move/>, [03.02.2019].

El Kaide, ele geçirdiği bölgelerde şerî kuralları sert ve tavizsiz bir şekilde uygulayan ve toprak fetihlerine odaklanan IŞİD yönteminin aksine, daha uzun dönemli bir stratejiyi (*long game strategy*) hayata geçirmeye çalışmıştır. El Kaide'nin önceki Suriye uzantısı El Nusra Cephesi ve Yemen'de Arap Yarımadası El Kaidesi, istikrarsız ve bastırılmış toplumlarda kalıcı ve derin bağlar geliştirmeye ve ittifaklar kurmaya odaklanan uzun dönemli bir strateji uygulamıştır.¹⁹¹ Bu stratejik farklılık El Nusra ile IŞİD arasındaki çatışmalarda da belirleyici olmuştur. El Nusra, IŞİD ile aynı hareketten doğmasına rağmen iki örgüt birbirinden ciddi şekilde farklılaşmıştır. El Nusra, IŞİD'in aksine diğer muhalif gruplarla iş birliği yaparak rejime karşı savaşmıştır ve sivillere saldırıları nispeten sınırlıdır. Irak toplumunu İİD aleyhine döndüren deneyimi bilen El Nusra, terörize olmaktan ziyade kendi dinini tebliğ etmiştir ve kontrol ettiği bölgelerdeki Müslümanlara “*hakiki İslâmı*” zorla benimsetmek yerine onları ikna etmeye çalışmıştır.¹⁹² Bu bağlamda El Nusra ve IŞİD Suriye'de farklı şekillerde hareket etmiştir. Kendisinin gerçek bir İslam Devleti olduğuna inanan IŞİD için, kontrol ettiği bölgelerdeki tüm insanlar onun egemenliği altına girer ve koyduğu yasalara uymak zorundadır. Bu modelde rekabet veya güç paylaşımı kabul edilemez. Buna karşın El Nusra ise kendisini sadece Esad rejimine karşı savaşmak için değil aynı zamanda ele geçirilen bölgeleri yönetmek için birlikte çalışılması gereken diğer İslamcı gruplardan biri olarak görür. El Nusra bu bağlamda Suriye'de daha kademeli bir strateji izlenmesi gerektiğine inanmaktadır.¹⁹³ El Nusra, IŞİD ile kopuş sürecinde kendi saflarından birçok savaşçı IŞİD saflarına katılmasına rağmen izlediği bu uzun dönemli strateji ve Suriye muhalefetine daha geniş bir şekilde entegre olma politikasıyla Suriye'deki varlığını güçlü bir şekilde sürdürmeyi başarmıştır.

Son dönemde IŞİD hilafetinin çöküşüyle birlikte küresel cihat hareketi bir akış halindedir. Ancak küresel cihat hareketine, öngörülebilir gelecekteki bir birleşmeden yahut bir grubun diğerine üstünlük sağlamasından ziyade, iki farklı ve rakip grup tarafından öncülük edilmesi muhtemeldir. Suriye'deki iç savaş ortamındaki gelişmeler El Kaide ve IŞİD'i bocalatırken, iki örgüt arasındaki uzun süredir devam eden doktrin ve yaklaşım farklılıkları da artmıştır. Her iki grup da ne

¹⁹¹ Charles Lister, “Jihadi Rivalry: The Islamic State Challenges Al-Qaeda”, (Analysis Paper, Brookings Doha Center, 2016), 2.

¹⁹² Byman, **Al Qaeda, The Islamic State**, 169.

¹⁹³ Aaron Y. Zelin, “The War Between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement”, (Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy, 2014), 6.

bölünmenin eşiğindedir ne de önümüzdeki yıllarda birbirlerinin meşruiyetini kabul etmeleri olasıdır; bu durum aralarındaki ayrılığı sürdürecektir. Bu bağlamda gelecek yıllarda küresel cihat hareketi için üç farklı senaryo üzerinde durulmaktadır:

- İlk senaryoya göre, El Kaide ya küresel cihat hareketinin liderliğini ele geçirecektir ya da kendi stratejisini/ideolojisini IŞİD ile yakınlaştırarak kendi saflarını mağlup edilmiş IŞİD mensupları ile güçlendirecektir.
- İkinci senaryoya göre IŞİD daha küçük gruplara ayrılacaktır.
- Son senaryoya göre ise, bu iki rakip örgüt, liderleri arasındaki farkları uzlaştırarak ve ideolojik ve doktrin bakımından ortak bir zemin bularak birleşecektir. Ancak bugüne kadar bahsedilen bu senaryolardan hiçbirisi tam anlamıyla gerçekleşmemiştir.¹⁹⁴

4.2. El Kaide ile El Nusra (ŞFC-HTŞ) Arasındaki Çatışmalar

Suriye’de IŞİD ile El Kaide’nin yaşadığı çatışmalar esnasında El Kaide’ye yeniden itaat eden El Nusra Cephesi, El Kaide’nin Suriye’deki uzantısı olarak varlığını sürdürmekteydi. Ancak zaman içinde El Kaide’yle El Nusra arasındaki ilişkiler bozularak stratejik ve dinî-ideolojik gerekçelere dayandırılan bir çatışmaya dönüşmüştür. Bu süreçte El Nusra kendisini feshederek önce ŞFC ve daha sonra HTŞ’yi kurmuştur ve El Kaide’yle örgütsel bağlarını koparmıştır. El Nusra Cephesi, Suriye’de dış dünyaya birleşik ve güçlü bir aktör olarak görünmeye çalıştığı 2014’ün ortalarından beri, aslında kendi kimliğini tanımlamak için uzun süredir devam eden bir iç mücadele yaşamaktaydı. Bunun sebepleri, IŞİD’in Irak ve Suriye’deki hızlı yükselişi, halifelik ilânı ve El Nusra’yı Suriye’de yenilgiye uğratmasının bir kombinasyonuydu. Bu, El Nusra ve El Kaide için varoluşsal bir meydan okumaydı. Bu süreçte Eymen Zevahiri El Nusra lideri Cevlani’ye Suriye’de daha kapsamlı bir strateji izlemesi için talimat verdi. Bu talimatta; a) *El Nusra’nın Suriye Devrimi ve halkına daha iyi bir şekilde entegre olması*, b) *Sahadaki tüm İslâmî gruplarla daha yakın bir koordinasyon*, c) *Suriye’de şerî bir yargı sisteminin kurulması için katkıda bulunulması*, d) *Ülkenin stratejik bölgelerini El Kaide adına sürdürülebilir bir güç*

¹⁹⁴ Hassan Hassan, “Two Houses Divided: How Conflict in Syria Shaped the Future of Jihadism”, *CTC Sentinel*, c. 11, s.9 (2018): 1.

merkezi kurmak için kullanmak ve e) Batı'ya saldırıyla ilgili eylemleri durdurmak yer alıyordu. Bu pragmatik strateji, El Nusra içinde potansiyel bir bölünme ihtimali yaratan iki farklı akım ortaya çıkarmıştır. Bunlar; El Kaide'yle bağlarını sürdürmek isteyenler ve Suriye odaklı yeni bir yaklaşımı benimseyenlerdir.¹⁹⁵

2012-2015 yılları arasında, askerî çatışmanın öncelikli oluşu El Nusra'nın öneminin artmasına ve halk desteği kazanmasına sebep olmuştur; ancak 2016'da iç savaşın değişen dinamikleri mevcut desteğin sürdürülmesi ve büyütülmesi için yeni metotlara ihtiyaç olduğu anlamına geliyordu. Bu dinamikler, hiç şüphesiz Rusya'nın Esad rejiminin yanında iç savaşa girmesiyle birlikte Halep dahil askerî kayıpların artmasıydı. Bu bağlamda El Nusra'nın ŞFC'yi kurmasında dış baskının rolü önemlidir. El Nusra'nın diğer Selefi gruplarla ittifak kurma çabaları esnasında, Rusya'nın iç savaşa askerî müdahalesi, ABD ile El Nusra hedeflerine karşı istihbarî bilgi paylaşımı için iş birliği yapması, El Nusra lideri Cevlani'yi Temmuz 2016'da örgütün sözde Şura Konseyi'ni toplayarak El Kaide'yle ilişkiler meselesini ciddi bir şekilde tartışmaya itmiştir. Şura üyelerinin büyük bir bölümü El Kaide ile ilişkilerin tümünden kesilmesini uygun bulmuş; bir diğer grup ise Eymen Zevahiri'nin izni ve/veya onayı olmaksızın böyle bir adımın meşru olmayacağını belirtmiştir. Dönemin El Nusra sözcülerinden Mustafa Muhammed, ŞFC'nin ilânıyla birlikte tamamıyla El Kaide'den bağımsız bir örgüt olduklarını ve bunun artık herhangi bir dış örgütten talimat almayacakları anlamına geldiğini ifade etmiştir. El Kaide'yle ilişkilerin kopartılmasının Suriye'de muhalif grupların birliğinin sağlanmasına katkıda bulunacağı takdirde yapılması gerektiğini ve önceden olduğu gibi ŞFC ile birlikte de odak noktalarının Suriye olacağını belirtmiştir.¹⁹⁶

Bu dinamiklerin etkisiyle yukarıda bahsettiğimiz bölünmenin ilk merhalesi, 28 Temmuz 2016'da ŞFC'nin ilân edilmesiyle gerçekleşmiştir. ŞFC'nin kuruluş bildirgesinde El Kaide liderliğinden övgüyle söz edilmiş ve ümmetin çıkarlarını her zaman örgütsel bağlardan daha fazla önemsedikleri ifade edilmiştir. Bu minvalde Usame Bin Ladin'in ümmetin çıkarlarını devlete, devletin çıkarlarını örgütlere ve örgütlerin çıkarlarını ise bireylere önceleyen sözlerine yer verilerek ŞFC projesinin meşruiyeti sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca ŞFC'nin kuruluşuyla birlikte El Kaide

¹⁹⁵ Charles Lister, "An Internal Struggle: Al Qaeda's Syrian Affiliate Is Grappling With Its Identity", https://www.huffpost.com/entry/an-internal-struggle-al-q_b_7479730, [05.02.2019].

¹⁹⁶ Charles Lister, "How Al Qaeda Lost Control of its Syrian Affiliate: The Inside Story", **CTC Sentinel**, c. 11, s. 2 (2018): 1-3.

kastedilerek artık herhangi bir dış grupla örgütsel bağın kalmadığı açıkça vurgulanmıştır.¹⁹⁷

Birçok Batılı analist El Nusra'nın El Kaide'yle örgütsel bağlarını kopartmasının başlangıcı sayılabilecek ŞFC'nin gerçek bir örgütün kurulması ve ideolojik bir değişim olmadığını; bunun El Kaide'nin uzun dönemli bir stratejisi olduğunu ifade etmiştir. ŞFC projesinin, El Kaide'nin merkez liderliğiyle koordinasyon içinde gerçekleştirildiği ve onaylandığı, bunun örgütün küresel stratejisinin planlanmış bir parçası olduğu ileri sürülmüştür.¹⁹⁸ Thomas Joscelyn ve Daveed Gartenstein, El Nusra'nın ŞFC'yi ilânıyla El Kaide'den gerçek bir kopuş olmadığını ve bunun El Kaide'nin Suriye planının bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Bu adımla El Kaide'nin iç savaştaki rolünü gizlemek istediği, uzun vadeli hedeflerine ulaşmak için stratejik bir sabra sahip olduğu ve kendisine bağlı örgütlerle ilişkilerini ifşa etmeden onlara rehberlik etmek ve diğer gruplarla ittifaka teşvik etmek istediği belirtilmiştir.¹⁹⁹ Aynı şekilde Hassan Hassan, El Nusra'nın kendisini dış bir örgütle ilişkisi olmayan Suriyeli bir grup olarak takdim ederek isim değiştirmesini hile ve entrika olarak tanımlamıştır.²⁰⁰ Sam Heller, El Nusra'nın ŞFC ilânıyla örgütün ideoloji ve misyonunda somut bir değişim yaşanmadığını ancak bu adımın El Nusra'nın iç bürokratik yapısındaki birtakım değişikliklerle ilişkili olabileceğini savunmuştur.²⁰¹ Charles Lister, El Nusra'nın ŞFC projesini, onun Suriye'deki “uzun dönemli stratejisinin” en son hamlesi olarak düşünmektedir; bu adımı El Kaide'den gerçek bir kopuş olarak görmemektedir. El Nusra'nın bu adımla niyet ettiği şey gayet açıktır. El Nusra, Suriyeli muhaliflere kendisini yalnızca Suriye davasına adanmak isteyen bir örgüt olarak sunmaktadır. Suriyeli muhalifler ise El Nusra'nın El Kaide'yle örgütsel bağının grubu Suriye devriminin hedeflerinden

¹⁹⁷ Kyle Orton, “Jabhat al-Nusra Claims to Dissociate From Al-Qaeda”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/07/28/jabhat-al-nusra-claims-to-dissociate-from-al-qaeda/>, [07.02.2019].

¹⁹⁸ Jennifer Carafella, Katherine Zimmerman, “Avoiding Al Qaeda’s Syria Trap: Jabhat al Nusra’s Rebranding”, <http://www.understandingwar.org/backgrounder/avoiding-al-qaedas-syria-trap-jabhat-al-nusras-rebranding>, [07.02.2019].

¹⁹⁹ Thomas Joscelyn, David Gartenstein Ross, “Rebranding Terror”, <https://www.fdd.org/analysis/2016/08/29/rebranding-terror/>, [07.02.2019].

²⁰⁰ Hassan Hassan, “Jabhat Al Nusra and Al Qaeda: the Riddle, the Ruse and the Reality”, <https://www.thenational.ae/opinion/comment/jabhat-al-nusra-and-al-qaeda-the-riddle-the-ruse-and-the-reality-1.672221>, [07.02.2019].

²⁰¹ Sam Heller, “Al Qaeda Quits Syria in Name Only”, <https://tcf.org/content/commentary/al-qaeda-quits-syria-name/?session=1>, [07.02.2019].

uzaklaştıracağını düşünüyordu. El Nusra ise bu adımıyla muhalif grupların bu endişesini sonlandırmak istemiştir.²⁰²

El Nusra, ŞFC ve HTŞ'yi kurarak Suriye'de kendi siyasî stratejisini hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu stratejinin unsurları şöyle sıralanabilir:

- Suriye toplumunun sosyal ve idarî ihtiyaçlarını karşılayarak kitle hareketine dönüşme
- Suriye sahasındaki diğer Selefi grupları kendi adı ve amacı altında birleştirmek
- Suriye'de İslâmî kurallara dayalı bir hükümet kurmak.
- El Kaide'yle ilişkileri kopararak, diğer Selefi gruplarla birleşme girişimlerinde bunun öne sürülmesini engellemek.²⁰³

El Kaide lideri Eymen Zevahiri, Suriye iç savaşıyla ilgili yaptığı birçok açıklamada, El Nusra'yla örgütsel ilişkilerinin Suriye'deki cihada zarar vermediğini söyleyerek İslâmî bir hükümet kurulması halinde bu ilişkinin sonlandırılmasında bir beis görmediğini ifade etmiştir:

“Şam halkı ve onların kalbi/merkezi olan mücahitler hükümetlerini seçtiği zaman onların seçimi bizim seçimimiz olacaktır. Çünkü biz Allah'ın lütfu sayesinde otorite taliplisi değiliz ama şeriatın tahkimine talip insanlarız. Müslümanlara hükmetmek istemiyoruz. Müslümanlar olarak İslam'la hükmedilsin, İslam'la yönetilelim istiyoruz. Biz geçmişte olduğu gibi şimdi de mücahitleri birliğe ve doğru yolda olan bir İslâmî hükümet kurma etrafında toplanmaya davet ediyoruz. Örgüt bağlılığı/mensubiyeti Allah'ın izniyle hiçbir gün kendisinden bir parça olduğumuz ümmetimizin arzuladığı bu büyük umutların önünde engel olmayacaktır.”

Bu bağlamda Eymen Zevahiri bu konuşmasında El Kaide'nin Suriye devrimine zarar vermediğini, Suriye'deki devrimcilerin İslam Devleti istedikleri için cezalandırıldıklarını, Suriye'deki cihat yanlısı grupların birleşerek ortak bir hükümet kurması gerektiğini ve El Nusra Cephesi'nin El Kaide bağının bu hükümetin önünde engel teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir.²⁰⁴

Zevahiri Nisan 2017'de, yaptığı bir diğer açıklamada ise Suriye cihadının ulusal bir mesele olmadığını, tüm Müslümanların meselesi olduğunu ifade etmiştir ve

²⁰² Charles Lister, “The Dawn Of Mass Jihad: Success in Syria Fuels al-Qaeda's Evolution”, **CTC Sentinel**, c. 9, s. 8 (2016): 13.

²⁰³ Charles Lister, “Hayat Tahrir Al Sham: To Unite or To Divide the Ranks”, **"How al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and the Islamic State: The Nature of Current Threat"**, ed. Aoron Y. Zelin, (Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2017): 20-32.

²⁰⁴ “Zevahiri'nin Suriye Açıklaması Ne Anlama Geliyor?”, <https://www.mepanews.com/zevahirinin-suriye-aciklamasi-ne-anlama-geliyor-449h.htm>, [06.02.2019].

Suriye cihadında milliyetçi bir ajandanın takip edilmesini engellemek için uyarılarda bulunmuştur:

“Suriye cihadı yalnızca ulusal bir çaba olarak görülmemelidir; bu Sünni mücahitlerin düşmanlarının istediği şeydir. Suriye cihadı tüm ümmetin meselesidir. Düşmanlar Şam cihadını önce Suriye’yle sınırlı milliyetçi bir meseleye, daha sonra belirli birkaç bölge ve şehir meselesine indirgemek istiyor ve buna karşı tüm ümmet Şam cihadına servetleri, oğullarıyla, çabaları ve enerjileriyle katılmalıdır.”²⁰⁵ Zevahiri’nin bu uyarıları, aralarındaki ilişkilerin gitgide bozulmakta olduğu HTŞ için yaptığı şeklinde yorumlanmıştır.

2017 yılı Kasım ayı, HTŞ ile El Kaide ilişkileri bakımından ciddi gelişmelerin yaşandığı bir dönemi ifade etmektedir. El Nusra’nın eski sözde şerî emiri olan ve daha sonra Suriye’de El Kaide’ye bağlı kalanların kurduğu Hurras ed Din örgütüne katılan Sami el Ureydi, El Kaide-HTŞ ilişkilerinin son durumu hakkında yaptığı açıklamada şu hususlara dikkat çekmiştir:

- Ureydi, ŞFC’nin ilân edilmesi süreciyle, HTŞ’nin kuruluş sürecini birbirinden ayırmıştır. ŞFC’nin ilânının El Kaide’den sadece göstermelik bir kopuş olarak planlandığını ancak buna karşın HTŞ’nin kuruluşunun El Kaide’den tam anlamıyla bir kopuş ve itaatsizlik olduğunu ifade etmiştir.
- ŞFC’nin ilânının Eymen Zevahiri tarafından onaylanmadığını ve Zevahiri’nin El Nusra’ya eski duruma geri dönülmesi gerektiğini ifade eden bir mektup gönderdiğini ifade etmiştir.
- Ebubekir El Bağdadi’nin El Kaide’den kopuşuyla, El Nusra’nın kopuşu arasında bir fark olmadığını ve ikisinin de itaatsizlik olduğunu belirtmiştir.
- Eymen Zevahiri’nin, sadece İdlib ve çevresinde değil, tüm Suriye’de İslâmî bir hükümet kurulması veya mücahitler arasında bir birlik sağlanması durumunda bu örgütsel kopuşa mâni olmayacağını ifade eden açıklamalarına vurgu yapmıştır.²⁰⁶

HTŞ’nin üst düzey sözde şerî emirlerinden Ebu Abdullah Şami ise ŞFC ve HTŞ projesini savunduğu açıklamalarında şu noktalara vurgu yapmaktadır:

²⁰⁵ Thomas Joscelyn, “Ayman al Zawahiri Warns Against ‘Nationalist’ Agenda in Syria”, <https://www.longwarjournal.org/archives/2017/04/ayman-al-zawahiri-warns-against-nationalist-agenda-in-syria.php>, [06.02.2019].

²⁰⁶ Aymenn Jawad al Tamimi, “The Hay’at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (I)”, <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary>, [05.02.2019].

- Suriye cihadının içinde bulunduğu durum ve Zevahiri'nin Suriye'de İslâmî bir hükümet kurulması halinde örgütsel ilişkilerin kesilebileceğine dair açıklamaları, ŞFC ve HTŞ'nin kuruluşunu meşrû kılmaktadır.
- El Nusra'nın şerî ve danışma kurulları tarafından gerekli görüldüğünde yeni bir örgüt kurularak isim değişikliği (rebranding) yapabilmesi Zevahiri'nin bu husustaki müspet görüşlerine dayandırılmaktadır.
- ŞFC projesi El Kaide'den gerçek bir kopuş değildi ancak Zevahiri ile yaşanan iletişim problemleri ve alınan her kararda kaos ve karışıklık yaratan bazı kişilerin varlığı sebebiyle bu proje Zevahiri'ye yanlış aksettirilmiştir ve reddedilmiştir.
- ŞFC projesi, El Nusra'nın üst düzey liderliği tarafından ezici bir oy çoğunluğuyla kabul edilmiştir.²⁰⁷

El Kaide'nin sözde Dış İletişim Sorumlusu olarak bilinen Ebu Abdullah ise, Ebu Abdullah Şami'nin bu iddialarını reddettiği açıklamasında, El Nusra lideri Ebu Muhammed Cevlani'nin istediği takdirde günlük olarak bile dış iletişim sorumluları yoluyla Eymen Zevahiri ile iletişim kurabileceğini ifade etmiştir. Ebu Abdullah Şami ise buna cevaben yaptığı açıklamada Zevahiri ile sağlıklı iletişim kurulabildiği iddialarını yalanlamıştır.²⁰⁸ Görüldüğü üzere iki örgüt arasında yaşanan problemlerin bir diğer sebebi de örgüt liderleri arasındaki iletişimin eksik ya da kopuk olmasından kaynaklanmaktadır.

HTŞ ile El Kaide arasındaki problemlerden bir diğeri, iki örgüt arasındaki kopuş sürecinde Suriye'de El Kaide'ye bağlı kalanların kurduğu Hurras ed Din ile HTŞ arasında yaşanan çatışmalardır. Sami el Ureydi HTŞ'nin kuruluşunu desteklememiştir ve bu oluşumla bir bağı kalmadığını ifade etmiştir. Aynı şekilde daha önce El Nusra'da önemli görevler üstlenen Ebu Culeybîb El Nusra'nın feshedilmesinden sonra bu örgütle bağlarını keserek Eymen Zevahiri'ye olan biatını yinelemiştir.²⁰⁹ Daha sonra HTŞ, Sami el Ureydi, Ebu Culeybîb, Ebu Kassam el-

²⁰⁷ Aymenn Jawad al-Tamimi, "The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (II)", <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-1>, [05.02.2019].

²⁰⁸ Aymenn Jawad al-Tamimi, "The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (V)", <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-4>, [05.02.2019].

²⁰⁹ Cole Bunzel, "Abandoning al-Qaida: Tahrir al-Sham and the Concerns of Sami al- Uraydi", <http://www.jihadica.com/abandoning-al-qaeda/>, [06.02.2019].

Ürdüni, Ebu Hammam el Suri ve Abdulkerim el Masri gibi El Kaide'ye bağlılığını koruyan isimleri tutuklamıştır.²¹⁰ Bu tutuklamalar HTŞ-El Kaide ilişkilerinin geri dönülemez bir kopuş noktasına geldiğini göstermesi bakımından önemlidir. HTŞ, tutukladığı bu isimlerin sınırlı ve dar görüşe sahip kimseler olduğunu, karmaşa ve karışıklığı yaydıklarını ve yalanlar ve hakaretlerle HTŞ'yi hedef aldıklarını belirtmiştir.²¹¹

Bu süreçte Eymen Zevahiri, 28 Kasım 2017'de yayımlanan bir konuşmasında o döneme kadar doğrudan HTŞ'yi hedef aldığı en sert açıklamalarından birini yapmıştır. Bu açıklamasında Zevahiri şu noktalara vurgu yapmıştır:

- El Nusra'nın terörist örgütler listesinden çıkmak ve bombardımanlardan kurtulmak için El Kaide'yle ilişkisini koparmasının bir faydası olmayacağını; böyle yaparak ne terörist örgüt listelerinden çıkarıldığını ne de bombardımanların durduğunu vurgulamıştır.
- Suriye'de El Kaide'ye bağlı kalanların HTŞ tarafından tutuklanmasını eleştirmiştir.
- İhtilafların bir tarafa bırakılarak Esad rejimine, Rafızilere ve IŞİD'e karşı savaşılmaması gerektiğini ifade etmiştir.
- El Nusra'nın, diğer İslamcı gruplarla birleşilerek Suriye'de İslâmî bir hükümet kurulmadığı müddetçe El Kaide'yle bağlarını koparmasını reddetmiştir.
- IŞİD ile kopuş sürecinde El Nusra'yı desteklediklerini ve bu desteğin olmaması durumunda IŞİD'in El Nusra'yı yok edeceğini savunmuştur.
- El Nusra'nın El Kaide'yle bağlarını yeniden tesis etmesini istemiştir.²¹²

Daha sonra Ocak 2018'de, HTŞ ile Hurras ed Din arasında bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmayla HTŞ, Suriye'de El Kaide'ye karşı konumunu

²¹⁰ Kyle Orton, "Former Al-Qaeda in Syria Branch Arrests Members of Al-Qaeda in Syria", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/11/28/former-al-qaeda-in-syria-branch-arrests-members-of-al-qaeda-in-syria/>, [06.02.2019].

²¹¹ Kyle Orton, "Hay'at Tahrir al-Sham Statement on Arresting Al-Qaeda Loyalists in Syria", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/11/28/hts-explains-arrest-al-qaeda-in-syria-members/>, [06.02.2019].

²¹² "Zevahiri'den Suriye'de Dengeleri Değiştirecek Açıklama", <https://www.mepanews.com/zevahiriden-suriyede-dengeleri-degistirecek-aciklama-11521h.htm>, [06.02.2019].

güçlendirmiştir. Anlaşma, Hurras ed Din sözde şura üyesi Ebu Hammam eş Şami ile HTŞ lideri Ebu Muhammed Cevlani tarafından yapılmıştır. Anlaşmanın maddeleri şu şekildeydi:

- HTŞ'nin elinde bulundurduğu tüm silah ve varlıkların HTŞ'de kalması kabul edilecektir.
- Hurras ed Din yeni bölgeler ele geçirmeyecek ve üs kurmayacak. HTŞ belirli bölgeleri onlar için koruyacak.
- Hurras ed Din, HTŞ'yi zayıflatmaya çalışmayacak, rekabete girmeyecek ve uyumlu çalışacak. İki taraf adalet, cihat ve dine yardım için iş birliği yapacak.
- Hurras ed Din, HTŞ'ye daha önce düşmanlık besleyen Liva el Aksa ve IŞİD unsurlarını saflarına kabul etmeyecek.
- Mevcut liderliklerin izni olmadan iki taraf arasında saf değiştirme olmayacak.
- Hurras ed Din, güney Suriye'ye geçmeyecek ve oradaki operasyonlarını durduracak.
- İki taraf da özgürleştirilmiş bölgelerdeki İslam mahkemelerinin kararlarına uyacak. Ebu Hammam, bu anlaşmanın geçerli olabilmesi için El Kaide'nin merkez yönetimi tarafından onaylanması gerektiğini ve reddedilmesi durumunda geçersiz olacağını şerh olarak eklemiştir. Ancak iki grup arasındaki bu anlaşmanın kalıcı olmadığı ve sorunların devam ettiği bilinmektedir.²¹³

Nitekim Hurras ed-Din ile HTŞ arasındaki anlaşmazlıklar son dönemde yeniden alevlenmiştir. Bu anlaşmazlıklar HTŞ'nin ideolojik kimliğinden vazgeçmeden daha pragmatik bir örgüt olarak davranmasına karşın Hurras ed Din grubunun bu pragmatizmi onaylamaması ve buna karşı çıkmasından kaynaklanmaktadır. Sami el Ureydi ve Ebu Hammam eş-Şami, HTŞ'yi Suriye ordusundan kopan bir general tarafından oluşturulan bir askerî konsey kurulmasını önermekle suçlamıştır.²¹⁴ Ayrıca HTŞ El Kaide'den koptuğu için HTŞ'nin silahlarının artık Suriye'de El Kaide'yi temsil eden kendilerine ait olduğunu dile

²¹³ Ibn Nabih, "HTŞ İçindeki El Kaide Ayrışması", <http://www.suriyegundemi.com/2018/03/02/hts-icindeki-el-kaide-ayrismasi/>, [06.02.2019].

²¹⁴ Aymenn Jawad al Tamimi, "The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (VII)", <http://www.aymennjawad.org/2019/01/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-6>, [12.02.2019].

getirmiştir.²¹⁵ Daha sonra HTŞ'nin sözde şerî emiri Ebu Abdullah eş-Şamî, Ocak 2018'de yapılan anlaşmanın kendileri tarafından bozulmadığını, Hurras ed Din ile aralarında ciddi bir sorun yaratan HTŞ'nin silahlarının kendileri için kırmızı çizgi olduğunu ve ayrıca Suriye'ye gelen mücahitleri pazarlık konusu yapmadıklarını dile getiren bir açıklama yayımlamıştır.²¹⁶ Ayrıca şerî hukuktan taviz vermediklerini, güç yetirebilmenin ise değişken olduğunu ifade ettiği bir diğer açıklamasında HTŞ'nin pragmatik pozisyonunu savunmuştur:

“Dinin hükümleri kamildir ve sabittir ancak fert ve toplum olarak insanın durumu sabit değildir. Bazen güçlü olur bazen de zayıf. Allah her iki durum için ve başka durumlar için ayrı hükümler koymuştur. Güçlendiğinde, gücü ve otoritesi oranına uygun olan Allah'ın hükümleri ile sorumlu olur. İlim ehlinin açıkladığı üzere, vacipler güç yetirebilme ile ilintilidir ve ancak güç yetirilen şeylerde sorumluluk (mükellefiyet) vardır. Güç derecesi azaldığında, şeriatın hükümlerinden durumuna uygun olanını alır ve kaçınılmaz olarak bu, önceki dereceyle aynı olmayacaktır. Bunun üzerine şunları söyleyebiliriz: Hükümler değişmez. Hükümlerin tedric aşaması sabittir. Ancak fert, cemaat ve devlet olarak insanın durumu, zayıf ve güçlü, mustazaf ve hâkim olarak değişir. Güç ve otoritesi arttığında, daha önce vacip olmayan şeyler vacip olur.”²¹⁷

Bunun üzerine Sami el Ureydi, Ebu Abdullah eş-Şamî'ye tepki olarak yaptığı bir diğer açıklamada ise onun IŞİD liderleri gibi davranarak kendilerini tehdit eden bir dil kullandığını söylemiştir.²¹⁸ İki örgüt arasında bahsedilen hususlar sebebiyle ortaya çıkan anlaşmazlıkların sürekli bir fiilî çatışmaya dönüşmediği bilinmektedir. Nitekim iki grup, 10 Şubat 2019'da aralarında bir anlaşma yaparak birbirlerini medya yoluyla eleştirmeyi bırakacaklarını ve güvenlikle ilgili meseleleri karara bağlamak için bir komite kuracaklarını vadetmişlerdir.²¹⁹

El Kaide ile HTŞ arasında, HTŞ'nin meşruiyetinin yanı sıra sahada uygulanan strateji konusunda da anlaşmazlıklar vardır. Zevahiri'ye göre, Suriye'deki gruplar bölge kontrolüne ve yönetimine odaklanmamalı; düşmana daha çok zarar veren gerilla savaşına odaklanmalıdır. Hurras ed Din ise aynı şekilde HTŞ bağlantılı sözde Kurtuluş Hükümetini ve HTŞ'nin bölge kontrolüne dayanan stratejisini

²¹⁵ Tore Hamming, “Hayat Tahrir al-Sham's Internal Conflict and Renewed Tensions with Hurras al-Deen”, <http://www.jihadica.com/hayat-tahrir-al-shams-internal-conflict-and-renewed-tensions-with-hurras-al-deen/#respond>, [15.02.2019].

²¹⁶ Aymenn Jawad al Tamimi, “The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (IX)”, <http://www.aymennjawad.org/2019/02/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-8>, [12.02.2019].

²¹⁷ Ebu Abdullah eş Şamî, “Hükümler Sabittir, Güç Yetirebilme İse Değişkendir”, <https://ebaa.news/tr/makaleler/2019/02/29700/>, [12.02.2019].

²¹⁸ Aymenn Jawad al Tamimi, “The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (XI)”, <http://www.aymennjawad.org/2019/02/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-10>, [12.02.2019].

²¹⁹ Thomas Joscelyn, “Hay'at Tahrir al-Sham and Hurras al-Din reach a new Accord”, <https://www.longwarjournal.org/archives/2019/02/analysis-hayat-tahrir-al-sham-and-hurras-al-din-reach-a-new-accord.php>, [15.02.2019].

reddetmektedir. HTŞ ile El Kaide arasındaki bir diğer anlaşmazlık konusu da dış aktörlerle ilişkilerle ilgilidir. HTŞ, kendisini İdlib ve çevresinde hâkim aktör haline getirdiğinde, uluslararası aktörler onu terör örgütü olarak tanımlasalar bile, varlığını kabul etmek zorunda kalacaklardır. Bu durum HTŞ açısından, Suriye'yle ilgili dış aktörlerle “*dengeli ilişkiler*” kurmak olarak görülür. Ancak El Kaide destekçileri, HTŞ'nin Türkiye ve diğer dış aktörlerle kurduğu ilişkilerin cihada zarar verdiğini ve kabul edilemez tavizlere sebep olduğunu savunmaktadır.²²⁰

El Nusra'nın ŞFC olarak ismini değiştirmesi ve daha sonra HTŞ'nin kurulması akademik ve diğer çevrelerde kafa karışıklığı ve yanlış yorumlamalara sebep olmuştur. El Kaide'nin, ŞFC'nin 2016'daki ilânından itibaren Suriye'deki örgütsel varlığı sekteye uğramıştır. Daha sonra HTŞ'nin kurulmasıyla El Kaide'nin Suriye'deki örgütsel varlığı sonlanmasına rağmen Hurras ed Din'in kurulmasıyla birlikte Suriye'de El Kaide yeniden ortaya çıkmıştır ve bu grup El Kaide merkez liderliği tarafından resmî bir şekilde tanınmayı beklemektedir.²²¹

Hassan Hassan'a göre Hurras ed Din ve HTŞ arasındaki düşmanlıklar, karşılıklı açıklamalar savaşı ve Hurras ed Din liderlerinin kısa süre tutuklanmasından fazla bir şey ifade etmez. Suriye'den gelen raporlar iki grup arasındaki anlaşmazlıkların boyutunu abartmaktadır. HTŞ ile Hurras ed Din arasındaki farklılıklara rağmen iki örgüt hâlâ El Kaide ekolünün ve yörüngesinin bir parçası sayılabilir. İki grup Suriye'de birlikte var olmayı kabul etmiştir ve El Kaide'nin hedeflerine farklı şekillerde hizmet etmektedir. HTŞ Suriye savaşına odaklanmışken, diğerleri Suriye sınırlarını aşan ve tavizsiz bir şekilde sürdürülmesi gereken cihada odaklanmıştır. Başka bir deyişle, iki grup arasındaki farklılıklar her ne olursa olsun, Suriye'deki çatışmanın nasıl yönetileceğiyle ilgilidir.²²²

El Kaide'nin gayrı merkezileşme stratejisinin sınırları vardır. Bu strateji, yerel silahlı grupların yönetimi ve eylemleri üzerindeki kontrolün kaybedilmesi ihtimalini doğurmaktadır. Ayrıca daha fazla yerelleşme adımları örgütün merkez kimliğinin aşınmasına sebep olabilir. Yerel cihatçı örgütlerin desteklerinin

²²⁰ Aymenn Jawad al- Tamimi, “Hayat Tahrir al-Sham and al-Qaeda: Affiliates or Foes?”, <https://fanack.com/extremism/hayat-tahrir-al-sham-and-al-qaeda/>, [14.02.2019].

²²¹ Tore R. Hamming, Pieter van Ostaeyen, “The True Story of al-Qaeda's Demise and Resurgence in Syria”, <https://www.lawfareblog.com/true-story-al-qaedas-demise-and-resurgence-syria>, [08.02.2019].

²²² Hassan Hassan, **Two Houses Divided: How Conflict**, 6.

kazanılması için daha fazla tavize gerek duyulabilir.²²³ Bu bağlamda El Kaide'nin 2011'den bu yana izlediği yerel gruplara daha fazla karar alma ve hakimiyet imkânı tanıyan yerelleşme stratejisi El Nusra ile Suriye'de yaşadığı problemlerin sebeplerinden birisidir. Bu strateji El Kaide'ye bağlı örgütlere yerel dinamiklere daha iyi nüfûz etme ve kendilerini dış tehditlerden koruyabilme imkânı sağlamıştır ancak zamanla bu yaklaşım ciddi dezavantajlar ortaya çıkarmıştır. Örneğin Suriye'de yerel dinamiklere daha fazla entegre olmak için atılan adımlar daha fazla imtiyaz anlamına geliyordu. Bu bağlamda, El Nusra'nın ŞFC'yi kurması, hareketin liderliğini bölen ve daha karmaşık bir sürecin sonunda HTŞ'nin ilânına kadar giden bir sürecin yaşanmasına sebep olmuştur. Böylelikle El Kaide'nin Suriye silahlı muhalefeti içindeki güvenilirliği belirgin bir şekilde azalmıştır.²²⁴

El Kaide'nin Suriye'de iç savaş boyunca geçirdiği dönüşümünün ele alındığı “*Al Qaeda's Struggling Campaing in Syria*”, örgütün Suriye'deki stratejik adımlarıyla “*yeniden dirilme*” potansiyelini ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Ancak El Kaide'nin Suriye halkının desteğini kazanma, diğer İslamcı muhalif gruplara eklemlenebilme ve El Nusra'yla ilişkilerini gizli tutma stratejisinin başarıya ulaşmadığı belirtilmiştir. El Nusra'nın önce ŞFC ismini alması daha sonra HTŞ'yi kurmasıyla birlikte El Kaide'yle aralarındaki anlaşmazlıklar nihaî bir kopuşa dönüşmüştür.²²⁵ Bu süreçte Suriye'de El Kaide içindeki olağanüstü problemler devam etmiştir. Birçok eski HTŞ mensubu, HTŞ'yi fitne tohumları ekmekle, küresel cihattan ziyade Suriye'ye odaklanmakla ve Zevahiri'ye olan biatını bozmakla eleştirmiştir.²²⁶

El Nusra'nın Suriye stratejisinin beş farklı yönü, El Kaide ile arasındaki krizler bakımından vurgulanmaya değerdir. Bunlar;

- Suriye odaklı bir askerî/siyasî strateji
- IŞİD'den farklılaşma/kopma
- Elit bir kadro hareketinden kitle hareketine evrilme
- El Kaide'yle ilişkilerin iç savaşın değişen şartlarına uyarlanması

²²³ Robin Wright vd., “The Jihadi Threat: ISIS, al-Qaeda and Beyond, (United States Institute of Peace, 2016), 19-20.

²²⁴ Lister, *Al Qaeda Versus ISIS*, 9.

²²⁵ Seth G. Jones, Charles Vallee, Maxwell B. Markusen, *age*, 1-2.

²²⁶ *age*, 10.

- Askerî/siyasî etkililiği sürdürme.²²⁷

El Nusra'dan ŞFC ve HTŞ'ye dönüşümün tarihi, bir sürekliliğin değil, önemli meydan okumaların ve iç kırılmaların tarihidir.²²⁸ Bu bağlamda Can Acun ve Bünyamin Keskin HTŞ'nin bu dönüşümlerle ideolojisini sınırlandırdığını düşünmektedir. ŞFC'nin özellikle Şam bölgesine dikkat çekmesi, örgütün eylem bölgesinden ziyade ideolojisini sınırlandırdığına işaret eder. HTŞ'nin kuruluşu örgütün küreselleşmesini değil yerelleşmesinin daha bariz bir şekle bürünmesidir. HTŞ bu adımla kendisini küresel cihatçı bir hareketten ziyade Şamlı ve Suriyeli bir hareket olarak tanımlamıştır ve küresel cihat hedefinden vazgeçmese de Suriyeli kimliğini öne çıkarmaya gayret göstermiştir. Nitekim Ebu Muhammed Cevlani yaptığı açıklamada El Kaide'den kopuşun temel amaçlarından birinin Şam cihadını muhafaza etmek olduğunu söylemiştir. HTŞ'yle birlikte El Nusra tamamen ulusal bir harekete dönüşmemiştir; örgüt ancak örgüt bu adımla pragmatizmini çok daha fazla ön plana çıkarmıştır.²²⁹ HTŞ'nin kurulması El Nusra'nın daha fazla Suriyeleşme çabalarından bir diğeridir. HTŞ, örgütün kurulma amacının Suriye devrimini korumak olduğunu ifade etmiştir. Aslında El Nusra'nın bu adımı, pragmatik yönünü bir kez daha tescil etmiştir. El Nusra kendini uluslararası güçlerin her türlü saldırısından korumak ve sahadaki gücünü pekiştirmek için HTŞ'ye dönüşmüştür. Bu bağlamda yeni örgütün Astana sürecinin başlamasından sonra açıklanması kayda değerdir. Örgütün yayımladığı bildirilerde HTŞ'yi kuran örgütlerin Astana Sürecinde Suriye Devrimini yok etmeye çalıştıkları ifade edilmektedir.”²³⁰

Muhammed Ali Adraoui'ye göre, küresel cihat hareketi içinden doğan El Nusra, yerel talepleri uygulamak ve diğer muhaliflere de hitap edebilmek için cihatçı bir milliyetçi harekete dönüşmüştür. Başka bir deyişle El Nusra yabancı bir hareketi, rejim karşıtı yerel destekle ulusal bir dinî ve radikal ajandaya dönüştürebilen bir örgüt olmuştur.²³¹ Bu bağlamda El Nusra'nın zamanla “*daha ulusal ve pragmatik*” bir aktöre dönüşmesi, küresel bir cihat anlayışına ve stratejisine sahip olan IŞİD ve El Kaide ile yaşadığı problemlerin temel sebeplerindendir. HTŞ ile El Kaide

²²⁷ Charles Lister, “Al Qaeda’s Complex Balancing Act in Syria”, **Perspectives on Terrorism**, c. 11, s. 6 (2017): 125-127.

²²⁸ Aymenn Jawad al-Tamimi, “From Jabhat al Nusra to Hay’at Tahrir al Sham: Evolution, Approach and Future”, (Konrad Adenauer Stiftung, 2018), 6.

²²⁹ Acun, Keskin, Salameh, **age**, 46.

²³⁰ **age**, 47-48.

²³¹ Mohamed Ali Adraoui, “The Case Of Jabhat Al-Nusra in Syrian Conflict 2011- 2016: Towards a Strategy of Nationalization”, **Mediterranean Politics**, c. 24, s. 2 (2019): 261.

arasındaki bu çatışmalar IŞİD'in 2013 ve 2014'teki yükselişinden beri en büyük kriz olarak görülmektedir. Ayrıca bu çatışmalar, Zevahiri'nin Suriye'deki gelişmeler üzerindeki kontrolünü kaybettiğine dair bir kanıt olarak da görülebilir.²³²

4.3. Ahrarü's-Şam/NZH ile HTŞ Arasındaki Çatışmalar

Ahrarü's-Şam ve HTŞ, iç savaşın başlangıcından bu yana inişli çıkışlı bir ilişkiye sahiptir. Bu iki grup, Suriye'de muhalif gruplar arasındaki en etkili gruplardandır. Bu iki örgüt arasındaki çatışmalar ele alınırken NZH'nin buna dahil edilmesi, genellikle HTŞ ile gerçekleşen çatışmalarda Ahrarü's-Şam ile NZH'nin ittifak yapmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu iki örgüt daha sonra tek bir çatı altında birleşmiştir. Suriye'de iç savaş başladığından beri, Ahrarü's-Şam'la El Nusra arasındaki ilişkiler hiçbir zaman doğrusal bir seyir izlememiştir. İki grup ortak bir ideolojik ve politik programa sahip olmamalarına rağmen Esad rejimine karşı taktiksel askerî ittifaklar yapmışlardır. Nitekim bunun en bilinen örneği Mart 2015'te İdlib'in ele geçirilmesini sağlayan Fetih Ordusu'dur. İki grup, İdlib'i ele geçirmek için Fetih Ordusu'nun diğer bileşenleriyle de iş birliği yaparak şehri kısa sürede ele geçirmiştir ancak İdlib'in yönetilmesi ve kontrolü üzerine o dönemden beri anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Ahrarü's-Şam, İdlib ele geçirildiğinden beri El Nusra'nın şehirdeki başat gücünü sınırlandırmaya çalışmaktadır ancak bu örgütle askerî bir çatışma içine girmek istememiştir. El Nusra ile ortak düşman olan Esad rejimine karşı taktik askerî iş birlikleri gerçekleştirmiştir.²³³ Buna rağmen iki örgüt ilerleyen dönemde birçok kez birbiriyle çatışmıştır.

Ahrarü's-Şam ile HTŞ arasındaki Haziran-Temmuz 2017'de çıkan çatışmaların temel sebebinin İdlib'de kaynakların kontrol edilmesi ve hakimiyet sağlanması olduğu belirtilmiştir. Serhat Erkmen, muhalif gruplar tarafından son kale olarak görülen İdlib vilayetinin kimin kontrolünde olacağı, Astana sürecinin etkisiyle grupların birbirine yönelik tehdit algısı ve azalan dış yardımlar sebebiyle halihazırda kıt olan kaynakların kontrolünün stratejik olmaktan çıkıp yaşamsal hale gelmesinin

²³² Adam Hoffman, "As Zawahiri Calls for Uniting the Ranks of Jihadists, A New al-Qa'ida Front Emerges in Syria", <https://dayan.org/content/zawahiri-calls-uniting-ranks-jihadists-new-al-qaida-front-emerges-syria>, [10.02.2019].

²³³ Robert S. Ford, Ali el Yassir, "Yes, Talk with Syria's Ahrar al-Sham", <https://www.mei.edu/publications/yes-talk-syrias-ahrar-al-sham>, [20.02.2019].

bu çatışmaları tetiklediğini ifade etmiştir. Aynı açıklamasında Erkmén şu analizlere de yer vermiştir:

- HTŞ, sayı ve savaşma kapasitesi bakımından Ahrarü's-Şam'dan daha üstündür.
- Bu çatışma sonucunda Ahrarü's-Şam'dan altı grup HTŞ'ye katılmıştır.
- HTŞ, İdlib'in kuzeyini tamamen kontrol ederek Ahrarü's-Şam'a kendi gücünü tamamen kabul ettirmek ve yönetimi tek elde toplayabilecek bir üstünlük kurmak istemektedir.²³⁴

Suriye uzmanları, ŞFC ile Ahrarü's-Şam arasındaki çatışmaların farklı nedenleri ve motivasyonları olduğunu belirtmiştir. Bunlar, pragmatik sebeplerden ideolojik sebeplere kadar farklılaşmaktadır. Bu çatışmalarda ŞFC'nin temel motivasyonun İdlib bölgesindeki kaynakları ele geçirmek ve kontrol etmek olduğu bilinmektedir. Bu çatışmalar esnasında ŞFC'nin ciddi finans ve cephane problemleri olduğu söylenmiştir. Ahrarü's-Şam bu çatışmada ŞFC'nin amacının grubun kendi silah ve mühimmatlarını ele geçirmek ve grubu zayıflatmak olduğunu iddia etmiştir.²³⁵ İbrahim al Assil ise HTŞ ile Ahrarü's-Şam arasında yaşanan bu çatışmanın, askerî, ekonomik ve sosyal sebeplerden kaynaklandığını ifade etmiştir. İki grup da kendi etki alanlarını arttırmak ve yeni bölgeleri kontrol etmek istemektedir. Bu çatışmada HTŞ, stratejik, askerî ve ekonomik sebeplerden dolayı Suriye-Türkiye sınırı boyunca uzanan İdlib'in batısındaki vilayetleri kontrol altına almaya odaklanmıştır. HTŞ bu çatışmada, İdlib'deki Harem bölgesinden Derkuş'a kadarki bölgeyi tümüyle kontrolü altına almıştır ve bu hat petrol ve diğer malların geçiş güzergahı olması bakımından ciddi bir öneme sahiptir. Aynı zamanda HTŞ, Ahrarü's-Şam'ın kontrolü altında bulunan ancak geçiş güzergahlarını kendisinin kontrol ettiği Bab el Hava sınır kapısını istediği zaman ele geçirme kapasitesine sahiptir. Kuzeyde yer alan Sarmada ise İdlib'in ekonomik merkezi olarak nitelenebilir. HTŞ bu bölgedeki ekonomik/ticarî faaliyetlerin çoğunun karar mekanizmasını oluşturmaktadır. Ayrıca HTŞ ve Ahrarü's-Şam, İdlib'de yönetim bölgelerini genişletmek ve sosyal hizmet sağlamada birbirleriyle rekabeti

²³⁴ "Sınır Ötesinde Şiddetli Savaş", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/sinirotesinde-siddetli-icsavas-40527663>, [16.02.2019].

²³⁵ Haid Haid, "The Core Reason for the JFS Fight Against Syrian Rebels is Competition Over Resources", <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/the-core-reason-for-the-jfs-fight-against-syrian-rebels-is-competition-over-resources>, [17.02.2019].

sürdürmektedirler.²³⁶ Hassan Hassan da bu çatışmanın iki örgüt arasındaki Bab el Hava sınır kapısıyla ilgili hakimiyet probleminden kaynaklandığını söylemektedir. Hassan ayrıca, HTŞ'nin daha önceki döneme nazaran daha egemen bir aktör olduğunu ve kontrol ettiği bölgelerde başka muhalif grupların var olmasını engellemek için çabalarını sürdürmeye devam ettiğini dile getirmiştir.²³⁷

HTŞ bu çatışmalarda, Ahrarü's-Şam'dan stratejik bölgelerin yanı sıra hem silah hem de mühimmat ele geçirmiştir. Bu çatışmalar sonrasında Ahrarü's-Şam'ın güç unsurlarının yaklaşık yarısını kaybettiği değerlendirilmiştir. Ayrıca HTŞ'nin bu saldırısının örgütün sözde şerî konseyinin rızası alınmadan gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Bu çatışmalardan sonra medyaya sızan ses kayıtlarında HTŞ'nin Ahrarü's-Şam'a yönelttiği suçlamaların gerçeği yansıtmadığı ve saldırının planlı bir parçası olduğunu dile getiren ifadeler yer almıştır. Abdullah Muhaysini ve HTŞ'nin diğer sözde şerî liderlerini küçümseyen bu ses kayıtları büyük tepkilere neden olmuştur. Bu ses kayıtları sızdıktan sonra Abdullah Muhaysini ve bazı diğer önemli isimler HTŞ'den ayrıldığını açıklamıştır. Sonrasında Ceyşu'l-Ahrar gibi büyük gruplar da HTŞ'den ayrılmaya başlamıştır. Daha sonra kopmalar hızlanmış; Livau'l-Hak grubu da HTŞ çatısından ayrılmıştır.²³⁸

Musab Dönertaş, HTŞ'nin bu çatışmadaki en büyük kaybının NZH'nin HTŞ'den kopuşu olduğunu ifade etmiştir. Bu durum HTŞ'nin, daha geniş bir muhalif kitleye hitap etme iddiasını zayıflatmıştır. NZH'nin kopuş sebepleri ele alındığında, HTŞ'nin başka muhalif gruplarla çatışmama sözünü ihlal ettiği ve şerî karar alma biçiminin uygun olmadığı yönündeki iddialardan bahsedilebilir. Dönertaş, bu iddialarında NZH'nin haklılık payı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu çatışmada, HTŞ'nin ve Ahrarü's-Şam'ın askerî ve idarî bakımdan eksiklikleri açıkça ortaya çıkmıştır. Ahrarü's-Şam'ın eskiye nazaran askerî kapasitesinin sürekli azaldığı, siyasî ve örgütsel yapısının belirsizliğini koruduğu görülmüştür. HTŞ ise, bu

²³⁶ İbrahim al-Assil, "Al-Qaeda Affiliate and Ahrar al-Sham Compete for Control in Idlib", <https://www.mei.edu/publications/al-qaeda-affiliate-and-ahrar-al-sham-compete-control-idlib>, [20.02.2019].

²³⁷ Hassan Hassan, "The story of Hayat Tahrir Al Sham's rise to prominence and what it means for Syria", <https://www.thenational.ae/opinion/the-story-of-hayat-tahrir-al-sham-s-rise-to-prominence-and-what-it-means-for-syria-1.614506>, [24.02.2019].

²³⁸ Acun, Keskin, Salaleyh, **age**, 33.

çatışmada askerî açıdan güçlü olduğunu göstermekle beraber, geniş halk kitleleri nezdindeki desteğini yitirmekte olduğu görülmektedir.²³⁹

Bu örgütler arasındaki bir diğer çatışma, 2017 Kasımı'nda önce NZH ile HTŞ arasında başlayan ve daha sonra Ahrarü's-Şam'ın dahil olduğu çatışmalardır. HTŞ'nin Halep'in batısındaki Kafr Naha'da NZH mevzilerine saldırdığı, bunun üzerine NZH'nin Daret İzze'ye operasyon başlattığı bildirilmiştir. HTŞ tarafından yapılan açıklamada saldırının ağır silahlar ve tanklarla gerçekleştirildiği belirtilmiştir.²⁴⁰ Dönemin Ahrarü's-Şam askerî liderlerinden Ebu Firas, bu çatışmada HTŞ'ye karşı NZH'nin yanında savaşa gireceklerini açıklamıştır: *"HTŞ sahadaki tüm grupları tasfiye etmeye çalışıyor. Bu durum da bizi, HTŞ'nin aylardır yürüttüğü planlara karşı açıkça savaş ilan etmeye zorluyor."* Daha sonra NZH, bazı HTŞ üyelerini tutuklama kararı almıştır ve bunun üzerine HTŞ de NZH üyelerine yönelik tutuklama başlatmıştır. Bu çatışmayla ilgili açıklama yapan dönemin HTŞ sözcü Halep sorumlusu şunları ifade etmiştir: *"NZH, HTŞ savaşçılarının kuzey yolunu kapatmıştır ve tutuklamalar gerçekleştirmiştir. Bu cephelerin ne kadar hassas olduğunu ve rejime karşı hattın tek destek yolu olduğunu herkes bilir. Bu durum, gerilimin artmasına ve tutuklamaların yaşanmasına neden olmuştur."*²⁴¹ Sonraki süreçte bu çatışmalar, Abdullah Muhaysini ve Muslih Ulyani'nin arabuluculuk girişimi sonucunda yapılan ateşkesle son bulmuştur.²⁴²

El Nusra'nın Ahrarü's-Şam ve diğer muhalif gruplarla yaşadığı problemlerden biri de onun El Kaide'yle olan ilişkisiydi. Ahrarü's-Şam'la 2016 yılının başlarında gerçekleştirilen birleşme görüşmeleri, bu sebeple başarısız olmuştur. Zira Ahrarü's-Şam, bu birleşme gerçekleşirse terörist örgütler listesine dahil edilmekten, ABD'nin hava saldırılarının hedefi olmaktan ve dış destekten mahrum kalmaktan çekinmekteydi. ŞFC'nin kurulmasının temel sebeplerinden biri

²³⁹ Musab Dönertaş, "Ahrar-Tahrir Gerginliği Suriye'de Yeni Bir Dönemin Habercisi", <https://www.mepanews.com/ahrar-tahrir-gerginligi-suriyede-yeni-bir-donemin-habercisi-7653yy.htm>, [18.02.2019].

²⁴⁰ "Halep-İdlib Hattında Cihatçılar Arasındaki Çatışmalar Büyüyor", <https://www.evrensel.net/haber/337734/halep-idlib-hattinda-cihatcilar-arasi-catismalar-buyuyor>, [17.02.2019].

²⁴¹ "Ahrarü's-Şam: HTŞ'ye karşı savaşacağız", <https://www.mepanews.com/ahrarus-sam-htsye-karsi-savasacagiz-10895h.htm>, [17.02.2019].

²⁴² "Nureddin Zengi ve HTŞ ateşkeste anlaştı", <https://www.yeniakit.com.tr/haber/nureddin-zengi-ve-hts-ateskeste-anlasti-396221.html>, [17.02.2019].

ise Ahrarü's-Şam'la olan birleşme görüşmelerini nihaî bir sonuca ulaştırmaktı.²⁴³ Nitekim El Nusra lideri Cevlani de ŞFC'nin ilânıyla diğer gruplarla birlikte çalışarak mücahitlerin saflarını birleştirmek ve Esad rejimi ve müttefiklerini yok etmek istediklerini ifade etmiştir.²⁴⁴ Bu bağlamda Ahrarü's-Şam, El Nusra'nın El Kaide'yle ilişkilerini kesmesini memnuniyetle karşılamıştır. Bu adımın uzun süredir beklendiği ve devrimin bütün grupları arasında bir birliğe yol açarak kazanımların korunması ve arttırılmasını sağlayacağına dair umudun korunduğu ifade edilmiştir.²⁴⁵

2016 Aralık ayında Halep'in Esad rejimi ve müttefikleri tarafından ele geçirilmesi Suriye'de muhalif gruplar için büyük bir darbe olmuştur. Bu darbeden sonra daha önce aralarında sorunlar bulunan sözde cihatçı gruplar birleşme gayretlerini yeniden arttırmıştır. Bu çabalar esnasında Ahrarü's-Şam içinde ŞFC'yle birleşmeyi savunan Ceyş'el Ahrar grubu ortaya çıkmıştır. Bu grubun kurulmasının en önde gelen sebebi, Ahrarü's-Şam'a ŞFC'yle birleşmesi için baskı yapmaktır. Ahrarü's Şam'ın diğer kanadı ise, bu birleşmenin gerçekleşmesi halinde örgütün Türkiye gibi dış destekçilerinden izole olabileceği endişesiyle birleşmeye yine karşı çıkmıştır.²⁴⁶ Nitekim dönemin Ahrarü's-Şam Dış Politik İlişkiler sorumlusu Labib el Nahhas, ŞFC ile olan birleşme girişimlerini "politik bir suikast" olarak niteleyerek reddetmiştir. ŞFC'yle muhtemel bir birleşme gerçekleşirse, onun El Kaide ile ilişkilerinin Suriye devrimine zarar vereceğini düşünen Nahhas, ŞFC'nin bu uğurda daha fazla çaba sarf etmesi ve diğer muhalif grupların da onu desteklemesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁷ Ayrıca dönemin Ahrarü's-Şam lideri Ali el-Ömer muhalif grupların tek bir çatı altında birleşmemelerinin Ahrarü's-Şam'ın yürüttüğü politikadan kaynaklanmadığını, kendi tavsiyelerinin ise muhalif gruplar arasında öncelikle askerî ve politik koordinasyonun sağlandığı ve daha sonraki aşamada örgütsel bir birleşmenin gerçekleştiği bir model olduğunu belirtmiştir. Ömer, ŞFC'yle örgütsel birleşmenin gerçekleşmemesinin sorumlusunun Ahrarü's-Şam olmadığını ve daha önce örgütün birçok muhalif grupla ittifaklar yaptığını ifade

²⁴³ Aymenn Jawad al-Tamimi, "Success for Al-Qaeda in Syria", **Perspective on Terrorism**, c. 11, s. 6, (2017): 132-133.

²⁴⁴ Sam Heller, "The Strategic Logic of Hayat Tahrir al-Sham", **Perspective on Terrorism**, c. 11, s. 6, (2017): 141.

²⁴⁵ Aymenn Jawad al-Tamimi, "Al Qaeda Uncoupling: Jabhat Al-Nusra's Rebranding as Jabhat Fateh al-Sham", **CTC Sentinel**, c. 9, s. 8 (2016): 19.

²⁴⁶ Aymenn Jawad al-Tamimi, "The Formation of Hay'at Tahrir al Sham and Wider Tensions in the Syrian Insurgency", **CTC Sentinel**, c. 10, s. 2 (2017): 16-17.

²⁴⁷ Kyle Orton, "Ahrar al-Sham Political Leader Opposes Unification With Al-Qaeda", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/29/ahrar-al-sham-political-leader-opposes-unification-with-al-qaeda/>, [22.02.2019].

etmiştir. ŞFC'ye IŞİD ile ilişkili gruplarla ortak mücadele edilmesi için bir mekanizma kurulmasını teklif ettiklerini, bunun ŞFC tarafından kabul edilmesine rağmen uygulanmadığını dile getirmiştir.²⁴⁸

Bu birleşme girişimlerinin hiçbirinden bir sonuç alınamamış; tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ahrarü's-Şam'ın ŞFC'yle birleşmekten kaçınmasının birkaç temel sebebi vardır:

- Ahrarü's-Şam'ın ana destekçilerinden Türkiye'nin desteğini kaybetme korkusu
- ABD tarafından kara listeye alınmak ve askerî saldırıların doğrudan hedefi olma korkusu
- ŞFC'nin bu birleşmeyi Ahrarü's-Şam'ın pozisyonunu dikkate almadan kendi gücünü genişletmek için bir araç olarak kullanabileceği endişesi.²⁴⁹

Ahrarü's-Şam ve HTŞ aynı zamanda daha küçük muhalif grupları kendi saflarına çekebilmek için rekabet halinde olmuştur. HTŞ için Ahrarü's-Şam içindeki grupların örgütten kopmasını sağlayarak kendi bünyesine katmak hayatı önemdedir.²⁵⁰ Bu dönemdeki çatışmaların en önemli sebeplerinden birisi de HTŞ ile Ahrarü's-Şam ve diğer gruplar arasındaki Astana Sürecine yaklaşım farklılığıdır. Nitekim HTŞ, Ocak 2017'de Ahrarü's-Şam ile yaşanan çatışmaların, Astana Görüşmelerinde Suriye Devrimine ve HTŞ'ye karşı kurulan komployu engellemek için meşrû müdafaa kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. HTŞ kendi saldırılarının Astana müzakereleriyle ilgili olduğunu belirterek, diğer muhalif grupları yok etmek gibi bir amacının olmadığını beyan etmiştir. Astana Müzakerelerinin HTŞ'yi izole etmek ve uluslararası saldırıların hedefi haline getirmek için gerçekleştirildiği söylenmiştir. Muhalif gruplar arasında birliğin sağlanamamasının sorumlusunun HTŞ olmadığı, El Kaide'yle ilişkilerin bu sebeple koparıldığı hatta bu birleşmeler gerçekleştiği takdirde Ebu Muhammed el-Cevlani'nin liderliği Ahrarü's-Şam lideri Ali el-Ömer'e bırakmaya hazır olduğu

²⁴⁸ Kyle Orton, "Ahrar al-Sham Explains It's Position On A Merger With Al-Qaeda", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/01/14/ahrar-al-sham-explains-its-position-on-a-merger-with-al-qaeda/>, [22.02.2019].

²⁴⁹ Al-Tamimi, **From Jabhat al Nusra to Hay'at Tahrir al Sham**, 12.

²⁵⁰ Al-Tamimi, **The Formation of Hay'at Tahrir al Sham and Wider Tensions**, 19.

ifade edilmiştir.²⁵¹ Daha sonra Astana Anlaşması'nın imzalanmasıyla HTŞ sözde Fetva Konseyi bu konuyla ilgili 9 Mayıs 2017'de “*Suriye Devrimi'nin Karşılaştığı Son Olaylar ve Gelişmelerle İlgili Meşru Duruşumuz*” adlı bir açıklama yayımlamıştır. HTŞ bu açıklamada Astana sürecine katılan diğer tüm gruplara karşı savaş ilan etmiş, bu anlaşmayı Suriye cihadını yok etmek isteyenlerin bir komplosu olarak nitelemiş ve Ahrarü'ş-Şam'ı bu anlaşmaya destek vermekle suçlamıştır.²⁵²

HTŞ ile Ahrarü'ş-Şam ve NZH'nin bir araya gelerek oluşturduğu SKC arasındaki çatışmalardan bir diğeri Şubat 2018'de başlayan çatışmalardır. Bu çatışma, HTŞ Batı Halep'te NZH ile çatışırken Ahrarü'ş-Şam'ın güney İdlib'de HTŞ'ye saldırmasıyla genişlemiştir. HTŞ bu çatışmada Daret İzze'yi kaybetmesine rağmen İdlib'in kuzeyindeki tartışmasız hakimiyetini devam ettirmiştir.²⁵³ Bu çatışmada SKC, HTŞ lideri Cevlani'yi aşırı olmakla suçlamıştır ve HTŞ'nin bu saldırıları İdlib'i tamamen ele geçirmek için başlattığını savunmuştur.²⁵⁴ HTŞ ise bu iddiayı reddederek bu çatışmayı kendisinin başlatmadığını, NZH ile olan çatışmalara Ahrarü'ş-Şam'ın da dahil olarak savaşı kışkırttığını iddia etmiştir.²⁵⁵

HTŞ komutanlarından Yusuf el Huseyn ise, SKC'nin temel amacının Suriye devrimini sona erdirmek olduğunu ve dış müdahalelerle yönlendirildiğini ifade etmiştir:

“Bugün görmekte olduğumuz, önceden hazırlanmış bir plan üzerine, dış yönlendirmelerle ve halkın Heyete karşı kışkırtılması yoluyla yürütülen sistemli saldırıların karşı devrimlerin tarzını ve örneğini sergilediğini ve devrimin içeriden sonlandırılmaya çabalandığını göstermektedir.”²⁵⁶

Halid Abdurrahman'a göre, SKC bu çatışmada HTŞ'yi tamamen bastırmak ve tasfiye etmek istemektedir. Suriye sahasındaki muhalifler arasında en büyük çekişmenin bu iki örgüt arasında olduğu bilinmektedir.²⁵⁷ Ayrıca bu çatışma bölgedeki güç dengesinin ve kontrol alanlarının yeniden şekillenmesine sebep

²⁵¹ Kyle Orton, “Al-Qaeda Says Attacking Syrian Rebel Groups Was Self-Defence Against A ‘Conspiracy’”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/01/26/al-qaeda-says-attacking-syrian-rebel-groups-was-self-defence-against-a-conspiracy/>, [24.02.2019].

²⁵² Kyle Orton, “Al-Qaeda in Syria Declare War on Rebels Taking Part in the Astana Process”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/05/10/al-qaeda-in-syria-declare-war-on-rebels-taking-part-in-the-astana-process/>, [24.02.2019].

²⁵³ Al-Tamimi, **From Jabhat al Nusra to Hayat Tahrir al Sham**, 17.

²⁵⁴ Suriye Kurtuluş Cephesi Telegram Hesabı, https://t.me/Tahrir_Syria_TR/9, [26.02. 2018].

²⁵⁵ HTŞ Türkçe Telegram Hesabı, [21.02. 2018].

²⁵⁶ HTŞ Türkçe Telegram Hesabı, [11.03.2018].

²⁵⁷ Halit Abdurrahman, “Suriye Sahasında Muhalif Gruplar Arasında Son Günlerde Yaşanan Gelişmelere Dair Bir Bilgilendirme”, <https://medium.com/@hldabdurrahman/suriye-sahas%C4%B1nda-muhalif-gruplar-aras%C4%B1nda-son-g%C3%BCnlerde-ya%C5%9Fanan-geli%C5%9Fmelere-dair-bir-bilgilendirme-db1804fb876b>, [25.02.2019].

olmuştur. Çatışmanın ilk döneminde Güney İdlib ve Batı Halep bölgelerinden çekilmek zorunda kalan HTŞ, daha sonra kaybettiği bu bölgeleri yeniden ele geçirmeyi başarmıştır.²⁵⁸ HTŞ, SKC ile 25 Nisan 2018’de süresiz ateşkes yaptığını ve tarafların savaş öncesi duruma dönülmesi ve tutukluların serbest bırakılması konusunda uzlaştığını duyurmuştur.²⁵⁹

Bu örgütler arasındaki ele alacağımız son çatışmalar ise Ocak 2019’da cereyan eden çatışmalardır. Bu çatışmayla İdlib, yeniden muhalif gruplar arasındaki çatışmanın merkezi haline gelmiştir. HTŞ, Batı Halep’te gerçekleşen çatışmalar sonucunda NZH’yi bu bölgeden tamamen çıkartmıştır ve NZH’ye destek vermek için harekete geçen Ahrarü’ş-Şam’ı ezici bir şekilde mağlup etmiştir. HTŞ bu çatışmalarda İdlib’deki stratejik bölgelerin kontrolünü ele geçirmeyi başarmıştır ve şehirdeki hemen hemen tüm alanların yönetiminin kendi desteklediği sözde Kurtuluş Hükümetine bırakılmasını sağlamıştır. HTŞ, bu çatışmanın ardından kontrol ettiği alanlar bakımından İdlib’deki tek başat aktör haline gelmiştir. Bu çatışmalardan önce NZH’nin kontrolünde olan Daret el İzze, Afrin Bölgesi’ne geçişin sağlandığı ve Azez, Cerablus ve El Bab Bölgesine doğrudan bir tedarik yolunun olduğu bir bölgeydi ve bu bölgeye diğer grupların girişi NZH’nin iznine bağlıydı. Böylece NZH, İdlib’in içinde HTŞ gibi diğer aktörlerin müdahale edemediği bir yeri kontrol etmekteydi.²⁶⁰ Bu iki örgüt arasındaki çatışmalar, daha öncekilerde de olduğu gibi, sahadaki stratejik alanların kontrolünün ele geçirilmesi amacıyla cereyan etmiştir.

HTŞ bu çatışmaların, NZH’nin beş savaşçılarını öldürmesi ve şüphelileri mahkemeye teslim etmemesi üzerine başladığını iddia etmiştir. NZH ve Ahrarü’ş-Şam kaynakları ise HTŞ’nin stratejik alanları ele geçirmek için bu bahaneyi öne sürdüğünü dile getirmiştir. HTŞ’nin stratejik Daret İzze bölgesini ele geçirmesiyle, Ahrarü’ş-Şam HTŞ’ye savaş ilân etmiştir. HTŞ, 4 Ocak itibarıyla NZH’nin Batı Halep’te kontrol ettiği tüm bölgeleri ele geçirmiştir.²⁶¹ Böylelikle NZH bu bölgeden tasfiye edilmiştir ve kalan unsurları Afrin bölgesine çekilmiştir.²⁶²

²⁵⁸ Ömer Özkızılcık, “İdlib’te Muhaliflerin Güç Savaşı”, <http://www.suriyegundemi.com/2018/03/02/idlibte-muhaliflerin-guc-savasi/>, [25.02.2019].

²⁵⁹ HTŞ Türkçe Telegram Hesabı, [25.04.2018].

²⁶⁰ Murat Yeşiltaş, Ömer Özkızılcık, “Interfactional Dynamics and the Future of Idlib”, (Analysis Paper, SETA, 2019), 8.

²⁶¹ **age**, 12-13.

²⁶² “Suriye’nin kuzeyinde iç çatışma bitti, Nureddin Zengi Hareketi sona erdi”, <https://www.mepanews.com/suriyenin-kuzeyinde-ic-catisma-bitti-nureddin-zenki-hareketi-sona-erdi-23235h.htm>, [27.02.2019].

HTŞ, Batı Halep'teki kazanımlarını güvence altına aldıktan sonra, NZH'nin yakın müttefiki olan Ahrarü's-Şam'a odaklanmıştır. HTŞ, operasyonun bu ikinci aşamasında Ahrarü's-Şam'ın kalesi olan Gab Ovası'nı hedef almıştır. Bu bölgenin Ahrarü's-Şam bakımından coğrafi özelliklerinden dolayı savunmaya yeteri kadar müsait olmadığı ifade edilmiştir. HTŞ, 7 Ocak itibarıyla Araniba, El Abidin ve Termela bölgelerini ele geçirmiştir ve Gab Ovasına girmiştir.²⁶³ Bu ilerlemelerden sonra HTŞ ile Ahrarü's-Şam arasında bir anlaşma imzalanarak Ahrarü's-Şam bu bölgede feshedilmiştir ve grubun kontrolündeki bölgeler HTŞ'ye geçmiştir. Anlaşmayla Ahrarü's-Şam'ın bu bölgedeki unsurlarının Afrin bölgesine geçişine izin verilmiştir.²⁶⁴ 10 Ocak'ta yapılan ateşkes anlaşmasıyla gruplar arasındaki çatışma son bulmuştur. Bu anlaşmayla HTŞ'nin ele geçirdiği tüm bölgeler sözde Kurtuluş Hükümeti'ne devredilecek ve iki taraftan tutuklular serbest bırakılacaktır.²⁶⁵

HTŞ lideri Ebu Muhammed Cevlani, 14 Ocak 2019'da yayımlanan bir röportajında örgütler arasındaki son çatışmalarla ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur. Cevlani bu açıklamasında cereyan eden çatışmaların ana sebebinin gruplar arasındaki dağınıklık, ayrılık, grupların çok olması ve tek bir bölgede uygulanmak istenen farklı projeler olduğunu söylemiştir. Cevlani ayrıca, diğer grupları yok etmek gibi bir isteklerinin olmadığını, silahlı grupların siyasî yönetime karışmaması gerektiğini ve NZH'yle bu grubun bazı bölgeleri Rusya'ya teslim etmesi ve dört HTŞ mensubunu öldürmesi sebebiyle çatıştıklarını ifade etmiştir.²⁶⁶

Haid Haid, bu çatışmadan önce NZH'nin mütevazı bir büyüklüğe sahip olmasına rağmen en savaşçı muhalif gruplardan biri olarak kabul edildiğini ve grubun HTŞ tarafından bu kadar hızlı bir şekilde mağlup edilmesinin Suriyeli uzmanları şoka uğrattığını ifade etmiştir. HTŞ son hamlesiyle, böl ve yönet stratejisini kullanarak rakiplerine karşı üstünlük kurma kabiliyetini sergilemiştir. Bu çatışmada NZH'nin başarısızlık sebeplerinden biri de Ulusal Kurtuluş Cephesi (UKC) içindeki müttefiklerinin onu yeterli düzeyde desteklememiş olması ve HTŞ

²⁶³ Yeşiltaş, Özkızılcık, *age*, 15-17.

²⁶⁴ "Hama'nın batı kırsalında Ahrar el Şam HTŞ ile anlaşarak feshedildi", <https://www.mepanews.com/hamanin-bati-kirsalinda-ahrar-el-sam-hts-ile-anlasarak-feshedildi-23348h.htm>, [27.02.2019].

²⁶⁵ "Suriye'nin kuzeyinde muhalif gruplar anlaştı: Tüm bölgeler Kurtuluş Hükümeti'ne devredildi", <https://www.mepanews.com/suriyenin-kuzeyinde-muhelif-gruplar-anlasti-tum-bolgeler-kurtulus-hukumetine-devredil-23359h.htm>, [27.02.2019].

²⁶⁶ "HTŞ lideri Cevlani'den İdlib ve Türkiye'nin Olası Operasyonuna Dair Açıklamalar", <https://www.mepanews.com/hts-lideri-cevlaniden-idlib-ve-turkiyenin-olas-operasyonuna-dair-aciklamalar-23458h.htm>, [28.02.2019].

üzerinde baskı kurmamasıdır. NZH'nin HTŞ karşısında aldığı ezici mağlubiyet, muhalif grup ve hizipler arasındaki ittifakların ne denli kırılgan olduğunu yansıtmaktadır.²⁶⁷

Serhat Erkmen, bu çatışmanın asıl sebebinin HTŞ'nin sahada kontrolü ele geçirerek diğer grupları devre dışı bırakmak isteği olduğunu dile getirmiştir. HTŞ, bu hedef doğrultusunda, UKC'ye bağlı bazı grupları askerî operasyonlarla kısa süre içinde devre dışı bırakarak büyük bir gövde gösterisi yapmıştır. Çatışma süreci HTŞ'nin çatışmaya bir süredir hazırlandığını ve UKC'nin parçası olan grupların birbirleriyle olan rekabetini, coğrafi olarak dağınık durumda bulunmalarını, askerî alandaki disiplin, örgütlenme ve tecrübe zaaflarını çok iyi tespit ettiğini göstermiştir. Bu nedenle HTŞ birkaç grupla kritik bölgelerde giriştiği çatışmaların sonucunda İdlib'in büyük bir bölümünü denetim altına almıştır. Birbiriyle yoğun güç mücadelesi içinde olan grupların dar bir alana sıkışması aralarında çatışma çıkması ihtimalini arttırmaktadır. UKC, sayıca üstünlüğüne rağmen gruplar arasındaki rekabet nedeniyle birlikte hareket etme iradesi gösterememiştir. NZH'nin kritik geçiş noktaları üzerindeki kontrolü, ona önemli bir gelir sağlarken diğer grupları baskı altına almasını kolaylaştırmaktaydı. HTŞ ile NZH arasında çatışma başladığında grupların olayları izlemesinin nedeni büyük ölçüde buydu. Bu durumda diğer grupların önemli bir kısmı en büyük grupların HTŞ karşısında yenildiği bir ortamda sessiz kalmayı tercih etmiştir.²⁶⁸

4.4. HTŞ ile Ceyş'el İslam Arasındaki Çatışmalar

HTŞ ile Ceyş'el İslam arasındaki çatışmalar, ele aldığımız diğer çatışmalara nazaran, daha sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Zira, Ceyş'el İslam Esad rejimi tarafından ele geçirilmeden önce büyük ölçüde Doğu Guta'da faaliyet halindeydi. HTŞ ise büyük ölçüde İdlib ve çevresinde bulunmaktaydı. İdlib'deki bazı askerî iş birliklerine rağmen iki örgüt arasındaki ilişkiler genellikle gergin olmuştur.²⁶⁹ Bu gerginlik, Ceyş'el İslam'ın 2015 Aralık ayında muhaliflerin Riyad'da yaptıkları toplantıda Esad

²⁶⁷ Haid Haid, "In Defeating the Zenki Opposition Group, Syria's HTS Shows How It Dominates Over Rebel Forces", <https://syndicationbureau.com/en/in-defeating-the-zenki-opposition-group-syrias-hts-shows-how-it-dominates-over-rebel-forces/>, [28.02.2019].

²⁶⁸ Serhat Erkmen, "İdlib İçin İki Kritik Senaryo", <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/idlib-icin-iki-kritik-senaryo-41080649>, [28.02.2019].

²⁶⁹ "Jaysh al-Islam", <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/533#cite31>, [01.03.2019].

rejimiyle barış müzakereleri yapmaya hazır olduklarını ifade eden bir bildiri yayımlamalarına kadar uzanmaktadır. El Nusra bu açıklamayı bir güvenlik tehdidi olarak görmüştür ve buna tepki olarak Doğu Guta'da Ceyş'el İslam'ın politik hakimiyetini sınırlandırmak için Fustat Ordusu'nu kurmuştur.²⁷⁰ İki grup arasındaki bu gerginlik, Ceyş'el İslam lideri Muhammed Alluş'un Ocak 2017'de Kazakistan'da düzenlenen Astana Müzakerelerine katılmasıyla daha şiddetli bir hâl alarak çatışmaya dönüşmüştür. Zira HTŞ, bu müzakerelerin devrime karşı yapılan bir ihanet olduğunu düşünerek reddetmiştir. Bu dönemde İdlib'de muhalif gruplar arasında çıkan çatışmalar esnasında HTŞ ile Ceyş'el İslam çatışmıştır ve Ceyş'el İslam'ın İdlib'deki savaşçıları Ahrarü's-Şam'a katılmıştır.²⁷¹

HTŞ ile Ceyş'el İslam arasında Nisan 2017'de Doğu Guta'da gerçekleşen çatışmaların sebebinin ise iki grubun farklı siyasî hedeflere sahip olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu çatışmaların yaklaşık bir hafta sürdüğü bilinmektedir. HTŞ, Ceyş'el İslam'ın Doğu Guta'daki başat gücünü sınırlandırmak ve azaltmak için bu çatışmaya katılmıştır. Ceyş'el İslam, bu saldırıyı atlatması halinde Doğu Guta'nın tamamını kontrolünde bulundurabilecekti.²⁷² Daha sonra çatışmalar bir süre daha devam ettikten sonra mayıs ayının sonuna doğru yatışmıştır.²⁷³

Son olarak, HTŞ ile UKC arasında Ocak 2019'da cereyan eden çatışmalara Ceyş'el İslam da katılarak HTŞ'yle çatışmıştır. Doğu Guta'nın Esad rejimi tarafından ele geçirilmesinden sonra Ceyş'el İslam unsurlarının Afrin bölgesine kaydığı bilinmektedir.²⁷⁴ 28 Mayıs 2018'de muhalif grupların bir araya gelerek oluşturduğu UKC'ye, 1 Ağustos 2018'de NZH ve Ahrarü's-Şam da katılmıştır.²⁷⁵

²⁷⁰ Aron Lund, "After Zahran: Rising Tension in the East Ghouta", <https://carnegie-mec.org/diwan/63376>, [01.03.2019].

²⁷¹ Bassem Mroue, "Syrian rebels and insurgents battle in split over peace push", <https://www.apnews.com/ed40ee023fe749e4a0a72508f2e29935>, [01.03.2019].

²⁷² "Syrian rebels 'fire on protestors' calling for an end to infighting", <https://www.middleeasteye.net/news/syrian-rebels-fire-protesters-calling-end-infighting>, [01.03.2019].

²⁷³ "Weekly Conflict Summary: May 18-24, 2017", https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/weeklyconflictsummary-2017.05.18-24.pdf, [01.03.2019].

²⁷⁴ Leith Aboudafel, "Old rivalries never die: Jaysh Al-Islam vows to fight HTS in northwest Syria", <https://www.almasdarnews.com/article/old-rivalries-never-die-jaysh-al-islam-vows-to-fight-hts-in-northwest-syria/>, [01.03.2019].

²⁷⁵ Fehim Taştekin, "İdlib'deki silahlı gruplar kimler? Aralarından 'ılımlıların' ayırmak mümkün mü?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45191811>, [01.03.2019].

4.5. Selefi Gruplar Arasındaki Diğer Çatışmalar

Bu bölümde ele alacağımız çatışmalar birbirleriyle ilişkili bir şekilde gelişen Ahrarü'sh-Şam ile Cundül Aksa, HTŞ ile Cundül Aksa ve HTŞ ile Liva el Aksa arasındaki çatışmalardır.

Ahrarü'sh-Şam ile Cundül Aksa arasındaki ilişkilerin bozulması, Cundül Aksa'nın İdlib'in ele geçirilmesini sağlayan Fetih Ordusu'ndan ayrıldığı döneme kadar takip edilebilmektedir. Cundül Aksa, El Nusra ve Ahrarü'sh-Şam'la birlikte bu ordunun içinde yer almaktaydı. Cundül Aksa, 23 Ekim 2015 tarihinde yaptığı bir açıklamada bu ordudan ayrıldığını duyurmuştur ve bunun sebeplerini şu şekilde izah etmiştir:

- Fetih Ordusu bileşenleri aralarında şerî hukuka bağlılıklarını açıkça bildiren bir antlaşma yapmamışlardır.
- Ahrarü'sh-Şam, IŞİD halifeliğini kabul etmediğimizi belirtmemize rağmen, IŞİD ile savaşmamız için bize sürekli bir şekilde baskı yapmaktadır.²⁷⁶

Bu açıklamayla ilgili Ahrarü'sh-Şam'dan yapılan açıklamada, Cundül Aksa'nın Fetih Ordusu'ndan ayrılma gerekçelerinin haksız olduğu dile getirilmiştir.²⁷⁷

Sonraki süreçte Ahrarü'sh-Şam ile Cundül Aksa arasında Ekim 2016'da İdlib'in güneyindeki Han Şeyhun ve Hama'da fiilen çatışmalar yaşanmıştır. İki grup arasındaki çatışma, Ahrarü'sh-Şam'ın bir güvenlik taburunun IŞİD ile ilişkili bir hücre tarafından tutuklanmasıyla yoğunlaşmıştır. Dönemin Ahrarü'sh-Şam lideri Ebu Yahya el Hamavi, Cundül Aksa'nın bu eylemini sistematik suikast ve adam kaçırmaların bir parçası olarak gördüklerini belirtmiştir. Çatışmalar sonrasında dönemin Ahrarü'sh-Şam sözcüsü Ahmet Ali tarafından yapılan açıklamada Cundül Aksa'nın koruması altındaki IŞİD hücrelerinin yeni bir şey olmadığı ve bu grubun IŞİD hücrelerini koruduğu öne sürülmüştür. Ayrıca Cundül Aksa'nın, Ahrarü'sh-Şam'la birlikte birçok diğer grubu tekfir ettiğini ve Esad rejimine karşı Halep'teki savaşa katılmadığını söyleyerek bu grubu sert bir şekilde eleştirmiştir. İki örgüt arasındaki çatışmalar

²⁷⁶ Aymenn Jawad al-Tamimi, "Jund al-Aqsa withdraws from Jaysh al-Fatah", <http://www.aymennjawad.org/2015/10/jund-al-aqsa-withdraws-from-jaysh-al-fatah>, [02.03.2019].

²⁷⁷ Thomas Joscelyn, "Al Qaeda front group claims success in key Syrian town", <https://www.longwarjournal.org/archives/2015/11/al-qaeda-front-group-claims-success-in-key-syrian-town.php>, [02.03.2019].

yoğunlaştığı esnada, Cundül Aksa ŞFC'nin koruması altına girerek bu örgüte biat etmiştir.²⁷⁸ Bu çatışmada gruplar ele geçirdikleri köy ve kasabalardan birbirlerini çıkartmıştır. Ahrârü's-Şam'ın "*İŞİD'in kuyruğu*" adını verdiği Cundül Aksâ grubu, muhaliflere yönelik bombalı araç saldırıları yapmak, suikastlar tertip etmek, operasyon kazanımlarını ortaklarıyla paylaşmamak ve benzeri hususlarla suçlanmaktadır. Altmış kadar muhalif grup bu olayda Ahrârü's-Şam'a destek vermiştir. O dönemki adı ŞFC olan El Nusra Cephesi ise tarafsız kalmış, arabulucu rolünü üstlenmiştir. Bu girişim sonuç vermiş, çatışmalar durmuş, akabinde ise Cundül Aksâ, çatışmayı sürdüren küçük bir grup hariç, ŞFC'ye biat ederek bağlılık bildirmiştir. Cundül Aksâ'nın ŞFC'ye katılmasının, Cundül Aksa ile arasında doku uyumluluğu bulunan İŞİD'le yakınlaşmasının önüne geçeceği ve bu grubu disipline edecek bir işlev göreceği iddia edilmiştir.²⁷⁹ Bu çatışmalar esnasında, ŞFC'nin Cundül Aksa'nın biatını kabul etmesi NZH tarafından hainlik olarak görülmüştür ve ŞFC aşırıcular için bir sığınak haline gelmekle suçlanmıştır.²⁸⁰ Dönemin Ahrârü's-Şam lideri Ali Ömer ise, ŞFC ve Ebu Muhammed Cevlani'yi, İŞİD adına çalışan ve Ahrârü's-Şam komutanlarına suikast yapan bu örgütü korumakla suçlamıştır.²⁸¹

Hassan Hassan, bu iki grup arasındaki çatışmanın, sanılanın aksine, ideolojik sebeplere dayanmadığını ifade etmiştir. Ahrârü's-Şam ve diğer grupların Halep'e odaklandığı bir esnada, Cundül Aksa'nın İŞİD'le savaşmayı reddetmesi ve Hama'da bir cephe açması Ahrârü's-Şam'ı bu gruba karşı harekete geçirmiştir. Bu çatışmadan sonra Cundül Aksa'nın ŞFC'ye biat etmesi ise ŞFC ile Ahrârü's-Şam arasındaki ilişkileri zorlayan bir etken olmuştur.²⁸² Ayrıca Cundül Aksa gibi küçük ama güçlü grupların iç bölünmelerinin ŞFC gibi daha büyük radikal grupları, küçük olanları kendi saflarına katmak suretiyle nasıl güçlendirdiği dikkat çekicidir; daha da önemli

²⁷⁸ Saleem Al Omar, "Islamist Groups Ahrar al-Sham and Jund al-Aqsa Go to War", <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/islamist-groups-ahrar-al-sham-and-jund-al-aqsa-go-to-war>, [02.03.2019].

²⁷⁹ M. Ali Büyükkara, "Ahrar Aksa Çatışması Vesilesiyle Yabancı Savaşçıları Yeniden Konuşmak", **Ortadoğu Analiz**, c. 8, s. 77 (2016): 61.

²⁸⁰ Charles Lister, "Syria's opposition continue fighting Jund al-Aqsa", <https://www.facebook.com/CharlesRLister/>, [02.03.2019].

²⁸¹ Charles Lister, "JFS attacks Ahrar al-Sham in Idlib", <https://www.facebook.com/CharlesRLister/>, [02.03.2019].

²⁸² Hassan Hassan, "As rebel factions fracture, hardliners seek to prosper", <https://www.thenational.ae/opinion/as-rebel-factions-fracture-hardliners-seek-to-prosper-1.168772>, [03.03.2019].

olan ise bu çatışmaların Kuzey Suriye'deki Selefi gruplar arasındaki manzarada önemli bir değişikliğe yol açabileceğidir.²⁸³

Cundül Aksa, ŞFC'ye biat etmesine rağmen farklı davranışlar sergilemiştir. ŞFC, Cundül Aksa'nın kendisine yönelik tacizkâr davranışlarını biat akdinin ihlâli olarak görerek bu grubu bünyesinden çıkarmıştır. Kısa süre sonra iki örgüt arasındaki ilişkiler bozulmuştur. Bu süreçte HTŞ tarafından bu çatışmalarla ilgili "*Cundül Aksa Grubunun ŞFC'ye Katılması ve Ayrılmasının Nedenlerinin Açıklanması*" adlı detaylı bir açıklama yapılmıştır. Bu açıklamada şunlar dile getirilmiştir:

- 1) Ekim 2016'da Halep kuşatmasının kırılması için savaşılan bir dönemde Ahrarü's-Şam ile Cundül Aksa arasında bir çatışma çıktı.
- 2) Biz bu çatışmayı durdurmak için müdahale ettik; taraflar şerî bir mahkemede görüşülmesi için şu hususlar konusunda mutabık kaldı:
 - Acil bir ateşkes yapılması
 - İki taraftan esirlerin serbest bırakılması
 - Şerî bir mahkemenin kurulması
 - Çatışma noktalarının ŞFC'ye devredilmesi
- 3) Bu süreçte Cundül Aksa lideri ŞFC'ye biat etti ancak daha sonra bunun grubun tamamı adına bir biat olmadığını anladık.
- 4) Bu esnada Ahrarü's-Şam'la Cundül Aksa arasındaki çatışma yeniden alevlenince biz Cundül Aksa'nın ŞFC'yle örgütsel bir ilişkisi olmadığını belirttik ve iki taraf arasında yapılan anlaşmanın başarılı olmasını istedik.
- 5) Sonuç olarak, ŞFC Cundül Aksa'nın kendi kontrolü altında olduğunu reddetmektedir ve bu örgütün eylemlerinden sorumlu olmadığını ifade etmektedir. Yani, Ahrarü's-Şam'ın IŞİD'le ilişkili olduğunu söylediği Cundül Aksa'nın bizim tarafımızdan korunduğu iddiaları yersizdir.²⁸⁴

Nitekim HTŞ ile Cundül Aksa bu açıklamadan kısa bir süre sonra Şubat 2017'de Hama ve İdlib'de çatışmıştır. HTŞ tarafından yapılan açıklamada bu

²⁸³ John Arterbury, "Jund al-Aqsa: The Disappearance of a 'Third-Way' Faction in Syria's Conflict", **Terrorism Monitor**, c. 15, s. 22 (2016): 5.

²⁸⁴ Kyle Orton, "Clashes Erupt Between Al-Qaeda and the Syrian Rebellion", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/01/19/clashes-jfs-ahrar-extended-to-mainstream-rebellion/>, [03.03.2019].

çatışmadan IŞİD ile koordinasyon halinde kendilerine saldıran Cundül Aksa sorumlu tutulmuştur.²⁸⁵

Değineceğimiz bir diğer çatışma, HTŞ ile Liva el Aksa arasında Şubat 2017’de yaşanan çatışmalardır. Bu çatışmada HTŞ, Liva el Aksa’nın elinde bulunan Hama’nın kuzeyindeki bölgeleri ele geçirmiştir. HTŞ’nin ilgili çatışma hakkında yaptığı açıklama şu şekildedir:

“HTŞ, elinde hiçbir delil ve kanıt olmaksızın masum insanların kanlarını döken Harici Liva Aksa grubunu, Hama’nın kuzey kırsalından çıkartmıştır. Bütün Müslümanların intikamını almak ve mazlumlara destek olmak için şehitler vererek bu Harici grubu hezimete uğrattığı şiddetli çatışmaların ardından mntikalardan zelil bir şekilde çıkmalarına mecbur bırakmıştır. Bu bağlamda Harici grup Liva Aksa ile çatışmalarımızın bittiğini duyuruyor, Harici cemaatlerle ilişkili güvenlik ağlarını araştırmaya devam ettiğimizi, bütün Müslümanların selametini korumak ve yolların güvenliğini sağlamak için daha fazla denetim noktaları oluşturacağımızı vurguluyoruz.”²⁸⁶

HTŞ, Liva el Aksa’nın bu çatışmaların sorumlusu olduğunu, IŞİD ile irtibatının bulunduğunu ve bombalı araç ve intihar saldırılarıyla kendilerini hedef aldığını iddia etmiştir. Ayrıca, Liva el Aksa’nın Suriye’deki tüm muhalif grupları tekfir ettiği, anlaşmazlıklara ilişkin şerî mahkeme kurulması çağrılarını reddettiği ve IŞİD ile olan irtibatlarını gizlediği öne sürülmüştür. HTŞ, Liva el Aksa’yla Müslümanları bu grubun saldırılarından korumak ve kurdukları kontrol noktalarını kaldırarak suçluları şerî mahkemeye getirmek için savaştığını ifade etmiştir.²⁸⁷

Aymenn Jawad al-Tamimi, HTŞ ile Liva el Aksa arasındaki bu çatışmanın, HTŞ’nin daha geniş Suriyeli muhalifler nezdindeki desteğini ve meşruiyetini arttırabileceği değerlendirmesini yapmıştır. Ona göre, IŞİD’le ilişkili olmakla itham edilen Liva el Aksa grubuyla HTŞ’nin çatışması, gerçek aşırılığa karşı bir siper olarak görülebilir. Aynı zamanda HTŞ’nin Liva el Aksa’yla çatışmasının, daha önce bu grupla çatışan Ahrarü’ş-Şam ve diğer muhalif gruplarla HTŞ arasında yeni bir çatışmanın çıkmasını engellemesi bakımından caydırıcı bir etken olabileceği düşünülmektedir.²⁸⁸

²⁸⁵ Angus McDowall, “Jihadist rebel groups clash in northwest Syria”, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-jihadists/jihadist-rebel-groups-clash-in-northwest-syria-monitor-idUSKBN15S0ZI>, [03.03.2019].

²⁸⁶ “Tahrir’uş Şam: Liva el Aksa Hama’dan çıkarıldı”, <https://www.mepanews.com/tahrirus-sam-liva-el-aksa-hamadan-cikarildi-4336h.htm>, [03.03.2019].

²⁸⁷ “HTŞ ikinci operasyonunu Livau Aksa’ya karşı başlattı”, <https://www.mepanews.com/hts-ikinci-operasyonunu-livau-aksaya-karsi-baslatti-4114h.htm>, [03.03.2019].

²⁸⁸ al-Tamimi, *The Formation of Hay’at Tahrir al Sham and Wider Tensions*, 19.

5. SURİYE İÇ SAVAŞI'NDA SELEFİ ÖRGÜTLERİN BİRBİRLERİ ALEYHİNE KULLANDIKLARI DİNİ ARGÜMANLAR

Önceki bölümde Suriye İç Savaşı'nda ele aldığımız Selefi gruplar arasındaki çatışmaların çıkarlarla ilgili boyutunu detaylı bir şekilde inceledik. Bu bölümde, bu örgütler arasındaki çatışmaların dinî/ideolojik boyutu geniş bir şekilde ele alınacaktır. Suriye'de Selefi gruplar arasındaki çatışmalarda, dinî meşruiyetin sağlanmasının hayatî bir önemi vardır. Bu gruplar, kendi dinî ve siyasî duruşlarını tahkim etmek ve birbirlerine karşı üstünlük sağlamak için meşruiyet çerçevelerini dinî argümanları kullanarak sağlamaktadır. Bizim bu bölümde ele alacağımız kavramlar, bu bağlamda, tekfir, biat ve Haricilik kavramlarıdır. Bu kavramlar grupların birbirini itham ettikleri dinî argümanlar bağlamında ele alınacaktır. Ayrıca, bu kavramların dinî içerikleri açıklanacak, bu kavramlarla ilişkili diğer dinî kavramlara kısaca değinilecek ve grupların bu kavramları birbirlerine karşı kullanım biçimleri üzerinde durulacaktır.

5.1. IŞİD'in Diğer Selefi Grupları Tekfiri

IŞİD'in, Suriye'deki diğer Selefi grupların dinî ve siyasî meşruiyetini yok etmek için başvurduğu dinî argüman tekfirdir. IŞİD, rakibi olarak gördüğü diğer Selefi grupları tekfir ederek onları “*dinî meşruiyet alanının dışına taşımakta*” ve böylece tüm eylemlerini sözde dinî bir meşruiyet çerçevesi içinde gerçekleştirmeye çalışmaktadır.²⁸⁹

Tekfir kavramını açıklamadan önce bu kavramla ilişkili bazı dinî kavramların açıklığa kavuşturulması, bir Müslümanın küfre nispet edilmesi demek olan tekfirin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu kavramlardan ilki olan iman, terim olarak “*Allah'tan alıp din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususlarda peygamberleri*

²⁸⁹ Berker Yıldız, Mehmet Akif Okur, “Suriye İç Savaşı'nda Selefi Grupların Birbirlerine Karşı Kullandıkları Dinî Argümanlar”, (Bildiri Özeti, V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 13-15 Aralık 2018), 128.

tasdik etmek ve onlara inanmak” diye tanımlanır.²⁹⁰ Küfür ise, terim olarak genellikle *“Allah’tan alıp din adına tebliğ ettiği hususlarda peygamberi tasdik etmemek ve ona inanmamak*” diye tanımlanır.²⁹¹ Sözlükte dönmek, geri çevirmek, kabul etmemek anlamlarındaki redd kökünden türeyen ridde ve irtidat, fıkıh terimi olarak Müslüman bir kişinin kendi iradesiyle İslam dininden çıkmasını ifade eder. İrtidat eden erkeğe mürted, kadına mürtedde denilir.²⁹² Bu bağlamda tekfir, iman etmiş bir Müslümanın küfre nispet edilmesiyken mürted ise kendi rızasıyla İslam dininden ayrılan kimseyi ifade eder.

Sözlükte “örtmek, gizlemek; nankörlük etmek” anlamındaki küfr (küfrân) kökünden türeyen tekfir *“küfre nispet etmek, mümin diye bilinen bir kişi hakkında kâfir hükmü vermek*” demektir. Tekfir, terim olarak Allah’tan vahiy yoluyla gelen ve peygamberin tebliğ ettiği kesinlikle bilinen dinî bir esası inkâr edenin kâfirliğine hükmetmek anlamına gelir. Kur’an’da ve hadislerde kök manası çerçevesinde *“günahları örtmek, bağışlamak*” anlamında geçer. Hadislerde de bir Müslümanı tekfir etmenin ağır sorumluluğuna vurgu yapılmaktadır. Hz. Peygamber, Allah ve Resulüne inandığını ifade edenlerin tekfir edilemeyeceğini ve bir Müslümana kafir diye hitap eden kimsenin küfre gireceğini haber vermiştir.²⁹³ Nitekim İbni Ömer’in rivayet ettiği bir hadislerinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Bir adam din kardeşine, ey kâfir derse, bu söz ikisinden birine döner. Eğer böyle denilen kişi söylenildiği gibi ise söz doğrudur; yerini bulmuş olur. Aksi takdirde bu söz söyleyene geri döner.”²⁹⁴

Başlangıçta büyük günah işleyen müminin dinden çıkıp çıkmadığı konusuyla sınırlı kalan tekfir mezheplerin teşekkülünden sonra farklı bir boyut kazanmış ve mezhep mensupları hemen her meselede muhaliflerini tekfir etmeye yönelmiştir.²⁹⁵ Nitekim tekfir sadece teolojik düzlemde tartışılan bir konu olmanın ötesine taşınarak politik amaçlara hizmet eden bir araç olarak da kullanılmıştır. Böylece tekfir

²⁹⁰ Mustafa Sinanoğlu, “İman”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 22, (İstanbul: TDV, 2000):212.

²⁹¹ Mustafa Sinanoğlu, “Küfür”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 26, (Ankara: TDV, 2002): 533-534.

²⁹² İrfan İnce, “Ridde”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 35, (İstanbul: TDV, 2008): 88.

²⁹³ Yusuf Şevki Yavuz, “Tekfir”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 40, (İstanbul: TDV, 2011): 350-351.

²⁹⁴ Buhari, “**el-Edebü'l-müfred**”, 73.

²⁹⁵ Yavuz, **age**, 351.

söylemi, iktidar-muhalefet ilişkilerinde muhalefeti yok edip ortadan kaldırmanın bir dayanağı olmuştur.²⁹⁶

Kafir, müşrik, mürted ve tağut IŞİD tarafından düşman imgesi için en sık kullanılan kavramlardır. Bunun karşısında dost imgesi için kullanılan kardeş ifadesine ise olumlu anlamda çok az rastlanmaktadır. Örgütün düşmanlarını tanımlamak için kullandığı kavramların tamamı dinî referanslıdır. Böylece IŞİD kendi düşmanlarını yaratırken bunun ilahî bir mesaj ve zorunluluk olduğu algısını oluşturmaya çalışmaktadır. İlahî mesaja karşı çıkmak da düşman safına geçmek anlamına gelmektedir.²⁹⁷ Bu bakımdan IŞİD'in iman, küfür ve mürted tanımlamalarına bakmak, IŞİD'in bu kavramları nasıl ele aldığını görmek ve tekfir anlayışını anlamak bakımından önemlidir. IŞİD'e göre iman, sözden ve amelden oluşur; bunun dışındakiler ise küfürdür.²⁹⁸ Mürted ise *“İslam'ı sabit olduktan sonra bir kimsenin şeriatın küfür dediği inanç, söz veya fiillerden birini işleyerek dinden dönüp kafir olmasına verilen ıstılahın adıdır.”* ve mürtedin hükmünün öldürülmek olduğu açıkça belirtilmiştir.²⁹⁹ IŞİD'in kafir tanımının ise çok geniş olduğu ve klasik anlamda kabul edilen tanımdan farklılaştığı görülmektedir. *'Harbî kafir'* olarak nitelendirilenler, Müslümanlarla eman, anlaşma ve zimmet ahdi olmayan kafirlerdir. IŞİD ile aralarında herhangi bir anlaşma olmayan kafirler, savaş halinde olunmasa dahi, öldürülebilir ve malı ganimet alınabilir. Bunların savaşıp savaşmamasının öldürülmeleri açısından bir farkı yoktur.³⁰⁰ IŞİD'in tekfir anlayışı ise, hem müşrik olduğu bilinen kimselerin tekfir edilmesi gerektiği hem bunları tekfir etmeyenlerin de tekfir edilmesi gerektiği görüşüne dayanır. İslam'a nispet edilen müşriklerin tekfirinde şüpheyne düşülmemelidir ve bu hususta şüpheyne düşenler de kâfir olur. Nitekim bu hususta asıl olan müşriklerin küfrünün açığa çıkmasıdır.³⁰¹

İlk dönemde iman çerçevesi içinde tartışılan konulardan birisi olan tekfir düşüncesinin temelinde “amellerin imana dahil edilmesi” anlayışı yatmaktadır.³⁰² İslam tarihinde tekfir ithamları; üçüncü halife Hz. Osman'ın son dönemlerinde baş

²⁹⁶ Muammer Esen, “Tekfir Söyleminin Dinî ve İdeolojik Boyutları”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 52, s. 2(2011): 102.

²⁹⁷ Yenal Göksun, Emin Salihi, “DEAŞ'ın Medya Stratejisi”, (Rapor, SETA Yayınları, 2018), 38.

²⁹⁸ **Rumiyah**, S.7, 27-29.

²⁹⁹ **Konstantiniyye**, S.1, 22-24.

³⁰⁰ **Konstantiniyye**, S.7, 3.

³⁰¹ **age**, 36-37.

³⁰² Hilmi Karaağaç, “Ehli Sünnete Göre Tekfir Problematikliği”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s. 40 (2013): 166.

gösteren ve halifenin şehadeti ile sona eren siyasî ihtilaflar, Hz. Ali döneminde yaşanan iç savaşlar ve Hakem olayının kaynaklık ettiği itikâdî problemlerden sonra ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla tekfir, teolojik, politik ve ideolojik boyutları olan bir kavramdır.³⁰³

İslam fıkıhı ve düşüncesinde tekfir ciddi bir mesele olarak ele alınmıştır. Müslümanlar nezdinde tekfirciliğin olumsuz ve problemli olarak görülmesi daha fazla ilk dönem Hariciliğinden kaynaklanmaktadır. Sıffin Savaşı'nın ardından ortaya çıkan Hariciler başta Hz. Ali olmak üzere birçok âlim ve yöneticiyi tekfir etmişler ve daha sonra Hz. Ali'yi öldürmüşlerdir. Hariciler, Sıffin Savaşı'nı sona erdirmek için yetkilendirilen tahkim heyetini şirk ve küfür olarak görmüşlerdir. Bunun nedeni, tahkimin *lâ hukme illâ lillâh* (12/67.) ayetine aykırı oluşuydu. Hz. Ali bu ayeti, "*kendisiyle batıl kastedilen hak söz*" olarak değerlendirmiştir.³⁰⁴

Hz. Peygamberin vefatından sonra Müslümanlar arasındaki ilk askerî çatışma olan Cem' el Vakası'nda ne Hz. Aişe, Zübeyr ve Talha Hz. Ali'yi tekfir etmiştir; ne de Hz. Ali onları tekfir etmiştir. Bu ilk aşamada, tekfir siyasî mücadelenin dinî meşruiyetini sağlayan bir araç olarak kullanılmamıştır. Nitekim, Hz. Ali bu savaştan sonra Hz. Aişe'yi serbest bırakmıştır; çünkü savaşı sürdürmek niyetinde değildir. Ancak bu savaşla birlikte Müslümanlar arası siyasî mücadelede şiddet siyasî üstünlüğü ele geçirmenin bir yolu olarak görülmeye başlanmıştır. Önemli bir psikolojik bariyer aşılmıştır zira Müslümanlar siyasî olaylara tepki olarak birbirlerini şiddetle karşılamaya istekli olduklarını göstermişlerdir.³⁰⁵

Shiraz Maher, tekfirin uygulanmasının üç farklı yolla sistemleştirildiğini ifade eder. Bunlar; tağut ya da mürted yöneticiler, günahkârlar ve zalimler ve son olarak müşrikler ve Rafizilerdir.³⁰⁶ İŞİD'in özgünlüğü ise tekfiri çok farklı bir şekilde anlamasındadır. İŞİD'e göre, Seyyid Kutub ve daha da geriye giderek İbni Teymiyye'den ilham alınmış bir mantıkla tekfir, İslam devletine ve halifesine biat etmeyi reddetmenin sonucu olmaktadır. Bu reddetme, kişisel dinî vecibelerini yerine getirmelerinden bağımsız olarak kişilerin tekfir edilmesini ve dolayısıyla

³⁰³ Kadriye Yanmış, "İslam Mezheplerinde Tekfir ve İbadiyyenin Tekfir Anlayışının Mukayesesi" (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 14-15.

³⁰⁴ M. Ali Büyükkara, "Hariciliğin Modern Bir Görüntüsü Olarak Tekfircilik", **İç Tehdit ve Riskler Işığında İslam Dünyasının Geleceği**, haz. Ahmet Emin Dağ (İstanbul: Pelikan Basım, 2016): 14.

³⁰⁵ Maher, **age**, 77.

³⁰⁶ **age**, 89.

öldürölmelerini siyasal temelde haklı gösterir.³⁰⁷ Modern Selefi hareketler için tekfirin önemi onun asıl işlevi olan Müslüman toplumun ne olduğunu ve onun bileşenlerinin kim olduğunu tam olarak tanımlamaktan kaynaklanır. Kısacası, kimin Müslüman olduğu sorusuyla ilgilenilmektedir. Bunun doğal sonucu ise, bu grupların kimin mümin ya da kâfir olduğunun belirlenmesiyle uğraşmalarıdır. Bunu yaparak, haklı tarafların grup içinde yarattığı inancın sınırları açık bir şekilde betimlenirken diğer yandan grup dışı sapkınlık da tanımlanmaktadır.³⁰⁸ Bu bağlamda Shiraz Maher'e göre tekfir modern Selefi cihatçı hareketin temel bir özelliğı haline gelmiştir. Irak El Kaidesi ve daha sonra ondan doğan IŞİD için tekfir özellikle önemlidir.³⁰⁹

IŞİD'in tekfirci bir anlayışı benimsemesinin temelinde, İslâmî ilimlerin her bir disiplini için yüzlerce yıl inşa edilerek gelenek haline gelen yöntem ve esasları yok sayarak doğrudan dinî metinlere yönelip bunları bağlamından kopararak ideolojik birer kanun maddesine indirgemek suretiyle nevezuhur bir din anlayışı vaz etme teşebbüsü vardır.³¹⁰ IŞİD, kendi hakikatlerine uymayan ve dinî anlayışlarını benimsemeyenleri, İslam'ın ana yolunun tarih boyunca "Ehli kible tekfir edilmez." düsturunu yok sayarak kolaylıkla tekfir etmekte ve kendi dışındaki bütün inanış ve mezheplerle savaşmayı cihat olarak kabul etmektedir.³¹¹

IŞİD, önce Kur'an-ı Kerim'i tarihî, siyasî, sosyal vb. hiçbir bağlamını hesaba katmadan yüzeysel bir şekilde okumaktadır. Kendi yorumlarını, sübjektif anlayışlarını mutlak hakikat olarak kabul etmekte ve yegâne gerçek olarak görmektedir. İkinci aşamada ise bu 'mutlak hakikat' olarak ileri sürölen yegâne doğru yorumu inkâr eden bütün öteki Müslümanları "kâfir" ilan etmektedir. IŞİD'in mutlak yorumundan en ufak bir sapma tekfir sebebi sayılmaktadır. IŞİD, dinî meşruiyetini pekiştirmek için hadisleri kullanırken de aynı yöntemi takip eder. Sünneti ve hadisi bir bütün olarak ele almak yerine kendi bağlamından kopararak parçacı ve lafzî bir şekilde ideolojisine uygun olarak yorumlar.³¹²

³⁰⁷ Bacsko, Dorronsoro, Qesnay, **age**, 240.

³⁰⁸ Maher, **age**, 72.

³⁰⁹ **age**, 106.

³¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, "DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu" (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015), 8.

³¹¹ **age**, 10.

³¹² **age**, 17-18.

İŞİD, başlangıçta mensubu bulunduğu El-Kaide veya kendisinden ayrılan gruplar dahil olmak üzere neredeyse tüm İslam dünyasını tekfir etmektedir. Onlara göre Suriye ve Irak'ta Esad rejimine karşı mücadele eden tüm gruplar İslam dışı bir mücadeleye ve anlayışa sahip oldukları için batıldır ve bu gruplarla mücadele etmek farzdır. Buna göre İŞİD'den olmayan herkes dinden çıkmış ve mürted olmuştur; mürtetlerle savaşmak, onları her türlü şekilde cezalandırmak İŞİD için vazgeçilemez bir haktır.³¹³

M. Ali Büyükkara'ya göre Selefi tekfirciliğin bir diğer çıkmazı tekfir konusundaki göreceli ve karmaşık tutumudur. Kimlerin tekfir edileceği konusunda Selefi âlimler ve örgütler arasında ciddi anlaşmazlıklar vardır. İŞİD'in tekfiri kullanma biçimi Büyükkara tarafından '*El Kaide mezhebinin aşırılıkta bir üst hâli*' olarak görülmektedir. İŞİD kelime-i şehadeti ve namaz kılmayı Müslümanlığın alameti olarak görmektedir ancak bunların aksini görürse tekfir etmektedir. İŞİD'e göre, demokrasiyi, demokratik yönetimleri benimsemek, parlamenter faaliyette bulunmak, seçme ve seçilme hakkını kullanmak küfrü gerektirir. İŞİD'in halifelik ilan ederek kendisini bir devlet olarak görmesi, bu örgütün tekfircilikte daha aşırıya gitmesi sonucunu vermiştir. Nisâ suresinin 77. ve 97. ayetlerinden hareketle, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Müslümanların Darülslama hicret edip İŞİD'e biat etmesi ve cihada katılması farz olarak görülür."³¹⁴

El Kaide'yle İŞİD arasındaki örgütsel ilişkiler koptuktan kısa bir süre sonra Nisan 2014'te dönemin sözde İŞİD sözcüsü Ebu Muhammed el Adnani, "*Bu Bizim Metodolojimiz Değildir ve Hiçbir Zaman Olmayacaktır.*" adlı açıklamasında, El Kaide'ye karşı o döneme kadarki en sert eleştirilerinden birini yapmıştır. El Kaide'yle aralarındaki problemin basit bir biat problemi olmadığını söyleyen Adnani, El Kaide'nin Usame Bin Ladin'in doğru yolundan ve yönteminden ayrılmış sapkın bir örgüt olduğunu savunmuştur.³¹⁵

İŞİD, en ciddi rakipleri olarak gördüğü El Nusra ve El Kaide'yi Kasım 2015'e kadar açık bir şekilde tekfir etmemiştir. Ancak bu tarihten sonra İŞİD Dabık'ta, El Kaide'nin Şam'daki Müttefikleri adlı yazı dizisinde El Nusra'yı ve diğer

³¹³ age, 21.

³¹⁴ Büyükkara, *Hariciliğin Modern Bir Görüntüsü*, 26-28.

³¹⁵ Kyle Orton, "The Spokesman of ISIS Says Al-Qaeda is Deviant", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/17/the-spokesman-of-isis-says-al-qaeda-is-deviant/>, [16.03.2019].

birçok grubu tekfir etmiştir.³¹⁶ Nitekim IŞİD, El Nusra'yı 'hüsranı uğramış riddet cephesi' olarak niteleyerek bu grubu tekfir etmiştir. El Kaide için ise 'sapık cemaat' tanımlamasını kullanmış ve eski müttefikini sapık olarak değerlendirmiştir.³¹⁷

IŞİD, yayımladığı dergilerde birçok grubu tekfir ederek bu grupların dinî meşruiyetini yok etmeye çalışmıştır. IŞİD, Dabık'ın 8. sayısında El Kaide'nin Şam'daki Müttefikleri isimli yazı dizisinde 'Cevlani Cephesi' olarak nitelediği El Nusra'yı sapık bir örgüt olmakla itham etmektedir. Ayrıca IŞİD Dabık'ın aynı sayısında NZH'yi de mürted gruplar arasında saymaktadır.³¹⁸ IŞİD, Dabık'ın 9. sayısındaki aynı yazı dizisinde, El Nusra'yı mürted milliyetçi gruplarla iş birliği yapmakla suçlamaktadır.³¹⁹ Dabık dergisinin 10. sayısında ise El Nusra, Ahrarü's-Şam ve onun 'mürted lideri Zehran Alluş'la' iş birliği yapmakla itham edilmektedir.³²⁰ IŞİD, Dabık dergisinin 11. sayısında ise Ahrarü's-Şam'ın tam anlamıyla mürted bir örgüt olduğunu söylemiştir ve El Nusra'nın böyle bir grubu meşrû kabul etmesi eleştirilmiştir.³²¹

IŞİD, Ebu Muhammed el Adnani'nin yaptığı bir diğer konuşmada hem El Nusra'yı hem Ahrarü's-Şam'ı hem de Suriye'deki diğer grupları hedef almıştır ve bu grupların dinî meşruiyetini yok etmek için onları küfre girmekle suçlamıştır:

*“Ve kendine şunu sor; Allah'ın hükmünü kaldırıp beşerin hükmünü getiren veya buna sebep olanın hükmü nedir? Evet, sen bununla küfre girersin. Bundan sakın! Sen İslam devletiyle savaşıyor ve bildiğin ve bilmediğin açılardan küfre girersin. Mürted, münafık, bidatçı, fesatçı, partici ve bağı taifeler birleşerek -kalpleri ayrı ayrı olduğu halde birbirlerini dost edinenler- düşündüler, tuzak kurdular, hile yaptılar ve kendi aralarında yardımlaşarak planlanmış hainliğe tüm gruplar ortak oldular. Şam'daki bu pis koalisyon ilk etapta Ceyş el-Mucahidin, Cebhe el-İslamiyye, Cebhe Sivar Suriye, Ceyş el-Hurr ve Cevlani Cephesinden oluşuyordu.”*³²²

IŞİD, daha sonraki birçok yayınında hem HTŞ'yi hem Ebu Muhammed Cevlani'yi hem de Hurras ed-Din'i hedef almaya devam etmiştir. 11 Nisan 2018'de IŞİD'in sözde Şam vilayeti tarafından yayımlanan bir videoda, El Kaide ve HTŞ gibi rakiplerinin ideolojik meşruiyetini baltalamak için, Cevlani Ebubekir el Bağdadi'ye olan biatını bozarak hain olmakla suçlanmıştır. Ayrıca Eymen Zevahiri ise El

³¹⁶ Tore R. Hamming, “Jihadi Competition and Political Preferences”, **Perspective on Terrorism**, c. 11, s. 6 (2017): 71.

³¹⁷ Beyza Okumuş, “DAİŞ'in Müslüman Gruplara Yönelik Eylemlerini Meşrulaştırma Stratejisi” (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 115.

³¹⁸ **Dabık**, S.8, 9-11.

³¹⁹ **Dabık**, S.9, 6-7.

³²⁰ **Dabık**, S.10, 6-13.

³²¹ **Dabık**, S.11, 7.

³²² **Konstantiniyye**, S.2, 34-36.

Kaide'nin güvenliğini dinin güvenliğine tercih etmekle suçlanmıştır.³²³ IŞİD'in aylık olarak yayımlanan En Nebe dergisinde hem HTŞ lideri Cevlani hem de El Kaide'nin Suriye'deki uzantısı olarak kabul edilen Hurras ed Din tekfir edilmiştir. Hurras ed Din 'şirkin koruyucuları' olarak tanımlanmıştır.³²⁴ Ayrıca IŞİD'i destekleyen kanallardan biri olan El-Muhacirin, İdlib'deki IŞİD üyelerini HTŞ ve Hurras ed-Din tarafından gerçekleştirilen tutuklamalara karşı uyardığı mesajında, bu iki örgütü de mürted olarak nitelendirmiştir.³²⁵

IŞİD, tekfir kavramını yanlış anlaması, uygulaması ve kötüye kullanmasından dolayı en tanınmış Selefi ideologlardan Ebu Katade el Filistini, Ebu Muhammed el Makdisi ve Abdullah Muheysini tarafından sert şekilde eleştirilmiştir. Ebu Katade El Filistini bu hususta şu noktalara değinmiştir:

“Biz IŞİD’e karşıyız çünkü onlar Müslümanları hedef alıyorlar. IŞİD, Suriye’deki diğer cihatçı grupları tekfir ediyor, onlarla savaşıyor, katlediyor ve kadınları köleleştiriyor. Onlar böyle yaparak Ehli Sünnet dairesinin dışına çıktılar ve halifelikleri geçersiz oldu.”³²⁶

Tore Hamming, IŞİD'in tekfiri daha aşırı bir şekilde kullanan, ele geçirilen yerlerde katı şekilde ve bir an önce şerî kuralların uygulanmasını gerektiren ideolojik arka planının Afgan savaşı sırasında Celalabad'da şekillendiğini ve bu anlamda El Kaide ile IŞİD'in hem Afganistan'da hem de Afganistan dışında en baştan itibaren farklı ideolojik kanallardan beslendiğini dile getirmiştir.³²⁷ Nitekim Suriye'de El Nusra ile IŞİD arasındaki farklılıklar ve gerginlikler, El Kaide'yle IŞİD arasındaki Zerkavi dönemine kadar uzanan ideolojik yarılmının Suriye'ye yansımalarıdır.³²⁸ Bu bağlamda eski bir El Nusralı militan IŞİD'in Müslüman gruplar da dahil olmak üzere herkesi tekfir ettiğini ve hiçbir ayırım gözetmeksizin herkesi öldürdüğünü dile getirmiştir. El Kaide, dinî doktrinini savaş alanındaki gelişmelerle uyumlaştırmaya çalışırken; IŞİD buna karşıt bir yöreğe izleyerek savaş alanının gerçekliklerinden

³²³ Thomas Joscelyn, “Islamic State Propagandists Seek to Undermine Rival Jihadists in Syria”, <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/04/islamic-state-propagandists-seek-to-undermine-rival-jihadists-in-syria.php>, [16.03.2019].

³²⁴ Kyle Orton, “Islamic State Declares Members of Al-Qaeda’s New Syrian Branch to Be Heretics”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2018/04/28/isis-naba-hurras-al-deen-takfir/>, [17.03.2019].

³²⁵ Tore R. Hamming, “Islamic State supporter channel 'Al Muhajireen' warns IS fighters in Idlib to travel in groups due to HTS' and Hurras al Deen's arrest campaigns”, <https://twitter.com/ToreRHamming/status/1090547088113520641>, [17.03.2019].

³²⁶ Maher, **age**, 209.

³²⁷ Tore R. Hamming, “The Hardline Stream of Global Jihad: Revisiting The Ideological Origin of the Islamic State”, **CTC Sentinel**, c. 12, s. 1 (2019): 1-7.

³²⁸ Djallil Lounnas, “The Shifts in the Jihadi-Salafi Paradigms: From the Peshawar and Jalalabad Paradigms to Those of Idlib and Raqqa”, **Terrorism and Political Violence**, (2019): 13-14.

ziyade önce dinî doktrinine vurgu yapmıştır.³²⁹ Bu minvalde El Kaide'nin Peşevâr'da şekillenmeye başlayan ve İdlib'de son şeklini alan dinî doktriniyle, IŞİD'in Celalabad'da şekillenmeye başlayıp Rakka'da nihaî halini alan dinî doktrini arasında şeriatın çok daha katı, dogmatik ve acil bir şekilde uygulanması, tekfirin kapsamı ve uygulanması ve diğer sözde cihatçı grupların meşruiyeti bakımından derin farklar oluşmuştur. Eli Alshech ise, aralarındaki bu dinî doktrin farklılıklarına rağmen, El Nusra ve IŞİD'in yeni tekfirci akımın çekim merkezleri olabileceğini savunmuştur.³³⁰

Tekfir, IŞİD'in muhaliflerine karşı çok sık kullandığı bir dinî argüman olmanın yanı sıra, aynı zamanda örgüt içindeki farklı gruplar arasında da ciddi bir ideolojik çatışmaya yol açan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. IŞİD'in, önceki dönemde örgütün sözde baş müftüsü olan Türki bin Ali ve destekçileriyle Suudi şeyh Ahmet el Hazimi ve destekçileri arasında ikiye bölündüğü söylenebilir.³³¹ Cole Bunzel'e göre bu bölünmenin sebebi, daha mutedil bir tekfir anlayışı olan Türki bin Ali ve taraftarlarıyla daha aşırı bir tekfir anlayışı olan Ahmet el Hazimi ve taraftarlarının örgüt içindeki pozisyonlarıyla ilgili olmuştur. Türki Bin Ali'ye göre şerî bir mazeret olarak kabul edilen cehalet halinde tekfir uygulanmamalıdır. Hazimi ise, Muhammed bin Abdülvehhab'ın görüşlerine uygun olarak cehaletin tekfirin uygulanmasında bir mazeret olarak kabul edilemeyeceği kanaatindedir. Zira bir müşriği tekfir etmeyen veya bu konuda tereddüt edenlerin kendileri de tekfir edilir.³³² Silsile tekfiri olarak bilinen bu durum, sonsuz bir tekfir döngüsünün başlayacağı gerekçesiyle Türki Bin Ali tarafından eleştirilmiştir.³³³ 17 Mayıs 2017'de IŞİD'in sözde Temsilciler Komitesi tarafından “Ölenler Açık Bir Delille Ölsün, Yaşayanlar Açık Bir Delille Yaşasın” adlı bir açıklama yayımlanarak silsile tekfiri savunan aşırıları eleştirilmiş ancak asıl endişenin “*ılmılalar ya da Mürciiler*” olduğu ifade edilmiştir. Bu açıklamada tekfirin ‘*dinin kurucu ilkelerinden biri olduğu*’ savunulmuştur. Bu açıklamaya Türki bin Ali ve onunla hareket edenlerin tepkisi sert olmuştur; bunun üzerine 15 Eylül'de yayımlanan bir diğer açıklamayla önceki

³²⁹ age, 16-17.

³³⁰ Alshech, age, 451.

³³¹ Tore R. Hamming, “The Extremist Wing of the Islamic State”, <http://www.jihadica.com/the-extremist-wing-of-the-islamic-state/>, [19.03.2019].

³³² Cole Bunzel, “Caliphate in Disarray: Theological Turmoil in the Islamic State”, <http://www.jihadica.com/caliphate-in-disarray/>, [19.03.2019].

³³³ Cole Bunzel, “Ideological Infighting in the Islamic State” **Perspective on Terrorism**, c. 13, s. 1, (2019): 15.

açıklama ortadan kaldırılmıştır ve “doğru akideye” dönülmüştür.³³⁴ Türki bin Ali öldürüldükten sonra IŞİD’in sözde müftülüğünü yapan Ebu Yakup el Makdisi ise tekfiri ‘*dinin kurucu ilkelerinden biri olarak değil*’, ‘*dinin gerekliliklerinden biri*’ olarak görmektedir. Makdisi’nin bu görüşünün IŞİD’in farklı departmanlarındaki (sözde İslam Devleti Temsilciler Komitesi ve Merkezî Medya Departmanı) tekfirde aşırılık yanlıları tarafından kabul görmediği ve bundan dolayı Makdisi’nin birkaç defa tutuklandığı bilinmektedir.³³⁵ Nitekim daha sonra IŞİD içindeki muhalifler, IŞİD’in hava saldırısında öldürüldüğü izlenimini vermesine rağmen, Makdisi’nin IŞİD tarafından infaz edildiğini iddia etmiştir.³³⁶ IŞİD’in Suriye ve Irak’ta kontrol ettiği bölgeleri hızla kaybettiği bu dönemde, örgüt içindeki farklı kliklerin tekfir meselesi üzerinden yürüttüğü dinî-ideolojik tartışma ve çatışmaların IŞİD’in ideolojik uyum ve bütünlüğü üzerinde ciddi sonuçları olabileceği değerlendirilmektedir.

5.2. IŞİD’in Dinî ve Siyasî Bakımdan Gayrı Meşrulaştırılması: Haricilik

Harici, “çıkma, itaatten ayrılıp isyan etmek” anlamındaki huruc kökünden “ayrılan, isyan eden” manasında bir sıfat olan hariç kelimesine nisbet ekinin ilave edilmesiyle meydana gelmiş bir terim olup topluluk ismi için Hariciyye ve Havaric kullanılır.³³⁷ Hâricîliğin menşei ile ilgili olarak anlatılan olaylardan ilki meşhur zu’l-Huvasıra olayıdır. Buhârî’deki rivayette, Ebu Saîd el-Hudrî: “Biz, Rasûlullah’ın yanındaydık. O, ganimetleri (veya kendisine getirilen zekât mallarını) taksim ediyordu. Temîm oğullarından Zu’l- Huvaysıra: ‘*Ey Allah’ın elçisi, adaletli ol.*’ deyince, Hz. Peygamber de: ‘*Yazıklar olsun sana. Ben adaletli değilsem, başka kim adaletli olabilir ki? Eğer ben adaletli davranmamışsam sen hepten kaybettin, hüsrana uğradın demektir.*” şeklinde cevap verir. Bunun üzerine Hz. Ömer: “*Ey Allah’ın elçisi, izin ver şunun boynunu vurayım.*” deyince, Hz. Peygamber: “*Bırak onu. Onun öyle arkadaşları var ki sizden birisi onunla kıldığı namazını, tuttuğu*

³³⁴ age, 17-18.

³³⁵ Cole Bunzel, “The Islamic State’s Mufti on Trial: The Saga of the “Silsila ‘Ilmiyya”, **CTC Sentinel**, c. 11, s. 9 (2018): 15.

³³⁶ Cole Bunzel, “Death of a Mufti: The Execution of the Islamic State’s Abu Ya‘qub al-Maqdisi”, <http://www.jihadica.com/death-of-a-mufti/>, [19.03.2019].

³³⁷ Ethem Ruhi Fırlalı, “Hariciler”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 16 (İstanbul: TDV, 1997): 169.

*orucunu hakir görür, onlar Kur'an okurlar ama Kur'an onların hançerelerinden aşığı geçmez, okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar...” buyurdular.*³³⁸

İlk dönem İslam toplumunda ortaya çıkan akımlardan biri ve belki de en önemlisi, Hariciliktir. Hariciler, siyasal bir grup olarak ilk kez, Sıffin Savaşı'nın sonucunda gerçekleşen Hakem Olayı'ndan sonra Müslüman toplumun gündemine yeni birtakım sorular getirerek, tarih sahnesine çıkmışlardır. Hemen hemen bütün tarihçiler, Haricilerin doğuşunu Sıffin Savaşı, Hakem Olayı'nın kabulü ve bunların sonucunda Hz. Ali'nin ordusunun bölünmesine bağlamıştır.³³⁹ Cemel Savaşı'yla başlayan, Sıffin Savaşı, Hakem Olayı ve Nehrevan savaşıyla devam eden sürecin sonunda İslam Tarihinde ilk siyasî ve dinî nitelikli fırka olan Haricilikle birlikte Müslüman toplumun ana bünyesinden ayrılan ilk farklılaşma ve kopma hareketi, ilk siyasal parçalanma gerçekleşmiş oldu.³⁴⁰

Hariciliğin doğuşunu etkileyen temel sebeplere ilişkin farklı görüşler olmasına rağmen bu hususta üç farklı görüşün ön plana çıktığı söylenebilir:

- Dinin etkisi
- Politikanın etkisi
- Din – Politika Etkisi³⁴¹

Hariciler ilk dönem davranışlarında kendilerine yön veren anlayışlarını bir sistem-ekol haline getirememiştir. Ancak yine de onların birtakım inanç esasları olmuştur. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Kitap ve sünnete uygunluğu dolayısıyla ilk iki halife Hz. Ebubekir ve Ömer'le Hz. Osman'ın ilk altı yılı ve Hz. Ali'nin tahkimden önceki yıllarını kabul etmekle birlikte; Hz. Ali'yi, Osman'ı, Cemel Savaşı'na katılanları, iki hakemi ve onların kararını kabul eden herkesi tekfir etmek.
- Adaletsiz hükümdara karşı başkaldırıyı bir görev olarak görmek
- Büyük günah işleyen herkesi tekfir etmek.³⁴²

³³⁸ Namık Kemal Karabiber, **Hâricîliğin Tarihi Serüveni (Hicrî I. ve II. Asır)**, (İzmir: Altınkelam Yayınları, 2013), 11-12.

³³⁹ Harun Yıldız “Harici Düşüncesinin Gelişimi”, **OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s. 11 (1999): 257.

³⁴⁰ Harun Yıldız, “**Kendi Kaynakları Işığında Hariciliğin Doğuşu ve Gelişimi**”, (Ankara: Araştırma Yayınları, 2016), 71.

³⁴¹ Adnan Demircan, “**Haricilik Mezhebinin Doğuşu Bağlamında Din Siyaset İlişkisi**”, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2000), 77-81.

Ehli Bidat fırkaları arasında sayılan Haricilere göre iman, kalbin tasdiki, dilin ikrarı ve bütün amelleri yerine getirmekle gerçekleşir.³⁴³ Hariciler, görüşlerini doğrudan doğruya “Hüküm ancak Allah’ındır.” 12/40. ayetine dayandırırılar. Hatta bu görüşü daha da ileri götürerek Harici olmayan herkesi düşman ve kâfir kabul etmiş ve kendileri hariç tüm Müslümanları esir almış veya öldürmüşlerdir.³⁴⁴

Haricilerin kullandıkları dinî referans ve söylemlere bakarak onların dinî bir hareket olduğunu savunanlar olduğu gibi, mezhebin politik gerekçe ve taleplerle ortaya çıktığı varsayımıyla siyasî bir hareket olduğunu düşünenler de vardır. Haricilerin, tartıştıkları konular, siyasal yaklaşımları, ilk defa ortaya çıktıkları vasatta gösterdikleri tepkiler, onları siyasî bir hareket olarak nitelendirmenin daha doğru olduğu kanaatini pekiştirmektedir. Bununla birlikte çok erken dönemde itikadî konuları tartışmaya başlamaları hareketin ortaya çıkışından kısa bir süre sonra dinî-siyasî bir hareket olarak nitelendirilmesini mümkün kılmaktadır.³⁴⁵

Hariciler, İslam tarihinde Müslümanların gündemine pek çok önemli soru ve sorunları getirerek zihinlerde yer edinmiştir. Bu sorular mahiyeti itibarıyla hem siyaseti hem de dini ilgilendiriyordu. Bu yönüyle Hariciler, Müslüman toplum içinde inançla ilgili olarak önemli tartışmalar başlatan bir grup olarak görülebilir. Hariciler, “*Müslüman kimdir?*”, “*Müslüman toplumu nasıl bir toplumdur?*”, “*Müslüman toplumun haklı lideri kimdir ve otoritesi nasıl gerçekleşmelidir?*” ve “*Günahkâr bir fiile karşı Müslüman toplumunun tepkisi ne olmalıdır?*” gibi temel soruları gündeme getirmişlerdir.³⁴⁶

Çoğunluğu bedevî Arap kabilelerinden oluşan, dinî düşüncelerini kabile taassubunun etkisi altında ve genellikle sertlik temayülü içinde nasların zahirine dayandıran Haricîler, muhalifleri bir yana kendi fırkaları arasında da birlik sağlayamamış ve birbirlerini tekfir etmişlerdir.³⁴⁷ Bunun sonucunda Hariciler kendi

³⁴² Yıldız, **Harici Düşüncesinin**, 263-264.

³⁴³ Ahmet Saim Klavuz, “**İman Küfür Sınırı: Tekfir Meselesi**”, 8.bs (İstanbul: Marifet Yayınları, 2016), 93.

³⁴⁴ Fırlalı, **age**, 173.

³⁴⁵ Demircan, **Haricilik Mezhebinin Doğuşu Bağlamında**, 91-92.

³⁴⁶ Yıldız, **Kendi Kaynakları Işığında Hariciliğin**, 12.

³⁴⁷ H. İbrahim Bulut, “Dinî Şiddetin Fikrî Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları”, **Usûl İslam Araştırmaları**, c. 11, s. 11 (2009): 45-46.

aralarında dört farklı ana fırkaya ayrılmıştır. Bunlar kurucularının adlarına nispetle Ezarika, Necedat, Sufriyye ve İbadiyye'dir.³⁴⁸

İŞİD'in tekfirci ideolojisi diğer Selefi cihatçı oluşumlar tarafından Haricilikle mahkûm edilmiştir. Bu gruplar bu ithamlarıyla, İŞİD'in Sünni çizgiden saptığını ve kendisiyle savaşılmaması vacip olan bir düşmana dönüştüğünü belirtmiş oldular.³⁴⁹ Ancak İŞİD, Haricilik ithamını üzerine almamaktadır ve kendisinin Sünni ve Selefi olduğunu öne sürmektedir. Nitekim dönemin sözde İŞİD sözcüsü Ebu Muhammed el Adnani, Ebu Abdullah Şami'nin kendilerini "*Haricilerden daha aşırılıkçı bir grup*" olarak suçlamasını reddetmiştir; bu suçlamayı yapanları haksız ve yalancı olanın Allah'ın lanetine uğraması için lanetleşmeye (mübahele) davet etmiştir.³⁵⁰ İŞİD geleneksel Selefiligi yansıtmaktan çok klasik Ehli Hadis-Selefiyye çizgisinin 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkmış biçimi olan Vehhabiliğe daha fazla benzemektedir. Bu anlamda en aşırı ucu temsil eden İŞİD hem Irak'ta hem Suriye'de diğer muhalif grupları yok ederek tek güç olmak istemiştir ve kendisini Sünni olarak tanımlamasına rağmen sürekli Sünni grupları hedef alarak onları tekfir etmiştir. İŞİD'in Harici özelliği kendisini bu noktada göstermektedir. İŞİD'in vahşi savaş yöntemleri ve sadece Müslüman gruplarla çatışmak gibi özellikleri tarihî Hariciliğin bilindik karakteridir.³⁵¹ M. Ali Büyükkara'ya göre küresel cihat fikrinin bir ürünü olan İŞİD, tekfirci tutumunda haddi aştığı ve savaşını İslamcı yapılara ve Müslüman gruplara karşı da yürüttüğü için başta El Kaide olmak üzere birçok Selefi grup tarafından Haricilikle itham edilmiş ve özdeşleştirilmiştir.³⁵²

İŞİD, El Kaide ve diğer Selefi gruplar tarafından Sünniliğin dışına itilerek, İslam tarihi boyunca muhaliflerini aşırı bir şekilde tekfir etmesiyle bilinen ve meşrû kabul edilmeyen Haricilerle özdeşleştirilmiş ve dinî meşruiyeti yok edilmek istenmiştir. Büyükkara bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"Aslında eski bir kavram tekrar üretilerek karşımıza çıkıyor: Haricilik. Şimdi hep Selefiligi konuştuk, Haricilik bunun neresinde? Çünkü el Kaide, İŞİD'i Haricilikle suçluyor. İŞİD niye Haricilikle damgalanıyor? Aslında Haricilik ile Selefiligin ortak epey bir yanı var. Bunlardan bir tanesi, imanı üçlü tarif etmesidir. Yani tasdik, ikrar ve amel. Günümüze gelirse bütün bu

³⁴⁸ Hariciliğin dört ana fırkasını oluşturan bu kollarıyla ilgili daha geniş bilgi sahibi olmak için bakınız; Yıldız, **Kendi Kaynakları Işığında Hariciliğin**, 95-175.

³⁴⁹ M. Ali Büyükkara, "Arap Devrimleri Süreci ve Selefiler", **Ortadoğu Analiz Dergisi**, c. 7, s. 70 (2015): 12.

³⁵⁰ **Dabık**, S.2, 20.

³⁵¹ M. Ali Büyükkara, "Tarihî Hariciliğin Günümüze Yansımaları", **Diyanet Aylık Dergi**, s. 287 (2014): 31-32.

³⁵² Büyükkara, **Çağdaş İslamî**, 75.

özellikleri bünyesinde barındıran IŞİD, az çok siyasal bir aklı da temsil eden el Kaide tarafından Haricilikle damgalanmıştır. Yani küresel cihat fikrinin önemli isimlerinden el Makdisi ve Ebu Katade'nin IŞİD'e benzer örgütlerin Harici olduklarına dair ifadeleri var. Haricilik, peygamberimizin dininde kötülenmiş ve Sünni olmayan bir yapı sayılmıştır. Peygamberimizin hadisleri var mesela 'onlar bu ümmetin köpekleridir' diye. Mesela hadis metni merkezli bir zihniyete sahip olan, IŞİD'i mâhkum eden diğer Selefi yapılar hemen bu hadisi söylerler. Siz Selefi değilsiniz, siz bu ümmetin köpeklerisiniz derler. Dolayısıyla, IŞİD gibi örgütlenmeler söz konusu olduğunda, Selefilik içinde de bir ayrım söz konusu olmaktadır.³⁵³

2014'te El Kaide ile IŞİD arasındaki ilişkiler bozulduğundan beri taraflar birbirlerini yayımladıkları dergilerde ve açıklamalarda hedef almaktadır. IŞİD, El Kaide'yi Usame Bin Ladin'in kusursuz cihat metodundan sapmakla suçlarken; El Kaide ise IŞİD'i El Kaide'ye biatını bozan aşırılar ve Hariciler olarak itham etmektedir.³⁵⁴ Eymen Zevahiri yaptığı birçok açıklamada IŞİD'i Haricilere benzetmiştir. 8 Mayıs 2016'da yayımlanan bir konuşmasında Zevahiri IŞİD'i "*yeni aşırılıkçılar ve tekfirci Hariciler*" olarak nitelendirmiştir ve IŞİD mensuplarının Harici olduğunu söylemiştir.³⁵⁵ Ebu Muhammed el Cevlani ise IŞİD'i birçok kez Harici olmakla suçlamıştır. Cevlani, 2015'te El Cezire'ye verdiği röportajda IŞİD'in âlimler tarafından Harici olarak görüldüğünü ifade etmiştir:

"Âlimler, IŞİD'in açıklamalarını ve fiillerini gözlemledikten sonra onların günahlarından dolayı insanları tekfir eden, şerî kuralları gözetmeksizin insanların kanlarını helal gören Hariciler olduğu sonucuna vardı. Düşman gördükleri herkesi tekfir ediyorlar. Bizi de tekfir ediyorlar."³⁵⁶

HTŞ sözde şerî emirlerinden Ebu Abdullah eş-Şami El Nusra'yla IŞİD'in kopuş sürecini ele aldığı yazısında, IŞİD'i Harici olmakla suçlamıştır. Şami, IŞİD'i Haricilerin yöntemlerini yaymak ve modern dönemin Haricileri olmakla itham etmektedir ve IŞİD'in günümüzdeki liderliğinin bu dönemdeki Haricilere öncülük ettiğini söylemiştir. IŞİD'in aşırılığı ve tekfiri yaydığını ve böylece Suriye cihadını akamete uğrattığını savunmuştur. IŞİD'in kendisine karşı olan herkesi tekfir ettiğini söylemiştir.³⁵⁷

³⁵³ Taha Kılınç, M. Ali Büyükkara. "Yeni Selefilik ve IŞİD", haz. Aynur Erdoğan, (Röportaj, Dünya Bülteni Araştırma Masası, 2014), 17-19.

³⁵⁴ Hamming, **Jihadi Competition and Political**, 65.

³⁵⁵ Kyle Orton, "Al-Qaeda's Leader Calls for Jihadi Unity in Syria, Building a Caliphate", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/05/09/al-qaedas-leader-calls-for-jihadi-unity-in-syria-building-a-caliphate/>, [21.03.2019].

³⁵⁶ "Ebu Muhammed el Cevlani", <https://www.mepanews.com/ebu-muhammed-el-cevlani-5600h.htm>, [21.03.2019].

³⁵⁷ Kyle Orton, "Al-Qaeda Explains its Split with the Islamic State", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/06/al-qaeda-explains-its-split-with-the-islamic-state/>, [21.03.2019].

Bir diğerk sözde HTŞ komutanlarından Ebu Feth el Fergali, 2017'nin sonunda Esad rejimiyle çatışmaları esnasında IŞİD'i çok sert şekilde eleştirdiğı bir açıklama yapmıştır: “

“Hariciler tekfir düşüncesini esas alarak Müslümanlarla savaşıyor ve onların kanlarını, mallarını helal görüyorlar. Bağdadi çetesinin yaptığı şey tam olarak bu. Müslümanları haksız yere tekfir ediyorlar. Bu yaptıklarının ne Kuran'da ne de Sünnette yeri var. Haksız yere tekfir İslam şeriatının yasakladığı şeylerdendir.”³⁵⁸ Ayrıca HTŞ'nin Telegram adresinden yapılan birçok açıklamada IŞİD, ‘*Hariciler Örgütü*’ olarak nitelendirilmektedir.³⁵⁹

HTŞ içindeki İranlı Sünnilerden oluşan Ehli Sünnet Muhacir Hareketi'nin mensuplarından biri olan Mülavi Ebu Abdullah, kendisiyle yapılan röportajda HTŞ'nin IŞİD'e yönelik tutumunun nasıl olduğu sorusunu şu şekilde yanıtlamıştır:

“İlk başlarda herkes onların gerçekten halifelige sahip çıktığını düşündü ve bu yüzden de aralarında cihat ve hilafet makamı hakkında bilgisi az olanların bulunduğu dünyanın her yerinden insanı kendilerine çekmeyi başardılar. Ancak onların beraberinde getirdikleri yıkımı gördüğümüzde, mesela tekfir meselesini nasıl kullandıklarını, kendileri hariç tüm grupları nasıl tekfir ettiklerini, insan hayatının onlar için önemli olmadığını gördüğümüzde bize bunun yanlış bir yol olduğu malum oldu. Bunun üzerine biz de peygamberimizin hükmü çerçevesinde onların tekfirci ve cehennem köpekleri³⁶⁰ olduklarını ilan ettik.”³⁶¹

IŞİD ile birçok defa çatıştığı bilinen Ahrarü's-Şam da IŞİD'i Harici bir örgüt olarak nitelemektedir. Ahrarü's-Şam'ın eski liderlerinden Hasan Abbud, 2014'teki çatışmalar esnasında IŞİD'i “*bu çağın Haricileri*” olarak nitelendirmiştir.³⁶² Ahrarü's-Şam'ın Telegram hesabından yapılan bir diğerk açıklamada, IŞİD ‘*cehennem köpekleri*’ olarak nitelendirilerek Haricilerle özdeşleştirilmiştir.³⁶³

Cundül Aksa, Ahrarü's-Şam ve diğerk gruplar tarafından IŞİD hücresi olarak suçlanmasına rağmen, IŞİD'in aşırı ve bazı yönleriyle Harici bir örgüt olduğunu

³⁵⁸ “HTŞ lideri İdlib'teki Türk askeri ve IŞİD hakkında konuştu”, <https://www.mepanews.com/hts-lideri-idlibteki-turk-askeri-ve-isid-hakkinda-konustu-10632h.htm>, [22.03.2019].

³⁵⁹ Berker Yıldız, Mehmet Akif Okur, “Suriye İç Savaşı'nda Selefi Grupların Birbirlerine Karşı Kullandıkları Dinî Argümanlar”, (Bildiri Tam Metni, **V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 13- 15 Aralık 2018**), 484.

³⁶⁰ Burada Mülavi Ebu Abdullah, Hz. Peygamberin Haricileri kastederek söylediğı öne sürülen bir hadise atıf yaparak IŞİD'in dinî meşruiyetini hedef almıştır. İlgili hadisin kaynağı için bakınız; İbn Mace, Mukaddime, 173.

³⁶¹ Lars Hauch, “Interview with an Iranian fighter in Hayat Tahrir al- Sham”, <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/09/interview-with-an-iranian-fighter-in-hayat-tahrir-al-sham.php>, [22.03.2019].

³⁶² Nebi Miş, Ömer Behram Özdemir, “Suriye 2014”, **Ortadoğı Yılığı**: 2014, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman (Sakarya: Açılım Kitap, 2014): 173.

³⁶³ Yıldız, Okur, **age**, 483.

savunmaktadır.³⁶⁴ Cundül Aksa, IŞİD’i nasıl tanımladığıyla ilgili yaptığı bir diğer açıklamada şu hususları vurgulamıştır:

“Biz IŞİD halifeliğini tanımıyoruz ve geçersiz olduğunu söylüyoruz. Onlar Müslümanları haksız yere tekfir ediyor ve kanlarını döküyor. Biz onların aşırı ve yanlış davrandıklarını ve saldırgan olduklarını düşünüyoruz.”³⁶⁵

Bahsettiğimiz bu örgütlerin yanı sıra küresel Selefi hareketin en önemli isimlerinden olan Ebu Muhammed el Makdisi, IŞİD’i ‘*doğru yoldan ayrılmış sapkın bir örgüt*’ olarak nitelendirmiştir ve IŞİD mensuplarını El Nusra Cephesi’ne katılmaya ve bu örgütün liderine biat etmeye çağırmıştır.³⁶⁶ Küresel Selefi hareketin bir diğer önemli ismi olan Ebu Basir et-Tartusi de IŞİD’in Harici bir örgüt olduğunu ve onlara karşı savaşmanın cihat olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur.³⁶⁷

5.3. Selefi Gruplar Arasında Dinî ve Siyasî Meşruiyet Problemi: Biat

Daha çok El Kaide, El Nusra ve IŞİD arasındaki ilişkilerde ciddi bir dinî meşruiyet problemi yaratan argümanlardan biri de biattır. IŞİD halifeliğin ilanıyla birlikte tek meşrû siyasî otorite olarak kendisine biat edilebileceğini iddia etmiştir. El Kaide ise, IŞİD’in kendisine olan biat yükümlülüğünü bozduğunu söyleyerek bu örgütle Şubat 2014 itibarıyla artık hiçbir ilişkisi olmadığını ve örgütü kendi saflarından uzaklaştırdığını ilân etmiştir. Bu süreçte IŞİD tarafından feshedilmeyi reddederek El Kaide’ye yeniden biat eden El Nusra ise daha sonra ŞFC ve HTŞ’ye evrilerek El Kaide’yle olan biat ilişkisini sonlandırmıştır. Böylece biat sadece El Kaide’yle IŞİD arasında değil aynı zamanda El Kaide’yle El Nusra/ŞFC/HTŞ arasında da ciddi bir din referanslı meşruiyet problemine dönüşmüştür.³⁶⁸

Türkçe’de biat şeklinde kullanılan kelimenin Arapça aslı bey’attır. Sosyopolitik bir akid olarak beyat, devlet başkanını seçme, belirleme, İslam hukuku çerçevesinde ona bağlılık gösterme anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber döneminde daha çok dinî hükümlere bağlı kalmak ve Resûlullah’a itaat etmek

³⁶⁴ “Muhalefetin Kuşku Duyulan Ortağı: Cund el Aksa”, <http://www.suriyegundemi.com/2016/02/25/muhalefetin-kusku-duyulan-ortagi-cund-el-aksa/>, [22.03.2019].

³⁶⁵ Aymenn Jawad al-Tamimi, “Jund al-Aqsa withdraws from Jaysh al-Fatah”, <http://www.aymennjawad.org/2015/10/jund-al-aqsa-withdraws-from-jaysh-al-fatah>, [23.03.2019].

³⁶⁶ Lister, **Syrian Jihad: Al Qeda**, 230-231.

³⁶⁷ “Tartusi IŞİD’e savaş açtı”, <http://www.pressmedya.com/ortadogu/16801/tartusi-iside-savas-acti.html>, [23.03.2019].

³⁶⁸ Yaldız, Okur, **age**, 128.

anlamında kullanılan biat, Hz. Ebubekir'in halife seçilmesinden itibaren sonraki kullanışlarına esas olacak siyasî bir mahiyet kazanmış, bir devlet başkanını seçme yahut seçilmiş veya bu makama herhangi bir yolla gelmiş devlet başkanına bağlılık sunma anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Gerek dört halife döneminde görülen gerekse sonraki dönemlerde ortaya çıkan uygulamalar bu kurumun teorik esaslarının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.³⁶⁹

İslam tarihinde Hz. Peygamberle başlayan toplumun ıslah ve idaresi hareketi, onun vefatından sonra yeni bir safhaya girmiştir. Hz. Peygamberin irtihalinden önce kendisine bir halef bırakmaması, vefatından sonra Halife adı verilen bir idarecinin seçilmesi zarureti ortaya koymuştur. Hz. Ebubekir'in halife seçilmesiyle başlayan biat (Devlet başkanının seçimi) konusu, daha sonraki dönemlerde önemini ve ciddiyetini daima koruyan bir müessese olmuştur.³⁷⁰ İstilahî anlamda biat kavramı hakkında fikir yürütenler şu görüşleri ortaya koymuşlardır:

- Beyat, Sultana itaattir. Ona boyun eğmektir.
- Beyat, halifeye itaat konusunda, ona işlerin teslim edilmesi ve bu konuda karşılıklı anlaşma yapılmasıdır.
- Beyat, amelî ve kavî bir antlaşma olup, halifeye “Senin halifelliğine razı oldum” denilmesi ve bunun rıza ile yapılmasıdır.
- Beyat, siyasî bir akiddir. İslam ümmeti ve imam arasında Allah'ın kitabı ve Resullullahın sünnetine tabi olmak üzere yapılan andlaşmadır.
- Beyat akdinin gerçekleşmesi için bir Müslüman toplumun bulunması ve bu toplumun kendi içinden seçtiği bir idarecinin mevcudiyeti şarttır.³⁷¹

Halifenin yönetme meşruiyetini sağlayan biat için üç şart vardır:

- Halifelik makamının bulunması
- İmamete aday olacak kişinin bulunması
- Ehlül Hal ve'l- Akd³⁷² veya herkesin biatini alması.³⁷³

³⁶⁹ Cengiz Kallek, “Biat”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 6, (İstanbul: TDV, 1992): 120-121.

³⁷⁰ M. Ali Kapar, “İslam'ın İlk Döneminde Beyat ve Seçim Sistemi” (İstanbul: Beyan Yayınları, 1998), 9.

³⁷¹ *age*, 13-14.

Biat, özellikle Hz. Peygamber devrinde İslam dininin temel kaidelerine bağlılık ve itaat kaydı ile yapılmış, daha sonra buna siyasî bir boyut eklenmiştir. Hadislerden anlaşıldığı kadarıyla, bizzat Hz. Peygamber, hilafet kavramından bahsetmiş, yönetim hakkında genel olarak ve ayrıca yakın gelecekteki hadiselerle ilgili emir ve tavsiyeleri arasında biatle ilgili konulara da değinmiştir.³⁷⁴ Biatin dikkat edilmesi gereken özel bir anlamı da halifenin ilahî bir tayinle göreve gelmeyip, kullar (ümme veya ümmetten bir kısmı) tarafından belirleneceğini ifade etmesidir. Ehli Sünnet kelimacıları halifenin belirlenmesinde iki yol (bey' at veya nas) olabileceğini, nas bulunmadığına göre tek yolun biat olduğunu söylerler. İlk halife, biatle belirlendiği ve nassa dair bir delil bulunmadığı için halifeyi belirlemede asıl, biat (seçim-ihtiyar) usulüdür denir.³⁷⁵

I. Akabe Biatı olarak bilinen ve kadınların Hz. Peygamber tarafından İslam'a kabulüyle ilgili olan biat, İslam toplumunun temel esasları mahiyetinde olan şeylerle ilgiliydi. II. Akabe Biatı'nda ise, önceki şartlara ek olarak Hz. Nebi'yi koruma ve gerektiğinde harp etme şartları da koşulmuştur. Bu biatin diğer biatlardan farkı, devlet kurucu mahiyette olmasıdır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, yalnızca İslam, dolayısıyla peygamberlik makamını kabulün, siyasî yükümlülükler için yeterli görülmeyp ayrıca böyle bir anlaşmaya ihtiyaç duyulmasıdır.³⁷⁶ Hulefa-i Râşidîn döneminde biat, Hz. Peygamber dönemindeki kullanımından farklı olarak, "halîfeyi seçme ve seçilene itaat etme" anlamında siyasî bir içerik kazanmıştır. Söz konusu dönemde biata yüklenen bu anlamın pratikteki yansıması ise Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'ye halkın biatı neticesinde halife olarak biat edilmesidir.³⁷⁷

Kuran'da "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ulü'l emre de." 4/59 ayeti tefsir ve gelenek tarafından açıklanmak suretiyle siyaset hakkındaki İslâmî öğretinin başlangıç noktasını teşkil etmiştir. Bu öğretinin iki yönü vardır: Yöneticiler ve ona bağlı olanlar. Hem yöneticiler hem de

³⁷² Devlet başkanını seçmek ve gerektiğinde azletmekle yetkili olan heyet anlamında kullanılan İslam hukuku terimi, Ehlü'l-hâl ve'l-Akd, Bakınız: Abdulhamid İsmail el-Ensari, "Ehlü'l-Hâl ve'l-Akd", **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.10, (İstanbul: TDV, 1994): 539-541.

³⁷³ Kapar, age, 105.

³⁷⁴ Tuncay Başoğlu, "Hilafetin Sübut Şartı Olarak Beyat" **İLAM Araştırma Dergisi**, c. 1, s. 2 (1996): 82.

³⁷⁵ age, 84.

³⁷⁶ age, 85-86.

³⁷⁷ Ahmet Yöner, "İslam Mezheplerinde Biat Algısının Oluşum Süreci", **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 19, s. 2 (2014): 149.

yönetilenler şeriat tarafından belirlenen yükümlülüklerle Allah’a ve birbirlerine karşı sorumludurlar ve yönetilenlerin temel görevi yöneticiye itaattir. İtaat ödevi sadece politik değil aynı zamanda şeriat tarafından tanımlanan ve uyulmaya zorlanan vahiy temelli bir dinî zorunluluktur. Bu yüzden itaatsizlik hem bir suç hem de bir günahdır.³⁷⁸ Meşruiyet, yöneticinin nitelikli olması, görevi hak etmesi ve iktidara hukukî yollardan gelmesi anlamına geliyordu. Yönetilenler, Müslüman bir yöneticiye tam ve doğrudan bir itaat borçludur. Eğer bu yönetici meşruiyetini kaybetmişse veya yoksunsa, bu yöneticiye itaat görevi biter ve hatta bu itaatsizlik göreviyle yer değiştirebilir. Hz. Peygamber döneminde ise otoritenin kurulması, sürdürülmesi ve meşruiyeti konusunda bir problem yoktu çünkü bunlar doğrudan vahiyle belirleniyordu. Hz. Peygamberden sonra asıl sorun artık kafirler ya da müşriklerle değil; bir Müslüman yönetici ya da rejimin bir diğeriyle nasıl değiştirileceği konusunda ortaya çıktı. İslam tarihinin ilk yüzyılındaki dinî ve siyasî mücadeleler esnasında meşruiyet şiddetli bir sorun haline geldi.³⁷⁹

Hadis kitaplarında, yöneticiye itaati konu edinen epeyce rivayet mevcuttur. Bazı rivayetlerde itaat belli şartlar çerçevesinde gerçekleşirken, diğerlerinde hiçbir şarta bağlı olmadan, sadece yönetenlerin haklarını ön plana çıkaran, Kuran’a ve Hz. Peygamberin uygulamalarına uymayan bir itaat anlayışı telkin edilmektedir. İtaatın sınırının belirgin bir şekilde yer aldığı rivayetlerde ise yöneticinin kötülüğü emretmemesi, Allah’ın kitabına göre hükmetmesi, ehliyet sahibi olmasının gerekliliği ve itaatın bilinen/makul şeylerde olduğu gibi hususlar yer almaktadır.³⁸⁰

İŞİD’in biat anlayışı, halifeliğin ilanından sonra yayımlanmaya başlayan Dabık dergisinin ilk sayısında, bizzat Ebubekir el Bağdadi tarafından açıklanmıştır. İŞİD’e göre halifeliğin ilanı ile birlikte artık dünyada sadece iki kamp vardır. Bunlar bir tarafta İŞİD’in temsil ettiğini iddia ettiği İslam kampı diğeri ise küfür kampıdır. Artık bu iki kamptan biri zorunlu olarak tercih edilmelidir. Ya İŞİD’in ilan ettiği halifeye itaat edilecek ya da küfrün tarafında yer alınacaktır. Yani İŞİD’e biat etmeyen herkes küfrün temsilcileri olan kâfirlerdir.³⁸¹ İŞİD, 29 Haziran 2014’te halifeliğini ilan ettikten sonra egemenliğinin artık sadece Suriye ve Irak’ta değil tüm

³⁷⁸ Bernard Lewis, “**The Political Language of Islam**”, (Chicago: The University of Chicago Press, 1988), 91.

³⁷⁹ **age**, 94-95.

³⁸⁰ İlyas Canikli, “İtaat Kültürünün Oluşmasında Hadislerin Rolü”, **İslâmî İlimler Dergisi**, c. 1, s.2 (2009): 310-312.

³⁸¹ **Dabık**, S.1,10.

dünyada geçerli olduğunu iddia etmiştir. Ebu Muhammed el Adnani “*İslam Devleti’nin halifeliğin tüm kurucu unsurlarına sahip olduğunu ve Ebubekir el Bağdadi’nin ise bir halifenin tüm yeterliliklerini haiz olduğunu*” söylemiştir ve dünyadaki tüm Müslümanların Bağdadi’ye biat etmesi çağrısında bulunmuştur.³⁸² Ayrıca Adnani “*Bu Allah’ın Vaadidir*” adlı konuşmasında halifeliğin ilanı ile tüm emirlik, grup ve devletlerin meşruiyetinin artık yok/hükümsüz olduğunu dile getirmiş ve tüm Müslümanların Ebubekir el Bağdadi’ye biat etmesinin dinî bir vecibe olduğunu savunmuştur.³⁸³

Bu tartışmalar, IŞİD ile El Kaide arasındaki biat sorununun teknik yönüyle ilgili tartışmaları da beraberinde getirmiştir. IİD ilan edildiğinde Ebu Hamza el Muhacir, Ebu Ömer el Bağdadi’ye biat etmiştir. Ebu Hamza el Muhacir’in yeni kurulan bu “devlete” biatıyla artık Irak El Kaidesi’nin Bin Ladin’e olan biatı sonlanmış mıdır? Hatta bu biatla birlikte artık kendisini bir ‘devlet’ olarak isimlendiren IİD, El Kaide gibi bir ‘örgüte’ biat edebilir mi ve Bin Ladin’in otoritesi Ebu Ömer el Bağdadi’ye geçmiş midir gibi sorular üzerinden iki örgüt arasındaki biat tartışması devam etmiştir.³⁸⁴ Tartışmanın özünü “*bir devletin bir örgüte biat edip edemeyeceği ve bu durumda hangisinin siyasi otoriteye sahip olacağı sorunsalı*” oluşturmaktadır. IŞİD’e göre, bir toprak parçasını ele geçirip yönetmekle (statehood) halifeliğin ilânı arasında fark vardır. IŞİD mensupları, bir toprak parçasına hükmetmeyi halifeliğin ilânı için gerekli bir şart olarak görürler. Eyalet olma durumu sadece bir toprak parçasını ele geçirmekle başarılabilir. Ancak halifelik ilan edilmeden önce ek koşulların sağlanması gerekmektedir. IŞİD, Suriye ve Irak’ın önemli bir kısmını ele geçirip kontrol ettiği ve bir güç merkezine dönüştüğü zaman, grubun sözde âlimleri, şura konseyi üyeleri ve liderleriyle halifelik ilânı için gerekli koşulların oluşup oluşmadığını değerlendirerek sözde İslâmî halifeliğin kurulduğu ilân edilmiştir.³⁸⁵

El Kaide’yle IŞİD arasındaki biat problemi, Ebu Musab ez Zerkavi’nin Usame Bin Ladin’le Afganistan’da ilk kez karşılaştıkları 1999 yılına kadar uzanmaktadır. Bu dönemde Bin Ladin, Zerkavi’den kendisine biat etmesini istemiş

³⁸² Bunzel, *From Paper State to Caliphate*, 31.

³⁸³ “This is the Promise of Allah”, <https://scholarship.tricolib.brynmaur.edu/bitstream/handle/10066/14242/ADN20140629.pdf?sequence=1>, [25. 03.2019].

³⁸⁴ Lahoud, Ubaydi, *age*, 2-3.

³⁸⁵ Maher, *age*, 4.

ancak Zerkavi Bin Ladin'in bu talebini geri çevirmiştir. Daha sonra Ekim 2004'te Irak El Kaidesi'nin kuruluşunu ilân eden Zerkavi'nin sekiz ay süren müzakerelerden sonra Usame Bin Ladin'e biat ettiği bilinmektedir.³⁸⁶

2013 Nisan ayında IŞİD kurulduktan sonra Suriye'de hangi gruba biat edileceğiyle ilgili tartışmalar sürmektedir. Bu tartışmalarda IŞİD'i destekleyenler Suriye'de savaşıyan tüm grupların Bağdadi'ye biat etmek zorunda olduklarını savunmuşlardır. 2013 yılında örgütün sözde şerî emirlerinden olan Ebu Cafer El Hattab, İslam Hukuku'nda sınırlı ve sınırsız olmak üzere iki tür biat biçimi olduğunu ifade etmiştir. Sınırlı biat, sadece cihat meselesiyle ilgili olarak ve süreli olmak kaydıyla Ebu Musab ez Zerkavi gibi örgüt liderlerine verilirken; sınırsız biat siyasî toplumun liderine hiçbir şart olmadan ve süresiz olarak verilir. Ona göre, IŞİD'e olan biat sınırsızdır ve Ebubekir el Bağdadi bir halifenin gerektirdiği tüm şartları haizdir.³⁸⁷

El Kaide'yle IŞİD arasındaki Şubat 2014'te tamamen kopuşa sebep olan tartışmaların odak noktasını oluşturan hususlardan biri de biat meselesiydi. Nisan 2013'te Ebubekir El Bağdadi, IİD ve El Nusra'nın feshedildiğini duyurmuş ve IŞİD'in kurulduğunu ilân etmiştir. Ebu Muhammed Cevlani ise IŞİD lideri Bağdadi'nin kendilerini feshetmesini reddederek Eymen Zevahiri'ye olan biatını yinelemiştir.³⁸⁸ Zevahiri bu süreçte IŞİD'in sadece Suriye sahasıyla sınırlı kalması talimatını vermiştir. Bunun üzerine Ebubekir el Bağdadi, El Kaide'den sadece birtakım metodolojik ve şerî meselelere ilişkin tavsiyeler aldıklarını ancak bunun El Kaide'ye biat ettikleri anlamına gelmediğini söyleyerek Zevahiri'nin bu talimatını reddettiklerini ifade eden bir açıklama yayımlamıştır.³⁸⁹ Zevahiri, 2006'da IİD'nin kendileriyle istişare edilmeden kurulmasına rağmen daha sonra Ebu Hamza el Muhacir'in kendilerine bir mektup göndererek IİD'nin El Kaide'ye biat ettiğini açıkladığını ifade etmiştir.³⁹⁰ Bunun üzerine dönemin sözde IŞİD sözcüsü Ebu Muhammed el Adnani yaptığı bir açıklamada ne IİD'nin ne de IŞİD'in hiçbir zaman

³⁸⁶ Zelin, *The War Between ISIS and Al-Qaeda for Supremacy*, 2.

³⁸⁷ Bunzel, *From Paper State to Caliphate*, 26.

³⁸⁸ Aymenn Jawad al-Tamimi, *Al-Qaeda Uncoupling: Jabhat Al Nusra's Rebranding*, 16.

³⁸⁹ Kyle Orton, "ISIS Rejects Al-Qaeda's Command To Return To Iraq", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/03/isis-rejects-al-qaedas-command-to-return-to-iraq/>, [28.03.2019].

³⁹⁰ Kyle Orton, "Al-Qaeda Provides Evidence ISIS Was Its Iraqi Branch, Calls For It To Return", <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/05/03/al-qaeda-provides-evidence-isis-was-its-iraqi-branch-calls-for-it-to-return/>, [28.03.2019].

El Kaide'ye biat etmediğini savunmuştur. Aksine cihadın önde gelenleri olarak görülen El Kaide liderlerinin sadece tavsiyelerinin dikkate alındığını ve Zevahiri'nin Şiilere saldırılmaması gerektiği talimatına rağmen örgütün buna uymadığını ifade etmiştir. Eğer Zevahiri'nin iddia ettiği gibi IİD El Kaide'nin bir kolu olsaydı onun talimatlarına uyulması gerektiğini, ancak kendilerinin bu talimatlara uymadığını söyleyerek kendi tezini savunmaya çalışmıştır.³⁹¹

Dönemin El Nusra sözde şerî emirlerinden Ebu Abdullah eş-Şami, Büyük Cihat Ağacının Gölgesinde adlı kitabında El Kaide-El Nusra ve IŞİD arasındaki biat problemine değinmiştir. Şami, IŞİD ilân edilmeden önceki dönemde Ebubekir el Bağdadi'yle Suriye'de görüşüğünü ve Bağdadi'ye sorduğu sorular üzerinden El Nusra'nın doğrudan El Kaide'ye biat edip etmediğini irdelediğini söylemiştir. Şami, Bağdadi'ye biat etmeden önce onun El Kaide'ye biat edip etmediğini sormuştur ve Bağdadi ise Usame Bin Ladin öldürüldükten sonra Eymen Zevahiri'ye biat ettiğini söylemiştir. Dolayısıyla Şami, El Nusra'nın Bağdadi'ye olan biatının dolaylı olarak El Kaide'ye biat etmek anlamına geldiğini söyleyerek El Nusra'nın biat yükümlülüklerini ihlal etmediğini savunmuştur.³⁹²

Hassan Hassan'a göre El Kaide'yle IŞİD arasındaki çatışmayı derinleştiren en ciddi sorular meşruiyet ve otoriteyle ilgili meseleye odaklanmıştır. El Kaide, IŞİD'in ilân ettiği hilafeti kendisi için varoluşsal bir tehdit olarak görmüştür. Zira Ebubekir el Bağdadi eğer küresel cihat hareketinin meşrû halifesi olarak geniş çapta kabul görürse, tüm otoriteyi IŞİD ele geçirecektir ve teorik olarak tüm diğer sözde cihatçı grupların kendisini feshederek Bağdadi'ye biat etmesi gerekecektir. Zevahiri ise bu hilafet ilanını kabul etmediklerini ve Bağdadi'yi halife olarak görmediklerini söyleyerek istişare olmadan hilafet ilân etmenin meşrû olmadığını belirtmiştir. Ayrıca üst düzey El Kaide liderleri, Bağdadi'nin bir halifelik ilan etmek için gerekli konsensüse sahip olmadığını ve güvenilir bir şekilde Müslümanları koruyacak büyüklükte bir bölgeyi ele geçiremediğini iddia etmiştir. Zevahiri, istişare edilmeden ve sahada yeterince güçlenmeden ilân edilen bu hilafetin Müslümanlar arasında

³⁹¹ Thomas Joscelyn, "ISIS spokesman blames Zawahiri for infighting in Syria", https://www.longwarjournal.org/archives/2014/05/isis_spokesman_blame.php, [29.03.2019].

³⁹² "The establishment of Jabhat Al-Nusra and the events of Al Sham from the beginning of the disagreement to the announcement of Dawlah", <https://fitnafiumma.wordpress.com/2017/03/15/the-establishment-of-jabhat-al-nusra-and-the-events-of-al-sham-from-the-beginning-of-the-disagreement-to-the-announcement-of-dawlah/>, [01.04.2019].

parçalanmaya neden olduğu için çifte bir suç olduğunu savunmuştur.³⁹³ Nitekim El Kaide, daha önce yaptığı açıklamalarda IŞİD'in devlet olma iddiasını reddetmiştir ve onu diğer sözde cihatçı gruplar gibi bir grup olarak nitelemiştir.³⁹⁴

Eski bir El Kaideli militan, IŞİD ile aralarındaki farklı görüşlerin, sadece tekfir konusunda değil, aynı zamanda biat konusunda olduğunu da söylemiştir. Aslında IŞİD için, Bağdadi'ye biat etmeyi reddedenlerle savaşmak zorunludur. Nitekim sadece halifenin egemenliği altında birleşilebilirdi ancak durum El Kaide için öyle değildir. Bir diğer El Kaideli militan, El Kaide için asıl meselenin özünde biat ile ilgili dinî-ideolojik bir mesele olduğunu çünkü IŞİD'in Eymen Zevahiri'den izin almadan hilafet ilân ettiğini söylemiştir.³⁹⁵

Önde gelen Selefi ideologlardan Ebu Katade el Filistini ve Ebu Muhammed el Makdisi, Suriye'de IŞİD'in ilan ettiği hilafeti ve Ebubekir el Bağdadi'nin halifeliğini meşrû görmemektedir ve reddetmektedir. Ebu Katade el Filistini, Suriye'de halife olarak görülmesi gereken bir emir olmadığını, tüm sözde cihatçı grupların İslam Devleti kurmak için çabaladığını ancak henüz hiçbir örgütün devlet olarak nitelenemeyeceğini ifade etmiştir. IŞİD'in gerçek bir devlet olmadığını, sadece diğer sözde cihatçı gruplar gibi bir grup olduğunu ve bu örgüte ancak sınırlı şekilde biat edilebileceğini savunmuştur. Makdisi de aynı şekilde IŞİD'in devlet olma iddiasını reddetmiş ve İslam Devleti için belirli aşamaların gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca, El Nusra ve IŞİD içindeki savaşçılara tek bir örgüt ve tek bir emir altında savaşmaları gerektiğini tavsiye etmiştir; ancak bu emir Ebubekir El Bağdadi olmamalıdır.³⁹⁶

Biat meselesiyle ilgili aralarında ciddi bir din referanslı meşruiyet problemi olan iki diğer grup El Kaide ve HTŞ'dir. İki örgüt arasındaki biat sorunu, El Nusra'nın ŞFC ve HTŞ'ye evrilme süreciyle doğrudan ilgilidir. Nitekim bu sürecin sonunda El Nusra El Kaide'den örgütsel olarak koparak biat ilişkisini sonlandırmıştır. Eymen Zevahiri 4 Ekim 2017'de yayımlanan “*Onlarla Zulüm Kalmayınca Kadar Savaşacağız*” adlı konuşmasında biat meselesine değinmesine rağmen HTŞ'yle aralarındaki biat problemine doğrudan değinmemiştir. Zevahiri, bu

³⁹³ Hassan, **Two Houses Divided: How Conflict**, 4-5.

³⁹⁴ Kyle Orton, “Al-Qaeda Disowns ISIS”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/03/21/al-qaeda-disowns-isis/>, [01.04.2019].

³⁹⁵ Lounnas, **age**, 18.

³⁹⁶ Bunzel, **From Paper State to Caliphate**, 27.

konusmasında “*itaatin şeri bir taahhüt olduğunu ve doğası gereği bağlayıcı ve ihlal edilmesinin yasak olduğunu*” dile getirmiştir. Ayrıca Suriye’de dış saldırılara uğramak istemeyen ve terörist örgüt kabul edilmek istemeyenlerin El Kaide’den kopmaya çalıştığını ancak El Kaide’nin bunların sorumlusu olmadığını ifade eden Zevahiri’nin bu açıklamasıyla HTŞ’yi kastettiğine dair ciddi bir kanaat oluşmaktadır.³⁹⁷ Zevahiri’nin bu açıklamasında HTŞ’yi kastetmesi, El Nusra’nın Suriye’deki ŞFC ve HTŞ sürecini onaylamadığı anlamına gelmektedir.³⁹⁸ Nitekim Zevahiri’nin bu süreci onaylamadığı daha sonra iki örgüt arasındaki karşılıklı tartışmalar esnasında açıkça ortaya çıkmıştır.

Zevahiri’nin bu açıklamalarından sonra El Nusra’nın eski sözde şerî emiri olan ve HTŞ kurulduktan sonra bu gruptan ayrılarak El Kaide’yi destekleyen Sami el Ureydi, HTŞ’nin El Kaide’ye olan biat yükümlülüğünü ihlal ettiğini savunmuştur. Ureydi, bu konuyla ilgili yaptığı açıklamada şu noktalara değinmiştir:

- El Kaide’nin rızası dışında biat yükümlülüğünü ihlal etmek caiz değildir.
- El Nusra Cephesinin, ŞFC’yi ilân etmesini Eymen Zevahiri onaylamamıştır.
- ŞFC sadece medyaya yönelik bir girişim olarak tasarlanmıştır ancak HTŞ El Kaide’den tümüyle bir kopuştur ve El Kaide’ye itaatsizliktir.
- El Nusra’nın bu itaatsizliğiyle IŞİD’in El Kaide’ye olan itaatsizliği arasında bir fark yoktur.³⁹⁹

Ebu Abdullah eş-Şami, Ureydi’nin bu iddialarına yaptığı uzun bir açıklamayla cevap vermiştir. Bu açıklamada El Kaide’yle aralarındaki biat sorunuyla ilgili şu noktaları vurgulamıştır:

- El Nusra’nın ŞFC ve HTŞ’ye evrilmesi sürecinde El Kaide’ye olan biatımız şerî kurallara aykırı bir şekilde ihlal edilmemiştir.

³⁹⁷ “We Shall Fight You Until There Is No More Persecution”, <https://azelin.files.wordpress.com/2017/10/dr-ayman-al-zccca3awacc84hiricc84-22we-shall-fight-you-until-there-is-no-more-persecution22-en.pdf>, [02.04.2019].

³⁹⁸ Thomas Joscelyn, “Ayman al Zawahiri argues jihadists can’t deceive America”, <https://www.longwarjournal.org/archives/2017/10/analysis-ayman-al-zawahiri-argues-jihadists-cant-deceive-america.php>, [02.04.2019].

³⁹⁹ Aymenn Jawad al Tamimi, “The Hay’at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (I)”, <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary>, [02.04.2019].

- ŞFC, El Kaide'yle ilişkileri gizli bir şekilde sürdürmek için tasarlanmıştı ancak Zevahiri bu fikri reddetmiştir.
- ŞFC ve HTŞ'nin kurulmasının meşruiyet zeminini, Suriye cihadının içinde bulunduğu durum, Şam cihadının çıkarları ve Zevahiri'nin Suriye'de cihatçı gruplar birlik sağladığı takdirde biat ilişkisinin sonlandırılabilmesi ve örgütsel bağların kopartılabileceği fikri oluşturmaktadır.
- El Kaide'yle ilişkilerimizi sonlandırmamız ideolojik programımızı değiştirdiğimizi göstermez. Sadece faaliyet gösterdiğimiz bölgeye odaklandığımız fikrini reddediyoruz. Hala daha geniş cihat projesine bağlıyız.⁴⁰⁰

Biat sorunu bağlamında El Kaide'yle HTŞ arasındaki ilişkiler Eymen Zevahiri'nin 28 Kasım 2017'de HTŞ'yi sert bir şekilde eleştirdiği “*Onlarla Kenetlenmiş bir Yapı Halinde Savaşacağız*” adlı konuşmasıyla kopuş noktasına gelmiştir. Bu açıklamada Zevahiri şu hususlara vurgu yapmıştır:

- Biat şerî bakımdan bağlayıcıdır ve tek taraflı olarak bozulması haramdır.
- El Nusra'nın ŞFC'yi ilan ederek bize gizli bir şekilde biat etmesini kabul etmiyoruz.
- Eğer Suriye'deki cihatçı gruplar arasında birlik sağlansaydı biz bunu kabul ederdik ve El Nusra'nın bize olan biatını sonlandırmasına izin verirdik.
- Suriye cihadı sadece Suriyelilerin, Deraahlıların, Şamlıların ya da İdliblilerin cihadı değildir; aksine tüm Müslüman ümmetinin cihadıdır.⁴⁰¹

Ebu Abdullah Şami, Zevahiri'nin yaptığı bu konuşmasına tepki olarak yaptığı açıklamada şu hususlara vurgu yapmıştır:

- ŞFC'yi diğer gruplarla birleşmeye bir zemin teşkil etmesi için ilân ettik ve birleşmeye güçlü bir ortam hazırladık.
- Şam cihadı tüm ümmetin cihadıdır; bizim El Kaide'ye biat etmemiz ya da etmememiz bu gerçeği değiştirmeyecektir.

⁴⁰⁰ “A comprehensive history – How Jabhat Nusra broke its ties with Al-Qaeda”, <https://al-maqalaat.com/2017/12/01/7/>, [02.04.2019].

⁴⁰¹ Kyle Orton, “Ayman al-Zawahiri Finally Addresses the Problems with Al-Qaeda's Syrian Branch”, <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/12/04/ayman-al-zawahiri-finally-addresses-the-problems-with-al-qaeda-syrian-branch/>, [03.04.2019].

- Biz sizin (Zevahiri'nin) gizli biatı reddettiğinizi aylar sonra öğrendik; eğer daha önce haberdar olsaydık ŞFC'yi kurmazdık. Suriye cihadının maslahatına uygun bir şekilde bu adımı attık. Eğer bugün Şam cihadının maslahatı El Kaide'ye dönmek olsa bunu ilk biz yaparız.
- Biz El Kaide'ye '*savaş ve cihat biati*' verdik; bundan daha fazlasını vermedik.⁴⁰²

Son olarak Aymenn Jawad al-Tamimi'nin HTŞ'nin özel birliklerinden Asaib el Hamra'nın (*Kırmızı Bandajlılar*) mensuplarından biriyle yaptığı röportajda HTŞ'nin Hurras ed Din'le ilişkileri bağlamında El Kaide'yle biat ilişkisine değinilmiştir. Bu röportajda HTŞ'li militan, Hurras ed Din'in kendileriyle aynı hedeflere sahip bir mücahit grup olduğunu ancak aralarındaki anlaşmazlığın El Kaide'yle biat ilişkisinin sonlandırılmasından kaynaklandığını belirtmiştir. İki örgüt arasındaki problemin biat ilişkisini sonlandırmanın tercih edilip edilemeyeceği konusundaki anlaşmazlıktan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Sorun biatle ilgili içtihat farklılıklarıyla ilgilidir.⁴⁰³ Dolayısıyla HTŞ'li bu militanın söylemlerinden hareketle, HTŞ'nin kuruluşuyla birlikte El Kaide'yle HTŞ arasındaki biat ilişkisinin artık tamamen sonlandığını söyleyebilmek mümkündür.

⁴⁰² "HTŞ'den El Kaide'nin 'biat' Açıklamasına Cevap", <https://www.mepanews.com/htsden-el-kaidenin-biat-aciklamasına-cevap-11546h.htm>, [03.04.2019].

⁴⁰³ Aymenn Jawad al-Tamimi, "Hay'at Tahrir al-Sham's 'Red Bands': Interview", <http://www.aymennjawad.org/2019/03/hayat-tahrir-al-sham-red-bands-interview>, [03.04.2019].

6. SONUÇ

Suriye İç Savaşı'nda özellikle 2013 yılından sonra Selefi örgütlerin hızla yükselişe geçmesi tüm dikkatleri bu grupların üzerine çekmiştir. Suriye'de iç savaşın başladığı dönemde ortaya çıkan, ana omurgalarını ÖSO'nun oluşturduğu silahlı gruplar ilk etapta İslam Devleti kurmak gibi bir amaçları olmamasına ve İslâmî bir retoriği tercih etmemelerine rağmen, 2012-2013 dönemini kapsayan kısa bir süre zarfında Ahrarü's-Şam, El Nusra/ŞFC/HTŞ, IŞİD ve El Kaide gibi Selefi grupların Suriye sahasında hızla etkinlik kazanmasıyla Suriye İç Savaşı muhalif grupların ana ekseninin bu örgütler tarafından kısa bir süre içinde "*Selefileştirilmesiyle*" sonuçlanmıştır. Bu örgütler sadece Esad rejimine karşı değil birbirleriyle de çatışmıştır. Bu tezde, bu örgütler arasındaki çatışmanın özünde dinî/ideolojik ve maddî çıkarlarla ilgili olan iki farklı boyuta sahip olduğu öne sürülmüştür. Bu çatışmaların maddî çıkarlarla ilgili boyutunu; bu örgütler arasındaki sadece fiilî çatışmalar değil; aynı zamanda stratejik farklılıklardan kaynaklanan sorunlar, egemenlik ve yönetim problemleri, örgütsel anlaşmazlıklar, dış aktörlerle ilişkilere yaklaşım farklılığı, ekonomik ve askerî kaynakların kontrolü için mücadele gibi sebepler oluşturmuştur. Dinî/ideolojik boyutunu ise bu örgütlerin tekfir, Haricilik ve biat kavramları bağlamında birbirlerinin dinî ve siyasî meşruiyetini yok etmek için verdikleri mücadele oluşturmuştur. Tez boyunca bu sebepler bağlamında ele alınan çatışmaların temelde dinî/ideolojik ve çıkarlarla ilgili boyutları örgütler bağlamında ele alınarak öne sürdüğümüz hipotez savunulmuştur.

Suriye'de Selefilik, her dönemde bütünlük arz eden dinî bir ideoloji olmaktan ziyade, farklı dönem ve koşullarda farklı biçimlerde kendisini göstermiştir. 12-13. yüzyılda İbni Teymiyye ve takipçileri Suriye'de daha sert bir dinî eğilimi temsil etmiştir. Suriye'de, 19. yüzyılda resmî ulemaya karşı tepkinin bir yansıması olarak ortaya çıkan Selefilik, 20. yüzyılda ise ülkenin mezhep temelli bir politik ve sosyal manzaraya sahip olması sebebiyle daha radikal bir yöne doğru evrilmiştir. Esad rejiminin iktidara gelmesiyle rejime karşı silahlı mücadele fikrini savunan gruplar ortaya çıkmıştır. Suriye'de Selefilik, 1982 Hama olaylarından sonra 2011'de

başlayan iç savaş sürecine kadar etkili olamamıştır. Suriye’de iç savaşın başlangıcından sonra ise “seküler muhalif grupların” Esad rejimine karşı başarısız olması tezde ele alınan Selefi örgütlerin hızla güçlendiği bir sürecin başlamasına sebep olmuştur. Bu örgütlerden IŞİD, El Nusra/ŞFC/HTŞ, El Kaide ve Cundül Aksa, uluslararası kurumlar ve devletler tarafından terörist örgüt olarak kabul edilmelerine rağmen diğerleriyle ilgili bu konudaki tartışma ve anlaşmazlıklar devam etmektedir.

Suriye İç Savaşı’nda El Kaide-El Nusra/ŞFC/HTŞ ile IŞİD arasındaki çatışmalar temelde IŞİD’in Suriye’deki hızlı yükselişinin yansımaları olarak okunabilir. El Kaide’yle IŞİD arasındaki çatışmalar, Suriye’de başlamamıştır ancak tez boyunca bahsettiğimiz iç savaş sürecindeki gelişmelerin sonucu olarak bu iki örgüt birbirinden kopmuştur. El Nusra ise ilk etapta IŞİD’in Suriye’deki egemenliğini tanımayarak doğrudan El Kaide’ye biat etmiştir. Ancak ilerleyen süreçte El Nusra’nın Suriye odaklı bir siyasî stratejiyi hayata geçirmeye çalışması, bu örgütün El Kaide’yle arasındaki ilişkilerin hızla bozulmasına yol açmıştır. Nitekim El Nusra, ŞFC ve HTŞ’yi kurarak zaman içinde El Kaide’den örgütsel olarak kopmuştur. HTŞ ile Ahrarü’ş Şam-NZH arasındaki çatışmalarda ise bu örgütlerin Suriye’deki muhalif grupların başat aktörü ve öncüsü olmak ve kontrol ettikleri bölgelerdeki askerî ve ekonomik kaynakları ele geçirerek tek egemen aktör olmak istedikleri görülmektedir. Bu örgütler arasındaki çatışmalar uzun bir süredir muhaliflerin elinde bulunan tek bölge olan İdlib’de yoğunlaşmıştır. HTŞ, Ocak 2019’daki çatışmalardan sonra İdlib’in büyük bir bölümünü kontrolü altına alarak buradaki askerî ve siyasî varlığını pekiştirmiştir. HTŞ ile Ceyş’el İslam arasındaki çatışmaların Doğu Guta’da cereyan ettiği ve son derece sınırlı bir kapsama sahip olduğu görülmüştür. Ahrarü’ş-Şam’la Cundül Aksa arasındaki çatışmaların temel sebebi, Cundül Aksa’nın bağımsız hareket etmeye çalışan bir örgüt olması ve IŞİD’le ilişkili olmakla suçlanmasıdır. Bu süreçte Cundül Aksa HTŞ’ye katılmasına rağmen bu birleşme kısa sürmüştür ve iki örgüt arasında çatışmalar yaşanmıştır. Aynı şekilde Liva el Aksa, HTŞ tarafından IŞİD’le ilişkili olmakla suçlanmış ve bu örgütler de birbiriyle çatışmıştır.

Suriye İç Savaşı’nda ele alınan Selefi gruplar, rakip örgütün dinî ve siyasî meşruiyetini yok etmek için temelde tekfir, Haricilik ve biat argümanları bağlamında birbiriyle çatışmıştır. IŞİD, kendisini biat edilecek tek meşrû siyasî otorite olarak görmektedir ve bunu kabul etmeyen diğer grupları tekfir ederek onların dinî/siyasî

meşruiyetlerini yok etmeye çalışmaktadır. Böyle yaparak, bu gruplara karşı saldırılarının meşruiyet zeminini oluşturmaktadır. Zira IŞİD tekfir ettiği bu grupları din dışı ilân ederek, bunlarla arasındaki çatışmayı “*tek meşru dinî otorite olan IŞİD ile İslam dışı diğer gruplar arasındaki çatışma*” bağlamına oturtmaktadır. IŞİD bu bağlamda El Kaide, El Nusra/ŞFC/HTŞ, Hurras ed- Din, Ahrarü’ş-Şam ve diğer grupları tekfir etmiştir. IŞİD’in tekfiri aşırı bir şekilde kullanması ise diğer Selefi grupları, IŞİD’i İslam Tarihi’nin erken döneminde ortaya çıkan ve tekfiri muhaliflerine karşı aşırı bir şekilde kullanan ve meşrû kabul edilmeyen Haricilerle özdeşleştirerek bu örgütün dinî meşruiyetini yok etmeye sevk etmiştir. Bu gruplar IŞİD’i Haricilerle özdeşleştirerek onun sadece Müslümanlarla savaşı ve bundan dolayı dinî/siyasî meşruiyeti olmayan aşırı bir fırka olduğunu göstermeye çalışmıştır. El Kaide, IŞİD hilafet ilan ettikten sonra bu örgütün daha önce kendisine biat ettiğini, dinî bir vecibe olan biat yükümlüğünün ihlal edildiğini öne sürerek IŞİD’in asi bir örgüt olduğunu göstermeye çalışmıştır. Buna karşın IŞİD ise El Kaide’ye hiçbir zaman biat etmediğini ve özellikle hilafetin ilanından sonra itaat edilmeye layık tek meşrû siyasî otoritenin kendisi olduğunu iddia etmiştir. El Nusra ise bu süreçte Suriye’de IŞİD’e biat etmeyerek doğrudan El Kaide’ye biat ettiğini açıklamıştır. Ancak El Nusra daha sonra ŞFC ve HTŞ’yi kurarak El Kaide’yle olan biat ilişkisini sonlandırmıştır. El Kaide ise buna karşın El Nusra’nın kendileriyle itişare etmeden ve Suriye’de tüm sözde mücahit gruplar birleşmeden örgütsel ilişkisini sonlandırmasının biat yükümlüğünün ihlâl edilmesi olduğunu iddia etmiştir. Bu örgütler arasındaki biat argümanı bağlamında yaşanan çatışmaların, temelde hangisinin siyasî/dinî bakımdan itaat edilmeye uygun meşrû otorite olduğunun belirlenmesiyle ilgili olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitap – Makale vd.

Acun, Can, Bünyamin Keskin, Bilal Salaleyh. “El Kaide’den HTŞ’ye Nusra Cephesi” Rapor. Seta Yayınları, 2017.

Acun, Can. “Neo El Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)”. **Seta Perspektif**. s. 53 (Haziran 2014): 1-6.

Adraoui, Mohamed Ali. “The Case Of Jabhat Al-Nusra in Syrian Conflict 2011-2016: Towards a Strategy of Nationalization”. **Mediterranean Politics**. c. 24. s. 2 (2019): 260-267.

Aksoy, Ersin. “Selefilik ve Suriye’deki Selefi Hareketler”. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2016.

Al Rawi, Waleed, Sterling, Jense. “Syria’s Salafi Networks: More Local You Think”. **PRISM**. c. 4, (2014): 43-57.

Alshech, Eli. “The Doctrinal Crisis Within the Salafi – Jihadis Ranks and the Emergence of Neo- Takfirism: A Historical and Doctrinal Analysis”, **Islamic Law and Society** 21, (2014): 419-452.

al-Tamimi, Aymenn Jawad. “Al Qaeda Uncoupling: Jabhat Al-Nusra’s Rebranding as Jabhat Fateh al-Sham”. **CTC Sentinel**. c. 9. s. 8 (2016): 16-21.

al-Tamimi, Aymenn Jawad. “From Jabhat al Nusra to Hay’at Tahrir al Sham: Evolution, Approach and Future”. Konrad Adenauer Stiftung, 2018.

al-Tamimi, Aymenn Jawad. “Success for Al-Qaeda in Syria”. **Perspective on Terrorism**. c. 11. s. 6, (2017): 131-139.

al-Tamimi, Aymenn Jawad. “The Formation of Hay’at Tahrir al Sham and Wider Tensions in the Syrian Insurgency”. **CTC Sentinel**. c. 10. s. 2 (2017): 16-21.

Apak, Âdem “İslam Tarihi Boyunca Selef ve Selefilik Kavramlarının Anlam Serüveni”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik**, **Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, 8-10 Kasım 2013**, (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2013): 39-50.

Arterbury, “Jund al-Aqsa: The Disappearance of a ‘Third-Way’ Faction in Syria’s Conflict”, **Terrorism Monitor**, c. 15, s. 22 (2016): 5-8.

Aydiner, Burak Günhan. “Al-Qaeda: Its Ideology and Organizational Evolution”. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Aydınlı, Ersel “Assessing Violent Nonstate Actorness in Global Politics: a Framework for Analysis”. **Cambridge Review of International Affairs** vol. 28, No. 3 (2015): 424-444.

Baczko, Adam, Gilles Dorronsoro, Arthur Qesnay. “**Suriye: Bir İç Savaşın Anatomisi**”. çev. Ayşe Meral. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.

Balanche, Fabrice. **Sectarianism in Syria’s Civil War**. Washington: The Washington Institute For Near East Policy, 2018.

Başoğlu, Tuncay. “Hilafetin Sübut Şartı Olarak Beyat” **İLAM Araştırma Dergisi**. c. 1. s. 2 (1996): 81-111.

Buhari. **el-Edebü’l-müfred**. 73.

Bulut, H. İbrahim. “Dinî Şiddetin Fikrî Arka Planı Olarak Haricilik ve Günümüze Yansımaları”. **Usûl İslam Araştırmaları**. c. 11. s. 11 (2009): 41-54.

Bunzel, Cole. “From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State”. Analysis Paper. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, 2016.

Bunzel, Cole. “Ideological Infighting in the Islamic State” **Perpective on Terrorism**. c. 13. s. 1 (2019): 12-23.

Bunzel, Cole. “The Islamic State’s Mufti on Trial: The Saga of the “Silsila ‘Ilmiyya”. **CTC Sentinel**. c. 11. s. 9 (2018): 13-18.

- Büyükkara, M. Ali. “11 Eylül’le Derinleşen Ayrılık: Suudî Selefîyye ve Cihadî Selefîyye”, **Dinî Araştırmalar**, c. 7, s. 20 (2004): 205-234.
- Büyükkara, M. Ali. “Ahrar Aksa Çatışması Vesilesiyle Yabancı Savaşçıları Yeniden Konuşmak”. **Ortadoğu Analiz**. c. 8. s. 77 (2016): 59-61.
- Büyükkara, M. Ali. “Arap Devrimleri Süreci ve Selefiler”. **Ortadoğu Analiz Dergisi**. c. 7. s. 70 (2015): 10-13.
- Büyükkara, M. Ali. “Günümüzde Selefilik ve İslami Hareketlere Olan Etkisi”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik**, **Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, 8-10 Kasım 2013**, İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2013: 485-524.
- Büyükkara, M. Ali. “Hariciliğin Modern Bir Görüntüsü Olarak Tekfircilik”. **İç Tehdit ve Riskler Işığında İslam Dünyasının Geleceği**. haz. Ahmet Emin Dağ. İstanbul: Pelikan Basım, 2016: 13-47.
- Büyükkara, M. Ali. “Tarihî Hariciliğin Günümüze Yansımaları”. **Diyanet Aylık Dergi**. s. 287 (2014): 30-33.
- Büyükkara, M. Ali. “Vehhabilik”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 42, bs. İstanbul: TDV, 2012: 611-615.
- Büyükkara, Mehmet Ali. **Çağdaş İslâmî Akımlar**, 6. bs. İstanbul: Klasik Yayınları, 2016.
- Byman, Daniel. **“Al Qaeda, The Islamic State and Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know”**. New York: Oxford University Press, 2015.
- Canikli, İlyas. “İtaat Kültürünün Oluşmasında Hadislerin Rolü”. **İslâmî İlimler Dergisi**. c. 1. s.2 (2009): 307-328.
- Carafella, Jennifer. “Jabhat al Nusra in Syria: An Islamic Emirate for Al-Qaeda”. **Middle East Security Report**. Institute for the Study of War, 2014.
- Cepoi, Ecaterina. “The Rise of Islamism in Contemporary Syria: From Muslim Brotherhood to Salafi- Jihadi Rebels”. **Romanian Political Science Review**, c. 13, s.3 (2013): 548-560.

Chaudhry, Rajeev. “Violent Non State Actors: Contours, Challenges and Consequences”. **Claws Journal**. (Winter 2013): 167-188.

Commins, David Dean. **Son Dönem Osmanlı Suriye’sinde Islahat Hareketleri: Sosyal ve Siyasî Değişim**. çev. Yusuf Kılıç. İstanbul: Mahya Yayınları, 2014

Cronin, A. Kurth. “ISIS Is Not a Terrorist Organization: Why counterterrorism won't stop the latest jihadist threat”. **Foreign Affairs**. c. 94, s. 2 (Mart-Nisan 2015): 87-98.

Dabık. S. 11. Ağustos 2015.

Dabık. S.1. Haziran 2014.

Dabık. S.10. Haziran 2015.

Dabık. S.2. Haziran 2014.

Dabık. S.8. Mart 2015.

Dabık. S.9. Mayıs 2015.

Demircan, Adnan. “**Haricilik Mezhebinin Doğuşu Bağlamında Din Siyaset İlişkisi**”. İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.

Demircan, Adnan. **Çağdaş İslami Hareketler ve Şiddet Sorunu**. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu. “DAİŞ’in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu”. Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015.

Dökmeciyan, R. Hrair. **Arap Dünyasında Köktencilik: Devrimci İslam**, çev. Muhammed Karahanoğlu. İstanbul: İlke Yayınları, 1992.

el-Hâc, Abdurrahman. “Suriye’de Selefilik ve Selefiler”, **Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler**, ed. Beşir M. Nâfi, İ. Abdu’l-Mevla, Takıyye, çev. Nurullah Çakmaktaş İstanbul: Yarın Yayınları, 2015: 117-141.

Esen, Muammer. “Tekfir Söyleminin Dinî ve İdeolojik Boyutları”. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. c. 52. s. 2 (2011): 97-110.

- Fıġlalı, Ethem Ruhi. “Hariciler”. **TDV İslam Ansiklopedisi**. c. 16. İstanbul: TDV, 1997: 169-175.
- Gartenstein-Ross, Daveed Gartenstein, Nathaniel Barr. “How al-Qaeda Survived the Islamic State Challenge”. **Current Trends in Islamist Ideology**. c. 21, (2017): 50-69.
- Gerges, Fawaz A. “**The Rise and Fall of Al-Qaeda**”. New York: Oxford University Press, 2011.
- Gerges, Fawaz A., **ISIS: A History**, New Jersey: Princeton University Press, 2017.
- Göksun, Yenal, Emin Salihi. “DEAŞ’ın Medya Stratejisi”. Rapor. SETA Yayınları, 2018.
- Görgün, Halil. “Mısır Dışındaki İhvanı Müslimin Hareketi”. **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 21 bs. İstanbul: TDV, 2000: 583-586.
- Gürbüz, Beyhan. “Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü Olarak El Kaide”. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Hamming, Tore R. “Jihadi Competition and Political Preferences”. **Perspective on Terrorism**. c. 11. s. 6 (2017): 63-89.
- Hamming, Tore R. “The Al Qaeda – Islamic State Rivalry: Competition Yes, but No Competitive Escalation”. **Terrorism and Political Violence**, (2017): 1-18.
- Hamming, Tore R. “The Hardline Stream of Global Jihad: Revisiting The Ideological Origin of the Islamic State”. **CTC Sentinel**. c. 12. s. 1. (2019): 1-8.
- Hassan Hassan, “Two Houses Divided: How Conflict in Syria Shaped the Future of Jihadism”. **CTC Sentinel**, c. 11, s.9 (2018): 1-8.
- Heller, Sam. “The Strategic Logic of Hayat Tahrir al-Sham”. **Perspective on Terrorism**. c. 11. s. 6, (2017): 140-153.
- Hellmech, Christina. “**Al Qaeda: From Global Network to Local Franchise**”. Kanada: Fernwood Publishing, 2011.

- İğde, Muhyeddin. “Selefilğin Tarihi Arka Planı”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, VIII/2 (2015): 151-181.
- İnce, İrfan. “Ridde”. **TDV İslam Ansiklopedisi**. c. 35. İstanbul: TDV, 2008: 88-91.
- İşcan, M. Zeki. “Selefilğin Temel Esasları ve Sosyo Politik Arka Plan”, **Tarihte ve Günümüzde Selefilik**, **Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı, 8-10 Kasım 2013**, (İstanbul: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı, 2013): 91-110.
- İşcan, M. Zeki. “Tarih Boyunca Selefî Söylem”, **İlahiyat Akademi Dergisi**, c.1, s. 1-2 (2015): 1-14.
- Jones, Seth G. “**A Persistent Threat: The Evolution of Al- Qaeda and Other Salafi Jihadist**”. USA: Rand Corporation, 2014.
- Jones, Seth G. “Syria’s Growing Jihad”. **Survival**. c. 55, s. 4 (2013): 53-72.
- Jones, Seth G. Charles Vallee, M. B. Markusen. “Al Qaeda’s Struggling Campaign in Syria”. A Report of the CSIS Transnational Threat Project. Center for Strategic&International Studies, Nisan 2018.
- Jonsson, Michael. “Biding its Time: The Strategic Resilience of Ahrar al Sham”. Asian and Middle Eastern Security Program. Swedish Defence Research Agency, 2016.
- Kallek, Cengiz. “Biat”, **TDV İslam Ansiklopedisi**. c. 6. İstanbul: TDV, 1992: 120-124.
- Kapar, M. Ali. “**İslam’ın İlk Döneminde Beyat ve Seçim Sistemi**”. İstanbul: Beyan Yayınları, 1998.
- Karaağaç, Hilmi. “Ehli Sünnete Göre Tekfir Problematiği”. **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. s. 40 (2013): 163-187.
- Karabiber, Namık Kemal. **Hâricîliğin Tarihî Serüveni (Hicrî I. ve II. Asır)**. İzmir: Altınkelam Yayınları, 2013.
- Kılınç, Taha, M. Ali Büyükkara. “Yeni Selefilik ve IŞİD”, haz. Aynur Erdoğan, (Röportaj, Dünya Bülteni Araştırma Masası, 2014.

Koca, Ferhat. “İslam Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği”, **İlahiyat Akademi Dergisi**, c. 1, s. 1-2 (2015): 17-70.

Konstantiniyye, S.7. Ağustos 2016.

Konstantiniyye, S.1. Mayıs 2015.

Konstantiniyye, S.2. Temmuz 2015.

Krause, Keith, Jennifer Milliken, “Introduction: The Challenge of Non State Armed Groups”. **Contemporary Security Policy**. Vol.30, No.2 (August 2009): 202-220.

Lahoud, Nelly, Muhammed Al Ubaydi. “The War of Jihadists Against Jihadists in Syria”. **CTC Sentinel**, c. 7, s. 3 (Mart 2014): 1-6.

Law, Danial. **Radical Islam and the Revival of Medieval Theology**. New York: Cambridge University Press, 2012

Lefevre, Raphael. **Ashes of Hama: The Muslim Brotherhood in Syria**. New York: Oxford University Press, 2013.

Lewis, Bernard, Buntzie Ellis Churchill. **Islam: The Religion and The People**, 2. bs. New Jersey: Wharton School Publishing, 2008.

Lewis, Bernard. “**The Political Language of Islam**”. Chicago: The University of Chicago Press, 1988.

Lewis, Bernard. **The Crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror**, bs. New York: Random House Trade Paperback Edition, 2004.

Lister, Charles. “Al Qaeda versus ISIS: The Competing Jihadist Brands in the Middle East”. MEI Policy Paper. Middle East Institute, 2017.

Lister, Charles. “Al Qaeda’s Complex Balancing Act in Syria”. **Perspectives on Terrorism**. c. 11. s. 6 (2017): 123-130.

Lister, Charles. “Assessing Syria’s Jihad”. **Survival**, c. 56 s. 6 (Aralık 2014-Ocak 2015): 87-112.

- Lister, Charles. "Hayat Tahrir Al Sham: To Unite or To Divide the Ranks". **"How al-Qaeda Survived Drones, Uprisings, and the Islamic State: The Nature of Current Threat"**. ed. Aaron Y. Zelin. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2017: 20-32.
- Lister, Charles. "How Al Qaeda Lost Control of its Syrian Affiliate: The Inside Story". **CTC Sentinel**. c. 11, s. 2 (2018): 1-9.
- Lister, Charles. "Jihadi Rivalry: The Islamic State Challenges Al-Qaeda". Analysis Paper. Brookings Doha Center, 2016.
- Lister, Charles. "Profiling Islamic State". Brookings Doha Center Analysis Papers, 2014.
- Lister, Charles. "Profiling Jabhat al- Nusra". Analysis Paper. The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World, 2016.
- Lister, Charles. "The Dawn Of Mass Jihad: Success in Syria Fuels al-Qaeda's Evolution". **CTC Sentinel**. c. 9, s. 8 (2016): 13-21.
- Lister, Charles. **The Syrian Jihad: Al- Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency**. New York: Oxford University Press, 2015.
- Lounnas, Djallil. "The Shifts in the Jihadi-Salafi Paradigms: From the Peshawar and Jalalabad Paradigms to Those of Idleb and Raqqa". **Terrorism and Political Violence**. (2019): 1-25.
- Lund, Aron. "Syrian Jihadism". Swedish Institute of International Affairs UI Brief 13, 2012.
- Lund, Arond. "Syria's Salafis Insurgents: The Rise of the Syrian Islamic Front". Swedish Institute for International Affairs UI Brief 17, 2013.
- Maher, Shiraz, **Salafi Jihadism: The History of an Idea**. New York: Oxford University Press, 2016.
- Mehmetcik, Hakan, A. Murat Kurşun. "Making Sense of the Territorial Aspirations of ISIS: Autonomy, Representation, and Influence". **Violent Non-state Actors**

- and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases.** ed. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal, Ali Murat Kurşun. Springer, 2018: 53-72.
- Miş, Nebi. Ömer Behram Özdemir. “Suriye 2014”, **Ortadoğu Yıllığı: 2014.** ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman. Sakarya: Açılım Kitap, 2014: 169-194.
- Monet, Claude. “The Involvement of Salafism/Wahhabism in the Support and Supply of Arms to Rebel Groups around the World. European Parliament’s Committee on Foreign Affairs, 2013.
- Nâfi, Beşir M. “Selefilğin Kavram Sorunsalı, Tarihi ve Muhtelif Görünümleri”, **Arap Dünyasında Selefilik ve Selefi Hareketler,** ed. Beşir M. Nâfi, İ. Abdu’l-Mevla, Takıyye, çev. Nurullah Çakmaktaş, İstanbul: Yarın Yayınları, 2015: 11-32.
- O’Bagy, Elizabeth. “Jihad in Syria”. Middle East Security Report 6, Institute for the Study of War, 2012.
- Oktav, Özden Zeynep, Emel Parlar Dal, Ali Murat Kurşun. “Reframing and Reassessing the VNSAs in Syrian conflict: An introduction”. **Violent Non-state Actors and the Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases.** ed. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal, Ali Murat Kurşun. Springer, 2018: 1-31.
- Okumuş, Beyza. “DAİŞ’in Müslüman Gruplara Yönelik Eylemlerini Meşrulaştırma Stratejisi”. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Özdemir, Ömer Behram, Recep Tayyip Gürler. “Path to Become a State: From Jama’at Al-Tawhid Wal-Jihad to the Islamic State”. **Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy.** ed. Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş. İsviçre: Springer, 2017): 121-146.
- Özdemir, Ömer Behram. Recep Tayyip Gürler, “Tevhid ve Cihad Örgütü’nden İslam Devletine”. **Seta Yayınları.** s. 60 (Ağustos 2014): 1-8.

Özvarlı, M. Sait, “Selefiyye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.36, İstanbul: TDV, 2009: 399-402.

Rabasa, Angel ve diğ. “**Beyond Al-Qaeda: The Global Jihadist Movement**”. Santa Monica: Rand Corporation, 2006.

Rumiyah. S.7. Mart 2017.

Saim Kılavuz, Ahmet. “**İman Küfür Sınırı: Tekfir Meselesi**”. 8.bs. İstanbul: Marifet Yayınları, 2016.

Schneckener, Ulrich. “Fragile Statehood, Armed Non-State Actors and Security Governance”. **Private Actors and Security Governance**, ed. Alan Bryden, Marina Caparini. LIT & DCAF, 2006: 23-41.

Sinanoğlu, Mustafa. “İman”. **TDV İslam Ansiklopedisi**, c. 22. İstanbul: TDV, 2000: 212-214.

Sinanoğlu, Mustafa. “Küfür”. **TDV İslam Ansiklopedisi**. c. 26. Ankara: TDV, 2002: 533-536.

Sönmez, Vecihi. “Selef Düşüncesinin Tarihî Arka Planı ve Selefilik”. **Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi**. s. 9-10 (2010): 169-185.

Steinberg, Guido. “The New Lions of Syria”. SWP Comment 2014/C 19, 2014.

Şen, Abdulkadir. “Suriye Askerî Muhalefeti”. 202. Rapor. ORSAM, Ekim 2015.

Şen, Abdulkadir. **Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu: Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi**. İstanbul: Yapı-Bozum Yayınları, 2016.

Taşdemir, Fatma. “Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler”. **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, s. 56 (Mart 2017): 59-85.

Terkan, Aytekin, Vedat Zayıf, İsmail Yaşar. “El Nusra Cephesi”. **Savunma Bilimleri Dergisi**, c. 14, s. 1, (Mayıs 2015): 39-64.

- Topal, Ö. Faruk. “Beşşar Esed Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş”. **Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye: İç ve Dış Politika**. ed. Mehmet Akif Okur, Nuri Salık. Ankara: Nobel Yayınları, 2016: 67-99.
- Turner, John A. “**Religious İdeology and the Roots of the Global Jihad: Salafi Jihadism and International Order**”. UK: Springer, 2014.
- Ulutaş, Ufuk, K. Buğra Kanat, Can Acun. “Sınırları Aşan Kriz: Suriye”. **Seta Analiz**. s. 28 (Mart 2015): 5-40.
- Ulutaş, Ufuk. “**The State of Savagery: ISIS in Syria**”. İstanbul: SETA Yayınları, 2016.
- Vinci, Anthony. “**Armed Groups and the Balance of Power**”. UK: Routledge, 2009.
- Voll, John O. “Salafiyya”. **Encyclopedia of Islam and The Muslim World**, c. 2, bs. New York: Macmillan Reference USA, 2003: 608-610.
- Wagemakers, Joes. “Seceders And Postponers? An Analysis of the Khawarij and Murji’a Labels In Polemical Debates Between Quetist And Jihadi Salafis”, **Contextualising Jihadi Thought**, ed. Jeevan Deol, Zaheer Kazmi. New York: Columbia University Press, 2011: 145-164.
- White, J. A. J. Tabler, A. Y. Zelin, “Syria’s Military Opposition: How Effective, United or Extremist”. Washington Institute for Near East Policy for Near East Policy, 2012.
- Williams, Phil. “Violent Non-State Actors and National and International Security”, **International Relations and Security Network**, (2008): 4-21.
- Wright, Robin vd. “The Jihadi Threat: ISIS, al-Qaeda and Beyond”. United States Institute of Peace, 2016.
- Yaldız, Berker, Mehmet Akif Okur. “Suriye İç Savaşı’nda Selefi Grupların Birbirlerine Karşı Kullandıkları Dinî Argümanlar”, Bildiri Özeti. **V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 13-15 Aralık 2018**, İstanbul: YTÜ, 2018: 128.

- Yaldız, Berker. Mehmet Akif Okur. “Suriye İç Savaşı’nda Selefi Grupların Birbirlerine Karşı Kullandıkları Dinî Argümanlar”. Bildiri Tam Metni. **V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, 13 -15 Aralık 2018**, İstanbul: YTÜ, 2018: 478-488.
- Yanmış, Kadriye. “İslam Mezheplerinde Tekfir ve İbadiyyenin Tekfir Anlayışının Mukayesesi”. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Tekfir”. **TDV İslam Ansiklopedisi**. c. 40. İstanbul: TDV, 2011: 350-356.
- Yeşiltaş, Murat, Tuncay Kardaş. “Conclusion: The State of the Non-state Armed Actors in the Middle East”. **Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy**. ed. Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş. İsviçre: Springer, 2017: 261-268.
- Yeşiltaş, Murat, Tuncay Kardaş. “Introduction: The Phenomenon of Non-state Armed Actors and Patterns of Violent Geopolitics in the Middle East”. **Non-State Armed Actors in the Middle East: Geopolitics, Ideology, and Strategy**. ed. Murat Yeşiltaş, Tuncay Kardaş. İsviçre: Springer, 2017: 3-21.
- Yeşiltaş, Murat. Ömer Özkızılcık, “Interfactional Dynamics and the Future of Idlib”. Analysis Paper. SETA, 2019.
- Yıldız, Harun. “Harici Düşüncesinin Gelişimi”. **OMÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**. s. 11 (1999): 257-270.
- Yıldız, Harun. “**Kendi Kaynakları Işığında Hariciliğin Doğuşu ve Gelişimi**”. Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.
- Yönem, Ahmet. “İslam Mezheplerinde Biat Algısının Oluşum Süreci”. **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. c. 19. s. 2 (2014): 125-154.
- Yönem, Ahmet. “Şii Sünni İlişkileri Bağlamında Günümüz Selefililiği”, **e-Makâlât Mezhep Araştırmaları**, VI/2 (2013): 195-222.

Zelin, Aaron Y. “The War Between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement”. Research Notes. The Washington Institute for Near East Policy, 2014.

Elektronik Kaynaklar

“A comprehensive history – How Jabhat Nusra broke its ties with Al-Qaeda”. <https://al-maqalaat.com/2017/12/01/7/>. [02.04.2019].

Abdurrahman, Halit. “Suriye Sahasında Muhalif Gruplar Arasında Son Günlerde Yaşanan Gelişmelere Dair Bir Bilgilendirme”. <https://medium.com/@hldabdurrahman/suriye-sahas%C4%B1nda-muhalif-gruplar-aras%C4%B1nda-son-g%C3%BCnlerde-ya%C5%9Fanan-geli%C5%9Fmelere-dair-bir-bilgilendirme-db1804fb876b>. [25.02.2019].

Aboudafel, Leith. “Old rivalries never die: Jaysh Al-Islam vows to fight HTS in northwest Syria”. <https://www.almasdarnews.com/article/old-rivalries-never-die-jaysh-al-islam-vows-to-fight-hts-in-northwest-syria/>. [01.03.2019].

“Ahrar al Sham”. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/523>. [21.01.2019].

“Ahrarü’ş-Şam: HTŞ’ye karşı savaşıyoruz”. <https://www.mepanews.com/ahrarus-sam-htsye-karsi-savasacagiz-10895h.htm> [17.02.2019].

Al Kanj, Sultan. “Jihadist In-fighting and the Birth of Horas ad-Deen”. <https://syria.chathamhouse.org/research/jihadist-in-fighting-and-the-birth-of-horas-ad-deen>. [16.01.2019].

Al Omar, Saleem. “Islamist Groups Ahrar al-Sham and Jund al-Aqsa Go to War”. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/islamist-groups-ahrar-al-sham-and-jund-al-aqsa-go-to-war>. [02.03.2019].

“Al Qaeda”, Mapping Militant Organizations. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/21>. [27.01.2019].

- al- Tamimi, Aymenn Jawad. “Jund al-Aqsa withdraws from Jaysh al-Fatah”.
<http://www.aymennjawad.org/2015/10/jund-al-aqsa-withdraws-from-jaysh-al-fatah>. [23.03.2019].
- al Tamimi, Aymenn Jawad. “The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (I)”. <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary>. [05.02.2019].
- al Tamimi, Aymenn Jawad. “The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (VII)”. <http://www.aymennjawad.org/2019/01/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-6> [12.02.2019].
- al-Assil, Ibrahim. “Al-Qaeda Affiliate and Ahrar al-Sham Compete for Control in Idlib”. <https://www.mei.edu/publications/al-qaeda-affiliate-and-ahrar-al-sham-compete-control-idlib> [20.02.2019].
- al-Jablawi, Hosam. “Nour al-Din al-Zenki Movement: How a Once Moderate Group Joined Fateh al-Sham”.
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/nour-al-din-al-zenki-movement-how-a-once-moderate-group-joined-fateh-al-sham>. [18.01.2019].
- al-Tamimi, Aymenn Jawad. “Hayat Tahrir al-Sham and al-Qaeda: Affiliates or Foes?”. <https://fanack.com/extremism/hayat-tahrir-al-sham-and-al-qaeda/>. [14.02.2019].
- al-Tamimi, Aymenn Jawad. “Hay'at Tahrir al-Sham's 'Red Bands': Interview”.
<http://www.aymennjawad.org/2019/03/hayat-tahrir-al-sham-red-bands-interview>. [03.04.2019].
- al-Tamimi, Aymenn Jawad. “Hurra al-Din's Statement of Condolences for Abu Julaybib and Companions: Translation and Analysis”.
<http://www.aymennjawad.org/2019/01/hurra-al-din-statement-of-condolences-for-abu>. [16.01.2019].
- al-Tamimi, Aymenn Jawad. “The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (II)”. <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-1>. [05.02.2019].

al-Tamimi, Aymenn Jawad. "The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (V)". <http://www.aymennjawad.org/2017/12/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-4>. [05.02.2019].

al-Tamimi, Aymenn Jawad. "The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (IX)". <http://www.aymennjawad.org/2019/02/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-8> [12.02.2019].

al-Tamimi, Aymenn Jawad. "The Hay'at Tahrir al-Sham-al-Qaeda Dispute: Primary Texts (XI)". <http://www.aymennjawad.org/2019/02/the-hayat-tahrir-al-sham-al-qaeda-dispute-primary-10>. [12.02.2019].

"Amendments to the Terrorist Designations of al-Nusra Front". <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2018/05/282880.htm>. [22.01.2019].

Bunzel, Cole. "Abandoning al-Qaida: Tahrir al-Sham and the Concerns of Sami al-Uraydi". <http://www.jihadica.com/abandoning-al-qaida/>. [06.02.2019].

Bunzel, Cole. "Caliphate in Disarray: Theological Turmoil in the Islamic State". <http://www.jihadica.com/caliphate-in-disarray/>. [19.03.2019].

Bunzel, Cole. "Death of a Mufti: The Execution of the Islamic State's Abu Ya'qub al-Maqdisi". <http://www.jihadica.com/death-of-a-mufti/>. [19.03.2019].

Byman, Daniel L. "Comparing Al Qaeda and ISIS: Different Goals, Different Targets". <https://www.brookings.edu/testimonies/comparing-al-qaeda-and-isis-different-goals-different-targets/>. [01.02.2019].

Carafella, Jennifer, Katherina Zimmerman. "Avoiding Al Qaeda's Syria Trap: Jabhat al Nusra's Rebranding". <http://www.understandingwar.org/backgrounder/avoiding-al-qaedas-syria-trap-jabhat-al-nusras-rebranding>. [07.02.2019].

Dönertaş, Musab. "Ahrar-Tahrir Gerginliği Suriye'de Yeni Bir Dönemin Habercisi". <https://www.mepanews.com/ahrar-tahrir-gerginligi-suriyede-yeni-bir-donemin-habercisi-7653yy.htm> [18.02.2019].

“Ebu Muhammed el Cevlani”. <https://www.mepanews.com/ebu-muhammed-el-cevlani-5600h.htm>. [21.03.2019].

Ebu Rumman, Muhammed. “El Kaide ile IŞİD Arasındaki Anlaşmazlığın Boyutları”. <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/el-kaide-ile-isid-arasindaki-anlasmazligin-boyutlari>. [30.01.2019].

Erkmen, Serhat. “İdlib İçin İki Kritik Senaryo”. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/idlib-icin-iki-kritik-senaryo-41080649>. [28.02.2019].

eş-Şami, Ebu Abdullah. “Hükümler Sabittir, Güç Yetirebilme İse Değişkendir”. <https://ebaa.news/tr/makaleler/2019/02/29700/> [12.02.2019].

Foran, Rachel. “Salafism in Syria”, <https://rlp.hds.harvard.edu/faq/salafism-syria>. [27.03.2019].

Ford, Robert S., Ali el Yassir. “Yes, Talk with Syria’s Ahrar al-Sham”. <https://www.mei.edu/publications/yes-talk-syrias-ahrar-al-sham> [20.02.2019].

Foreign Terrorist Organizations. <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> [27.01.2019].

Green, R. “Sinai – A New Arena For The Ongoing ISIS-Al-Qaeda Rivalry”. <https://www.memri.org/reports/sinai-%E2%80%93-new-arena-ongoing-isis-al-qaeda-rivalry>. [31.01.2019].

Haid Haid. “In Defeating the Zenki Opposition Group, Syria’s HTS Shows How It Dominates Over Rebel Forces”. <https://syndicationbureau.com/en/in-defeating-the-zenki-opposition-group-syrias-hts-shows-how-it-dominates-over-rebel-forces/>. [28.02.2019].

Haid Haid. “The Core Reason for the JFS Fight Against Syrian Rebels is Competition Over Resources”. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/the-core-reason-for-the-jfs-fight-against-syrian-rebels-is-competition-over-resources>. [17.02.2019].

“Halep-İdlib Hattında Cihatçılar Arasındaki Çatışmalar Büyüyor”.
<https://www.evrensel.net/haber/337734/halep-idlib-hattinda-cihatcilar-arasi-catismalar-buyuyor> [17.02.2019].

“Hama’nın batı kırsalında Ahrar el Şam HTŞ ile anlaşarak feshedildi”.
<https://www.mepanews.com/hamanin-bati-kirsalinda-ahrar-el-sam-hts-ile-anlasarak-feshedildi-23348h.htm> [27.02.2019].

Hamming, Tore R. “Islamic State supporter channel 'Al Muhajireen' warns IS fighters in Idlib to travel in groups due to HTS' and Hurras al Deen's arrest campaigns”.
<https://twitter.com/ToreRHamming/status/1090547088113520641>.
[17.03.2019].

Hamming, Tore R. “The Extremist Wing of the Islamic State”.
<http://www.jihadica.com/the-extremist-wing-of-the-islamic-state/>.
[19.03.2019].

Hamming, Tore R. “With Islamic State In Decline, What’s Al-Qaeda’s Next Move”.
<https://warontherocks.com/2018/04/with-islamic-state-in-decline-whats-al-qaedas-next-move/>. [03.02.2019].

Hamming, Tore R., Pieter van Ostaeyen. “The True Story of al-Qaeda’s Demise and Resurgence in Syria”. <https://www.lawfareblog.com/true-story-al-qaedas-demise-and-resurgence-syria> [08.02.2019].

Hamming, Tore. “Hayat Tahrir al-Sham’s Internal Conflict and Renewed Tensions with Hurras al-Deen”. <http://www.jihadica.com/hayat-tahrir-al-shams-internal-conflict-and-renewed-tensions-with-hurras-al-deen/#respond> [15.02.2019].

Hassan Hassan. “As rebel factions fracture, hardliners seek to prosper”.
<https://www.thenational.ae/opinion/as-rebel-factions-fracture-hardliners-seek-to-prosper-1.168772>. [03.03.2019].

Hassan Hassan. “Jabhat Al Nusra and Al Qaeda: the Riddle, the Ruse and the Reality”. <https://www.thenational.ae/opinion/comment/jabhat-al-nusra-and-al-qaeda-the-riddle-the-ruse-and-the-reality-1.672221>. [07.02.2019].

Hassan Hassan. “The story of Hayat Tahrir Al Sham's rise to prominence and what it means for Syria”. <https://www.thenational.ae/opinion/the-story-of-hayat-tahrir-al-sham-s-rise-to-prominence-and-what-it-means-for-syria-1.614506> [24.02.2019].

Hauch, Lars. “Interview with an Iranian fighter in Hayat Tahrir al- Sham”. <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/09/interview-with-an-iranian-fighter-in-hayat-tahrir-al-sham.php>. [22.03.2019].

“Hay'at Tahrir al-Sham (Formerly Jabhat al-Nusra)”. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/493>. [22.01.2019].

Heller, Sam. “Al Qaeda Quits Syria in Name Only”. <https://tcf.org/content/commentary/al-qaeda-quits-syria-name/?session=1>. [07.02.2019].

Hoffman, Adam. “As Zawahiri Calls for Uniting the Ranks of Jihadists, A New al-Qa'ida Front Emerges in Syria”. <https://dayan.org/content/zawahiri-calls-uniting-ranks-jihadists-new-al-qaida-front-emerges-syria> [10.02.2019].

“HTŞ ikinci operasyonunu Livau Aksa'ya karşı başlattı”. <https://www.mepanews.com/hts-ikinci-operasyonunu-livau-aksaya-karsi-baslatti-4114h.htm>. [03.03.2019].

“HTŞ lideri Cevlani'den İdlib ve Türkiye'nin Olası Operasyonuna Dair Açıklamalar”. <https://www.mepanews.com/hts-lideri-cevlaniden-idlib-ve-turkiyenin-olasi-operasyonuna-dair-aciklamalar-23458h.htm> [28.02.2019].

“HTŞ lideri İdlib'teki Türk askeri ve IŞİD hakkında konuştu”. <https://www.mepanews.com/hts-lideri-idlibteki-turk-askeri-ve-isid-hakkinda-konustu-10632h.htm>. [22.03.2019].

HTŞ Türkçe Telegram Hesabı. [11.03.2018].

HTŞ Türkçe Telegram Hesabı. [21.02. 2018].

HTŞ Türkçe Telegram Hesabı. [25.04.2018].

- “HTŞ’den El Kaide’nin ‘biat’ Açıklamasına Cevap”.
<https://www.mepanews.com/htsden-el-kaidenin-biat-aciklamasina-cevap-11546h.htm>. [03.04.2019].
- “Jays al-Islam”. <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/533>. [17.01.2019].
- Jones, Seth G. “Developing a Containment Strategy in Syria”.
<https://www.csis.org/analysis/developing-containment-strategy-syria>.
[16.01.2019].
- Joscelyn, Thomas, David Gartenstein Ross. “Rebranding Terror”.
<https://www.fdd.org/analysis/2016/08/29/rebranding-terror/>. [07.02.2019].
- Joscelyn, Thomas. “Al Qaeda front group claims success in key Syrian town”.
<https://www.longwarjournal.org/archives/2015/11/al-qaeda-front-group-claims-success-in-key-syrian-town.php>. [02.03.2019].
- Joscelyn, Thomas. “Al Qaeda is very much alive, and widely misunderstood”.
<https://www.longwarjournal.org/archives/2018/09/al-qaeda-is-very-much-alive-and-widely-misunderstood.php>. [27.01.2019].
- Joscelyn, Thomas. “Ayman al Zawahiri argues jihadists can’t deceive America”.
<https://www.longwarjournal.org/archives/2017/10/analysis-ayman-al-zawahiri-argues-jihadists-cant-deceive-america.php>. [02.04.2019].
- Joscelyn, Thomas. “Ayman al Zawahiri Warns Against ‘Nationalist’ Agenda in Syria”. <https://www.longwarjournal.org/archives/2017/04/ayman-al-zawahiri-warns-against-nationalist-agenda-in-syria.php>. [06.02.2019].
- Joscelyn, Thomas. “Hay’at Tahrir al-Sham and Hurras al-Din reach a new Accord”.
<https://www.longwarjournal.org/archives/2019/02/analysis-hayat-tahrir-al-sham-and-hurras-al-din-reach-a-new-accord.php> [15.02.2019].
- Joscelyn, Thomas. “ISIS spokesman blames Zawahiri for infighting in Syria”.
https://www.longwarjournal.org/archives/2014/05/isis_spokesman_blame.php.
[29.03.2019].

Joscelyn, Thomas. "Islamic State Propagandists Seek to Undermine Rival Jihadists in Syria". <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/04/islamic-state-propagandists-seek-to-undermine-rival-jihadists-in-syria.php>. [16.03.2019].

Joscelyn, Thomas. "Jihadis claim US designated terrorist killed in Syria". <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/12/jihadis-claim-us-designated-terrorist-killed-in-syria.php>. [16.01.2019].

"Jund al-Aqsa". <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/669>. [17.01.2019].

Kızılkoyun, Fevzi. "Türkiye El Kaide'yi terör listesine aldı". <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/turkiye-el-nusra-yi-teror-listesine-aldi-26544322>. [22.01.2019].

Kocaoğlu, Burak. Eşref Musa, "Suriye'de iki muhalif grup birleşti". <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-iki-muhalif-grup-birlesti/1067067>. [18.01.2019].

Lister, Charles. "An Internal Struggle: Al Qaeda's Syrian Affiliate Is Grappling With Its Identity". https://www.huffpost.com/entry/an-internal-struggle-al-q_b_7479730. [05.02.2019].

Lister, Charles. "JFS attacks Ahrar al-Sham in Idlib". <https://www.facebook.com/CharlesRLister/>. [02.03.2019].

Lister, Charles. "Syria's opposition continue fighting Jund al-Aqsa". <https://www.facebook.com/CharlesRLister/>. [02.03.2019].

"Liva El Aksa'dan Ayrılan Grup, Tahrir eş Şam'a Katıldı". <https://asyaninsesi.com/liva-el-aksadan-ayrilan-grup-tahrir-es-sama-katildi/>. [17.01.2019].

Lund, Aron. "After Zahran: Rising Tension in the East Ghouta". <https://carnegie-mec.org/diwan/63376>. [01.03.2019].

- McDowall, Angus. “Jihadist rebel groups clash in northwest Syria”.
<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-jihadists/jihadist-rebel-groups-clash-in-northwest-syria-monitor-idUSKBN15S0ZI>. [03.03.2019].
- Mroue, Bassem. “Syrian rebels and insurgents battle in split over peace push”.
<https://www.apnews.com/ed40ee023fe749e4a0a72508f2e29935>. [01.03.2019].
- “Muhalefetin Kuşku Duyulan Ortağı: Cund el Aksa”.
<http://www.suriyegundemi.com/2016/02/25/muhalefetin-kusku-duyulan-ortagi-cund-el-aksa/>. [22.03.2019].
- Muhalif Grup Ahrar el-Şam’ın Yapısı”.
<http://www.suriyegundemi.com/2017/01/03/muhalif-grup-ahrar-el-samin-yapisi-infografik/>. [21.01.2019].
- Nabih, Ibn. “HTŞ İçindeki El Kaide Ayrışması”,
<http://www.suriyegundemi.com/2018/03/02/hts-icindeki-el-kaide-ayrismasi/>. [06.02.2019].
- “Nureddin Zengi Hareketi Tahriruş Şam'dan ayrıldığını ilan etti”.
<https://www.mepanews.com/nureddin-zengi-hareketi-tahrirus-samdan-ayrildigini-ilan-etti-7574h.htm>. [18.01.2019].
- Nureddin Zengi ve HTŞ ateşkeste anlaştı”.
<https://www.yeniakit.com.tr/haber/nureddin-zengi-ve-hts-ateskeste-anlasti-396221.html> [17.02.2019].
- Orton, “Al-Qaeda Disowns ISIS”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/03/21/al-qaeda-disowns-isis/>. [01.04.2019].
- Orton, “Al-Qaeda Provides Evidence ISIS Was Its Iraqi Branch, Calls For It To Return”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/05/03/al-qaeda-provides-evidence-isis-was-its-iraqi-branch-calls-for-it-to-return/>. [28.03.2019].

- Orton, “ISIS Rejects Al-Qaeda’s Command To Return To Iraq”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/03/isis-rejects-al-qaedas-command-to-return-to-iraq/>. [28.03.2019].
- Orton, Kyle. “Ahrar al-Sham Explains It’s Position On A Merger With Al-Qaeda”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/01/14/ahrar-al-sham-explains-its-position-on-a-merger-with-al-qaeda/> [22.02.2019].
- Orton, Kyle. “Ahrar al-Sham Political Leader Opposes Unification With Al-Qaeda”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/29/ahrar-al-sham-political-leader-opposes-unification-with-al-qaeda/> [22.02.2019].
- Orton, Kyle. “Al-Qaeda Explains its Split with the Islamic State”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/12/06/al-qaeda-explains-its-split-with-the-islamic-state/>. [01.02.2019].
- Orton, Kyle. “Al-Qaeda in Syria Declare War on Rebels Taking Part in the Astana Process”. <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/05/10/al-qaeda-in-syria-declare-war-on-rebels-taking-part-in-the-astana-process/> [24.02.2019].
- Orton, Kyle. “Al-Qaeda Rules on the Dispute Between ISIS and Jabhat al-Nusra”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/03/al-qaeda-rules-on-the-dispute-between-isis-and-jabhat-al-nusra/>. [31.01.2019].
- Orton, Kyle. “Al-Qaeda Says Attacking Syrian Rebel Groups Was Self-Defence Against A ‘Conspiracy’”. <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/01/26/al-qaeda-says-attacking-syrian-rebel-groups-was-self-defence-against-a-conspiracy/> [24.02.2019].
- Orton, Kyle. “Al-Qaeda’s Leader Calls for Jihadi Unity in Syria, Building a Caliphate”. <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/05/09/al-qaedas-leader-calls-for-jihadi-unity-in-syria-building-a-caliphate/>. [21.03.2019].
- Orton, Kyle. “Ayman al-Zawahiri Expels ISIS From Al-Qaeda”.
<https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/03/21/ayman-al-zawahiri-expels-isis-from-al-qaeda/>. [01.02.2019].

- Orton, Kyle. "Ayman al-Zawahiri Finally Addresses the Problems with Al-Qaeda's Syrian Branch". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/12/04/ayman-al-zawahiri-finally-addresses-the-problems-with-al-qaedas-syrian-branch/>. [03.04.2019].
- Orton, Kyle. "Clashes Erupt Between Al-Qaeda and the Syrian Rebellion". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/01/19/clashes-jfs-ahrar-extended-to-mainstream-rebellion/>. [03.03.2019].
- Orton, Kyle. "Former Al-Qaeda in Syria Branch Arrests Members of Al-Qaeda in Syria". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/11/28/former-al-qaeda-in-syria-branch-arrests-members-of-al-qaeda-in-syria/>. [06.02.2019].
- Orton, Kyle. "Hay'at Tahrir al-Sham Statement on Arresting Al-Qaeda Loyalists in Syria". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2017/11/28/hts-explains-arrest-al-qaeda-in-syria-members/>. [06.02.2019].
- Orton, Kyle. "ISIS's Spokesman Attacks Al-Qaeda's Ruling That ISIS Should Leave Syria". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/04/isiss-spokesman-attacks-al-qaedas-ruling-that-isis-should-leave-syria/>. [31.01.2019].
- Orton, Kyle. "Islamic State Declares Members of Al-Qaeda's New Syrian Branch to Be Heretics". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2018/04/28/isis-naba-hurras-al-deen-takfir/>. [17.03.2019].
- Orton, Kyle. "Jabhat al-Nusra Claims to Dissociate From Al-Qaeda". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2016/07/28/jabhat-al-nusra-claims-to-dissociate-from-al-qaeda/>. [07.02.2019].
- Orton, Kyle. "Jabhat al-Nusra Rejects the Islamic State's of Iraq's Takeover". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/02/jabhat-al-nusra-rejects-the-islamic-state-of-iraqs-takeover/>. [31.01.2019].
- Orton, Kyle. "The Spokesman of ISIS Says Al-Qaeda is Deviant". <https://kyleorton1991.wordpress.com/2014/04/17/the-spokesman-of-isis-says-al-qaeda-is-deviant/>. [16.03.2019].

Özkızılcık, Ömer. “İdlib’te Muhaliflerin Güç Savaşı”.
<http://www.suriyegundemi.com/2018/03/02/idlibte-muhaliflerin-guc-savasi/>
[25.02.2019].

Özkızılcık, Ömer. “Şam’ın Fethi Cephesi ve Suriyeli Muhaliflerin Birlik Çabası”.
<http://www.suriyegundemi.com/2016/08/05/samin-fethi-cephesi-ve-suriyeli-muhaliflerin-birlik-cabasi/>, [22.01.2019].

“Proscribed Terrorist Organizations”.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/795457/Proscription_website.pdf. [17.01.2019].

“Resmî Gazete”. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010.pdf>.
[24.01.2019].

“Resmî Gazete”. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180831-4.pdf>.
[27.01.2019].

“Resmî Gazete”. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/08/20180831-4.pdf>.
[22.01.2019].

“Sınır Ötesinde Şiddetli Savaş”. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/sinirotesinde-siddetli-icsavas-40527663> [16.02.2019].

State Department Terrorist Designation of Jund al-Aqsa”.
<https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/266479.htm>. [17.01.2019].

Suriye Kurtuluş Cephesi Telegram Hesabı. https://t.me/Tahrer_Syria_TR/9. [26.02.2018].

“Suriye’nin kuzeyinde iç çatışma bitti, Nureddin Zengi Hareketi sona erdi”.
<https://www.mepanews.com/suriyenin-kuzeyinde-ic-catisma-bitti-nureddin-zenki-hareketi-sona-erdi-23235h.htm>. [27.02.2019].

“Suriye’nin kuzeyinde muhalif gruplar anlaştı: Tüm bölgeler Kurtuluş Hükümeti’ne devredildi”. <https://www.mepanews.com/suriyenin-kuzeyinde-muhalif-gruplar-anlasti-tum-bolgeler-kurtulus-hukumetine-devredil-23359h.htm> [27.02.2019].

“Suriye'de Heyet Tahrir el-Şam Adı Altında Büyük Birleşme”.
<https://www.mepanews.com/suriyede-heyet-tahrir-el-sam-adi-altinda-buyuk-birlesme-3869h.htm>. [22.01.2019].

“Suriye'deki cihatçıların yeni çatı örgütü: Hurras el Din.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43320530>. [16.01.2019].

Syrian rebels 'fire on protestors' calling for an end to infighting”.
<https://www.middleeasteye.net/news/syrian-rebels-fire-protesters-calling-end-infighting> [01.03.2019].

“Tahrir Eş Şam Liderinden Gündemi Değerlendiren Açıklama”.
<https://asyaninsesi.com/tahrir-es-sam-liderinden-gundemi-degerlendiren-aciklama/>. [17.01.2019].

“Tahrir Eş Şam’dan Liva El Aksa Açıklaması”. <https://asyaninsesi.com/tahrir-es-samdan-liva-el-aksa-aciklamasi/>. [17.01.2019].

“Tahrir’uş Şam: Liva el Aksa Hama’dan çıkarıldı”.
<https://www.mepanews.com/tahrirus-sam-liva-el-aksa-hamadan-cikarildi-4336h.htm>. [03.03.2019].

“Tartusi IŞİD’e savaş açtı”. <http://www.pressmedya.com/ortadogu/16801/tartusi-isode-savas-acti.html>. [23.03.2019].

Taştekin, Fehim. “İdlib'deki silahlı gruplar kimler? Aralarından 'ılımlı'ları ayırmak mümkün mü?”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45191811>. [01.03.2019].

“Terrorist Designations of the al-Nusra Front as an Alias for al-Qa'ida in Iraq”.
<https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/266590.htm>. [22.01.2019].

“The establishment of Jabhat Al-Nusra and the events of Al Sham from the beginning of the disagreement to the announcement of Dawlah”.
<https://fitnafiumma.wordpress.com/2017/03/15/the-establishment-of-jabhat-al-nusra-and-the-events-of-al-sham-from-the-beginning-of-the-disagreement-to-the-announcement-of-dawlah/>. [01.04.2019].

The List established and maintained pursuant to Security Council res. 1267/1989/2253”.

<https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>. [24.01.2019].

The List established and maintained pursuant to Security Council res. 1267/1989/2253”.

<https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>. [22.01.2019].

This is the Promise of Allah”.

<https://scholarship.tricolib.brynmawr.edu/bitstream/handle/10066/14242/ADN20140629.pdf?sequence=1>. [25. 03.2019].

Turan, Hakan. “Tanzim Hurras Ed-Din ve Suriye’deki El-Kaide Varlığı”.

<http://www.suriyegundemi.com/2018/03/29/tanzim-hurras-ed-din-dinin-muhafizlari-ve-suriyede-el-kaide-varligi/>. [16.01.2019].

“United Nations Security Council Resolution 2368 (2017).

[https://undocs.org/S/RES/2368\(2017\)](https://undocs.org/S/RES/2368(2017)). [17.01.2019].

“We Shall Fight You Until There Is No More Persecution”.

<https://azelin.files.wordpress.com/2017/10/dr-ayman-al-zcca3awacc84hiricc84-22we-shall-fight-you-until-there-is-no-more-persecution22-en.pdf>. [02.04.2019].

“Weekly Conflict Summary: May 18-24, 2017”.

https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/weeklyconflictsummary-2017.05.18-24.pdf. [01.03.2019].

“Zevahiri’den Suriye’de Dengeleri Değiştirecek Açıklama”.

<https://www.mepanews.com/zevahiriden-suriyede-dengeleri-degistirecek-aciklama-11521h.htm>. [06.02.2019].

“Zevahiri’nin Suriye Açıklaması Ne Anlama Geliyor?”.

<https://www.mepanews.com/zevahirinin-suriye-aciklamasi-ne-anlama-geliyor-449h.htm>. [06.02.2019].

ÖZ GEÇMİŞ

1992 yılında Ordu’da doğdum. İlk ve ortaokulu Hamdullah Suphi Tanrıöver İlköğretim Okulu’nda, liseyi Ordu Başöğretmen Anadolu lisesinde tamamladım. 2015 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler (İ.Ö) Bölümünden ikinci olarak mezun oldum. Aynı üniversitede Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi çift ana dal programını başarıyla tamamladım. 2015-2016 eğitim öğretim döneminde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı’nda Bilimsel Hazırlık programını tamamladım. 2016 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programına kabul edildim. Yüksek lisans tezimi Prof. Dr. Mehmet Akif Okur’un himayelerinde “Selefilik ve Suriye İç Savaşı’nda Selefi Örgütler Arasındaki Çatışmalar” adlı tezle tamamladım. Ortadoğu’da Selefi Gruplar, Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Mezhepler ve Selefi Gruplar Arasındaki İlişkiler konularına yoğunlaşmış bir şekilde çalışmalarımı sürdürüyorum.